

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”
DIN CHIȘINĂU
ȘCOALA DOCTORALĂ
„ISTORIE. PATRIMONIUL CULTURAL. MODERNITATE”**

C.Z.U.: 392.51(478)(043.2)

CERCAȘIN MARINA

**ANSAMBLUL VESTIMENTAR NUPTIAL
DIN BASARABIA ȘI RSS MOLDOVENEASCĂ:
ASPECTE ETNO-ISTORICE**

**Teză de doctor în istorie
Specialitatea 612.01 – Etnologie**

Pretendent

Marina CERCAȘIN

Conducător științific

dr. hab. în istorie Liliana CONDRATICOVA

Chișinău, 2025

© Cercaşin Marina, 2025

CUPRINS

Adnotare (în limba română, engleză și rusă)	5-7
Lista abrevierilor	8
Lista figurilor	9
Introducere	13
Capitolul 1. ANSAMBLUL VESTIMENTAR NUȚIAL DIN BASARABIA ȘI RSS MOLDOVENEASCĂ CA OBIECT AL CERCETĂRILOR ȘTIINȚIFICE	24
1.1. Ceremonialul nuțial din Basarabia și RSS Moldovenească: context etno-istoric și cultural	25
1.2. Reflectarea ansamblului vestimentar nuțial în studii teoretice	29
1.3. Ansamblul vestimentar de nuntă și sursele sale de cercetare	39
1.4. Metode de cercetare complexă a vestimentației de nuntă	50
1.5. Concluzii la Capitolul 1	54
Capitolul 2. RELAȚIA SACRU-PROFAN ÎN CEREMONIALUL NUȚIAL ȘI ANSAMBLUL VESTIMENTAR	58
2.1. Canoane bisericesti legate de nuntă	58
2.2. Din tradiția nunților în localitățile din Basarabia și RSS Moldovenească	63
2.3. Concluzii la Capitolul 2.	77
Capitolul 3. CONCEPTE, TRADIȚII ȘI SIMBOLURI ALE ANSAMBLULUI VESTIMENTAR NUȚIAL ÎN CONTEXTUL CEREMONIALULUI NUȚIAL	80
3.1. Dimensiuni simbolice ale accesoriilor de cult și laice în ceremonia de nuntă	80
3.2. Cununa – accesoriu esențial în ritualul de nuntă	82
3.3. Accesorii pentru cap, gât și mâini în ceremonia nuțială	89
3.4. Buchetul miresei – actant important ale ceremonialului nuțial	101
3.5. Concluzii la Capitolul 3	103
Capitolul 4. ASPECTE ETNO-ISTORICE ALE ANSAMBLULUI VESTIMENTAR NUȚIAL	106
4.1. Ansamblul vestimentar nuțial în tradiția populară din Basarabia: tipologie, evoluție și influențe	106
4.2. Ansamblul vestimentar nuțial din Basarabia în perioada interbelică	117
4.3. Ansamblul vestimentar nuțial în RSS Moldovenească	126
4.4. Propuneri de reconstituire a ansamblului vestimentar nuțial veritabil	151
4.5. Concluzii la Capitolul 4	155
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	158

Bibliografie	163
Anexe.	185
Anexa 1. Lista de informatori	185
Anexa 2. Chestionarul de studiu a ansamblului vestimentar nupțial	186
Anexa 3. Lista muzeelor în fondurile cărora au fost identificate ansambluri vestimentare nupțiale sau elemente de costum nupțial valoroase pentru studiu	187
Anexa 4. Lista localităților în care au fost identificate materiale documentare și elemente de costum nupțial utilizate în teză	188
Anexa 5. Ansamblul vestimentar nupțial: retrospective în fotografii, documente	189
<i>Retrospectiva ansamblului vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească</i>	
<i>Ansamblul vestimentar nupțial din România în secolul al XX-lea</i>	
<i>Ansamblul vestimentar nupțial din Ucraina în secolul al XX-lea</i>	
<i>Elemente de costum nupțial identificate în colecții muzeale</i>	
<i>Fotografii din albumele de expediție etnografică a Asociației „Artizana”</i>	
<i>Fotografii din albumele de expediție etnografică, Arhiva Etnologică Digitală</i>	
<i>Ansamblul vestimentar nupțial în pictură</i>	
<i>Expoziția de fotografie „Retrospectiva costumului nupțial în fotografii”, Academia de Științe a Moldovei, 19-30 septembrie 2024</i>	
Declarația de proprie răspundere	228
CV-ul autorului	229

ADNOTARE

CERCAȘIN Marina, „Ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească: aspecte etno-istorice”, teză de doctor în istorie, specialitatea 612.01 „Etnologie”. Teza are un volum de 232 de pagini, dintre care 162 de pagini text de bază; bibliografia include 245 de titluri în limba română, engleză, rusă. Aparatul ilustrativ inclus în textul de bază al tezei și anexe cuprinde cca 268 de materiale.

Scopul tezei: examinarea interdisciplinară a evoluției structurale și compoziționale a ansamblului vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească în perioada 1918–1991 prin conceptualizarea și fundamentarea acestuia, precum și încadrarea în contextul tradiției ceremoniei nupțiale locale din perspectivă istorică, etnologică și culturologică.

Obiective: examinarea în plan diacronic a ansamblului vestimentar de nuntă reflectat în studiile teoretice, precum și sursele accesibile; identificarea, repertorierea și descrierea recuzitei de nuntă, a accesoriilor de cult și laice prezente în ritul nupțial; determinarea celor mai importante etape de dezvoltare și transformare a ansamblului vestimentar nupțial; determinarea elementelor componente ale ansamblului vestimentar nupțial al mirelui și al miresei în contextul metamorfozelor social-economice, artistice și ale modei secolului al XX-lea; patrimonializarea ansamblului vestimentar nupțial în contextul oportunităților de valorificare a patrimoniului național cultural; stabilirea principalelor caracteristici ale ansamblului vestimentar de nuntă din Basarabia și RSS Moldovenească; determinarea influențelor asupra ansamblului vestimentar nupțial și urmărirea aspectelor de transformare structurală, estetică și simbolică a acestuia; proiecția oportunităților de reconstituire a ansamblului vestimentar nupțial specific populației din Basarabia și RSS Moldovenească.

Ipoteza de cercetare: în anii 1918–1991 au avut loc evenimente semnificative din punct de vedere istoric, social, cultural – industrializarea, tehnologizarea, mediatizarea, globalizarea, care au marcat dezvoltarea ansamblului vestimentar în contextul ceremonialului nupțial.

Valoarea teoretică: Informațiile concentrate în paginile tezei sunt uzuale pentru continuarea cercetărilor și dezvoltarea pe alte direcții, oferă suportul teoretic necesar pentru elaborare de noi lucrări științifice privind cultura, arta, tradițiile românilor.

Valoarea aplicativă: Rezultatele științifice obținute pot fi utilizate pentru reconstituirea ansamblului nupțial cu scop de conservare și valorificare, ca suport științific pentru crearea imaginilor scenice, pentru completarea cursurilor didactice de istorie a costumului în instruire specializate a inginerilor în industria ușoară, designerilor vestimentari, a istoricilor, scenariștilor, costumierilor, precum și pentru dezvoltare în cercetări ulterioare.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele cercetărilor au fost valorificate editorial în 18 publicații științifice; și aprobate la 8 conferințe științifice naționale și internaționale.

ANNOTATION

CERCAȘIN, Marina, “The Wedding Attire Ensemble in Bessarabia and the Moldavian SSR: ethno-historical aspects”, doctoral thesis in history, specialty 612.01 “Ethnology”. The thesis comprises 232 pages, of which 162 pages are core text. The bibliography lists 245 titles in Romanian, English, and Russian. The illustrative apparatus included in the main text of the thesis and appendices comprises apx 268 materials.

Purpose of the thesis: An interdisciplinary examination of the structural and compositional evolution of wedding attire in Bessarabia and the Moldavian SSR from 1918 to 1991, by conceptualizing and substantiating it, as well as placing it in the context of local wedding ceremony traditions from a historical, ethnological, and culturological perspective.

Objectives: a diachronic examination of the wedding attire ensemble as reflected in theoretical studies and accessible sources; identification, cataloging, and description of wedding props, religious and secular accessories found in the wedding rite; determination of the most significant stages in the development and transformation of wedding attire; identification of the ensemble’s component elements for both bride’s and groom’s attire, in the context of the social-economic, artistic, and fashion transformations of the 20th century; patrimonialization of the wedding attire ensemble in the context of heritage conservation opportunities; establishing the main characteristics of the wedding attire ensemble from Bessarabia and the Moldavian SSR; determining the influences on the wedding attire ensemble and tracking its structural, aesthetic, and symbolic transformations; outlining possibilities for reconstructing the wedding attire ensemble specific to the population of Bessarabia and the Moldavian SSR.

Research hypothesis: Between 1918 and 1991, significant historical, social, and cultural events – such as industrialization, technological advancement, media proliferation, and globalization – marked the development of the attire ensemble within the context of wedding ceremonies.

Theoretical value: The information consolidated in the thesis provides a useful basis for continued research and for development in other directions. It offers the theoretical support needed to develop new scientific works on the culture, art, and traditions of the Romanian people.

Practical value: The scientific results obtained can be utilized for the reconstruction of the wedding attire with a view toward conservation and appreciation, as a scholarly resource for creating stage costumes, for supplementing costume history courses in specialized training for light industry engineers, fashion designers, historians, scriptwriters, costume designers, and for further research development.

Validation of research results: The research findings have been published in 18 scientific papers and presented at 8 national and international scientific conferences.

АННОТАЦИЯ

ЧЕРКАШИН Марина, «Свадебный костюм Бессарабии и Молдавской ССР: этноисторические аспекты», докторская диссертация по истории, специальность 612.01 «Этнология». Объем диссертации составляет 232 страниц, из них 162 страницы – основной текст; библиография состоит из 245 названий на румынском, английском, русском языках. Иллюстративный аппарат, входящий в основной текст диссертации и приложения, насчитывает примерно 268 материалов.

Цель дипломной работы: представить междисциплинарное исследование структурного и композиционного развития свадебного костюма Бессарабии и Молдавской ССР в период 1918–1991 годов посредством его концептуализации, а также его оформления в контексте традиции местной свадебной церемонии в историческом, этнологическом и культурном аспектах.

Задачи: диахроническое рассмотрение свадебного костюма Бессарабии и Молдавской ССР, отраженное в теоретических исследованиях, а также доступных источниках; идентификация, интерпретация и описание свадебных религиозных и светских аксессуаров, присутствующих в свадебном обряде и в костюме; выявление важнейших этапов развития и трансформации свадебного костюма; определение составляющих элементов свадебного костюма жениха и невесты и установление основных характеристик в контексте социально-экономических, идеологических изменений и веяний моды XX века; отслеживание аспектов его структурной, эстетической и символической трансформации; патримонизация свадебного костюма в контексте возможностей дальнейшего сохранения и продвижения его как национального культурного наследия; рассмотрение возможностей реконструкции свадебного костюма Бессарабии и Молдавской ССР.

Гипотеза исследования: В период с 1918 по 1991 год произошли значимые с исторической, социальной и культурной точек зрения события – научно-технический прогресс, индустриализация, глобализация, которые повлияли на развитие свадебного костюма в контексте свадебной церемонии.

Теоретическая ценность: Информация, представленная на страницах диссертации, может быть предназначена для дальнейших научных изысканий и исследований в других направлениях, обеспечивая теоретическую основу для разработки новых научных исследований в области культуры, искусства и традиций румын.

Прикладное значение: Полученные научные результаты могут быть использованы при реконструкции свадебного костюма с целью сохранения и применения его в качестве аутентичного образца для создания сценических образов, для составления дидактических курсов по истории костюма в специализированных учебных заведениях, а также для работников легкой промышленности, дизайнеров одежды, историков, сценаристов, костюмеров, для осуществления дальнейших исследований.

Утверждение результатов исследования: Результаты исследования были представлены в 18 научных изданиях и утверждены на 8 национальных и международных научных конференциях.

LISTA ABREVIERILOR

ANA – Agenția Națională a Arhivelor

BNRM – Biblioteca Națională a Republicii Moldova

CAER – Consiliul de Ajutor Economic Reciproc

Fig. – figura

Foto – fotografie

MC – Ministerul Culturii al Republicii Moldova

MIOC – Muzeul de Istorie a Orașului Chișinău

MNAM – Muzeul Național de Artă al Moldovei

MNEIN – Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

MNEIN – Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

MNIM – Muzeul Național de Istorie a Moldovei

mun. – municipiul

or. – oraș

p. – pagină

RASS Moldovenească – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească

rn. – raion

RSS Moldovenească – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

s. – sat

S.A. – Societate pe Acțiuni

sec. – secol

Sf. – Sfânt

str. – strada

TV – televiziune

UE – Uniunea Europeană

UPS – Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

UPS „Ion Creangă” – Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

LISTA FIGURILOR

Figura 2.1. Invitație la cununie, 4 septembrie 1932, fond MIOC / FB-2682, D-1018

Figura 2.2. Extras din registrul mitrical pentru cununați, eliberată pe 20 februarie 1922, Chișinău, fond MIOC / FB-4153, D-1564

Figura 2.3. Corespondența despre aprobarea cununiilor, Arhiepiscopia Chișinăului, decembrie 1941, Agenția Națională a Arhivelor / fond nr. 1135, inv. 2, d. 201

Figura 2.4. Adeverință despre căsătorie, eliberată pe 13 ianuarie 1953, Chișinău, fond MIOC / FB-4174, D-1574

Figura 2.5. Invitație la nuntă scrisă în limba română, cu caractere chirilice, 4 mai 1969, s. Coteala, rn. Briceni

Figura 2.6. Invitație la nuntă scrisă în limba rusă, 15 mai 1977, s. Hlina, rn. Briceni

Figura 2.7. Ștergar de nun, a doua jumătate a sec. XIX, satul Hârtopul Mic, rn Criuleni, colecția MNEIN

Figura 2.8. Ștergar de nun, a doua jumătate a sec. XX, satul Ulmu, rn Ialoveni, colecția MNEIN

Figura 2.9. Ștergar de nun, a doua jumătate a sec. XX, Chișinău, colecția MNEIN

Figura 2.10. Ștergar de nun, s. Isaccea, rn. Orhei, meșter popular Ludmila Șveț, arhiva S.A. „Artizana”

Figura 2.11. Ștergar de nun, s. Bardar, rn. Ialoveni, arhiva S.A. „Artizana”

Figura 2.12. Ștergar de nun, arhiva S.A. „Artizana”

Figura 2.13. Ștergar de nun, Muzeul de Etnografie Orhei, arhiva S.A. „Artizana”

Figura 2.14. Prosoape de nuntă contemporane

Figura 3.1. Cununi și piese de cult parte din ceremonia cununiei religioase, colecția MNEIN

Figura 3.2. Cunună, biserica s. Buciumeni, rn. Ungheni

Figura 3.3. Cunună, biserica s. Beșalma, rn. Comrat

Figura 3.4. Cunună, biserica din satul Iurceni, rn. Nisporeni

Figura 3.5. Cunună, biserica din satul Coștangalia, rn. Cantemir

Figura 3.6. Cununa și buchețelul miresei, fond MIOC

Figura 3.7. Cununa, muzeul s. Cărbuna, rn. Ialoveni

Figura 3.8. Cununa, Muzeul „Casa Părinteasca”, s. Palanca, rn. Călărași

Figura 3.9. Cununa încadrată în icoana de cununie, muzeul s. Stârcea, rn. Glodeni

Figura 3.10. Cununa încadrată în icoana de cununie, muzeul s. Cărbuna, rn. Ialoveni

Figura 3.11. Cunună, muzeul s. Beșalma, rn. Comrat

Figura 3.12. Cunună ornamentată cu mărgelile de sticlă colorată, s. Podoimița, rn. Camenca, colecția MNEIN

Figura 3.13. Cunună artizanală, miri din s. Donici, rn. Orhei

Figura 3.14. Zgardă/gherdan, mărgelile colorate de sticlă, s. Molești, rn. Ialoveni, arhiva S.A. „Artizana”

Figura 3.15. Mărgelile, colecția MNEIN

Figura 3.16. Mărgelile de sidex, colecția MNIM, FB 14849

Figura 3.17. Mărgelile de sidex, coral, colecția MNEIN

Figura 3.18. „Cersei moldovenești”, modele executate la Fabrica de Bijuterii din Chișinău

Figura 3.19. Voalul miresei, fond MNEIN

Figura 3.20. Scoaterea voalului în obiceiul de nuntă „dezbrăcatul miresei”, or. Chișinău, 1986

Figura 3.21. Miri din s. Sturzești, Bălți, 1918, fond MNEIN

Figura 3.22. Miri din s. Mingir, rn. Hîncești, 1952, arhiva Pr. M. Brihuneț / expoziție MNEIN

Figura 3.23. Înregistrarea căsătoriei la oficiul de stare civilă, sf. anilor `60 sec. XX

Figura 3.24. Înregistrarea căsătoriei la oficiul de stare civilă, or. Bălți, 1976

Figura 3.25. Înregistrarea căsătoriei la oficiul de stare civilă, or. Chișinău, 1986

Figura 3.26. Miri din or. Chișinău, 1939

Figura 3.27. Miri din or. Chișinău, 1946

Figura 3.28. Miri din s. Șeptilici, rn. Soroca, 25 martie 1949

Figura 3.29. Miri din s. Hlina, rn. Briceni, 1949

Figura 3.30. La oficiul de stare civilă, anii 1960

Figura 3.31. Miri din or. Soroca, anii 1970

Figura 4.1. Regina Maria, promotoare a portului popular

Figura 4.2. Costumul de nuntă în tradiție populară, expoziția „Nunta nunților...” 2017, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

Figura 4.3. Ia de mireasă datată cu anul 1944, din colecția Muzeului raional de Istorie și Etnografie „Lazăr Dubinovski” din or. Fălești

Figura 4.4. Imagini din expoziția jubiliară a Baletului Național „JOC”, Muzeul de Istorie a Orașului Chișinău, 2020

Figura 4.5. Fotografii realizate în ateliere specializate, Chișinău, încep. sec. XX, arhiva Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău

Figura 4.6. Fotografie realizată în atelier fotografic, Chișinău, anii 1910

Figura 4.7. Miri din s. Sturzești, Bălți, 1918, fond MNEIN

Figura 4.8. Pagini de revista săptămânală 25.XII – 1.I.1939, fondul Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău

Figura 4.9. Carte poștală, 1937, fond MIOC

Figura 4.10. Nunta, Orhei, 7 martie 1937 / arhiva MNEIN

Figura 4.11. Miri din Bălți, 1937, arhiva MNEIN

Figura 4.12. Costumul de nuntă în perioada Celui de al Doilea Război Mondial

Figura 4.13. Rochia miresei Domnica Popov, s. Crăsnoșeni, rn. Telenești, 1946, fond MIOC

Figura 4.14. Miri din s. Hlina, rn. Briceni, 1949

Figura 4.15. Miri din s. Șeptilici, rn. Soroca, 1949

Figura 4.16. Nunta în sat, anii '50 ai sec. XX, foto Zaharia Cușnir

Figura 4.17. Miri din s. Sănătăuca, rn. Camenca, 1951

Figura 4.18. Miri din s. Albineț, rn. Fălești, 1955

Figura 4.19. Mirii Tatiana și Alexandru Ciubotaru, 1957, arhiva familiei Ciubotaru

Figura 4.20. Nunta din s. Podoimita, rn. Camenca, 1951, fotografie din arhiva SA „Artizana”

Figura 4.21. Miri, anii '50, fotograf Zaharia Cușnir

Figura 4.22. Gheorghe și Maria Frunză în ziua nunții, s. Pârlița, rn. Fălești, 1955

Figura 4.23. Mirii Stepan și Olga, 16 noiembrie 1957

Figura 4.24. Nunta Anei Șușu cu Nicolae Țurcan, rn. Sîngerei, com. Chișcăreni, 1955

Figura 4.25. Nunta în comunitatea basarabenilor deportați, loc. Onokoj, reg. Zairaevsky, RASS Bureat-Mongolă, 1953

Figura 4.26. Nunta, s. Văleni, rn. Cahul. 1967

Figura 4.27. Miri din s. Micăuți, rn. Strășeni, 1967

Figura 4.28. Coperta revistei trimestriale „Jurnalul modei”, România, 1961

Figura 4.29. Coperta revistei „Modi Leningrad”, URSS, 1960

Figura 4.30. Coperta revistei pentru femei „Burda Moden”, mai 1967

Figura 4.31. Activitatea Fabricii de Tricotaje „Steaua Roșie” din Chișinău, imagini din anii '70, fondul Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău

Figura 4.32. Mostră de producție a Fabricii de Tricotaje „Steaua Roșie”, ștrampi din fir de poliamid

Figura 4.33. Miri din s. Medveja, rn. Briceni, 1969

Figura 4.34. Miri din s. Sănătăuca, rn. Camenca, 1970

Figura 4.35. Activitatea Fabricii de confecții „Ionel” și a Fabrica de încălțăminte „Zorile” din Chișinău, imagini din anii '60–'70 sec. XX, fond MIOC

Figura 4.36. Miri din s. Glinoe, rn. Slobozia, 1972

Figura 4.37. Miri din or. Chișinău, 1973

Figura 4.38. Mirii din s. Stoianovca, rn. Cantemir, anii `70 sec.XX

Figura 4.39. Miri din s. Crișcăuți, rn. Dondușeni, 1974

Figura 4.40. Pagini din revista „Femeia Moldovei”, Nr. 1 din 1979 și Nr. 7 din 1989

Figura 4.41. Miri din s. Crișcăuți, rn. Dondușeni, 1982

Figura 4.42. Miri din or. Chișinău, 1986

Figura 4.43. Miri din s. Hlina, rn. Briceni, 1987

Figura 4.44. Cupluri în costume de nuntă în Piața Marii Adunări Naționale (numită în perioada sovietică Piața Victoriei), Chișinău, 1983, fond ANA

Figura 4.45. Miri, anii '90 ai secolului XX

Figura 4.46. Costum popular nupțial reconstituit de meșterul popular Elena Cotorobai în cadrul Șezătorii Basarabia, fotografie de la Ziua Națională a Portului Popular 2024 la MNEIN

Figura 4.47. Modele de rochii din colecțiile designerului Alina Bradu

INTRODUCERE

„Nunta românească, așa cum se desfășoară ea, constituie o manifestare etnografică și artistică străbătută de adânci simboluri și cu un rost bine definit în viața colectivității”¹

Actualitatea temei. Vestimentația – atât cea cotidiană, cât și cea festivă, ceremonială – abordată ca limbaj de comunicare nonverbală, oferă informații prețioase despre purtător: etnie, vârstă, gen, credință etc. Un loc aparte în studiul vestimentației sub aspect etnologic, istoric și artistic este rezervat ansamblului vestimentar nupțial, care a evoluat substanțial mai ales de-a lungul secolului al XX-lea. Nunta, în calitatea sa de corespondent cultural al căsătoriei, se află între cele două momente importante ale vieții omului – venirea pe lume prin Naștere și plecarea din această lume, odată cu Moartea. Discuțiile istoricilor, etnologilor, antropologilor, filosofilor, teologilor sunt neîncetate cu referire la aceste subiecte ale esenței fundamentale a omului pe Pământ. Ne-am propus în teza de față să abordăm și să punem în valoare elementele esențiale ale unuia dintre cele mai frumoase evenimente din viață, Nunta, care reprezintă manifestarea cea mai complexă din cadrul obiceiurilor familiale². Astfel, demersul nostru este de mare responsabilitate științifică și este centrat pe studiul multidisciplinar al ansamblului vestimentar de nuntă, care nu a fost examinat în toată complexitatea lui, comparativ cu subiectul ceremonialului marital integral care face parte dintr-o dimensiune investigațională separată.

Căsătoria laică și religioasă reprezintă un sistem nupțial complex ce include nu doar momentul căsătoriei în sine, dar și numeroase aspecte estetice, psihologice, sociale și economice, astfel că intenția noastră de a pune în evidență ansamblul nupțial vestimentar obține un caracter multidisciplinar, încercând să ofere răspunsuri la mai multe întrebări despre vestimentația, accesoriile corespunzătoare situației și piesele de cult indispensabile ceremonialului nupțial.

În context, ceremonia de nuntă constituie un important eveniment în traseul evolutiv al omului, poziționându-l într-un anumit sistem de roluri și relații în societate. Ansamblul vestimentar, purtat într-o anumită perioadă de timp, reflectă în mod direct condițiile economice și raporturile sociale, purtând un anumit mesaj identitar. De-a lungul timpului, nunta a evoluat de la

¹ POPESCU, Ion Apostol. *Studii de folclor și artă populară*. București: Editura Minerva, 1970, p. 234.

² MUȘA, Cristian. Bradul și steagul în cadrul nunții românești. Descriere, funcționalitate și simbolică, în trecut și în contemporaneitate. In: *Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”*, S.n., București: Editura Academiei Române, 2020, tom. 3, p. 103, [online] [citat 02.12.2024]. Disponibil: <https://academiaromana.ro/ief/docAnuar/Anuar-IEF-2020.pdf>

datinile strămoșești spre un spectacol bine regizat, situat între sacru și laic, cu etalarea statutului social-economic al tinerilor și al familiilor. Fiecare cultură și-a conturat trăsăturile chipului perfect, al cărui imagine și înfățișare morală a fost descrisă în literatură și a fost reprezentată în lucrări de artă și în fotografii ale vremii.

Incontestabil, arta și tradiția unui popor și-au găsit reflectare cu predilecție în costumul popular, care în versiunea lui festivă era utilizat în ceremonia nupțială. Ne confirmă și etnologul Varvara Buzilă care menționează că după anexarea în anul 1812 a Basarabiei de către Imperiul Rus, „treptat, prestigiul acestor haine tradiționale scade sub impactul produselor comerciale”, subliniind că piesa de rezistență, cămașa cu altiță, se folosea doar în ritualurile importante pentru viața oamenilor (nunți, hore, petreceri la armată), fiind cusută în condiții casnice³. Aflăm că „în secolele XVII–XIX, miresele purtau la nunți costum tradițional cu cea mai frumoasă cămașă cu altiță... Drept cadou de nuntă pentru părinții mirelui și pentru mire, mireasa, împreună cu prietenele sale, coseau cămăși înainte de nuntă”⁴. În aceeași ordine de idei este bine de menționat că pentru Basarabia interbelică, cea mai renumită cămașă cu altiță a fost, cu certitudine, cea purtată de Elena Alistar, deputat în Sfatul Țării, și care a devenit o piesă vestimentară de patrimoniu⁵.

Interesul nostru față de ansamblul vestimentar de nuntă se datorează faptului că la etapa actuală, în contextul tendinței de revenire la datinile și tradițiile strămoșești, care se materializează în mai multe acțiuni, inclusiv de valorificare a pieselor de patrimoniu, studiul ansamblului vestimentar nupțial din punct de vedere istoric, etnologic și artistic, dezvoltat pe parcursul secolului al XX-lea în Basarabia și RSS Moldovenească, are o deosebită importanță în vederea cunoașterii tradițiilor, valorilor, patrimoniului neamului în această perioadă de timp. Cu certitudine, rochia de mireasă în ansamblul vestimentar nupțial devine piesa de rezistență și de interes major, integrând mai multe aspecte legate de statutul socio-economic al tinerei și al familiei sale, de castitatea miresei, la care adăugăm tendințele la capitolul modă etc. Un loc aparte revine poziționării tradiționalei cămăși cu altiță, purtată de miri, nași și nuntași în timpul celebrării căsătoriei religioase sau civile, pentru a marca importanța evenimentului⁶.

³ BUZILĂ, Varvara. Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală (propusă pentru înscriere în lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității UNESCO). In: *Akademios*, 2021, nr. 1, pp. 153-168.

⁴ Ibidem, pp. 153-168

⁵ VIERU-IȘAEV, Maria. Elena Alistar – deputat în Sfatul Țării, pedagog și promotoare a portului popular. In: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie, fascicula Etnografie și Muzeologie*, serie nouă, vol. 29 (42), Chișinău, 2018, pp. 6-21; CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena; ISCHIMJI, Ana. Actul Unirii Basarabiei cu România de la 1918 și patrimoniul cultural: impact, evoluție, perspective. In: *Dialogica*, 2023, nr. 1(S), supl. nr. 1, pp. 141-154.

⁶ BUZILĂ, Varvara. Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală. In: *Akademios*, 2021, nr. 1, pp. 153-168; *INVENTARUL național al elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial* (National Inventory of Active Intangible Cultural Heritage Elements) [online] [cit. 02.06.2023]. Disponibil: <https://www.patrimoniuiaterial.md/sites/default/files/Arta%20camasii%20cu%20altita-element%20de%20identitate%20culturala%20in%20Republica%20Moldova..pdf>.

Există o tendință bine formulată în tot spațiul românesc de a păstra pentru căsătoria civilă sau bisericească rochia de model tradițional, brodată sau pictată cu motive românești specifice, studiate detaliat pentru fiecare regiune în parte și care devine un marker de identificare într-un cod cultural știut de localnici. Constatăm că piesele ansamblului vestimentar nupțial au o pondere specială pentru valorificarea patrimoniului cultural grație participării în calitate de actanți ai ceremoniei nupțiale desfășurate în mediul urban și cel rural, iar demersul nostru investigațional își propune și pe această cale valorizarea acestui segment al patrimoniului. În același timp, aceste articole joacă rol educațional accentuat în promovarea respectului față de valorile familiale, în promovarea educației prin și pentru patrimoniu. Costumul de nuntă al mirilor a devenit în așa fel un mijloc de comunicare non-verbală, de translare vizuală a informației prețioase ce ține de cultura materială și spirituală, de statutul social-economic al posesorilor într-o anumită societate. Totodată, costumul de nuntă reprezintă un amplu subiect de cercetare, având în vedere necesitatea identificării în teren, repertorierii, descrierii, conservării și valorificării sub diferite aspecte a pieselor ca parte integrantă a patrimoniului cultural al țării.

În demersul nostru investigațional am optat pentru utilizarea, în funcție de context, a următorilor termeni, care vor fi examinați mai detaliat în paginile ce urmează: **rochia de nuntă**, care este piesa de rezistență în ceremonia de nuntă purtată de mireasă în ziua căsătoriei civile și a cununiei religioase; **costumul de nuntă**, care este format din un anumit set de piese și este specific pentru mire sau mireasă; **ansamblul vestimentar nupțial** ce reflectă totalitatea pieselor vestimentare, încălțăminte, accesorii, folosite în timpul ceremonialului de nuntă. În context, un loc aparte revine ansamblului vestimentar al mirilor ca parte integrantă a portului de sărbătoare, utilizat în cadrul sărbătorilor calendaristice sau cele familiale. Cu referire la purtarea costumului tradițional popular în cadrul ceremonialului de nuntă, am optat pentru sintagma **costum popular românesc** pentru Basarabia în componența României întregite, pe când pentru perioada sovietică a fost uzuală varianta sintetică, stilizată a acestuia și care este desemnată conform specialiștilor drept „**costum național moldovenesc**”, purtat de „poporul moldovenesc” care este diferit de cel românesc, conform politicii și ideologilor statului sovietic⁷.

Abordând subiectul pieselor participante în ceremonia nupțială, ne convingem de actualitatea și importanța subiectului ales pentru cercetare, care necesită să facem lumină inclusiv și la capitolul terminologiei utilizate, precum și examinarea complexă a vestimentației și accesoriilor utilizate în cadrul nunții de români din Basarabia și RSS Moldovenească, adițional

⁷ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească. In: *Akademos*, 2020, nr. 2(57), pp. 144-154.

fiind examinate ansamblurile vestimentare specifice bulgarilor, găgăuzilor, ucrainenilor din localitățile rurale și urbane din spațiul vizat.

În context, dilema „hainei de nuntă” este tratată în studiile teologice, subiectul obținând o semnificație specială. O îndelungată tradiție spirituală pune accentul pe înțelesul virtuților ca „haină”, pe care trebuie să o îmbrace orice creștin, ca semn distinctiv al comuniunii cu Stăpânul ceresc, în Împărăția Sa. Încă filosoful și teologul Origen (Origenes Adamantius), în secolul al III-lea d.Hr., înțelegea lipsa hainei potrivite pentru nuntă ca fiind lipsa unor virtuți precum bunătatea sufletească, curăția sufletului, milostenia⁸. În opinia teologilor, lipsa hainei de nuntă reprezintă absența virtuții, haina de nuntă devenind sinonim cu virtutea; potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur, cel care a realizat un excurs legat de semnificația hainei de nuntă, „Viața și fapta bună sunt haina de nuntă”⁹.

Totodată, în particular de rochia de nuntă și accesoriile sale sunt legate în credința populară mai multe credințe ce diferă de la o regiune la alta. Despre superstiții (credințe) a scris în anul 1888 G.S. Ioneanu în lucrarea „Mica colecțiune de superstițiile poporului român”¹⁰. În acest context se înscrie și simbolismul culorii rochiei de mireasă, care nu întotdeauna a fost de un alb imaculat pentru a sublinia castitatea miresei. Deopotrivă cu numeroase obiceiuri și credințe populare legate de ceremonia nupțială, există printre ele legate și cele de capul noii familii, considerându-se că „În biserică, la cununie, când mirii sunt îngenunchiați, mirele să-și pună sub genunchi o parte din rochia miresei”¹¹. Prin acest fapt, în credința populară se subînțelegea că, pornind de la obiceiul de nuntă, bărbatul va stăpâni femeia toată viața.

Luând în considerare actualitatea subiectului abordat pentru păstrarea tradițiilor și promovarea patrimoniului cultural, importanța aspectelor istorice, etnologice, antropologice, artistice cu privire la ansamblul vestimentar nupțial și evoluția lui în Basarabia și RSS Moldovenească, lipsa în istoriografia națională a unor cercetări multidisciplinare, ce ar integra

⁸ ORIGEN. „Scrieri alese”, Partea a doua: „Exegeze la Noul Testament. Despre Rugăciune”. Citat după: TOFANĂ, S. Pilda dublei cruzimi și dilema „hainei de nuntă” [online] [citată 07.04.2023]. Disponibil: <https://ziarullumina.ro/teologie-si-spiritualitate/evanghelia-de-duminica/pilda-dublei-cruzimi-si-dilema-hainei-de-nunta-136592.html>.

⁹ Haina de nuntă cerească – lumina sufletului curat [online] [citată 12.04.2021]. Disponibil: <https://basilica.ro/haina-de-nunta-cereasca-lumina-sufletului-curat/>

¹⁰ *Mica colecțiune de superstițiile poporului român*, adunate de G.S. Ioneanu, Buzău: Editura Librăriei Modernă A. Davidescu, 1888, 90 p. [online] [citată 12.04.2021]. Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/338443157/1888-George-S-Ioneanu-Mica-colectiune-de-superstitiile-poporului-roman-pdf#>.

¹¹ GHIORGHE, Sabina. Top 15 superstiții legate de nuntă – ce ascunde păpușa care se pune obligatoriu în lada cu zestre. Tot ce trebuie să faci mirii pentru o căsnicie fericită [online] [citată 07.04.2023]. Disponibil: <https://adevarul.ro/stiri-locale/vaslui/top-15-superstitii-legate-de-nunta-ce-ascunde-1623151.html>.

aceste fațete, este îndreptățită intenția noastră de a examina plenar într-un demers științific costumul de nuntă al miresei și al mirilor cu toate transformările la care a fost supus.

Gradul de studiere a problemei. În pofida faptului că au fost elaborate mai multe studii consacrate ceremonialului nupțial, constatăm că acestea au fost axate prioritar pe fenomenul nunții în spațiul românesc¹², tradițiile de nuntă din Basarabia și RSS Moldovenească¹³, muzica¹⁴ sau pâinea¹⁵ în cultura românească, inclusiv în obiceiurile de nuntă, umbrind examinarea costumului nupțial al mirilor, în general al ansamblului vestimentar de nuntă, din punct de vedere istoric, antropologic, artistic. Publicațiile accesibile la etapa actuală de studiu, axate nemijlocit pe vestimentația de nuntă¹⁶ și accesoriile aferente¹⁷, nu sunt numeroase, ceea ce creează anumite impedimente și ne-au direcționat spre o cercetare amplă și unică în iminența scoaterii din conul de umbră a pieselor încadrate în ansamblul vestimentar nupțial.

Credințele poporului român, tradițiile de la naștere până la căsătorie au fost reflectate pe larg de Artur Gorovei în anul 1915 (lucrare reeditată în 2012)¹⁸. Mai multe aspecte privind nunta au fost examinate din punct de vedere etnologic și antropologic de Arnold Van Gennep, studiul său despre riturile de trecere fiind foarte valoros pentru înțelegerea fenomenului nunții ca un prag esențial în viața omului¹⁹.

Un aspect valoros în studiul nostru ține de algoritmul de cercetare a costumului nupțial, fiind studiată literatura de specialitate ce ține preponderent de istoricul costumului popular – lucrări

¹² MARIAN, S.FI. *Nunta la români: studiu istorico-comparativ etnografic*. București: Saeculum, 2000. 576 p.; EVSEEV, I. *Simbolica nunții românești*. București, 1993. 198 p.; DATCU, M. Obiceiuri de nuntă basarabene. In: *Datini*, 1994, nr. 3-4, 43 p.; NOICA C. *Nunta la români*. Antologie din poezia ceremonialului de nuntă. București: 1997. 282 p.; CĂLĂRAȘU, C. *Obiceiuri românești de nuntă*. București: Editura Universității, 1999. 284 p.; GOROVEI, A. *Datinile noastre la naștere și la nuntă*. București: Paideia, 2002. 149 p.; CIUBOTARU, Silvia. *Obiceiuri nupțiale din Moldova*. Iași: Editura Univ. „Alexandru Ioan Cuza”, 2009. 782 p.

¹³ ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Очерки молдавской обрядности XIX – нач. XX век*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1959; HÂNCU, A.S.; ZELENCIUC, V.S. *Folclorul obiceiurilor de familie*. Chișinău: Știința, 1979. 310 p.; BĂIEȘU, N. *Folclorul ritualic și viața*. Chișinău: Știința, 1981. 106 p.; GHIMPU, S. *Nunta și alte obiceiuri moldovenești*. Chișinău: Cartea moldovenească, 1990. 118 p.; ȘIȘCANU, Elena. Nunta ca rit de trecere. Studiu de caz. Nunta cehilor din Moldova. In: *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Ser. nouă. Etnografie și Muzeologie. 2009, nr. 11, pp. 79-96; CIOCANU, Maria. Tradiția nunții în satele din raionul Rezina. In: *Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Ser. nouă. Etnografie și Muzeologie. 2010, nr. 13, pp. 73-85; COJOCARU, Ludmila. Tradiția de nuntă în comunitățile de basarabeni deportați în Siberia și Kazahstan. In: *Akademos*, 2018, nr. 2, pp. 132-139; COJOCARU, Ludmila. Obiceiuri și moravuri privind castitatea miresei în comunitatea tradițională din Basarabia. In: *Revista de etnologie și culturologie*, 2019, nr. XV, pp. 57-66.

¹⁴ BADRAJAN, Svetlana. *Muzica în ceremonialul nupțial din Basarabia. Cântecul miresei*. Chișinău: Epigraf, 2002. 220 p.

¹⁵ BUZILĂ, Varvara. *Pâinea: aliment și simbol: experiența sacralului*. Chișinău: Știința, 1999. 373 p.; BUZILĂ, Varvara. *Pâinea, aliment și simbol. Experiența sacralului*. București: Editura Gastroart, 2019. 352 p.

¹⁶ POSTOLACHI, Elena. Costumul de nuntă. In: *Femeia Moldovei*, 1994, nr. 1, p. 19.

¹⁷ CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul nupțial: accesorii laice și de cult religios. In: *Dialogica*, 2020, nr. 1, pp. 69-75.

¹⁸ GOROVEI, Artur. *Credințe și superstiții ale poporului român*. 1915. Colecția MITHOS, Editura Saeculum, 2012. 512 p.; GOROVEI, Artur. *Datinile noastre la naștere și la nuntă*. București: Paideia. 2002, 176 p.

¹⁹ GENNEP, Arnold Van. *Les rites de passage*. Paris: Éditions A. et J. Picard, 1981, 288 pp + 29 pp. [online] [citât 02.09.2024]. Disponibil: https://www.berose.fr/IMG/pdf/les_rites_de_passage_1909.pdf

semnate altădată de cercetători notorii precum Ada Zevin și M. Livșiț²⁰, V. Zelenciuc și M. Dimitriu²¹, Emilia Pavel²², V. Zelenciuc²³, Varvara Buzilă²⁴, publicațiile cu referire la accesoriile laice și religioase asociate ceremonialului nupțial elaborate de Liliana Condraticova²⁵, tradițiile de nuntă la moldovenii deportați, castitatea miresei, puse în lumină de Ludmila Cojocaru²⁶. În lucrările acestor autori se face clasificarea tipologică și descrierea costumului nupțial raportate la gen: costum de mireasă și costum de mire, acoperăminte de cap pentru miri, accesorii de nuntă, însă informațiile prezentate sunt foarte sumare, ceea ce a condiționat alegerea temei de cercetare având ca scop elaborarea unei viziuni complete asupra costumului de nuntă.

O însemnătate aparte revine terminologiei corecte în domeniu, care abundă în termeni preluați din alte limbi și adaptați aleatoriu. În această ordine de idei, sunt valoroase dicționarele de specialitate și alte surse, ce ar direcționa spre educarea estetică și utilizarea conștiincioasă a terminologiei în domeniul vestimentar, implicit, ansamblul nupțial²⁷.

Un loc aparte în cercetarea noastră a revenit datelor de arhivă, disponibile la Agenția Națională a Arhivelor (ANA), arhiva Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău (MIOC), Arhiva etnografică digitalizată de cercetătorii Institutului Patrimoniului Cultural²⁸, care ne-au pus la dispoziție materiale inedite și relevante.

În descrierea accesoriilor și pieselor bisericești utilizate în ceremonialul nupțial ne-au fost utile literatura de specialitate, fotografiile de epocă, colecțiile private și cele muzeale, aflate în custodia Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău, prezentate publicului în cadrul expoziției „Nunta nunților... (din patrimoniul MNEIN), organizată între 20 mai și 3 septembrie 2017²⁹; precum și colecțiile muzeului satului Beșalma, rn. Comrat; muzeului satului Stârcea, rn. Glodeni; muzeului „Casa

²⁰ Portul național moldovenesc. Sub red. Zevina A., Livșiț M. Chișinău: Cartea moldovenească, 1960. 29 p.

²¹ ZELENCIUC, V.; DIMITRIU, M. Costumul național moldovenesc. Chișinău: Timpul, 1975. 61 p.

²² PAVEL, Emilia. *Portul popular moldovenesc*. Iași: Junimea, 1976. 208 p.

²³ ЗЕЛЕНЧУК, В. *Молдавский национальный костюм*. Chișinău: Timpul, 1985. 143 p.

²⁴ BUZILĂ, Varvara. *Costumul popular din Republica Moldova*. Ghid practic. Chișinău, 2011. 170 p.

²⁵ CONDRATICOVA, Liliana. *Arta bijuteriilor din Moldova*. Iași: Lumen, 2010. 286 p.; CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău, 2017. 384 p.; CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor. Portrete de creație ale bijuteriilor și meșterilor de artă decorativă în a doua jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea*. Iași: Doxologia, 2021. 320 p.

²⁶ COJOCARU, Ludmila. Tradiția de nuntă în comunitățile de basarabeni deportați în Siberia și Kazahstan. In: *Akademos*, 2018, nr. 2, pp. 132-139;

²⁷ CERCAȘIN, Marina; CONDRATICOVA, Liliana. Dicționar de termeni în domeniul textilelor. Studiu de caz: procesele tehnologice de producere. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine, dedicată zilelor europene ale patrimoniului*. Ediția 1, 23-24 septembrie 2019, Chișinău: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2019, p. 27; PROCOP, Natalia; NEGRU, Valentina; SÎRBU, Livia; CERCAȘIN, Marina. *Terminologie vestimentară. Dicționar ilustrat român-englez*. Chișinău: Gunivas, 2019. 144 p.

²⁸ Arhiva Etnografică Digitală, Institutul Patrimoniului Cultural [online] [cit. 12.09.2024]. Disponibil <https://arhivaetnografica.ich.md/>.

²⁹ Expoziția „Nunta nunților... (din patrimoniul MNEIN)” [online] [cit. 12.04.2022]. Disponibil: <https://www.muzeu.md/expozitia-nunta-nuntilor-din-patrimoniul-mnein/>

părintească” din satul Palanca, rn. Călărași ș.a. Pentru a avea un tablou pe cât se poate de amplu, au fost examinate piese atestate în timpul documentărilor de teren în localitățile din nordul Republicii Moldova (satul Stârcea, rn. Glodeni; satul Crișcăuți, rn. Dondușeni; satul Hlina, rn. Briceni), centrul (satul Bravicea, rn. Orhei; satul Cărbuna, rn. Ialoveni; orașul Rezina), sudul țării (satul Sadaclia, rn. Basarabeasca; satul Văleni, rn. Cahul), localitățile din stânga Nistrului (satul Podoimița, rn. Camenca; orașul Râbnița) ș.a.

Luată în ansamblu, sursele disponibile și literatura de specialitate accesibilă la această etapă de cercetare au permis elaborarea unui studiu multidisciplinar privind ansamblul vestimentar nupțial, care este lipsă actualmente în istoriografia națională, cu excepția unor articole sporadice, în alte limite geografice și cronologice.

Obiectul de studiu îl constituie în mod prioritar ansamblul vestimentar nupțial al populației românești din Basarabia și RSS Moldovenească, cercetat din punct de vedere istoric, etnografic, structural și memorialistic. Pentru plenitudinea tabloului au fost examinate unele aspecte cu referire la vestimentația de nuntă atestată în localitățile populate de ucraineni, bulgari, găgăuzi.

Din punct de vedere geografic, studiile au fost concentrate în spațiul actual al Republicii Moldova, încadrând localitățile din nordul, centrul și sudul republicii, precum și cele din stânga Nistrului.

Limitele temporale ale cercetării se referă la anii 1918–1991, oferind posibilitatea de a realiza un studiu comparativ al ansamblului vestimentar nupțial în cele două perioade – Basarabia în componența României și RSS Moldovenească.

Scopul lucrării constă în examinarea transdisciplinară a evoluției structurale și compoziționale a ansamblului vestimentar nupțial al populației din Basarabia și RSS Moldovenească în perioada 1918–1991 prin conceptualizarea și fundamentarea acestuia, precum și încadrarea în contextul tradiției ceremoniei nupțiale locale din perspectivă istorică, etnologică și culturologică.

Pentru a defini această teză de doctorat în conformitate cu scopul enunțat, au fost trasate următoarele **obiective** care indică direcțiile de cercetare ale studiului:

- 1) Examinarea în plan diacronic a ansamblului vestimentar de nuntă reflectat în studiile teoretice, precum și sursele accesibile;
- 2) Identificarea, repertorierea și descrierea recuzitei de nuntă, a accesoriilor de cult și laice prezente în ritul nupțial;
- 3) Determinarea celor mai importante etape de dezvoltare și transformare a ansamblului vestimentar nupțial;

- 4) Stabilirea și descrierea pieselor costumului miresei și a mirelui în contextul metamorfozelor social-economice, artistice și ale modei secolului al XX-lea;
- 5) Stabilirea principalelor caracteristici ale ansamblului vestimentar de nuntă din Basarabia și RSS Moldovenească;
- 6) Determinarea influențelor asupra ansamblului vestimentar nupțial și urmărirea aspectelor de transformare structurală, estetică și simbolică a acestuia;
- 7) Proiecția oportunităților de reconstituire a ansamblului vestimentar nupțial specific populației din Basarabia și RSS Moldovenească;
- 8) Patrimonializarea ansamblului vestimentar nupțial în contextul oportunităților de valorificare ulterioară.

Prin acest demers științific ne propunem reliefa valorilor tradiționale românești (moldovenești) în contextul ritualului și ceremonialului nupțial, exprimate prin ansamblul vestimentar nupțial. Ca finalitate, în teza de doctorat vor fi reprezentate particularitățile de evoluție a ansamblului vestimentar de nuntă din Basarabia și RSS Moldovenească din anii 1918–1991, identificate propunerile de reconstituire a pieselor autentice în vederea valorizării acestui compartiment important al patrimoniului cultural național.

De asemenea, considerăm importantă problema conservării pieselor de patrimoniu, restaurarea lor și punerea în valoare a documentelor de arhivă, precum și a pieselor ansamblului nupțial identificate în localități. Actualmente se pune accent pe revenirea la tradițiile străvechi, inclusiv legate de ceremonialul nupțial și mulți tineri, împreună cu nașii lor, optează pentru vestimentația cu accente decorative tradiționale ori chiar piese vestimentare populare autentice, încadrate în ansamblul vestimentar de nuntă.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în crearea unei viziuni ample sistemice cu privire la ansamblul vestimentar nupțial, dezvoltat în contextul tradiției locale. În așa fel, rezultatele acestui studiu vor contribui la cunoașterea factorilor care au influențat constituirea ansamblului vestimentar nupțial, precum și la înlăturarea asocierii eronate a costumului popular cu costumul de nuntă în diferite perioade cu promovarea „costumului național moldovenesc” în cadrul nunților în perioada sovietică, utilizarea terminologiei greșite și alte aspecte, generate de absența cercetării de caz și a interpretării informației care a fost popularizată în resursele media în scopul promovării culturii locale.

Ipoteza de cercetare. În perioada cronologic examinată, anii 1918–1991, evenimentele cu impact special din punct de vedere istoric, social, cultural – industrializarea, tehnologizarea, mediatizarea, globalizarea, au marcat dezvoltarea și transformările ansamblului vestimentar în contextul ceremonialului nupțial.

Noutatea științifică a tezei este condiționată de faptul că până în prezent ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia (1918–1940/1941–1944) și RSS Moldovenească (1944–1991), ca element de patrimoniu, nu a constituit obiect de studiu științific. Pentru prima dată în spațiul tezei de doctorat a fost abordată și descrisă vestimentația de nuntă; au fost elucidați factorii care au determinat dezvoltarea ansamblului vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească: industrializarea, modernizarea tehnologiei de producere, diversificarea materialelor, ceea ce a condiționat extinderea varietății pieselor vestimentare și a determinat formarea unei noi imagini și a noii încărcături semantice a vestimentației de nuntă.

Originalitatea științifică a tezei este determinată de abordarea pluridisciplinară a subiectului luat în dezbatere, fiind corelate date valoroase din domeniul istoriei, etnologiei, industriei vestimentare etc. în vederea elaborării unui tablou de ansamblu privind evoluția și transformarea ansamblului vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească în limitele cronologice 1918–1991.

Valoarea teoretică. Semnificația teoretică reflectă argumentarea științifică a rolului și a structurii ansamblului de nuntă în cultura românească din Basarabia (1918–1940/1944) și RSS Moldovenească (1944–1991). Au fost definitivate argumentat tipologia și structura ansamblului vestimentar nupțial cu elementele lui caracteristice în analiza retrospectivă; elucidat contextul în care acesta s-a format, precum și semnificația pe care a primit-o în fiecare din etapele identificate. Informațiile concentrate în paginile tezei sunt uzuale pentru continuarea cercetărilor și dezvoltarea pe alte direcții, oferă suportul teoretic necesar pentru elaborare noilor lucrări științifice privind cultura, arta, tradițiile românilor.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în identificarea surselor de informație, analiza și sistematizarea acestora din punct de vedere profesionist și prezentat în limbajul de specialitate. Rezultatele științifice obținute pot fi utilizate pentru reconstituirea ansamblului vestimentar nupțial cu scop de conservare și valorificare, ca suport științific pentru completarea cursurilor didactice de istorie a costumului, în instruirii specializate a inginerilor în industria ușoară, designerilor vestimentari, a istoricilor, costumierilor, ca suport teoretic pentru crearea costumelor teatrale, pentru dezvoltare în cercetări ulterioare.

Implementarea rezultatelor științifice. Teza a fost elaborată în cadrul școlii doctorale „Istorie. Patrimoniu cultural. Modernitate”, discutată și recomandată pentru susținere de către Comisia de îndrumare. Rezultatele cercetării care reflectă principalele axiome ale tezei, au fost publicate în reviste științifice și susținute sub formă de comunicări la conferințe științifice internaționale în Republica Moldova și România. Unele rezultate ale cercetării au fost reflectate în expoziția „Retrospectiva costumului nupțial în fotografii”, vernisată la 19 septembrie 2024, la

Academia de Științe a Moldovei, în contextul celei de-a zecea ediții a conferinței științifice internaționale „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății de mâine”, organizată în contextul Zilelor europene ale patrimoniului cultural³⁰.

Aprobarea rezultatelor cercetării. La baza tezei sunt 18 publicații științifice, dintre care 1 articol publicat în revistă națională de tipul A (revista „Arta” inclusă în baza de date SCOPUS), 4 articole în reviste științifice de tipul B („Akademos”; „Dialogica”), 3 articole în reviste din străinătate. Rezultatele științifice au fost aprobate la 8 conferințe științifice naționale și internaționale. O serie de rezultate au stat la baza *Dicționarului ilustrat româno-englez Terminologie vestimentară* (autori: Natalia Procop, Livia Sîrbu, Marina Cercașin, Valentina Negru, Chișinău: Gunivas, 2019, 140 p.), elaborat în cadrul proiectului independent pentru tinerii cercetători „Terminologia vestimentară din Moldova: tradiție și inovație”, 18.80012.06.23F (2018–2019). Dicționarul a fost apreciat în anul 2020 prin conferirea titlului de Laureat al premiului Academiei de Științe a Moldovei, domeniul arte.

Structura tezei. Teza constă din *Introducere* cu toate componentele iminente acestui compartiment, patru capitole, fiecare finalizând cu concluzii, anexe cu scheme analitice și surse plastice, Concluzii generale, Recomandări, bibliografie la tema de cercetare.

În primul capitol „Ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească ca obiect al cercetărilor științifice” au fost examinate studiile teoretice cu privire la ansamblul vestimentar nupțial; identificate sursele de cercetare, cu referire la principalele piese și accesorii ale costumului de nuntă din secolul al XX-lea în spațiul actual al Republicii Moldova. De asemenea, și-au găsit reflectare asemenea subiecte cum ar fi metodele de cercetare specifice acestui studiu; au fost explicate noțiunile de tradiție, obicei, rit, ceremonie și ceremonial nupțial, precum și termenii de bază ai domeniului vestimentar de specialitate – modă, stil, costum, piesă vestimentară, accesoriu.

În cel de-al doilea capitol „Relația sacru-profana în ceremonialul nupțial și ansamblul vestimentar” au fost puse în evidență aspecte cu referire la canoanele bisericești legate de nuntă. De asemenea, ca urmare a examinării mai multor materiale de teren, a caietelor de practică etnografică din perioada sovietică care necesită o reevaluare a conținutului, în acest capitol ceremonialul nupțial și vestimentația purtată au fost reliefate prin prisma tradițiilor populare.

Capitolul trei „Concepte, tradiții și simboluri ale ansamblului vestimentar nupțial în contextul ceremonialului nupțial” are ca scop scoaterea din conul de umbră a celor mai importante accesorii utilizate în căsătoria civilă și cununia bisericească. În baza materialelor

³⁰ CONDRATICOVA, Liliana. O platformă de idei în contextul integrării europene: de Zilele Patrimoniului cultural la AȘM s-au întrunit experți în domeniu. In: *Akademos*, nr. 3, 2024, pp. 34-36.

documentare și a informațiilor culese pe teren, au fost examinate cele mai importante accesorii, actanți ai ceremonialului nupțial – cununa, accesoriile pentru cap, gât și mâini în ceremonia nupțială, buchetul miresei etc. Astfel, în paginile capitolului 3 au fost determinate, descrise și repertoriate accesoriile aferente ansamblului vestimentar de nuntă – atât cele de cult (cununi, inele de logodnă, icoane de cununie etc.), cât și cele care participă în căsătoria civilă.

Ultimul capitol „**Aspecte etno-istorice ale ansamblului vestimentar nupțial**”, cel mai impunător ca material informațional, se referă la etapele cronologice de evoluție a costumului de nuntă, determinarea pieselor costumului de nuntă, descrierea articolelor vestimentare ale ținutei miresei și ale mirelui, aduce în atenția specialiștilor ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia în perioada interbelică și ansamblul vestimentar nupțial din RSS Moldovenească, reliefându-se aspectele devenirii ansamblului vestimentar de nuntă al românilor, ucrainenilor, bulgarilor, găgăuzilor care populează localitățile din spațiul actual al Republicii Moldova. De asemenea, un loc aparte a fost rezervat determinării tipologiei și influențelor ansamblului vestimentar nupțial. Ca urmare a informațiilor documentare și a mostrelor colectate pe teren, au fost realizate propuneri de reconstituire a ansamblului nupțial veritabil din secolul al XX-lea, specific populației din Basarabia și RSS Moldovenească.

Luând în considerare experiența în calitate de designer vestimentar, facem precizări despre detaliile constructive și decorative ale pieselor vestimentare și venim cu propuneri de reconstituire a ansamblului vestimentar de nuntă pentru a putea fi utilizat în scopuri de instruire, pentru expoziții tematice, drept resursă teoretică de reper pentru crearea costumelor scenice și ca sursă de inspirație pentru crearea noilor modele bazate pe imaginea stilistică a costumului istoric. O altă recomandare constă în oportunitatea de a îmbina costumul modern cu elemente de port tradițional în scop de promovare a culturii și tradițiilor populare.

Teza finalizează cu Concluzii generale și recomandări, Bibliografie la tema de studiu, lista persoanelor intervievate, lista muzeelor și localităților unde au fost efectuate cercetări de teren, Anexe ce includ reflectarea ansamblului vestimentar de nuntă în documente, fotografii, scheme analitice.

Cuvinte-cheie: ansamblu vestimentar nupțial, Basarabia, RSS Moldovenească, etnologie, istorie, cultură, patrimoniu, ceremonialul de nuntă, costum de nuntă, cununie bisericească, miri, rit, tradiție, obicei, port popular, ceremonie, căsătorie civilă, modă, stil, vestimentație, accesorii, textile, podoabe și bijuterii.

Capitolul 1. ANSAMBLUL VESTIMENTAR NUPTIAL DIN BASARABIA ȘI RSS MOLDOVENEASCĂ CA OBIECT AL CERCETĂRILOR ȘTIINȚIFICE

Ansamblul vestimentar nupțial reprezintă un subiect complex de cercetare, luând în considerare importanța identificării, descrierii, repertorierii, conservării și valorificării articolelor ca parte integrantă a patrimoniului cultural al țării. Piesele nupțiale au o deosebită pondere în calitate de actanți ai întregului ceremonial nupțial desfășurat în mediul urban și cel rural. Vestimentația de nuntă a devenit un mijloc de comunicare non-verbală, de translație vizuală a informației prețioase ce ține de cultura materială și spirituală, precum și de statutul social-economic al posesorilor într-o anumită societate. Necesitatea abordării studierii ansamblului vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească în perioada 1918–1991 este argumentată de insuficiența literaturii de specialitate care să prezinte acest subiect complex, precum și de necesitatea de sistematizare a informațiilor existente la această etapă de studiu.

Piese ale ansamblului vestimentar nupțial (costumul de mire, rochia de mireasă, accesorii ș.a.) au fost identificate în cadrul a mai multe expediții de teren, inclusiv și cele din ultimii ani, pe care le-am realizat în localitățile din Republica Moldova. În colecțiile Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău, precum și în custodia muzeelor locale, se păstrează piese vestimentare și accesorii care necesită descriere, repertoriere, înregistrare, restaurare autentică și conservare, pentru a fi ulterior promovate, inclusiv, în cadrul unor expoziții tematice.

O deosebită relevanță pentru această cercetare constituie fotografiile de epocă care reprezintă o sursă veritabilă de informație privind piesele ansamblului vestimentar nupțial caracteristic unei regiuni într-o anumită perioadă de timp. În această ordine de idei vom specifica că am examinat în teză vestimentația românilor din Basarabia și RSS Moldovenească, precum și vestimentația de nuntă a bulgarilor, găgăuzilor, ucrainenilor care populează mai multe localități din spațiul actual al Republicii Moldova. Menționăm și ponderea interviurilor cu respondenții din mai multe localități din nordul, centrul și sudul Republicii Moldova.

Pentru sistematizarea informațiilor documentate a fost aprobat un anumit algoritm de cercetare a vestimentației nupțiale. Studiind literatura de specialitate ce ține preponderent de istoria costumului popular, am optat pentru tipologizarea și descrierea ansamblului vestimentar nupțial, având în vedere aspecte de gen (costum de mireasă, costum de mire), asociate cu diverse accesorii, acoperăminte pentru cap, podoabe, încălțăminte ș.a. Ne-am propus să examinăm ansamblul vestimentar nupțial în plan diacronic, urmărind evoluția sa cu toate componentele, pe

durata anilor 1918–1991³¹. În așa fel, în capitolul de față vom examina sursele de cercetare ale ansamblului vestimentar de nuntă din Basarabia și RSS Moldovenească, precum și reflectarea acestuia în studiile teoretice.

1.1. Ceremonialul nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească: context etno-istoric și cultural

Cultura și tradiția se formează și există într-un context social și pentru a înțelege corect evoluția oricărui aspect, în cazul acestei cercetări – evoluția ansamblului vestimentar nupțial, este important studiul contextului în care acesta a evoluat. În acest scop ne propunem să reflectăm subiectul ritualului nupțial, cu descrierea etapelor prenupțiale și nupțiale³².

Actul căsătoriei a existat la toate popoarele ca o convenție între un bărbat și o femeie, validată printr-un act oficial, juridic, chiar și religios, iar la bază trebuie să fie respectul și afecțiunea reciprocă, cu scopul clar al întemeierii unei familii care să coabiteze, să aibă copii, să dea continuitate neamului. De evenimentul căsătoriei sunt legate multe ritualuri și obiceiuri, care variază de la o regiune la alta în tot spațiul românesc, implicit regiunile din stânga Prutului. Ca și la alte popoare, la românii din Basarabia există credința că fiecare cavaler sau domnișoară are ursitul său – „norocul propriu” predestinat de soartă. Atunci când cei doi se întâlnesc, își unesc destinele prin spectaculosul ritual de căsătorie, în care tinerii dețin roluri principale de mire și mireasă și astfel își asumă responsabilitatea majoră de constituire a familie.

Familia stă la baza unei societăți, deoarece anume în familie are loc formarea și dezvoltarea personalității. Această idee o expune Huszar: „Să ne uităm la formele civilizației; întâi, la familia ce se statornicește, al doilea, familia ce se preface în neam, și, al treilea, neamul în popor”³³. Deci, începutul și dezvoltarea societății pornește de la familie. Pe parcursul secolelor are loc crearea și cristalizarea tradițiilor de familie, care, ulterior, devin norme ale poporului. Obiceiurile și tradițiile, de fapt, au la bază înțelesuri profunde despre relațiile interumane și cu natura înconjurătoare.

³¹ CERCAȘIN, Marina. Costumul nupțial ca subiect de cercetare. In: *Patrimoniul de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Conferință științifică internațională, Chișinău, 11-12 februarie 2021. Iași-Chișinău, p. 25.

³² CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul și ritualul nunții pe teritoriul Moldovei în secolul al XX-lea. In: *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural / Conservation and restoration of cultural heritage*. Editor Nicoleta Vornicu. Iași: Doxologia, 2022, pp. 175-198.

³³ Citat după: TUREAC, Tatiana. *Nunta moldovenească – model de formare a cuplului familial*. Chișinău, 2018. Teză de doctor în științe pedagogice, p. 29. [online] [cit 23.12.2021]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54049/tatiana_tureac_thesis.pdf.

Tradiția, conform dicționarului explicativ, este un ansamblu de concepții, de obiceiuri, de datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică³⁴. Tradițiile, obiceiurile, portul popular și folclorul sunt principalele valori care definesc un popor, făcându-l unic și consolidat în timp. Importanța cunoașterii valorilor identitare este fundamentală pentru înțelegerea și consacrarea locului habitual, pentru fiecare individ în parte, pentru comunitate și pentru națiune, mai mulți cercetători la timpul său axându-se pe studiul diverselor aspecte din domeniul ceremonialului și tradițiilor de nuntă³⁵, și mai puțin asupra costumului de nuntă, locul și rolul vestimentației nupțiale în cultura tradițională.

Tradiția înseamnă o sumă de valori, o experiență comunitară, în mijlocul căreia ne naștem și de la care plecăm, atunci când inovăm. În raportul dintre tradiție și inovație, prioritatea îi aparține celei dintâi. Dacă înțelegem tradiția ca pe o sumă de valori, dacă conștientizăm faptul că ne naștem, trăim și profităm de pe urma tradiției, în sensul larg al cuvântului, cel de totalitate a valorilor acumulate de societate la un moment dat, putem lega tradiția de cultură și credință, de toate domeniile vieții, în care poporul trebuie să devină responsabil pentru valorile pe care le creează și le transmite urmașilor³⁶. De aceea se cuvine abordarea cu toată seriozitatea a problemei păstrării valorilor identitare, mai ales în această perioadă de tranziție, când în societatea tradițională se simte tot mai mult mișcarea către lumea tehnologică. Remarcând acest lucru, devine foarte importantă și urgentă atât înregistrarea obiceiurilor care mai există, cât și conservarea tradițiilor în forma lor vie, precum și promovarea lor.

Taina căsătoriei se găsește printre cele șapte taine ale Bisericii creștine, prin care „în urma binecuvântării preotului se coboară peste miri harul dumnezeiesc necesar pentru întemeierea familiei creștine”³⁷. În viziunea poporului român, cununia religioasă este asociată de o multitudine de datini, fiecare cu specificul zonei de reprezentare – credințe verificate în timp cu rol apotropaic.

³⁴ CAPCELEA Valeriu, Dimensiunea filosofică a categoriei „tradiție” și funcțiile ei sociale [online] [citât 23.11.2024]. Disponibil:

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Dimensiunea%20filozofica%20a%20categoriei%20traditie_0.pdf

³⁵ BASSO STĂNESCU, Elena. *Nunta între ritual și spectacol*. Cluj-Napoca: MEGA, 2013; BASSO STĂNESCU, Elena. *Mireasă și mire între sacru și profan*. Cluj-Napoca: MEGA, 2013; BASSO STĂNESCU, Elena. *Scenografia spațiului ceremonial*. Cluj-Napoca: MEGA, 2013; ȘIȘCANU, Elena. Nunta ca rit de trecere. Studiul de caz: nunta cehilor din Moldova. In: *Buletinul științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei*. Volumul 11 (24), pp. 79-96; VLAD, Adriana Angela. *Ritualurile de naștere, nuntă și înmormântare în satele de pe Valea Izei*. Maramureș, Cluj-Napoca, 2013; POP, Anuța, *Ritualurile de familie în Maramureș. Rezumat al tezei de doctorat*, Cluj-Napoca, 2014.

³⁶ CAPCELEA Valeriu, Dimensiunea filosofică a categoriei „tradiție” și funcțiile ei sociale [online] [citât 23.11.2024]. Disponibil:

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Dimensiunea%20filozofica%20a%20categoriei%20traditie_0.pdf

³⁷ Slujba Sfintei Liturghii 1. Proscomidia [online] [citât 23.12.2021]. Disponibil:

Între cele două trepte biologice de bază ale vieții – Nașterea și Moartea, Nunta care este un corespondent cultural al căsătoriei, reprezintă un moment conștientizat și în deplină autoritate a omului, determinând schimbarea statutului atât al femeii, cât și al bărbatului, într-un proces formativ continuu, de modelare spirituală, de adaptare materială și de încadrare socială.

Căsătoria religioasă și civilă a inspirat mai multe lucrări de cercetare în diferite domenii: istorie, antropologie, etnologie, sociologie. Prin instituția căsătoriei se creează o familie, căreia îi revine un rol major și incontestabil în formarea și devenirea personalității umane³⁸. Constatăm astfel că „Familia constituie pilonul de bază al promovării valorilor umane și culturii societății.”³⁹

În contextul examinării evoluției ansamblului vestimentar de nuntă, vom opera cu mai mulți termeni specifici obiectului de studiu, după cum urmează:

Tradiție – transmiterea continuă a unui conținut cultural de-a lungul istoriei de la un eveniment generator.

Obicei – manifestare umană repetabilă, cu finalitate reală sau imaginară, care se desfășoară atât într-un spațiu ritual, cât și într-un timp ritual numit sărbătoare.

Ritul – forma exterioară a ceea ce este cultul religios în fond, definit ca ansamblu de ceremonii practicate într-o religie.

Ritual – ceremonie derivată din vechi tradiții religioase, care se desfășoară după anumite reguli, de obicei într-un cadru solemn, cu prilejul unor momente importante ale existenței umane sau în legătură cu unele etape ale muncii, cu succesiunea anotimpurilor sau ocazionate de unele sărbători, evenimente petrecute în cadrul unei comunități tradiționale. La poporul român, ritualul are strânse legături cu folclorul⁴⁰.

Ceremonia – din limba franceză, *la cérémonie* înseamnă, în primul rând, ansamblul actelor solemne care însoțesc celebrarea unui cult religios și, în al doilea rând, ansamblul gesturilor prin care se marchează evenimente ca nunta, botezul, înmormântarea, aniversarea. Rezultă că le

https://www.academia.edu/40170317/SLUJBA_SFINTEI_LITURGHII_1_PROSCOMIDIA

³⁸ VRABIE, Silvia. Aspecte psiho-sociale actuale ale căsătoriei și alegerii partenerului de cuplu. In: *Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare, istorice și didactice în științele educației*, Ed. 1, 21 decembrie 2022, Cahul. Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2023, pp. 217-226.

³⁹ CUZNEȚOV, Larisa. *Pedagogia familiei*. Suport de curs. Univ. Ped. De Stat „I. Creangă” din Chișinău. Chișinău: Primex-Com S.R.L., 2013. 77 p. [online] [citată 23.12.2021]. Disponibil:

http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/352/Cuznetov,%20Larisa._Pedagogia%20si%20psihologia%20familiei._Suport%20de%20curs.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴⁰ PROCOP, Natalia; NEGRU, Valentina; SÎRBU, Livia; CERCAȘIN, Marina. *Terminologie vestimentară. Dicționar ilustrat român-englez*. Chișinău: Gunivas, 2019. 144 p.

„cérémonial”, tradus în limba română prin ceremonial, reprezintă ansamblul regulilor de respectat în timpul ceremoniei.⁴¹

Totodată, vestimentația fiecărui popor este un certificat de înaltă iscusință și pricepere, un etalon de frumusețe, care posedă un limbaj de comunicare a unor tradiții străvechi, o mărturie vie a unui proces de creație, prezentând o valoare unică și irepetabilă. Aproape că nu găsim două costume populare identice, fiecare având unul sau câteva costume, care se deosebeau de altele prin ornament, culoare și proporții.

Pornind de la obiectul de studiu al acestei lucrări – ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească –, este necesar de a explica termenii la care se va face referire în conținutul lucrării.

Deși par sinonime, noțiunile „ansamblu vestimentar” și „costum” sunt utilizate în contexte diferite. În continuare va fi formulată explicația termenilor după cum este întrebuințat în lucrare.

Ansamblu vestimentar este o unitate alcătuită din mai multe elemente izolate, care aparțin grupei categoriale vestimentare, îmbinate într-un întreg după criterii utilitare și estetice, incluzând vestimentația și accesoriile, fără încadrarea acestuia în contextul temporal, social și stilistic. Noțiunea de „ansamblu vestimentar nupțial” prezintă o specificație a tipologiei vestimentare, destinată purtării la ceremonia nupțială⁴².

Costumul are o semantică mai generală cu conotații istorice: costum național/popular și costum ca sistem stilistic, incluzând vestimentația și accesoriile. Noțiunea de „costum” a primit accepția respectivă, fiind indicat în dicționarul academic de artă, ca distincție ce caracterizează o persoană integrată într-un mediu social și care reflectă caracteristica acestui mediu, oglindind aspectele sociale, materiale, tehnice și culturale ale dezvoltării societății⁴³.

Îmbrăcămintea poate fi văzută ca și un obiect al artelor decorative. Prin specificul său și, totodată, suferind o uzură mai rapidă decât celelalte obiecte de artă decorativă, îmbrăcămintea se schimbă cel mai frecvent și oglindește prin aceste transformări evoluția civilizației. În așa fel, îmbrăcămintea respectă fidel originalitatea culturii naționale a diferitor popoare, simțul lor estetic, tradiția, nivelul de trai. Ca linie generală de siluetă, stil și detalii noi dictate de modă, aceste caracteristici ale îmbrăcămintei au fost un privilegiu al populației înstărite, iar prin putere și statut, în trecut clasa privilegiată, a impus restricții în vestimentația oamenilor de rând⁴⁴.

⁴¹ Grigore Radoslavescu, ziarul „Lumina”, [online] [cit 2 octombrie 2007]. Disponibil: <https://ziarullumina.ro/opinii/repere-si-idei/ceremonie-sau-ceremonial-64753.html>

⁴² PROCOP, Natalia; NEGRU, Valentina; SÎRBU, Livia; CERCAȘIN, Marina. *Terminologie vestimentară. Dicționar ilustrat român-englez*. Chișinău: Gunivas, 2019.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem

Vestimentația este totalitatea obiectelor care îmbracă corpul omenesc și care servește primordial drept mijloc de protecție de factorii climatici și secundar ca modalitate de exprimare a individualității⁴⁵.

Accesorii, în contextul ansamblului vestimentar, este un element cu funcție secundară cu un aport semnificativ estetic și simbolic. Accesoriile reflectă caracteristicile stilistice și pot avea rol de accent în ansamblul vestimentar. Din categoria accesoriilor fac parte acoperămintele de cap, încălțăminte, cravatele, mănușile, obiectele de marochinărie, bijuteriile ș.a.⁴⁶

Moda poate fi interpretată ca un obicei, deprindere colectivă, specifică la un moment dat unui mediu social. În sensul larg, moda desemnează schimbările frecvent survenite în ambient, dans, muzică, literatură, dar și în activități și comportament, în funcție de evoluția și variațiile gustului. În sens restrâns, moda se referă, la schimbările intervenite în costum⁴⁷.

Stilul reprezintă modul specific de exprimare într-un anumit domeniu al activității. Adoptarea unui stil propriu vorbește despre atitudine, idee și dorința de manifestare a propriei individualități⁴⁸.

Dintre toate elementele ce pot caracteriza un anumit loc, într-o anumită perioadă de timp, vestimentației îi poate fi atribuit un rol deosebit. Veșmintele au capacitatea de a modela imaginea vizuală a omului. Din cele mai vechi timpuri haina a fost un mijloc de a crea imaginea corespunzătoare viziunilor despre frumos pe care oamenii și le-au conturat singuri. În acest context, vestimentația nu este altceva decât reflecția interiorului ființei umane – a trăirilor sufletești, a caracterului, a prejudecăților, a libertăților și a restricțiilor lăuntrice. Astfel, *ritul*, *tradiția* și *simbolismul* sunt noțiuni corespondente și determinante, care au influențat constituirea imaginii omului și, respectiv, formarea ansamblului vestimentar, inclusiv cel de nuntă. Ritualul nunții întotdeauna a rămas sacru și canonic în parcursul vieții omului, de care acesta a știut să se bucure indiferent de circumstanțe.

1.2. Reflectarea ansamblului vestimentar nupțial în studii teoretice

În contextul celor expuse, constatăm că subiectul abordat pentru păstrarea tradițiilor și promovarea patrimoniului cultural, importanța aspectelor istorice, etnologice, antropologice, artistice cu privire la ansamblul vestimentar nupțial și evoluția lui în Basarabia și RSS Moldovenească este unul foarte actual. Însă examinarea literaturii de specialitate la capitolul

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

vestimentația de nuntă în perioada cronologică analizată, anii 1918–1991, denotă lipsa cercetărilor aprofundate și a publicațiilor detaliate la tema vizată, unele aspecte legate de ceremonialul nupțial fiind tratate în alte limite temporale și geografice⁴⁹.

Cronologic, am prezentat publicațiile supuse analizei în câteva perioade distincte: a) literatura cu caracter statistic și descriptiv de la hotarul secolelor XIX–XX; b) literatura perioadei interbelice cu referire la ceremonialul de nuntă, vestimentația și accesoriile purtate; c) publicațiile din perioada sovietică; d) cercetările apărută după proclamarea independenței Republicii Moldova. De menționat că fiecare perioadă istorică își are specificul său în materie de prezentare și reflectare a evenimentelor prin prisma publicațiilor și presa vremii, asta în pofida faptului că aparent haina de nuntă este apolitic, comparativ cu costumul tradițional popular, arta plastică, sculptura etc.

Examinarea publicațiilor cu cel mai diferit caracter pune în evidență faptul că majoritatea cercetătorilor și scriitorilor vremii s-au axat pe descrierea ceremonialului nupțial, fenomenului nunții sau a credințelor legate de căsătorie.

Taina căsătoriei totdeauna era legată de o serie de superstiții și credințe populare, mai rar atașate de rochia de mireasă. Considerând necesar de a include câteva publicații relevante despre nuntă și vestimentația de nuntă din această perioadă, pentru a obține un tablou mai amplu, menționăm că la sfârșit de secol XIX, G.S. Ioneanu a reușit să concentreze într-un volum aparte superstițiile cu referire la tot ce ține de nuntă⁵⁰, generalizate în cercetarea noastră în varianta modernă sub termenul de „credințe populare. Printre primele lucrări axate pe ceremonialul nupțial în spațiul românesc vom remarca volumul semnat de S.F. Marian, care a elaborat la finele secolului al XIX-lea un studiu istorico-etnografic comparativ despre nunta la români⁵¹.

Lui Artur Gorovei, ca unul dintre cei mai valoroși folcloriști români, îi aparțin lucrări concentrate pe datini și obiceiuri, rituri de trecere, ceremonialuri ale nașterii și nunții, care s-au păstrat cu precădere în mediul rural⁵². Date relevante despre viața cotidiană, tradițiile și sărbătorile românilor le aflăm din lucrarea semnată de Ion Nistor⁵³. Aceste lucrări sunt valoroase pentru

⁴⁹ CERCAȘIN, Marina. Ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească ca obiect al cercetărilor științifice. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, 19-20 septembrie 2024, Chișinău. Iași-Chișinău-Lviv: 2024, vol. 8, editor Liliana Condricova, Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique”, pp. 50-57

⁵⁰ *Mica colecțiune de superstițiile poporului român*, adunate de G.S. Ioneanu, Buzău: Editura Librăriei Moderne A. Davidescu, 1888, 90 p. [online] [citat 17.09.2021]. Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/338443157/1888-George-S-Ioneanu-Mica-colectiune-de-superstitiile-poporului-roman-pdf#>

⁵¹ MARIAN, S.FI. *Nunta la români: st. istorico-comparativ etnografic*. București: Saeculum, 2000. 576 p.

⁵² GOROVEI, A. *Datinile noastre la naștere și la nuntă*. București: Paideia, 2002. 149 p.; GOROVEI, Artur. *Credințe și superstiții ale poporului român*. 1915. Colecția MiTHOS, Editura Saeculum, 2012. 512 p.

⁵³ NISTOR, Ion. *Românii și Rutenii din Bucovina: studiu istoric și statistic*. București, 1915. 210 p.

studiul nostru în ideea de a determina structura de bază a nunții, riturile și tradițiile nupțiale practicate de români, precum și aspecte ce țin de haina de nuntă a mirilor

Despre costumele naționale din Basarabia întregită a scris G.T. Niculescu-Varone⁵⁴, iar în Petre Ștefănuță s-a axat pe problema introducerii costumului național în Basarabia în perioada interbelică⁵⁵, fiind urmat de Gh. Madan care a examinat de asemenea subiecte din viața cotidiană, tradiții, obiceiuri⁵⁶.

Pentru studiul perioadei interbelice au fost uzuale anuarele Chișinăului și cele ale Basarabiei, care au furnizat informații relevante cu privire la ateliere și meșteri care prestau servicii de realizare a rochiilor de mireasă și a accesoriilor necesare, mai ales în cazul costumelor urbane⁵⁷. Din paginile acestor anuare au fost selectate denumirile atelierelor, numele modelierelor și croitorilor, aflăm despre materiile prime utilizate, precum și putem forma un tablou complex despre amplasarea acestor ateliere pe străzile principale ale Chișinăului.

În perioada sovietică costumele populare au suferit modificări substanțiale, una din cauzele principale fiind „crearea noii identități moldovenești”, care trebuia să aibă și „costumul său național”, unul sintetic, stilizat. Casele de Modă din Chișinău, prin modelierii acestor instituții, îndeplineau comenzile de stat în vederea formării unui model stilizat de „costum național”, unul sintetic, artificial⁵⁸. Mai multe instituții de profil erau specializate în confecționarea „costumelor naționale” stilizate pentru a se crea o imagine a moldovenilor/românilor dincolo de hotarele RSSM, pe întreg spațiu ex-sovietic⁵⁹. „Costumul național moldovenesc” era popularizat în format de spectacol de ideologii vremii. Ansamblurile naționale muzicale, folclorice, care au purtat faima în lume prin talentul lor, au utilizat pentru spectacole costume scenice realizate în stil național. De exemplu, astfel de costume s-au păstrat în colecția ansamblului de dansuri populare „JOC”, fiind prezent și costumele de nuntă al mirelui și cel al miresei stilizate și adaptate pentru spectacol⁶⁰. Precizăm aici că este o diferențiere fundamentală între conceptele de costum scenic și cel uzual, fiind incorect de a asocia imaginea artistică a costumului scenic cu costumele populare autentice.

⁵⁴ NICULESCU-VARONE, G.T. *Costumele naționale din România întregită*. București: Editura Ziarului Universul, 1937; NICULESCU-VARONE, G.T. *Portul național românesc*, vol. I-II, București, 1933–1934.

⁵⁵ ȘTEFĂNUȚĂ, P.V. Introducerea costumului național în Basarabia. In: *Viața Basarabiei*, an. II, nr. 206, 26 iulie, 1933.

⁵⁶ MADAN, Gh. V. *Scrieri*. Volumul 2. Chișinău: Știința. 405 p.

⁵⁷ *Anuarul Orașului Chișinău și al județelor din Basarabia și cu Calendarul pe anul 1924*. Chișinău: Ed. „Ș. Șapoșnik”, 1924; *Anuarul Chișinăului pe anul 1940*/ alcăt.: Al. Terziman și I. Kalughin, Chișinău: Editura „Arpid”, 1940.

⁵⁸ BUJOREAN, Tatiana. Producerea pieselor vestimentare în Chișinăul postbelic. In: *Dialogica*, 2020, nr. 3, pp. 113-118.

⁵⁹ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana. Confecționarea costumelor naționale și a accesoriilor pentru Festivalul Mondial de Tineret (Moscow, 1957) în cadrul atelierului „Promhudojnik” din Chișinău. In: *ARTA*, 2019, nr. 1(AV), pp. 155-162.

⁶⁰ CERCAȘIN, Marina. Costumele nupțiale și sursele sale de cercetare. In: *Akados*, 2020, nr. 4(59), pp. 130-136.

Publicațiile etnologilor perioadei sovietice se axează preponderent asupra interpretării costumului popular moldovenesc, cel modern adaptat, implementat conform zonelor geografice – nord, sud, centru și regiunile din stânga Nistrului, în conformitate cu conceptul etnologului sovietic V. Zelenciuc⁶¹. În perioada sovietică, purtarea la nuntă a costumului popular nu era o practică comună, mai curând reprezenta manifestări cu tentă conceptual-artistică în scop de promovare a imaginii „costumului național moldovenesc”.

În România, costumul popular și podoabele populare românești, din perspectiva utilizării în calitate de costum de nuntă, au fost examinate de Emilia Pavel⁶², Georgeta Stoica⁶³, iar termenii din domeniu au fost amplu reflectați de Z. Mihail⁶⁴.

În contextul studierii riturilor de trecere, unul dintre care este căsătoria, cercetarea realizată de Arnold Van Gennep prezintă un interes special, punctând cele mai valoroase informații despre căsătorie ca o etapă importantă în viața omului, reflectată din punct de vedere social, antropologic, cultural⁶⁵.

După 1991 și proclamarea independenței Republicii Moldova, unul dintre primele articole consacrate în exclusivitate costumului de nuntă a fost semnat de reputatul etnolog Elena Postolachi⁶⁶, pentru care „cercetarea artei populare, a meșteșugurilor artistice este o problemă de mare importanță pentru știința etnografică din țara noastră”⁶⁷. La timpul său, M. Datcu a oglindit obiceiurile de nuntă basarabene⁶⁸, însă autorii, de regulă, își concentrează atenția asupra ceremonialului nupțial, obiceiurilor, pe când rochia de mireasă este examinată mai rar, iar ansamblul vestimentar de nuntă ajunge și mai rar să fie descris în toată complexitatea lui. Nu au trecut cercetătorii cu vederea, deși tangențial și sporadic, folclorul, tradițiile și datinile familiale.

⁶¹ ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Очерки молдавской обрядности XIX – нач. XX век.* Chișinău: Cartea moldovenească, 1959; *Portul național moldovenesc.* Sub red. Zevina A., Livșiț M. Chișinău: Cartea moldovenească, 1960. 29 p.; ZELENCIUC, V.; DIMITRIU, M. *Costumul național moldovenesc.* Chișinău: Timpul, 1975. 61 p.; Молдавский национальный костюм = Moldavian National Costume / авт. текст и сост.: V. Zelenciuc. Chișinău: Timpul, 1984. 143 p.; Молдавский сценический костюм = Costumul scenic moldovenesc: Левобережный р-ны МССР: [album] / авт.- сост.: V. Zelenciuc; худож.: Е. Евдокимова; Chișinău: Timpul, 1985, 49 p.; *Costumul scenic moldovenesc (raioanele de nord ale RSSM).* Chișinău: Timpul, 1985; *Costumul scenic moldovenesc (raioanele de sud ale RSSM)* Chișinău: Timpul, 1990; ZELENCIUC, V.; KALAȘNIKOVA, Natalia. *Vestimentația populației orășenești din Moldova sec. XV–XIX.* Institutul de Etnografie și Folclor al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Chișinău: Știința, 1993. 126 p.

⁶² PAVEL, E. *Portul popular moldovenesc.* Iași: Junimea, 1976. 208 p.

⁶³ STOICA, G. *Podoabe populare românești.* București: Editura Meridiane, 1976; STOICA, Georgeta; PETRESCU, Paul. *Dicționar de Artă Populară.* București: Editura Enciclopedică, 1997

⁶⁴ MIHAIL, Z. *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană.* București: Editura Academiei Române, 1978. 251 p.

⁶⁵ GENNEP, Arnold Van. *Les rites de passage.* Paris: Éditions A. et J. Picard, 1981, 288 pp + 29 pp. [online] [citat 02.09.2024]. Disponibil: https://www.berose.fr/IMG/pdf/les_rites_de_passage_1909.pdf

⁶⁶ POSTOLACHI, E. *Costumul de nuntă.* In: *Femeia Moldovei*, 1994, nr. 1, p. 19.

⁶⁷ URSU, Valentina. *Etnografia și școala în viziunea Elenei Postolachi.* In: *Studii culturale: Zilele Europene ale Patrimoniului*, Ed. 5, 26 septembrie 2023, Chișinău, Ediția 5, p. 54.

⁶⁸ DATCU, M. *Obiceiuri de nuntă basarabene.* In: *Datini*, 1994, nr. 3-4, 43 p.

În acest context, studiile teoretice și cele de teren realizate de A. Hâncu⁶⁹ și V. Zelenciuc, N. Băieșu⁷⁰, S. Ghimpu ș.a.⁷¹ au servit ca bază teoretică și interpretativă la elaborarea acestei teze.

Subiectul riturilor de trecere, cu accentul pe aspectul ce ne interesează – nunta în calitatea sa de rit de trecere într-o nouă etapă a ciclului vieții –, a fost pe larg abordat de mai mulți cercetători⁷².

Vom menționa, în intenția de a prezenta cât mai detaliat reflectarea ansamblului vestimentar nupțial în literatura de specialitate, studiile despre muzica nupțială, semnate de Svetlana Badrajan⁷³. Confluentele româno-ucrainene în folclorul de nuntă au devenit subiect de cercetare pentru O. Gaivas⁷⁴ și etnologul Veaceslav Stepanov⁷⁵, rezultatele științifice contribuind la completarea demersului nostru investigațional cu informații privind nunta la etniile conlocuitoare din Republica Moldova, în cazul dat al ucrainenilor, care populează sate întregi în nordul Republicii Moldova și în localitățile din stânga Nistrului. De altfel, Octavian Gaivas s-a aplecat asupra studiului obiceiurilor de nuntă, analizând apariția acestora din antichitate până în zilele noastre, mai ales cu referire ș la buchetul miresei, logodna, torul sau pâinea de nuntă etc.⁷⁶

În aceeași ordine de idei vom sublinia că costumul popular din Bucovina a fost examinat detaliat de etnologul din Cernăuți Gh. Kojoleanko⁷⁷, iar vestimentația ucrainenilor stabiliți în Republica Moldova, inclusiv și aspectele legate de costumul de nuntă, și-au găsit oglindire în studiile elaborate de Ekaterina Cojuhari și Victor Cojuhari⁷⁸. Locul și rolul pâinii, bucatele

⁶⁹ HÂNCU, A.S.; ZELENCIUC, V.S. *Folclorul obiceiurilor de familie*. Chișinău: Știința, 1979. 310 p.

⁷⁰ BĂIEȘU, N. *Folclorul ritualic și viața*. Chișinău: Știința, 1981. 106 p.

⁷¹ GHIMPU, S. *Nunta și alte obiceiuri moldovenești*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1990. 120 p.

⁷² BRAGA, Victoria. Structura ritului de trecere. In: *Limba Română*, Nr. 9-10, anul XIV, 2004. 96 [online] [citat 17.10.2020]. Disponibil: <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2037>

⁷³ BADRAJAN, S. *Muzica în ceremonialul nupțial din Basarabia*. Cântecul miresei. Chișinău: Epigraf, 2002. 236 p.

⁷⁴ GAIVAS, O. Confluente româno-ucrainene în folclorul de nuntă din nordul Republicii Moldova. In *Metaliteratura*, anul XII, nr. 5-6 (31), 2012, pp. 107-118; GAIVAS, Octavian. Simbolismul recuzitei nupțiale în folclorul românilor și ucrainenilor din Nordul Basarabiei. In: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*, 22 octombrie 2013, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Institutul de Filologie, 2016, Ediția 7, pp. 61-74. [online] [citat 06.12.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/61-74.pdf

⁷⁵ СТЕПАНОВ, В. Свадебная обрядность жителей села Мусант. In: *Вестник Славянского университета*: науч.-метод. журн., 2006, nr. 12, pp. 66-85.

⁷⁶ GAIVAS, Octavian. Originea obiceiurilor de nuntă. In: *Philologia*, 2017, nr. 1-2(289-290), pp. 105-112.

⁷⁷ КОЖОЛЯНКО, Я.І. *Буковинский традиційний одяг/ Traditional Dress of Bukovyna*. Чернівиці-Саскатун, 1994. 262 p.

⁷⁸ КОЖУХАРЬ, Екатерина, КОЖУХАРЬ, Виктор. Всемирный день украинской вышиванки в Республике Молдова. In: *Portul popular – expresie a istoriei și culturii neamului*, Ed. 2, 23-24 iunie 2022. Chișinău: „Notograf Prim”, 2022, Ediția 2, pp. 71-72; КОЖУХАРЬ, Виктор. Народный костюм украинцев Молдовы в работах исследователей XIX– начала XXI в. In: *Portul popular – expresie a istoriei și culturii neamului*, 22 iunie 2021. Chișinău: „Notograf Prim”, 2021, Ediția 1, p. 47; КОЖУХАРЬ, Виктор. Историография исследования традиционной одежды украинцев Молдовы. In: *Știință, educație, cultură*, 15 februarie 2020, Universitatea de Stat din Comrat, 2020, Vol. 4, pp. 392-398.

tradiționale (de exemplu, baba albă), în ceremonia de nuntă a ucrainenilor, ca parte a tradițiilor alimentare promovate în satele populate de ucraineni, în baza cercetărilor de teren, au fost examinate de etnologul Diana Nicoglo⁷⁹.

Pe baza materialelor de teren ale dr. Tatiana Zaicovschi (realizate în 2022), a fost reconstituit tabloul nunții lipovenești (al rușilor de rit vechi) în mediul rural din spațiul actual al Republicii Moldova, afirmându-se că până pe la sfârșitul anilor 1970–1980 aceste nunți și-a păstrat aproape vechea structură a nunții tradiționale⁸⁰.

Despre pâinea ca aliment sacru a reflectat etnologul Varvara Buzilă⁸¹, care a abordat foarte complex și costumul popular în studiile sale, iar peste mulți ani a realizat un studiu teoretic consistent axat pe costumul popular din Republica Moldova⁸². Diferite aspecte cu privire la tradiția nunții au fost reflectate în cercetările sale de Maria Ciocanu⁸³, Elena Șișcanu⁸⁴, Iulia Paliț-Palade⁸⁵, Maria Bâtcă⁸⁶. Accesoriile de nuntă au fost reflectate de Liliana Condraticova⁸⁷, acordându-se un interes special problemei repertorierei și patrimonializării acestor obiecte⁸⁸ ș.a.

⁷⁹ NICOGLU, Diana. Unele particularități ale tradițiilor alimentare ale ucrainenilor din Republica Moldova (în baza investigațiilor de teren). In: *Revista de Etnologie și Culturologie*, 2012, nr. 11-12, pp. 14-23.

⁸⁰ ZAICOVSKI, Tatiana. Tradițiile de nuntă ale lipovenilor din Republica Moldova (pe baza materialelor de teren). In: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*, Ed. 14, 30-31 mai 2022, Chișinău. Chișinău: Notograf Prim, 2022, Ediția 14, pp. 229-239.

⁸¹ BUZILĂ, Varvara. *Pâinea: aliment și simbol: experiența sacralului*. Chișinău: Știința, 1999. 373 p.; BUZILĂ, Varvara. *Pâinea, aliment și simbol. Experiența sacralului*. București: Editura Gastroart, 2019. 352 p.

⁸² BUZILĂ, Varvara. *Costumul popular din Republica Moldova*. Ghid practic. Chișinău, 2011. 170 p.

⁸³ CIOCANU, Maria. Tradiția nunții în satele din raionul Rezina. In: *Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Ser. nouă. Etnografie și Muzeologie. 2010, nr. 13, pp. 73-85; CIOCANU, Maria. *Cartea etnografului*. Colecții muzeale, obiceiuri și tradiții populare. Chișinău: Cartdidact, 2019. 528 p.

⁸⁴ ȘIȘCANU, Elena, *Nunta ca rit de trecere. Studiul de caz: nunta cehilor din Moldova*. In: *Buletinul științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei*. Volumul 11 (24), pp. 79-96 [online] [citat 17. 10.2020]. Disponibil:

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Nunta%20ca%20rit%20de%20trecere.%20studiu%20de%20caz%20Nunta%20Cehilor%20din%20Moldova.pdf

⁸⁵ PALIȚ-PALADE, Iulia. *Portul popular din Republica Moldova*. Chișinău: Grafema Libris, 2003. 39 p.

⁸⁶ BÂTCĂ, Maria. *Costumul popular românesc*. București: Editura Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, 2016. 239 p.

⁸⁷ CONDRATICOVA, Liliana. *Arta bijuteriilor din Moldova*. Iași: Lumen, 2010. 286 p.; CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău, 2017. 384 p.; CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor. Portrete de creație ale bijuteriilor și meșterilor de artă decorativă*. Iași: Doxologia, 2021. 320 p.; CONDRATICOVA, Liliana. Ateliere de croitorie și bijuterie în Basarabia interbelică: influențe est- și vest-europene. In: *Arta și tradiția în Europa*, Studii de specialitate, Festival internațional, Ediția a VI-a, Iași: Casa Corpului Didactic „Spiru Haret”, pp. 149-154.

⁸⁸ „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, 2019–2023, vol. I-V, Chișinău-Iași-Lvov,

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Patrimoniul_ieri_vol.%2BIV_Condraticova_site_2022_0.pdf;

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Patrimoniul_cultural_ieri_ed.%2B4_28-

[29.09.2021_Condraticova.pdf](https://www.moldova-independenta.md/sites/default/files/2023-03/Program%26tezele%20comunicarilor_conferinta%20femeile%20in%20cercetare_2023_site.pdf); [https://www.moldova-independenta.md/sites/default/files/2023-](https://www.moldova-independenta.md/sites/default/files/2023-03/Program%26tezele%20comunicarilor_conferinta%20femeile%20in%20cercetare_2023_site.pdf)

[03/Program%26tezele%20comunicarilor_conferinta%20femeile%20in%20cercetare_2023_site.pdf](https://www.moldova-independenta.md/sites/default/files/2023-03/Program%26tezele%20comunicarilor_conferinta%20femeile%20in%20cercetare_2023_site.pdf)

Ceremonia nunții la moldoveni, nunta basarabenilor deportați în Siberia, castitatea miresei au devenit subiecte primordiale de cercetare pentru Ludmila D. Cojocaru⁸⁹, care a examinat în detalii tradițiile și obiceiurile de nuntă din diferite sate și orașe basarabene, plasând accentul pe tradiții și datini, reflectarea ceremonialului nupțial între tradiție și modernitate.

În contextul promovării costumului tradițional în calitate de costum de nuntă, vom menționa lucrările elaborate de Tatiana Bujorean, care a realizat o analiză amplă a evoluției structurii ansamblului vestimentar popular⁹⁰, inclusiv și evoluția modei în perioada interbelică⁹¹. Cercetările despre costumul popular și utilizarea în cadrul ceremonialului nupțial, mai ales a cămășii cu altită, costumul de nuntă din satele Podoima și Podoimița, rn. Camenca, au fost elaborate de Varvara Buzilă⁹², Maria Ciocanu⁹³, Silvia Șaranuță⁹⁴, iar Natalia Grădinaru s-a aplecat asupra problemei ceremonialului nupțial în satele din valea Prutului de Jos⁹⁵. Piesele ceremoniale de nuntă, cum ar fi prosopul nașilor, batista miresei ș.a., de asemenea și-au găsit reflectare în mai multe studii de specialitate elaborate de Alina Tocarciuc⁹⁶. Aparte vom menționa nunțile desfășurate în mediul

⁸⁹ COJOCARU, Ludmila. Tradiția de nuntă în comunitățile de basarabeni deportați în Siberia și Kazahstan. In: *Akados*, 2018, nr. 2, pp. 132-139; COJOCARU, Ludmila. Obiceiuri și moravuri privind castitatea miresei în comunitatea tradițională din Basarabia. In: *Revista de etnologie și culturologie*, 2019, nr. XV, pp. 57-66; COJOCARU, Ludmila D. Tradiția în contexte istorice de liminalitate. Nunta basarabenilor deportați în documente și mărturii de istorie orală. In: *Dialogica*, anul I, nr. 3, 2019, pp. 57-68; COJOCARU, Ludmila D. Tradiția în contexte istorice de liminalitate. Nunta basarabenilor deportați în documente și mărturii de istorie orală (II). In: *Dialogica*. An II, nr. 2, 2020. Chișinău: Tipografia Centrală, 2020, pp. 56-68; COJOCARU, Ludmila D. Nășia la românii din Basarabia: între autoritatea tradiției și avaturile modernizării. In: C. BĂLOSU, N. MIHAI (editori), *Cultura populară la români. Context istoric și specific cultural*, Cluj: Presa Universitară Clujeană, 2014, pp. 215-236; COJOCARU, Ludmila D. *Dimensiuni mito-simbolice ale miresei în contextul tradiției nupțiale românești din spațiul Pruto-nistrean*. In: *Analele Universității Libere Internaționale din Moldova. Seria Istorie*, coord. St. Gheorghe Postică, vol. 2, Chișinău, ULIM, 2004, pp. 60-67.

⁹⁰ BUJOREAN, Tatiana. Evoluția vestimentației citadine din Basarabia în primele patru decenii ale secolului al XX-lea. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Ed. 4, 28-29 septembrie 2021, Chișinău. Iași – Chișinău: 2021, Ediția 4, pp. 235-242.

⁹¹ BUJOREAN, Tatiana. Portul popular în Basarabia la 1918: mărturii documentare. In: *100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România. Rolul și contribuția lui Alexandru Marghiloman*. Buzău: Mad Linotype, 2018, pp. 117-129.

⁹² BUZILĂ, Varvara. Complexitate și adaptabilitate în costumul de Podoima-Podoimița, Transnistria. In: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Serie nouă. Fascicula Etnografie și Muzeologie, vol. 25(38), Chișinău, 2016, pp. 97-115.

⁹³ CIOCANU, Maria. Elemente de port popular reflectate în creația orală. In: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Serie nouă. Fascicula Etnografie și Muzeologie, vol. 7(20), Chișinău, 2007, pp. 66-87; CIOCANU, Maria (coautor). Portul popular în raionul Camenca. In: *Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, vol. II, pp. 483-488.

⁹⁴ ȘĂRĂNUȚĂ, Silvia. *Cultura materială și spirituală a românilor din Basarabia (sec. XIX-XX)*. Schițe și studii etnografice. Chișinău, 2019

⁹⁵ GRĂDINARU, Natalia. Ceremonialul nupțial în satele din valea Prutului de Jos: funcționalitate și inovații. In: *Valorificarea patrimoniului etnocultural: al Republicii Moldova în cercetare și educație*, 15 noiembrie 2018, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Institutul Patrimoniului Cultural, 2018, Ediția 3, p. 27.

⁹⁶ TOCARCIUC, Alina. Tipologia și specificul textilelor tradiționale ceremoniale. In: *Tezaur – salvarea patrimoniului, salvarea identității. Buzău 1650 de ani*. Buzău, 21-22 iulie 2022. Buzău: Alpha MDN 2022, pp. 207-214; TOCARCIUC, Alina. Typology and specificity of traditional ceremonial textiles. In: *Conservation and restoration of cultural heritage*, Lucrările științifice de la cea XXII-a ediție a Simpozionului Internațional „Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural / Conservation and restoration of cultural heritage”, Iași 22-23 septembrie 2021, Iași: Doxologia, 2021, vol. XXII, pp. 241-258.

rural sovietic și obiceiurile legate de rochia de mireasă, care au devenit subiect de studiu pentru istoricul Lidia Prisac⁹⁷. Precizăm că deși etnologii și antropologii de azi examinează detaliat ceremonialul de nuntă al românilor, ucrainenilor, bulgarilor din Basarabia și Republica Moldova, de regulă, ei își concentrează atenția asupra reflectării folclorului nupțial, tradițiile legate de evenimentele prenupțiale, nupțiale și postnupțiale, ansamblul vestimentar de nuntă este reflectat mult mai rar, cu excepția piesei de bază, rochia de mireasă sau unele accesorii de nuntă.

În context, studiile detaliate ale istoricului Valentina Ursu sunt de un real folos în procesul elaborării tezei de față, domnia sa punând lumină pe politicile statului sovietic în domeniul subminării, distorsionării culturii tradiționale, întrucât viața culturală din ținut, „a reprezentat ținta unor acțiuni fără precedent de denigrare a vechilor forme de exprimare culturală și impunerea noilor modele de viață”⁹⁸.

Un compartiment aparte a rezervat vestimentației citadine în cercetarea realizată despre orașul Chișinău istoricul Lucia Sava⁹⁹. Rolul culturalizării, implicit al asociațiilor culturale, prestanța șezătorilor în cadrul cărora se confecționau piese ale costumului popular, utilizate adesea în perioada interbelică și în calitate de costum de nuntă, mai ales în mediul rural, au fost reflectate de istoricul Larisa Noroc¹⁰⁰.

În România, subiectul nunții și a componentelor sale a fost reflectat ceva mai larg, fiind semnate studii despre dimensiunea simbolică a nunții de I. Evseev¹⁰¹, nunta la români a fost oglindită de C. Noica¹⁰², obiceiurile de nuntă la români au devenit subiect de cercetare pentru C. Călărășu¹⁰³. Grație informațiilor concentrate în volumul colectiv editat la început de secol XXI aflăm despre sărbătorile și obiceiurile din Moldova¹⁰⁴, obiceiurile de nuntă din Moldova au fost descrise detaliat de istoricul și etnologul Silvia Ciubotaru¹⁰⁵, iar Adriana Angela Vlad s-a aplecat

⁹⁷ PRISAC, Lidia. Nunțile studenției anilor 1980 în RSS Moldovenească. In: Student, profesor și cercetător în anii 1980–1990: drumul spre regăsire și libertate [online] [citat 17. 10.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/110-126_0.pdf; PRISAC, Lidia. „...Frumoase-s nunțile-n colhoz...” sau despre mariaj în mediul rural sovietic (1960–1980). In: *După 25 de ani. Evaluări și reevaluări istoriografice privind comunismul* /Cosmin Budeanca, Florentin Olteanu (coord.), Iași, Polirom, 2017, pp. 181-200.

⁹⁸ URSU, Valentina. Acțiunile autorităților din Moldova sovietică privind cultura tradițională (anii '40 ai sec. XX). In: *Revista de Etnologie și Culturologie*, 2022, nr. 31, pp. 84-91.

⁹⁹ SAVA, Lucia. *Viața cotidiană în orașul Chișinău la începutul secolului al XX-lea (1900–1918)*. Chișinău: Pontos, 2010, pp. 135-152. 318 p.

¹⁰⁰ NOROC, Larisa. *Cultura Basarabiei în perioada interbelică (1918–1940)*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2009. 192 p.

¹⁰¹ EVSEEV, I. *Simbolica nunții românești*. București, 1993. 198 p.

¹⁰² NOICA, C. *Nunta la români*. Antologie din poezia ceremonialului de nuntă. București: 1997. 282 p.

¹⁰³ CĂLĂRAȘU, C. *Obiceiuri românești de nuntă*. București: Editura Universității, 1999. 284 p.

¹⁰⁴ *Sărbători și obiceiuri*. Moldova. București: Editura Enciclopedică, 2004. Vol. IV.

¹⁰⁵ CIUBOTARU, Silvia. *Obiceiuri nupțiale din Moldova*. Iași: Editura Univ. „Alexandru Ioan Cuza”, 2009. 782 p.

asupra subiectului ritualurilor de nuntă¹⁰⁶. Nunta plasată între ritual și spectacol, precum și un aspect foarte sensibil precum sacru și profan în raport cu mireasa, au devenit subiect de cercetare doctorală pentru Elena Basso-Stănescu, care a materializat rezultatele cercetărilor în paginile publicațiilor sale¹⁰⁷ ș.a. Despre viața cotidiană în România interbelică aflăm din studiile celebrului istoric român Ioan Scurtu¹⁰⁸.

Studii teoretice de amploare despre vestimentație, modă, costum, mai rar obiceiuri de nuntă și costume nuptiale, care sunt foarte valoroase pentru cercetarea noastră, au fost oferite de lucrările semnate de Adrian-Silvan Ionescu¹⁰⁹, Adina Nanu¹¹⁰, Joan Nann¹¹¹ ș.a. teoreticienii ai modei.

În același context aducem în atenția cercetătorilor volumul semnat de Mihaela Grigorean consacrat împletitului miresei din Țara Oașului, o ediție bilingvă, bogat ilustrată, care reflectă plenar multitudinea de împletituri ale mireselelor în cea mai specială și importantă zi a nunții¹¹². Astfel, împletitul miresei este un obicei, care are o rânduială și un sens profund în ceremonialul nupțial, într-o etapă fundamentală în destinul omului.

Cu certitudine, studiul ansamblului vestimentar de nuntă a pus accent pe necesitatea repertorierii, clasificării, conservării, promovării, adică a patrimonializării acestor piese. În această ordine de idei, ne-au fost de folos studiile axate pe patrimoniu, salvagardarea și valorificarea lui, semnate de V. Cavruc și Gh. Postică¹¹³, Elena Ploșniță¹¹⁴, Marina Miron¹¹⁵, ș.a., iar în România subiectul este pe larg abordat de profesorul Ioan Opriș¹¹⁶, Andreea Lazea¹¹⁷ ș.a.

¹⁰⁶ VLAD, Adriana Angela. *Ritualurile de naștere, nuntă și înmormântare în satele de pe Valea Izei, Maramureș*. Teză de doctorat. Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2013 [online]. [citată 17.03.2020]. Disponibil: <https://teze.doctorat.ubbcluj.ro/doctorat/teza/fisier/875>

¹⁰⁷ BASSO-STĂNESCU, Elena, *Nunta între ritual și spectacol*. Teză de doctorat. Universitatea de Artă și Design din Cluj Napoca, 2011, pp. 12-15 [online] [citată 12.05.2020]. Disponibil: <https://www.uad.ro/Public/Docs/05%20PROGRAMA%20DE%20STUDII/03%20Doctorat/Rezumat%20romana/Basso%20Stanescu%20Elena%20rezumat%20ro.pdf>; BASSO-STĂNESCU, Elena, *Nunta, între ritual și spectacol*, 2013, Cluj-Napoca: Editura MEGA, 202 p.; BASSO-STĂNESCU, Elena, *Mireasă și mire între sacru și profan. Partituri complexe în ceremonialul și ritualul nunții*. In *Journal: REVART*, nr. 22, 2015, Editura Eurostampa, pp. 31-39.

¹⁰⁸ SCURTU, Ioan. *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*. București: Editura Rao. 2001. 280 p.

¹⁰⁹ IONESCU, Adrian-Silvan. *Moda și societatea urbană*. București: PAIDEIA, 2006. 628 p.

¹¹⁰ NANU, Adina. *Artă. Stil. Costum*. Noi Media Print, 2007. 306 p.

¹¹¹ НАНН, Д. *История костюма. 1200–2000 / Пер с англ. Т. Г. Супруновой*. М.: Астрель: АСТ, 2008. 344 p.

¹¹² GRIGOREAN, Mihaela. *Un periplu al Frumuseții în Țara Oașului. Împletitul miresei*. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2018. 220 p.

¹¹³ CAVRUC, V.; POSTICĂ, Gh. Salvagardarea patrimoniului cultural în Republica Moldova. In: *Akados*. Chișinău, 2010, nr. 2 (17), pp. 38-43

¹¹⁴ PLOȘNIȚA, Elena. *Muzeificarea patrimoniului cultural imobil*. Chișinău: Biblioteca „Tyragetia” XXXIV, 2021.

¹¹⁵ MIRON, Marina; NICOGLO, Diana. Patrimoniu și patrimonializare: experiența țărilor europene și a Republicii Moldova. In: *Akados*. 2019, nr. 2(53), pp. 154-160.

¹¹⁶ OPRIȘ, Ioan. *Collectionism, Muzeologizare, Patrimonializare*. 2013, Oscar Print. 292 p.

¹¹⁷ LAZEA, Andreea. *Pentru o antropologie a patrimoniului și patrimonializări: perspective asupra monumentelor istorice în România*. Iași: LUMEN, 2012. 300 p. [online] [citată 12.05.2020]. Disponibil: https://edituralumen.ro/wp-content/uploads/2020/08/Lazea-Andreea-Pentru-o-antropologie_Extras-din-volum.pdf.

În era informatizării și digitalizării, sursele web constituie una din cele mai rapide surse de informație, dar care, de fiecare dată, are nevoie de racordare cu rezultatele cercetărilor de teren, publicațiile teoretice ale specialiștilor în domeniu, fără de care se riscă de a prezenta informații neverificate și imprecise.

În contextul unui hiatus informațional în istoriografia națională la capitolul examinării costumului nupțial, a fost argumentată atenția noastră acordată ansamblului vestimentar de nuntă¹¹⁸, publicațiile realizate la tema de cercetare acoperind mai multe fațete legate de evoluția rochiei de mireasă¹¹⁹, a costumului de mire, a accesoriilor de nuntă¹²⁰, precum și a importanței costumului de nuntă în contextul patrimonializării acestui compartiment complex al tezaurului cultural național¹²¹.

Constatăm că în pofida faptului că au fost elaborate mai multe studii consacrate, acestea au fost axate prioritar pe fenomenul nunții în spațiul românesc și tradițiile de nuntă din Basarabia/RSSM, umbrind examinarea costumului nupțial din punct de vedere istoric, antropologic, artistic. Publicațiile accesibile la etapa actuală de studiu, axate nemijlocit pe vestimentația de nuntă sunt infime, fiind iminentă scoaterea din conul de umbră a costumului de nuntă. Un aspect valoros în studiul nostru s-a referit la algoritmul de cercetare a costumului nupțial, fiind studiată literatura de specialitate ce ține preponderent de istoricul costumului popular. Majoritatea autorilor au optat pentru clasificarea tipologică și descrierea costumului nupțial raportate la gen, informațiile prezentate fiind sumare.

¹¹⁸ CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul și ritualul nunții pe teritoriul Moldovei în secolul al XX-lea. In: *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural / Conservation and restoration of cultural heritage*. Editor Nicoleta Vornicu. Iași: Doxologia, 2022, pp. 175-198

¹¹⁹ CERCAȘIN, Marina. Piesa vestimentară fundamentală din costumul nupțial – rochia albă de mireasă. In: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 6, Vol. 2, 15 iunie 2017, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 2017, pp. 22-25.

¹²⁰ CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. Locul și rolul accesoriilor în sistemul vestimentar nupțial. In: *ARTA*. 2019, Vol. XXVIII, nr. 1, 146-150; CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul nupțial: accesorii laice și de cult religios. In: *Dialogica*. 2020, nr. 1, pp. 69-75.

¹²¹ CERCAȘIN, Marina. Costumul nupțial și sursele sale de cercetare. In: *Akados*. 2020, nr. 4(59), pp. 130-136; CERCAȘIN, Marina. Fotografia ca sursă de studiere a costumului nupțial. In: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 7, Vol. 2, 15 iunie 2018, Chișinău: Tipogr. „Biotehdesign”, 2018, pp. 31-33.

1.3. Ansamblul vestimentar de nuntă și sursele sale de cercetare

Piese ale ansamblului nupțial constituie subiectul investigației respective, în care principalele surse de cercetare sunt colecțiile muzeale, rezultatele expedițiilor de teren, fotografiile identificate și mostrele de piese vestimentare, accesoriile laice și de cult. Studiul vestimentației maritale este oportun în lipsa literaturii de specialitate care să prezinte în complexitate și profunzime subiectul respectiv, în acest scop fiind necesară sistematizarea informației existente în diverse surse. Deopotrivă cu alte obiecte ale culturii materiale, piesele și accesoriile ansamblului de nuntă necesită examinare, descriere, conservare și valorificare, acestea fiind parte integrantă a patrimoniului cultural al țării¹²².

Sursele de cercetare utilizate la elaborarea tezei de față au fost clasificate în surse materiale și imateriale. Un loc aparte în cercetarea noastră revine datelor de arhivă, disponibile la Agenția Națională a Arhivelor (ANA), Direcția Generală Fondul Arhiva Guvernamentală (DGFAG). În arhiva Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău (MIOC) de asemenea au fost identificate o serie de materiale inedite și relevante pentru elaborarea tezei, precum ar fi acte de căsătorie, invitații la nuntă, fotografii care ilustrează diferite etape ale nunții și care constituie temelia cercetării vestimentației de nuntă. În lista surselor putem include și inscripțiile brodate/țesute pe prosoapele ceremoniale, cât și inscripțiile gravate în interiorul inelelor mirilor și miresei oferite în timpul logodnei sau căsătoriei civile și religioase. Publicitatea croitorilor vremii și a saloanelor mondene în presa scrisă poate fi utilizată pentru a urmări tendințele artistice la capitolul rochiilor de mireasă și a accesoriilor aferente nunții, fiind și este un argument important în vederea identificării atelierelor și măștrilor care lucrau diferite piese necesare ceremonialului nupțial.

Muzica ce însoțește ceremoniile nupțiale, folclorul oral cules de etnografi, interviurile acordate de localnici în cadrul expedițiilor noastre recente în teren, completate de istoria orală, au constituit un compartiment esențial al surselor, cu o pondere semnificativă în elaborarea tezei.

Partea forte reprezintă sursele materiale ale cercetării, concentrată pe materialele expedițiilor etnografice culese de-a lungul anilor și materialele din custodia muzeelor centrale, municipale și regionale, locale. De asemenea, completăm lista surselor materiale prin fotografiile de epocă. Aparte vom menționa semnificația pieselor artizanale folosite la nunta civilă și cea religioasă, devenite surse de inspirație pentru designerii contemporani. Aceste reconstituiri ale costumelor maritale ca parte a istoriei sunt foarte importante și merită a fi examinate și puse în valoare, în special cele din primele decenii ale secolului al XX-lea, cu referire la ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia.

¹²² CERCAȘIN, Marina. Costumul nupțial și sursele sale de cercetare. In: *Akademios*. 2020, nr. 4(59), pp. 130-136.

Piese ale costumului nupțial și accesoriile aferente, atât laice cât și bisericesti, au fost atestate de noi în mai multe expediții de teren, inclusiv în ultimii ani, identificate din fotografiile vremii, din discuțiile cu persoanele intervievate. Pentru perioada pe care ne-am propus să o studiem – anii 1918–1991 – cele mai relevante surse sunt cercetările în teren, colecțiile muzeale și interviurile. Or, în colecțiile Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, Muzeului Național de Artă al Moldovei, Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău, precum și într-un șir de muzee locale, se păstrează piese vestimentare și accesorii ale ansamblului nupțial, care necesită nu doar repertoriere, dar de cele mai multe ori restaurare și conservare, pentru a fi ulterior promovate, inclusiv prezentate în cadrul unor expoziții tematice.

De menționat că nunta, împodobirea miresei, tematica căsătoriei, a mirilor, a fost un subiect frecvent întâlnit în creația artiștilor plastici. Vom menționa asemenea lucrări ca „Masa mare” (1960) de Glebus Sainciuc (MNAM); „Nunta” (1965) de Elena Rotaru; „Împodobirea miresei” (1967, cupru), „Mireasa” (1967) de Claudia Cobizev; „Mirii” (1967) de Vilhelmina Zazerscaia; „Masa nupțială” (1967) de Nelly Sajin; „Nunta” (1968) B. Epelbaum-Marcenco; „Nunta” (1970) de Eleonora Romanescu; „Nunți comsomoliste” (1978) de Filimon Hămuraru; „Pregătire de nuntă” (1979) de Eleonora Romanescu; „Zestrea” (1990) de Mihail Statnâi¹²³; batik-urile „Nunta”, „Mireasa” de Lidia Ceban-Boico¹²⁴; „Nunta” de Eudochia Robu.

Cercetarea istorică, etnografică și artistică a ansamblului nupțial poate fi împărțită cronologic în câteva etape, luând în considerare mai mulți factori de ordin politic, ideologic, social, economic, cultural. Un loc aparte revine în context expedițiilor etnografice, importante în repertorierea, conservarea și punerea în valoare a pieselor de patrimoniu. Pornind de la semnificația materialului foto-documentar colectat în timpul expedițiilor etnografice și care necesită să fie recuperat, ne-am propus să abordăm valoarea unor expediții desfășurate în anii 1906–1989¹²⁵. De altfel, activând în calitate de designer la Asociația Meșteșugurilor Artistice Populare „Artizana”, am avut ocazia de a accesa arhiva acestei instituții, care în 2022 a marcat 55 de ani de la fondare¹²⁶. Asociația „Artizana” a fost deschisă oficial în 1967 (figurând în

¹²³ URSACHI, Rodica. Creația feminină în determinarea profilului artistic din Republica Moldova. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Ed. 3, 11-12 februarie 2021, Chișinău. 2021, pp. 37-50.

¹²⁴ PROCOP, Natalia. Motivele populare în arta textil-decorativă din RSSM și Republica Moldova. In: *Patrimoniul etnologic: concepte, tendințe și abordări*. 23-24 mai 2017, Chișinău: „Notograf Prim” SRL, 2017, pp. 33-34.

¹²⁵ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească. In: *Akadosmos*. 2020, nr. 2(57), pp. 144-154.

¹²⁶ Exprimăm și pe această cale recunoștința noastră directorului Fabricii „Artizana”, Ghenadie Tentiuc, și colectivului pentru amabilitatea de a ne oferi informațiile inedite din arhiva documentară și fotografică a fabricii.

documentele de arhivă sub denumirea de Asociația Meșteșugurilor Artistice Populare „Artizana”), în baza mai multor arteluri și ateliere de producere textilă și vestimentară din Chișinău, printre care atelierul „Promhudojnik”, unde se creau și produceau piese de vestimentație, inclusiv la comanda Muzeului Ținutului Natal (actualmente Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală). Grație arhivei Asociației „Artizana” sunt introduse în circuitul științific informații inedite cu referire la piesele vestimentare autentice, cu referire la costumul de nuntă, descoperite de specialiști în diferite localități și necunoscute anterior cercetătorilor din domeniul istoriei, etnologiei, artelor decorative¹²⁷.

De fapt, scopul acestor expediții etnografice consta în repertorierea materialului, fixarea foto, documentarea, transmiterea în muzee, pentru a putea fi utilizate ca surse pentru crearea noilor modele de piese vestimentare. Constatăm că în baza expedițiilor organizate la început de secol XX și în perioada sovietică, o parte considerabilă de piese ce se referă la obiectul nostru de cercetare a fost transferată în fondurile Muzeului Etnografic Rus din Sankt-Petersburg; o serie de piese au fost pierdute în timp de război, în perioada foametei și deportărilor. Deteriorate cu timpul, piesele ansamblului nupțial necesită restaurare în vederea conservării, muzeificării, reconstituirii vestimentației autentice maritale în funcție de localitate, etnie, statut social-economic și alți factori.

Întrucât subiectul expedițiilor etnografice a fost anterior abordat într-un studiu special¹²⁸, precizăm că aceste expediții fuseseră efectuate în majoritatea zonelor unde locuiau moldovenii/românii, fiind realizate fotografii, schițe devenite și ele surse valoroase de cercetare. Vom accentua, în context, expediția prin satele basarabene în vara anului 1907, când pictorul A. Visoțki a colectat în satul Podoimița din gubernia Podolsk (astăzi raionul Camenca) 120 de obiecte. Un loc aparte în colecția sa a fost rezervată ceremonialului nupțial și costumului miresei, având în vedere originalitatea acestuia specifică portului populației din satele Podoima și Podoimița din raionul Camenca. Piese singulare ale costumului nupțial din această zonă au ajuns ulterior în custodia Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, fiind completate cu materialul foto și cel documentar de la mijlocul secolului al XX-lea. În studiile sale etnologul V. Zelenciuc¹²⁹ a încercat să extrapoleze costumul nupțial din localitățile Podoima și Podoimița ca

¹²⁷ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească, pp. 144-154.

¹²⁸ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească, pp. 144-154.

¹²⁹ Молдавский национальный костюм = Moldavian National Costume / авт. текст и сост.: V. Zelenciuc. Chișinău: Timpul, 1984. 143 p.; Молдавский сценический костюм = Costumul scenic moldovenesc: Левобережный р-ны МССР: [album] / авт.- сост.: V. Zelenciuc; худож.: Е. Евдокимова; Chișinău: Timpul, 1985. 49 p.

fiind un costum inerent populației din toate localitățile din stânga Nistrului, adică din satele raioanelor Camenca, Râbnița, Dubăsari, Slobozia, Grigoriopol, ceea ce nu corespunde adevărului, după cum s-a stabilit în baza literaturii de specialitate și a fost confirmat de mai mulți informatori în cadrul cercetărilor de teren¹³⁰, căutările noastre confirmând aserțiunea că ansamblul vestimentar nupțial era diferit în asemenea localități precum Podoima, Podoimița și satele din Râbnița sau Slobozia.

În anii 1909–1910, în fondurile Muzeului Etnografic Rus au fost transmise încă trei colecții de piese vestimentare, selectate din localitățile populate de moldoveni din ținuturile Herson, Tiraspol și Hotin. Astfel, piesele păstrate actualmente în fondurile acestui muzeu și colectate preponderent în anii 1906–1913, constituie o sursă inestimabilă de cercetare pentru cei care studiază evoluția ansamblului vestimentar nupțial din Basarabia, dar care nu este accesibilă cercetătorului din Republica Moldova.

În **perioada interbelică**, expedițiile echipelor multidisciplinare inițiate de Institutul Social Român din Basarabia au fost bazate pe abordarea pragmatică și metoda monografică de studiu ale școlii sociologice de la București¹³¹. Majoritatea documentelor, fotografiilor și pieselor din arhiva Institutului au fost distruse de autoritățile sovietice¹³². Perioada anilor 1918–1940 este cea mai fructuoasă de activitate a croitorilor și a saloanelor mondene din Chișinău, unde puteau fi comandate cele mai rafinate rochii de mireasă și accesorii elegante, dovadă fiind atât fotografiile acestor timpuri, cât și publicitatea atestată în presa timpului.

În Basarabia interbelică, la Chișinău funcționa un atelier al Arhiepiscopiei Chișinăului unde puteau fi comandate cununi pentru ceremonia bisericească. Au fost utilizate datele Catalogului Atelierelor Arhiepiscopiei Chișinăului, fondate în anul 1911, Catalogul fiind editat în anul 1940¹³³. Catalogul oferă mai multe date despre podoabele de cult, inclusiv cununi de metal folosite de biserici în taina cununiei religioase. Atelierele au fost redeschise pentru o scurtă perioadă în anii celui de-al doilea război mondial. Mai multe piese folosite inclusiv la ceremonia cununiei

¹³⁰ КОНДРАТИКОВА, Лилиана. Текстильные традиции и вышивка, костюм и украшения населения Молдовы (на примере молдавских села Рыбницкого района). In: *Мода и дизайн: исторический опыт, новые технологии*. Материалы XIII-й Международной научной конференции. Sankt-Peterburg, 2010, pp. 152-157.

¹³¹ CHICIUC, Liudmila. Cu privire la cercetările monografice în teren desfășurate de Institutul Social Român din Basarabia (1934–1940). In: *Akademios*, Chișinău, 2019, nr. 3, pp. 86-94.

¹³² CHICIUC, Liudmila. *Organizarea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934–1940)*. Teză de doctor în istorie la specialitatea 611.02 – Istoria românilor (pe perioade). Chișinău, 2019. [online] [citat 12.05.2020]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2019/55449/liudmila_chiciuc_thesis.pdf.

¹³³ *Catalogul Atelierelor Arhiepiscopiei*. Chișinău: Arhiepiscopia Chișinăului, 1940; CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău: 2017, 320 p.

religioase, făceau parte din Muzeul Bisericesc, urmele cărora au fost pierdute în timpul celui de-al doilea război mondial¹³⁴.

A fost diferită ca abordare cercetarea etnografică a satelor moldovenești din RASS Moldovenească. În anii 1924–1928, în mai multe localități din Balta, Tiraspol, Odessa, populate compact de moldoveni, a activat un grup de cercetători ruși în frunte cu A. Kolakovskaia, care a transmis în Muzeul Etnografic Rus șapte colecții formate din 99 de obiecte ale culturii materiale, printre care cinci costume tradiționale de uz cotidian și ceremonial selectate în funcție de vârstă și stare socială¹³⁵. Potrivit etnologilor ruși, colecția din satul Podoima, raionul Camenca, a permis realizarea unui studiu comparativ privind evoluția costumului popular cotidian și cel nupțial purtat în cadrul obiceiurilor legate de căsătorie, în pofida faptului că veșmintele erau specifice doar populației din satele Podoima și Podoimița. Constatăm că aceste acțiuni erau desfășurate sub egida istoricilor și ideologilor vremii și subscriau la politica statului sovietic de a justifica existența unui „popor moldovenesc”, diferit de cel românesc¹³⁶.

În perioada sovietică, anii 1945–1991, expedițiile și colaborarea cu cercetătorii din sectoarele de etnologie și folclor ale Academiei de Științe a RSSM, au dus la completarea cu piese de patrimoniu a fondurilor Muzeului Etnografic Rus. După 1969, etnologul Natalia Kalașnikova a inițiat o strânsă colaborare cu școala etnografică națională din RSSM, a participat la prima expediție etnografică a echipei Academiei de Științe a RSSM desfășurată sub conducerea etnologului Valentin Zelenciuc¹³⁷. Pe parcursul a cinci decenii, au fost colectate cca 700 de piese etnografice ce reflectă viața cotidiană și activitatea românilor (moldovenilor), bulgarilor, găgăuzilor, ucrainenilor, romilor din spațiul actual al Republicii Moldova, care au fost transmise în fondurile Muzeului Etnografic din Sankt-Petersburg.

Studiind arhiva curentă foto și cea documentară a Asociației „Artizana”, ne-am concentrat eforturile pentru a pune în valoare expedițiile etnografice realizate de colaboratorii acestei instituții. S-a constatat că au fost organizate un șir de expediții etnografice în intenția de a documenta piese originale, specifice zonelor nord, sud, centru. Ulterior, în atelierelor Asociației Meșteșugurilor Artistice Populare „Artizana” se produceau textile necesare căsătoriei civile,

¹³⁴ *Opisul Societății istorico-arheologice bisericești basarabene*. Chișinău: Casa Eparhială, 1923.

¹³⁵ КАЛАШНИКОВА, Н. Культурное наследие молдаван в собраниях Российского этнографического музея. In: *Материалы международной научной конференции «Пруто-Днестровский регион. Диалог культуры»*, посвященной 650-летию молдавской государственности и 300-летию со дня рождения Антиоха Кантемира, Sankt-Peterburg, 2010, pp. 140-143.

¹³⁶ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească, pp. 144-154.

¹³⁷ URUSU, M. Natalia Kalașnikova – cercetător fidel al etnografiei Moldovei, la 70 de ani. In: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Volumul 25 (38), Chișinău, 2016, pp. 243-247.

întrucât cununia religioasă a fost interzisă de sovietici. În grupul de lucru format din specialiști de la Asociația „Artizana”, erau incluși pictori, etnografi, la etapa actuală fiind identificați criticul de artă Tudor Braga și artistul plastic Andrei Negură, ca specialiști care au participat la realizarea expedițiilor etnografice pentru a documenta material necesar¹³⁸.

Astfel, expediția etnografică organizată de colaboratorii Asociației „Artizana” în localitățile din raionul Orhei, a adus în atenția cercetătorilor piese ce fac parte din costumul de nuntă, unele de o vechime considerabilă, care necesită restaurare, fapt ce nu era posibil la acea vreme din lipsă de specialiști în domeniu.

Cu referire la perioada sovietică vom menționa o altă sursă importantă pentru studiul pieselor de cult participante la taina cununiei religioase. Astfel, după 1945, bisericile și mănăstirile din Basarabia au fost supuse unor atacuri fără precedent urmate de lichidarea lor, optimizarea numărului lăcașurilor de cult, inventarierea odoarelor de cult. Listele de inventariere păstrate în fondurile de arhivă au devenit un suport substanțial pentru a identifica și prezenta locul și rolul cununilor de metal, decorate cu sticle colorate sau aplice emailate, îmbrăcate în catifea¹³⁹. Aceste obiecte au devenit nu doar surse de cercetare pentru studiul artei bisericești, dar și dovezi pentru amploarea cununiei religioase în Basarabia interbelică, tradiție erodată în anii sovietici și care după 1989–1991 renaște în Republica Moldova.

Una dintre sursele cele mai semnificative constituie arhivele științifice, în care se propune de a aduna informația despre tradițiile și costumul nupțial în întregime, în diversele lui ipostaze istorice, sociale și geografice. Descrierile realizate prin sate în diferiți ani, însoțite uneori de schițe și fotografii, surprind secvențe relevante din tradiția portului. Astfel, pentru a întregi tabloul general al obiectului de studiu, au fost studiate materialele din Arhiva Științifică a Academiei de Științe a Moldovei, precum și din Arhiva Științifică a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, care conține caietele cercetărilor de teren din anii 1959–2010, schițe de port, colecții de fotografii. O sursă bogată de informații este și Arhiva de Folclor a Muzeului Național al Literaturii Române, care deține un fond de fotografii ale portului de ritual din satele de la nordul republicii și din regiunea Cernăuți.

După cum am accentuat anterior, expedițiile etnografice de teren constituie sursa cea mai consistentă de colectare a informațiilor despre costumul și accesoriile nupțiale. În timpul acestor

¹³⁸ CONDRATICOVA, Liliana. Andrei Negură și transpunerea emoțiilor în culoare. In: *Akados*. 2022, nr. 3(66), pp. 141-146.

¹³⁹ CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. Locul și rolul accesoriilor în sistemul vestimentar nupțial. In: *Arta*, 2019, nr. 1(AV), Seria arte vizuale, pp. 146-150.

expediții este inevitabilă vizitarea muzeelor naționale și locale¹⁴⁰, instituții ce activează în baza unor acte normative aprobate¹⁴¹, precum și examinarea, în măsura posibilităților, a colecțiilor private, a celor încă neînregistrate, a unor muzee din cadrul instituțiilor de învățământ care abia se află la începuturile formării colecțiilor ce ar reflecta complex istoria locală. De fapt, asemenea muzee devin și surse de identificare a intervievaților/respondenților pentru a extinde informațiile cu referire la obiectul de studiu. Muzeele locale, de regulă, se bazează pe entuziasmul profesorilor de istorie sau celor care aspiră să păstreze tradițiile locale pentru a le transmite generațiilor ce urmează. Un exemplu relevant în acest sens este casa-muzeu „Casa părintească” din satul Palanca, raionul Călărași, gestionată cu pasiune de Tatiana Popa¹⁴². Unele muzee locale posedă piese rare, de unicat, devenind centre de educație estetică, precum Complexul de Meșteșuguri „Artă Rustică”, fondat din inițiativa meșterului popular Ecaterina Popescu¹⁴³.

Practic, documentările noastre s-au desfășurat în mai multe muzee locale care au o pondere specială, demonstrând particularitățile vieții cotidiene dintr-o anumită localitate, tradițiile populare și în particular nupțiale, specificul portului, diferențele conferindu-i o individualitate și farmec aparte. În baza acestor aspecte poate fi urmărită evoluția obiceiurilor și a costumului de nuntă, interferențele și împrumuturile culturale. Pe de altă parte, piesele vestimentare nupțiale devin actanți principali nu doar ai expozițiilor tematice, dar și ai unor reprezentări teatrale, reconstituiri ale tradițiilor și obiceiurilor din partea locului.

Un pas important sub aspectul valorificării muzeale a pieselor din patrimoniu a fost realizat de colectivul MNEIN în anul 2017. În contextul desfășurării Noptii Europene a Muzeelor, pentru evocarea obiceiurilor nupțiale, în perioada 20 mai – 3 septembrie 2017, a fost organizată expoziția „Nunta nunților...” (din patrimoniul MNEIN), care a integrat în sălile expoziționale piese vestimentare și accesorii ce fac parte din ritualurile nupțiale, în primul rând, costumul de mire și de mireasă din diferite localități, fotografii de epocă, piese de cult și cele de podoabă etc.¹⁴⁴. La

¹⁴⁰ Registrul muzeelor din Republica Moldova [online] [citat 06.12.2022]. Disponibil: <https://mc.gov.md/sites/default/files/file-cloud/registrul-muzeelor-acreditare.pdf>; SURUCEANU, Valeria. Dezvoltarea muzeelor în Republica Moldova. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Ed. 4, 28-29 septembrie 2021, Chișinău. Iași – Chișinău: 2021, Ediția 4, pp. 101-113.

¹⁴¹ A fost aprobat cadrul normativ privind punerea în aplicare a Legii muzeelor nr. 262/2017. [online] [citat 06.12.2020]. Disponibil:

<https://mecc.gov.md/ro/content/fost-aprobat-cadrul-normativ-privind-punerea-aplicare-legii-muzeelor-nr-2622017>.

¹⁴² Casa părintească [online] [citat 06.12.2020]. Disponibil: <https://casaparenteasca.wordpress.com/contact/>.

¹⁴³ Istoria „Artă Rustică” [online] [citat 06.12.2020]. Disponibil: <https://rusticart.md/istoria-arta-rustica/>; CONDRATICOVA, Liliana, TOCARCIUC, Alina. Centre de artizanat și meșteri în domeniul textilelor din Republica Moldova. In: *Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective*, 26-27 iunie 2019, Bălți: Tipogr. „Indigou Color”, 2020, Ediția 4, pp. 394-402.

¹⁴⁴ Expoziția „Nunta nunților... (din patrimoniul MNEIN)”. [online] [citat 06.12.2020]. Disponibil: <http://www.muzeu.md/2017/05/14/expozitia-nunta-nuntilor-din-patrimoniul-mnein/>.

etapa actuală de cercetare dispunem de mai multe informații cu referire la costumul nupțial din colecțiile muzeale din țară.

O mostră reprezentativă de costume de mire și mireasă, în variantă scenică stilizată, a găzduit expoziția „Bijuteriile Jocului”, dedicată aniversării a 75-a a Baletului Național „JOC”, vernisată la 21 august 2020 la Muzeul de Istorie a orașului Chișinău¹⁴⁵. Compoziția coregrafică „Nunta Moldovenească”, una emblematică în istoria Ansamblului „JOC”, pentru care în anii 1970 au fost confecționate costumele nupțiale ale mirelui și miresei, reflectă tradițiile și ritualurile ceremonialului de nuntă tradițional moldovenesc¹⁴⁶. Costumul de mireasă reprezintă o stilizare a elementelor tradiționale cu cele moderne. Este confecționat din stoffe albe cu accente de culoare ale broderiei albastre deschise și fir metalic argintiu. În ținuta miresei se reflectă tradiția „gătelii” la nuntă cu veșminte caracteristice costumului popular, individualizate prin broderiile cu ornament tradițional de culoare similară. Rochia din pânză albă este decorată bogat cu broderie pe piepti, mânecă și la poale, iar peste rochie se prindea în talie cu cingătoare catrința, brodată și ea la poale. Completează imaginea coronița din mărgelă și fatin și tradiționalul voal cu marginile fin brodate. Costumul mirelui, conceput pentru a crea o imagine scenică expresivă, este constituit din cămașa tradițională decorată cu broderii, pantaloni clasici cu dungă prinși în talie cu brâu și sacou clasic brodat la tivuri.

Documentarea în teren (Muzeul de Istorie și Etnografie din s. Stârcea, rn. Glodeni, fondat în anul 2004; Muzeul de Istorie și Etnografie din or. Ungheni, fondat în anul 1967; Muzeul satului Cărbuna, rn. Ialoveni; Muzeul Național Găgăuz de Istorie și Etnografie „D. Cara-Ciobanu” din satul Beșalma, rn. Comrat, fondat în anul 1969; Casa-muzeu „Casa părintească” din satul Palanca, rn. Călărași; Muzeul de Istorie și Etnografie din satul Sadaclia, rn. Basarabeasca, fondat în anul 2007; Casa-muzeu „Alexandru Donici” din satul Donici, rn. Orhei, fondată în anul 1976 ș.a.) a pus în evidență colecții valoroase de articole vestimentare, accesorii, încălțăminte, piese de cult, fotografii de epocă prezentate în sălile expoziționale. Este bine că grație unor proiecte investiționale, fotografiile care prezintă nunți și alte sărbători ale bulgarilor din Taraclia din prima jumătate a secolului al XX-lea vor fi renovate în cadrul unui proiect al primăriei al Programului Muzeul Viitorului¹⁴⁷. Pentru o bună păstrare și perpetuare în timp a informației, aceste fotografii

¹⁴⁵ La Chișinău a fost inaugurată o expoziție de costume și fotografii ale Ansamblului Național de Dansuri Populare „Joc”. [online] [citată 06.12.2020]. Disponibil: <http://tvr Moldova.md/cultura/la-chisinau-a-fost-inauguranta-o-expozitie-de-costume-si-fotografii-ale-ansamblului-national-de-dasuri-populare-quot-joc-quot/>.

¹⁴⁶ Ansamblul „JOC”, Nunta moldovenească. Coregrafie Vladimir Curbet, aranjament muzical Valeriu Negruzi. [online] [citată 06.12.2022]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=u3iKqxRreM0>; <https://www.youtube.com/watch?v=mFKXKX6iyf4>.

¹⁴⁷ Fotografii vechi care prezintă nunți și sărbători ale bulgarilor vor fi restabilite la Taraclia [online] [citată 06.12.2022]. Disponibil:

necesită restaurare artistică, digitizare, formarea unei baze de date pe suport de hârtie și electronic, conservare și valorificare muzeală prin realizarea unor expoziții tematice fie și virtuale (în condițiile pandemice), aranjarea în albume de fotografii, precum și completarea fondului de fotografii ale timpului.

Colecții semnificative de rochii de mireasă autentice, datate preponderent din perioada sovietică, au fost identificate la Muzeul Ținutului Edineț, prezentate în cadrul expoziției „Mireasa timpului trecut, prezent și viitor” în anul 2022. De asemenea, colecții impresionante de piese din ansamblu vestimentar nupțial (datate în sec. XX) au fost identificate la Muzeul de Istorie și Etnografie din s. Sipoteni, rn. Călărași, și la Muzeul de Istorie și Etnografie din Leova.

Un loc aparte revine materialelor de arhivă video din colecția Agenției Naționale a Arhivelor (ANA), mai ales secvențelor din filme documentare sau artistice, care reflectă diferite aspecte din ceremonialul nupțial din localitățile urbane și rurale¹⁴⁸.

Cea mai importantă și relevantă categorie de piese muzeale ce fac parte din ansamblul nupțial constituie, indiscutabil, rochia de mireasă și costumul de mire, completate de diferite accesorii ale vremii¹⁴⁹. Pentru a expune rochiile de mireasă se folosesc umerase, manechine improvizate și doar în rare cazuri, în cadrul muzeelor naționale, pentru expunere se folosesc manechini profesioniști. De altfel, problema apariției și evoluției manechinilor și-a găsit reflectare în mai multe surse¹⁵⁰. Această modalitate de demonstrare a pieselor vestimentare, implicit, a costumului de nuntă, permite vizualizarea integrală a modelului pe figură, examinarea în detaliu a stofei și elementelor decorative, a texturii și a ornamentelor sofisticate alb pe alb.

În spațiul expozițional al muzeelor din Republica Moldova au fost identificate un șir de piese de cult ce țin de cununia religioasă – icoana de cununie, cununa, coronița miresei, inelele de cununie, crucea ș.a. Și în acest caz, utilizarea experienței saloanelor de mariaj de astăzi este binevenită în prezentarea în cadrul muzeelor a unor asemenea accesorii precum acoperămintele de cap (diadema, coronița de flori), mănușile albe, inelele de logodnă sau verighetele de cununie, mărgelile de perle, considerate tradițional pietre organice ce simbolizează inocența și candoarea în ziua nunții. În mai multe muzee au fost descoperite icoane de cununie în care sunt încadrate cununile de ceară ale miresei, element specific mai ales pentru ultimele decenii ale secolului al

<https://www.moldpres.md/ro/account/viewnews/23002876/?myid=361&hash=58fe70c96e1a9e9da72dbc89f17970fe>
¹⁴⁸ „Chipuri basarabene din România interbelică” [online] [citată 06.12.2023]. Disponibil: <http://arhiva.gov.md/chipuri-basarabene-din-romania-interbelica/>

¹⁴⁹ CERCAȘIN, Marina. Piesa vestimentară fundamentală din costumul nupțial – rochia albă de mireasă. In: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 6, Vol. 2, 2017, pp. 22-25.

¹⁵⁰ КАЛАШНИКОВА, О. Манекен – искусство презентации костюма. Культура моды: от витрин универмага до экспозиции музея. In: *Мода и дизайн: исторический опыт, новые технологии*. Материалы международной научной конференции, Санкт-Петербург, 24-27.05.2016. Санкт-Петербург, 2016, pp. 250-255.

XIX-lea – primele decenii ale secolului al XX-lea. Asemenea icoane sunt donate de proprietari bisericilor sau muzeelor din localitate, constituind o resursă esențială de cercetare¹⁵¹.

Un cuvânt greu de spus îl are istoria locală și sursele orale, tot mai multe localități beneficiind de cercetările entuziaștilor amatori și profesioniști în elaborarea istoriei localităților sub aspect social, administrativ, religios, cultural etc. Pe durata studiilor realizate nu întotdeauna persoanele intervievate s-au arătat receptive în a-și prezenta rochia de nuntă, pe motiv că „a fost demult”, că rochia e deja „demodată” și deteriorată, că astăzi se poartă alte haine și costumul nupțial de pe timpuri „nu mai prezintă interes”. Din cauza situației social-economice degradante, mai ales în primele decenii postbelice, multe femei nu și-au cusut rochii pentru acest eveniment major în viața lor, optând pentru o rochie simplă ori costum, care urma să fie purtate și la alte ceremonii după remodelare, astfel pierzându-se modelul inițial al rochiei de mireasă, prin urmare, și o parte importantă din sursele originale de cercetare.

Fotografiile reprezintă surse de informații veridice și valoroase pentru studii în diverse domenii. Fiind marcată de progresul tehnic, epoca fotografică își are începutul la mijlocul secolului al XIX-lea. Pe parcursul secolului al XX-lea, tehnica de fotografiere era una complexă și încă prea puțin accesibilă. Se făceau fotografii cu ocazii speciale, iar personajele principale erau înfățișate în costume de sărbătoare. Și în acest context nunta exprima un moment important și inubliabil pentru fotografiere. În diferite perioade se urmărește și schimbarea cadrului artistic al fotografiei, fiind o transpunere artistică a momentului prin viziunea fotografului, dar care are ca scop principal să immortalizeze somptuozitatea și strălucirea momentului fericit al ceremoniei. Cu ajutorul fotografiilor vechi de nuntă se poate restabili imaginea ansamblului vestimentar nupțial¹⁵², fotografiile realizate de asemenea autori precum Ion Chibzii, care a fost fotograf la studioul Moldova-Film¹⁵³, lucrările sale fiind de un mare folos pentru demersul nostru investigațional.

Exclusivitatea fotografiilor vechi de nuntă rezultă din faptul că tehnologia de realizare a fotografiilor era una complicată și aparatul de fotografiat nu era un lucru accesibil. Abia la sfârșitul secolului al XX-lea, fotografia a devenit accesibilă pentru majoritatea populației. Mai mult decât atât, astăzi este o resursă utilizată în scopul de a informa, de a înregistra informații. Cea mai importantă caracteristică a fotografiei este autenticitatea imaginii, prezentând o calitate unică a

¹⁵¹ CONDRATICOVA, Liliana. *Arta bijuteriilor din Moldova*. Iași: Lumen, 2010. 286 p.; CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău, 2017. 384 p.

¹⁵² CERCAȘIN, Marina. Fotografia ca sursă de studiere a costumului nupțial. In: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 7, Vol. 2, 15 iunie 2018, Chișinău: Tipogr. „Biotehdesign”, 2018, pp. 31-33.

¹⁵³ Galerie foto de Ion Chibzii [online] [citat 06.12.2024]. Disponibil: https://www.flickr.com/photos/ion_chibzii/

fotografiei în comparație cu alte forme de reprezentare vizuală, care ne permite cu certitudine să constatăm faptele care au fost surprinse de obiectivul camerei¹⁵⁴.

Fotografiile de nuntă ce posedă indiscutabil un anumit cod vizual, au devenit pentru studiul nostru un model de narațiune, prin prisma căroră putem urmări evoluția rochiei de mireasă și a costumului de mire. În cadrul mai multor muzee, dar și în colecții private, în timpul expedițiilor de teren au fost identificate fotografii de epocă care au devenit o sursă valoroasă de studiu al pieselor nupțiale. Fotografiile de nuntă din diferite zone geografice prezintă cupluri îmbrăcate în vestimentație de nuntă modernă specifică timpului respectiv. Astfel, un costum nupțial modern tindea să corespundă ca formă, linii de siluetă, cromatică și elemente decorative, tendințelor dictate de moda europeană. Fotografiile identificate în colecțiile muzeale prezintă cupluri în straie de nuntă specifice timpului și mediului în care a fost surprins momentul. Sunt surprinse cupluri din mediu rural în costume modeste, cu siluetă dreaptă, cu minim de decor, conservative ca tradiție și prejudecăți, cupluri în costume moderne, libere de prejudecăți, marcând eleganță și rafinament ș.a. O eleganță aparte prezintă costumele nupțiale de modă europeană, identificate în baza fotografiilor de nuntă din colecția muzeului s. Stîrcea, rn. Glodeni, având în vedere că această localitate este mixtă, fondată de familii migrate din Polonia la finele secolului al XIX-lea.

Studiul fotografiilor de nuntă poartă un caracter interdisciplinar, îmbinând în sine cercetarea diacronică și sincronică a costumului nupțial, evoluția artei fotografiei, ceea ce implică anumite studii în istoria artei, antropologie culturală, sociologie, psihologie. Examineate în ansamblu, aspectele vizate permit studierea complexă a fenomenului costumului nupțial, luând în considerare caracterul descriptiv și cel conceptual, dar și cel dinamic și sintetic al fenomenului. De asemenea, pe timpuri, fotografiile de nuntă, în lipsa altor mijloace de informare decât presa periodică și revistele de modă, au devenit o sursă de promovare a noilor tendințe în materie de rochii de mireasă, coafuri, articole de bijuterie, accesorii. Aceste aspecte se resimt în special atunci când abordăm problema evoluției ansamblului vestimentar nupțial și a fotografiilor de nuntă în perioada sovietică, marcată de propagandă, cenzură și a unui mod de viață și de vestimentație dictat, controlat și promovat la nivel de stat prin intermediul revistelor oficiale, al Caselor de Modă deschise în practic toate orașele mari la nivel unional. În așa fel, fotografiile de nuntă, identificate în mai multe muzee și colecții private, fixează ambianța unei epoci istorice, tendințele în materie de port nupțial și accesorii de nuntă, transmit stilul și spiritul epocii, devenind surse importante de

¹⁵⁴ DOHOT, Mihai. Stil și eleganță în fotografia basarabeană în cea de-a doua jumătate a secolului XIX. In: *Tyragetia. Serie nouă*, 2017, nr. 2(26), pp. 147-162; DOHOT, Mihai. Fotografia de epocă basarabeană: de la argumente secund în cercetare la subiect de studiu prioritar. In: *Muzeul Național de Istorie a Moldovei*, Ed. 31, 28-29 octombrie 2021, Chișinău: „Bons Offices”, 2021, Ediția 31, pp. 138-139.

cercetare. Un compartiment aparte se referă la fotografiile de nuntă ale familiilor moldovenilor deportați în Siberia, devenind mărturii incontestabile ale urmării consecvente, fie și în condiții dificile, ale datinilor strămoșești.

Pe baza acestor fotografii poate fi reconstituit ansamblul vestimentar nupțial dintr-o anumită perioadă și sesizată diferența (dacă există) între costumul din mediul orășenesc și cel din mediul rural, precum și după zone – sud, centru, nord, urmărit cum au evoluat proporțiile rochiilor de mireasă, tipul țesăturilor și a ornamentelor folosite pentru rochiile de mireasă, acoperemintele pentru cap, accesoriile ce posedă un puternic simbolism.

1.4. Metode de cercetare complexă a vestimentației de nuntă

Cercetarea este un proces cuprinzător, care necesită rigurozitate enciclopedică și coerență pentru a face trecerea de la ceva imprecis, la o problema concretă și, într-un final, la verificarea ipotezelor, atingerea obiectivelor și formularea unor rezultate raportate la ipoteze. Finalitatea lucrului desfășurat a constituit rezultatul unei munci descriptive de observație și scriere, care presupune culegerea de date și o descriere empirică a faptelor umane și a clasării elementelor care sunt considerate pertinente în scopul înțelegerii obiectului de studiu.

La baza cercetării etnologice au fost evidențiate resursele științifice, care au oferit suportul metodologic și teoretic necesar pentru studierea ansamblului vestimentar de nuntă ca parte a culturii naționale; stabilirea metodelor și tehnicilor de cercetare.

Este incontestabil rolul metodei de analiză istorico-comparativă sau evolutivă. Pornind de la această metodă de lucru, a fost stabilită ipoteza de lucru, evidențiate trăsăturile generale și particulare ale costumului de nuntă care a evoluat de-a lungul secolului al XX-lea. Pentru stabilirea particularităților și interferențelor etno-culturale, a fost folosită metoda de selectare, analiză și sinteză. Analiză comparativă calitativă și cantitativă a datelor culese pe teren a permis anumite constatări importante pentru studiul ansamblului vestimentar de nuntă. Nu au lipsit în metodologia de studiu principiul sincroniei și cel al diacroniei, care au condus la date și observații relevante. Un loc aparte am rezervat metodei tipologiilor.

Cea mai importantă metodă utilizată de etnologi rămâne a fi cercetarea de teren, fiind de bază și pentru această disertație. În cercetările de teren au fost utilizate metode de studiu extensive și aprofundate, precum și câteva tehnici de colectare a informațiilor: observații personale, observația directă, culegerea de informații orale sau scrise, plastice, sondajul respondenților, fotografierea obiectelor cercetate, care au dus la aprofundarea aspectului de patrimonializare în domeniul conservării, valorificării și promovării ansamblului vestimentar nupțial ca parte

integrantă a patrimoniului cultural. De menționat că acest concept de patrimonializare, anunțat de curentul reevaluării etnicității, după 1850, a ajuns în circuitul verbal uzual acum practic un deceniu¹⁵⁵, în România fiind susținut activ de dr. profesor Ioan Opriș¹⁵⁶, Andreea Lazea¹⁵⁷, iar în Republica Moldova este promovat de Valeriu Cavruc și Gheorghe Postică¹⁵⁸, Elena Ploșnița¹⁵⁹, Elena Șișcanu¹⁶⁰, Marina Miron și Diana Nicoglo¹⁶¹ ș.a., fiind parte a Convenției privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural din 23 noiembrie 1972¹⁶².

De la bun început, cercetarea noastră s-a bazat pe teorii și abordări asupra obiectului de studiu, descrierea cazului-situației și pe formularea unor constatări rezultate în urma culegerii inițiale de informații și comparații cu alte cazuri similare.

A fost importantă trasarea unei metodologii clare de cercetare, iar principalele caracteristici ale metodologiei au fost rezumate la următoarele: oferirea principiilor care ghidează cercetarea problematicii abordate; oferirea cadrelor prin care se garantează validitatea și fidelitatea demersului de cercetare; determinarea normelor de folosire a metodelor, tehnicilor și procedeeleor; stabilirea valorii și limitelor fiecărui tip de metodă.

Metoda este „felinarul care luminează calea în întuneric”, după cum afirmase la timpul său Fr. Bacon, subliniind importanța pe care o are metoda de lucru în realizarea unei bune cercetări¹⁶³. De asemenea, metoda de cercetare presupune tehnici, procedee, instrumente, norme și principii. Având în vedere că studiul nostru este multidisciplinar, au fost utilizate în cercetare metode de căutare specifice istoriei, etnologiei, antropologiei, studiului artelor, dar și tehnologiei, pentru ca în finalitate lucrarea să corespundă cerințelor și să răspundă la întrebările cu referire la ansamblul vestimentar nupțial din anii 1918–1991.

¹⁵⁵ Patrimonializare [online] [citată 01.04.2019]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/patrimonializare;> <http://www.webdex.ro/definitie-patrimonializare;> Patrimonializarea – procese, tendințe, curente și aspecte. Un dialog între antropologii Alin Rus și Bogdan Neagota. In: *Sinteza*. Revista de cultură și gândire strategică. 31.03.2017 [online] [citată 10.04.2019]. Disponibil: <http://revistasinteza.ro/aproape-totul-despre-patrimonializare/>.

¹⁵⁶ OPRIȘ, Ioan. *Collectionism, Muzeologizare, Patrimonializare*. 2013, Oscar Print. 292 p.

¹⁵⁷ LAZEA, Andreea. *Pentru o antropologie a patrimoniului și patrimonializării: perspective asupra monumentelor istorice în România*. Iași, LUMEN, 2012, 300 p.

¹⁵⁸ CAVRUC, V.; POSTICĂ, Gh. Salvagardarea patrimoniului cultural în Republica Moldova. In: *Akados*, 2010, nr. 2 (17), pp. 38-43

¹⁵⁹ PLOȘNIȚA, Elena. Muzeu. *Muzeificarea patrimoniului cultural imobil*. Chișinău: Biblioteca „Tyragetia” XXXIV, 2021. 232 p.

¹⁶⁰ ȘIȘCANU, Elena. Patrimonializarea – acțiuni de conservare și salvagardare a bunurilor culturale. In: *Patrimoniul etnologic: concepte, tendințe și abordări*. 23-24 mai 2017, Chișinău: „Notograf Prim” SRL, 2017, pp. 36-37.

¹⁶¹ MIRON, Marina; NICOGLO, Diana. Patrimoniu și patrimonializare: experiența țărilor europene și a Republicii Moldova. In: *Akados*. 2019, nr. 2(53), pp. 154-160.

¹⁶² Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural din 23.11.1972 [online] [citată 10.04.2019]. Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/gydinby/conventia-privind-protectia-patrimoniului-mondial-cultural-si-natural-din-23111972>.

¹⁶³ Metoda de cercetare sociologică [online] [citată 12.04.2022]. Disponibil: <https://www.scritub.com/sociologie/METODA-DE-CERCETARE-SOCIOLOGIC34911.php>

În demersul științific au fost aplicate atât metode teoretice, cât și empirice. **Metoda teoretică** reprezintă o metodă fundamentală și a stat la baza dezvoltării teoretice și conceptuale. Demonstrarea actualității problemei abordate în studiul de față presupune o foarte bună documentare anterioară. Analiza literaturii domeniului, în acest context, reprezintă o sinteză și o privire critică asupra cercetărilor din domeniul temei și este o etapă foarte importantă, pentru a propune fie o problema deja soluționată, fie una imposibil de soluționat în condițiile actuale.

Studiul literaturii care s-a realizat, a ajutat la o mai bună cunoaștere a domeniului, a conceptelor cu care se operează în cadrul temei, a problemelor cercetate, inclusiv și a metodelor de cercetare utilizate. În rezultat s-a concluzionat că tema ansamblului vestimentar nupțial este actuală și nu a fost încă cercetată pe teritoriul Republicii Moldova. Acest fapt a permis fundamentarea cercetării proprii.

Analiza documentelor sociale este o resursă semnificativă a cercetării. Indiferent de forma expunerii, fie că sunt documente scrise cu caracter expresiv – personale (biografii) ori publice (reportaje, articole din ziare și reviste, filme documentare și artistice), fie că sunt documente oficiale –, ele pot dezvălui detalii importante despre obiectul de studiu și din acest motiv prezintă interes sporit. Documentele expresive publice reprezintă un domeniu mult mai extins de surse și de date și informații (pentru cercetarea socială) comparativ cu cel al documentelor personale și sunt superioare acestora sub aspectul fidelității, validității și posibilităților de cuantificare. O pondere tot mai mare în categoria documentelor oficiale tind să ocupe băncile de date. Ele reprezintă înregistrări (pe cartele, benzi magnetice, discuri), ale datelor rezultate din cercetările psiho-sociale ce facilitează accesul celor interesați în cunoașterea lor.

Metoda empirică se bazează pe observarea directă a realității. Aceasta pornește de la concepte pe care le verifică prin constatări, iar concluziile obținute în rezultat contribuie la îmbogățirea teoriei. Cercetarea empirică capătă valoare în studiul realizat în vederea înțelegerii unui eveniment, pentru a pune în evidență anumite caracteristici sau comportamente, din perspectiva actorului implicat. În cazul concret, observarea obiceiului nunții a dezvăluit particularități caracteristice, care includ momentele de ritual ale ceremonialului nupțial și a evidențiat elementele simbolice obligatorii ale „convenției” căsătoriei, precum și particularitățile costumului principalelor „personaje”, elementele simbolice ale vestimentației de nuntă. Experiența personală influențează puterea de înțelegere a evenimentului, iar din aceasta rezultă specificul interpretării informației obținute.

Interpretările s-au făcut treptat, pe măsură ce au fost culese și sistematizate informațiile. Acest tip de informații nu se supun regulilor statistice, deși pot fi convertite în expresii cantitative prin codificare și apoi supuse unor prelucrări de numărare ori comparare, pentru a afla frecvența.

Ancheta etnografică constă în culegerea de date sau informații despre entități pentru extrapolarea concluziilor de la nivelul eșantionului la cel al populației de referință. O deosebită importanță pe care o are ancheta, interviul, în cercetarea etnografică rezidă în faptul că deseori aceasta constituie singura modalitate științifică de investigare al mediului subiectiv al vieții sociale. Deoarece anterior nu s-a realizat un studiu aprofundat al ansamblului vestimentar nupțial din anii 1918–1991, cercetarea inițiată în mare parte s-a bazat pe studiul în teren, inclusiv prin interviu, documentare foto, care reprezintă procedee de bază pentru culegerea datelor empirice.

După cum am menționat anterior, în studiul vestimentației nupțiale, cercetarea în teren a fost și rămâne cea mai relevantă metodă de obținere a informației, care fusese racordată cu datele publicațiilor teoretice și a surselor foto-video ale vremii. În activitatea de cercetare pe care am desfășurat-o în perioada de studii doctorale, în pofida pandemiei COVID-19, care a creat numeroase impedimente la capitulul realizarea cercetărilor de teren, a fost urmat un plan de lucru prestabilit, fapt ce a creat condițiile necesare pentru elaborarea studiului de față. Astfel, realizarea planului de lucru în desfășurarea activității de cercetare a presupus formularea clară a problemei, urmată de stabilirea procedeele utilizate pentru cunoașterea și prelucrarea informațiilor. Intervievarea, ca procedeu de cunoaștere, a fost realizată conform următoarelor etape:

- formularea ipotezelor cercetării;
- analiza detaliată a ipotezelor posibile în vederea selectării celor verificabile;
- stabilirea „actanților” anchetei – persoane din anumite localități care urmau a fi investigate;
- aplicarea chestionarelor „în teren”;
- prelucrarea datelor obținute în rezultatul chestionării.

Rezultatelor obținute pe teren au fost prelucrate atât prin analiză calitativă – explicație cauzală, cât și prin analiza cantitativă, prezentând caracteristicile prevalente.

Eșantioanele de lucru au fost selectate conform scopului, iar persoanele interviuate sunt deținători de informații despre obiceiul de studiu, păstrători de amintiri, tradiții, dar și a unor surse materiale precum sunt fotografiile și piesele costumului nupțial. Aceasta practică presupune pregătire teoretică riguroasă, deplasare în teren și capacitatea de analiză și expunere a rezultatelor obținute.

Pentru a determina semnificația rezultatelor, datele au fost prelucrate prin metodele de analiză cantitativă și calitativă. Informațiile obținute au fost interpretate individual, iar pe baza rezultatelor obținute din chestionare, în descrierile vestimentației de nuntă au fost formulate și expuse ideile cheie. Rezultatele obținute înseamnă și verificarea ipotezelor; interpretarea, generalizarea, raportarea la obiectivele prestabilite.

În așa fel, în scopul prezentării culturii și tradițiilor identității poporului român din stânga Prutului, nimic nu poate oferi o reprezentare mai completă a tuturor laturilor existențiale, decât prezentarea particularităților ceremoniei comune pentru toate entitățile, cu reflectarea tradițiilor locale. Nunta în acest context constituie un obiect de studiu substanțial, fiind unul din cele mai importante obiceiuri, care păstrează și transmite tradițiile de la o generație la alta. În pofida faptului că pe parcursul secolelor ansamblul vestimentar nupțial și-a schimbat frecvent înfățișarea sub influența mai multor factori, totuși, el a conservat elementele simbolice și propriile tradiții românești. Dezvăluirea obiectului de studiu s-a realizat prin caracterizarea detaliată a costumului, a elementelor simbolice ale pieselor vestimentare și accesoriilor specifice ritualului nupțial, precum și al elementelor simbolice obligatorii ale „convenției” căsătoriei.

De pregătirea pentru desfășurarea activității de cercetare, precum și de cunoașterea și aplicarea corectă a metodelor de cercetare, au depins în mare măsură rezultatele finale, care reflectă aspecte funcționale și simbolice ale ansamblului vestimentar de nuntă.

1.5. Concluzii la Capitolul 1

Luând în considerare lipsa unui studiu complex cu referire la vestimentația nupțială și componentele sale, ne-am propus să examinăm ansamblul vestimentar nupțial în plan diacronic, urmărind evoluția lui în anii 1918–1991, astfel având posibilitatea în demersul investigațional să examinăm evoluția costumului și accesoriilor aferente în diferite localități din sudul, centrul, nordul Basarabiei/ RSS Moldovenești, punând în evidență și anumite particularități regionale, condiționate de specificul social-economic și împrumuturile culturale.

1) Examinând multitudinea surselor de cercetare, scrise și materiale, confirmate cu datele de arhivă, rezultatele cercetărilor de teren, publicațiile cercetătorilor din domeniu, am constatat că ansamblul vestimentar de nuntă reprezintă un amplu subiect de cercetare, având în vedere necesitatea descrierii, conservării și valorificării pieselor ca parte integrantă a patrimoniului cultural al țării.

2) Dintre toate elementele ce pot caracteriza un anumit loc, într-o anumită perioadă de timp, vestimentației îi poate fi atribuit un rol deosebit. Veșmintele au capacitatea de a modela imaginea vizuală a omului. Din cele mai vechi timpuri haina a fost un mijloc de a crea imaginea corespunzătoare viziunilor despre frumos pe care oamenii și le-au conturat singuri. În acest context, vestimentația nu este altceva decât reflecția interiorului ființei umane – a trăirilor sufletești, a credințelor și a libertăților. Un aspect determinant în viziunea despre frumos îl are

tradiția, care în mod direct influențează constituirea imaginii omului și respectiv constituirea ansamblului vestimentar.

3) Caracterul multidisciplinar al studiului nostru a permis utilizarea în cercetare a metodelor de căutare specifice istoriei, etnologiei, antropologiei, studiului artelor, tehnologiei, pentru ca în finalitate lucrarea să răspundă la întrebările cu referire la ansamblul vestimentar nupțial al populației din Basarabia și RSS Moldovenească în anii 1918–1991.

4) O serie de lucrări cu caracter teoretic și metodologic ne-au fost utile în cercetarea întreprinsă. Un aspect valoros ține de algoritmul de cercetare a ansamblului nupțial, fiind studiată literatura de specialitate ce ține preponderent de istoricul costumului popular, folosit în mai multe localități în calitate de costum de nuntă și care, în forma sa reconstituită, revine la început de secol XXI. De altfel, secole la rând costumul nupțial a avut caracter tradițional, individual, cu specific popular și anume din acest considerent devine importantă studierea și cunoașterea costumului tradițional moldovenesc, reflectat de mai mulți autori.

5) Studiul literaturii de specialitate ne-a condus spre constatarea că majoritatea publicațiilor sunt consacrate ceremonialului nupțial, fenomenului nunții în spațiul românesc, tradițiilor de nuntă din Basarabia și RSSM, muzicii și pâinii în obiceiurile de nuntă. Concluzionăm că în majoritatea publicațiilor subiectul ansamblului vestimentar nupțial a fost reflectat foarte sumar, fapt ce a condiționat alegerea acestei teme de cercetare.

6) Însușind sursele de cercetare la subiectul ansamblului vestimentar nupțial din anii 1918–1991, precum și publicațiile științifice care direct sau tangențial se referă la acesta, conchidem că este necesară colectarea minuțioasă a informațiilor pe tema abordată, verificarea datelor prezentate de persoanele intervievate și rezultatele cercetărilor în teren, susținute și confirmate de sursele literare și colecțiile muzeale pentru a obține ca finalitate o privire de ansamblu asupra ansamblului vestimentar nupțial din spațiul actual al Republicii Moldova.

7) Subliniem ponderea expedițiilor etnografice care au scopul de a documenta piesele în arealul lor natural, permit studierea ansamblului nupțial pe teren, în complex cu alte activități din mediul rural sau urban. Prezente de-a lungul secolului al XX-lea, la început de secol XXI, expedițiile etnografice sunt mult mai rare, cauza fiind penuria de resurse financiare. Amintim că de-a lungul anilor, colaboratorii Asociației „Artizana” au realizat expediții etnografice de documentare în localitățile rurale din RSSM, certificând piese autentice în localitățile rurale și urbane. Piese documentate au ajuns să fie o sursă importantă de cercetare la capitolul tehnica de lucru, motivele decorative folosite în ornamentarea pieselor textile și vestimentare tradiționale, semnificative pentru lucrări de reconstituire. Fără a fi studiate, fixate documentar și fotografic pe

teren, piesele cu valoare patrimonială riscă să ajungă peste ani în neant, astfel reluarea expedițiilor etnografice și atenția statului față de acest compartiment valoros, este absolut necesară.

8) Fotografiile descoperite în albumele de epocă care s-au păstrat de-a lungul timpului reprezintă oglinda în care se reflectă realitatea trecutului. În studiul ansamblului vestimentar nupțial analiza fotografiilor va permite determinarea particularităților caracteristice costumului în diferite perioade de timp și pe zone geografice (nord, sud, centru, stânga Nistrului). Fotografiile analizate au permis constatarea faptului că în spațiul din stânga Prutului moda europeană s-a răspândit simultan, iar pentru studiul evoluției ansamblului vestimentar nupțial fotografiile pot fi aproape la fel de relevante ca și piesele vestimentare, dar spre deosebire de acestea din urmă, fotografiile trec prin timp mai ușor și sunt mai accesibile pentru studiu, devenind o valoroasă sursă de studiere a ansamblului vestimentar nupțial.

9) Piese ale ansamblului vestimentar nupțial (rochia de mireasă, costumul de mire, accesoriile și podoabele corespunzătoare) sunt parte componentă a patrimoniului cultural, care necesită a fi catalogat, examinat, restaurat la necesitate și valorificat sub aspect științific, cultural, muzeal, turistic.

10) Au fost identificate un șir de cercetări ale ansamblului vestimentar de nuntă pentru a fi reconstituit un tablou de ansamblu al evoluției acestuia în Basarabia și RSS Moldovenească, fiind abordat un algoritm aparte de cercetare, diferit de cel susținut de mai mulți etnologi și culturologi cu referire la costumul popular. Totodată, în ultimul timp, obține o deosebită relevanță problema conservării pieselor de patrimoniu, implicit ale celor legate de ritualurile nupțiale din diferite localități ale Republica Moldova. Mai mulți colecționari amatori s-au concentrat pe colectarea celor mai valoroase piese, devenind dificilă muzeificarea și studierea pieselor aflate în colecțiile private.

Considerăm că repertorierea articolelor ce fac parte din ansamblului vestimentar nupțial este iminentă pentru a veni cu sugestii și propuneri de conservare, promovare și valorificare a acestor piese ca parte a patrimoniului cultural al țării.

Acest algoritm de lucru permite să analizăm evoluția rochiei de mireasă, a costumului de mire, a încălțăminteii, acoperimintelor de cap, a podoabelor asociate ceremonialului nupțial, reliefând piesele de patrimoniu; pierderea sau omiterea la anumite etape a unor elemente tradiționale (interzicerea cununii religioase în perioada sovietică) și reconstituirea unor piese și obiceiuri prin încadrarea lor în spectacolul bine regizat cum este nunta, un moment de mare însemnătate în riturile de trecere ale omului. Experiența proprie în domeniul designului

vestimentar și cunoștințele despre aspectele constructive și tehnologice, permit realizarea unei descrieri tehnice a modelelor.

Luând în considerare actualitatea subiectului abordat pentru păstrarea tradițiilor și promovarea patrimoniului cultural, importanța aspectelor istorice, etnologice, antropologice, artistice cu privire la ansamblul vestimentar nupțial și evoluția lui în anii 1918–1991, lipsa în istoriografia națională a unei cercetări multidisciplinare, ce ar integra aceste fațete, considerăm argumentată necesitatea examinării complexe a ansamblului vestimentar de nuntă a populații din Basarabia și RSS Moldovenească, care a suportat schimbări semnificative în perioada analizată.

Capitolul 2. RELAȚIA SACRU-PROFAN ÎN CEREMONIALUL NUPTIAL ȘI ANSAMBLUL VESTIMENTAR

În cursa vertiginoasă a societății contemporane, problema păstrării tradițiilor și obiceiurilor de familie devine tot mai importantă grație valorii netrecătoare și mesajului esențial pe care-l perpetuează acestea de-a lungul timpului. Nunta este considerată ca moment de vârf al riturilor de trecere, după cum menționează mai mulți etnologi¹⁶⁴, reflectarea acestora în studii de diferit caracter fiind una prioritară. Abordând subiectul riturilor de trecere, este bine să menționăm că în tradițiile legate de nuntă se regăsesc experiența și înțelepciunea poporului românesc, deopotrivă cu regulile bisericești legate de ceremonialul nuptial dezvoltat în Basarabia și RSS Moldovenească. Analiza documentelor și literaturii de specialitate vine să ne confirme faptul că piesele vestimentare nuptiale foarte rar au intrat în vizorul cercetătorilor, făcând argumentată intenția noastră de a scoate din conul de umbră mai multe aspecte ce se referă ansamblul vestimentar nuptial, la acea relație și coeziune deosebit de importante între sacru și laic în ceremonia de nuntă. Astfel, în acest capitol ne-am concentrat pe oglindirea canoanelor bisericești cu referire la nunta din Basarabia și RSS Moldovenească, un alt aspect major fiind tradițiile și obiceiurile de nuntă examinate sub aspect laic.

2.1. Canoane bisericești legate de nuntă

Pentru un popor credincios cum sunt românii, actul căsătoriei întotdeauna a fost strâns legat cu tradițiile religioase și ritualul bisericesc. Din punct de vedere religios, prin căsătorie are loc unirea sufletelor a doi tineri îndrăgostiți, în așa fel cununia este una din cele șapte Sfinte Taine ale Bisericii, unul dintre cele mai importante ritualuri de căsătorie și respectă cu sfințenie canoanele bisericești¹⁶⁵, pentru înfăptuirea căreia sunt necesare îndeplinirea mai multor condiții legate de vârsta mirilor, liberul consimțământ, respectarea gradelor de rudenie etc.¹⁶⁶ Din aceste considerente căsătoriile se încheiau în afara perioadei de post, fiindcă în post „este păcat”, iar cea mai potrivită zi pentru cununie se consideră Duminica. Cert este faptul că se făceau nunți și în timpul săptămânii, dar nici într-un caz sâmbătă. Perioada nunților de asemenea fusese strâns legată de activitatea agricolă și se planificau de obicei toamna, după ce se finalizau lucrările de câmp, strânsul roadei.

¹⁶⁴ GRĂDINARU, Natalia. Obiceiurile de naștere și cele de nuntă, reflectate în opera lui Gheorghe V. Madan. In: *Gheorghe V. Madan: 150 de ani de la naștere*, Ed. 1, 8 septembrie 2022, Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022, pp. 14-17.

¹⁶⁵ Cununie [online] [cit. 17.09.2020]. Disponibil: <https://www.dictionarroman.ro/?c=cununie>

¹⁶⁶ MEYENDORFF, John. *Căsătoria. Perspectivă ortodoxă*. Traducere de Cezar Login. Cluj-Napoca: Editura Renașterea, 2012, pp. 61-64.

Pentru o înțelegere mai bună a locului și rolului ansamblului vestimentar în cadrul nunții, este necesar să trecem în revistă principalele etape ale nunții, reflectate în consemnările de pe teren și confirmate în literatura de specialitate. Obiceiurile prenuptiale se refereau la înțelegerea verbală între tineri și părinții lor cu privire la căsătorie. Primul obicei care dezvăluia intenția de căsătorie era „stărostia” – cererea în căsătorie a miresei, făcută de către mire cu o rudă a lui mai în vârstă, de la părinții miresei. Urma „logodna” – „Ceremonie (religioasă) prin care un bărbat și o femeie se angajează să se căsătorească; legământ solemn, promisiune de căsătorie între logodnici”¹⁶⁷, în cazul dacă părinții miresei erau de acord. „Logodna” se făcea, conform obiceiului, la mireasă și era, de fapt, o înțelegere despre căsătoria tinerilor, caracterul nunții, nuni, numărul oaspeților, zestre¹⁶⁸. În așa fel, conform regulilor bisericești, „Logodna are atât un aspect civil, care presupune înțelegerea celor doi de a se căsători și finalizarea ei printr-un act la oficiul de stare civilă, cât și un aspect religios, adică logodna ca slujbă ce binecuvântează legământul celor doi și-i pregătește pentru a primi Taina Cununii”¹⁶⁹.

În perioada interbelică, oaspeții erau invitați ca martori la ceremonia de cununie, după care însoțeau tinerii la festivitatea nunții.

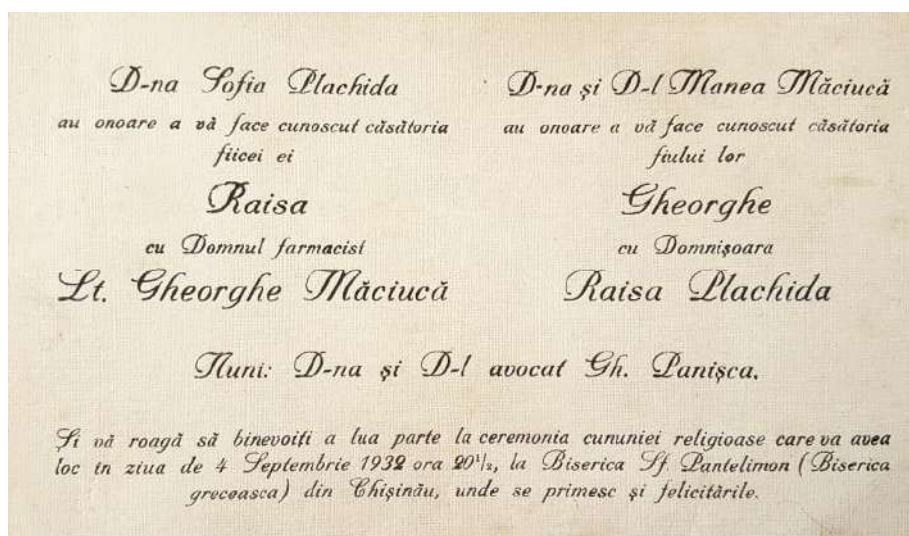


Fig. 2.1. Invitație la cununie, 4 septembrie 1932, fond MIOC / FB-2682, D-1018.

În perioada sovietică ceremonialele bisericești, inclusiv și cununiile, au fost interzise sub aspect ideologic dominând ateismul. Căsătoria era înregistrată de organul de stare civilă, la care mirii mergeau cu părinții și câteva persoane în calitate de martori.

¹⁶⁷ Logodnă [online] [citat 17.09.2020]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/logodn%C4%83>; GAVRILĂ, Vasile. *Cununia – viață întru Împărăție*. București: Fundația Tradiția Românească, 2004, pp. 51-53.

¹⁶⁸ Informator L.C. Chișinău.

¹⁶⁹ GAVRILĂ, Vasile. *Cununia – viață întru Împărăție*, pp. 51-53.

Cel mai frumos și sacru ritual al căsătoriei este **Cununia**, prin excelență de natură bisericească, care înfăptuiește unirea spirituală a mirilor între ei și cu nunii lor. Taina cununii este considerată a fi una dintre cele mai frumoase slujbe ortodoxe, cedând doar Sfintei Liturghii și are putere harică de Taină doar în Biserica dreptmăritoare de Răsărit.

Biserica tălmăcește nunta ca fiind rădăcina firii omenești, așa cum a numit-o Apostolul Pavel: „Dacă rădăcina este sfântă, sfinte vor fi și ramurile. Iar dacă rădăcina este sălbatică, sălbatică și rele vor fi ramurile ei”¹⁷⁰. El numește nunta drept una din cele șapte Taine: „Taina aceasta mare este în Hristos și în Biserică”¹⁷¹.

Cununia este de două mii de ani în Biserica lui Hristos. La Ierusalim, la Cana Galileei, unde s-a prefăcut apa în vin; a fost prima minune pe care a făcut-o Mântuitorul la nuntă. De aceea nunta a ridicat-o la rangul de Taină, cum este Sfânta Împărtășanie, Botezul, Spovedania, Sfântul Maslu, Preoția, tot așa de mare Taină este și Nunta. Dacă cununia s-a făcut în biserică, ea înfăptuiește unirea cea duhovnicească din ceruri a Bisericii cu Hristos și este Taina lui Hristos doar atunci când se face în biserică. Ca nunta să fie cu adevărat taină mare și sfințită creștinește, trebuie să se împlinească cele unsprezece reguli canonice, după cum urmează¹⁷²:

„Aceasta este regula canonică a celor ce se căsătoresc, rânduită de Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe, pe care cei mai mulți creștini o încalcă în zilele noastre spre a lor osândă.

1. *Cei doi tineri care vor să se cunune unul cu altul să nu fie între ei niciun fel de rudenie trupească sau duhovnicească, adică din Sfântul Botez. Cununia între rude este oprită cu desăvârșire de Sfintele Canoane ale Bisericii Ortodoxe.*

2. *Părinții celor doi tineri trebuie să se învoiască și să se unească la căsătoria copiilor lor. Nunțile făcute fără voia părinților nu aduc bucurie copiilor și sunt canonisite de Sfântul Vasile cel Mare în canoanele 38, 40 și 42 ca și desfrânarea, cu trei ani oprire de la Sfânta Împărtășanie, până la împăcarea celor doi tineri cu părinții lor.*

3. *Cei doi tineri trebuie să se iubească și să se învoiască a se căsători unul cu altul, căci de se căsătoresc fără voia lor, la îndemnul părinților sau pentru câștiguri materiale, această nuntă nu poate dăinui.*

4. *Logodirea celor doi tineri să se facă cu preot, după rânduiala Bisericii, cu cercetarea canonică cuvenită.*

¹⁷⁰ „Taina aceasta mare este în Hristos și în Biserică” [online] [citată 15.04.2021]. Disponibil: <https://doxologia.ro/familie/casatorie/taina-aceasta-mare-este-hristos-biserica>; TĂNASE, Nicolae. *Soțul ideal, soția ideală*, Sibiu: Editura Anastasis, 2011, pp. 147-148.

¹⁷¹ Ibidem.

¹⁷² După Hristoitia. Bunul Moral al creștinilor, cap. 26, pp. 67-69, de Sfântul Nicodim Aghioritul.

5. *Tinerii logodiți sunt datori să trăiască la părinții lor până la cununia religioasă și să-și păzească cu sfințenie fecioria, că de vor greși mai înainte, sunt canonisiți de Biserică ca niște desfrânați și opriți șapte ani de la Sfânta Împărtășanie.*

6. *Mai înainte cu o săptămâna sau două de cununia religioasă, cei doi tineri sunt datori să se spovedească la duhovnicul din copilărie sau la preotul satului, cu post și rugăciuni și, dacă au voie, să se pregătească pentru Sfânta Împărtășanie.*

7. *Cununia religioasă se cuvine, după tradiție, a se face dimineața, de obicei Duminica, mai înainte de începerea Sfintei Liturghii, iar nașii mirilor să fie creștini buni, capabili să învețe, să povățuiască, pe calea cea bună pe finii lor.*

8. *După slujba Cununii, cei doi tineri stau cu cununiile pe cap în mijlocul bisericii, înconjurați de credincioși până la sfârșitul slujbei, iar preotul dă binecuvântare de Sfânta Liturghie și se roagă împreună cu toți cei de față pentru ajutorul celor încununați. Crezul și Tatăl nostru este dator să le zică mirele.*

9. *Când preotul zice: „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați!”, atunci cei doi miri se apropie de Sfântul Potir și se împărtășesc cu Trupul și Sângele lui Hristos, dacă au voie de la duhovnicul lor.*

10. *După terminarea Sfintei Liturghii, cei doi miri sunt conduși la casa mirelui de nuntași, după vechea tradiție ortodoxă, unde se așează la masă, mănâncă și se veselesc cu cucernicie și bună rânduială, întru slava lui Dumnezeu, precum se cuvine creștinilor.*

11. *Dacă tinerii s-au împărtășit, se cuvine să fie în curăție până în seara zilei următoare, pentru cinstirea Sfințelor Taine”¹⁷³.*

Înregistrarea căsătoriei se făcea în registrele de stare civilă, care în perioada țaristă și interbelică se aflau în gestiunea Bisericii, iar în perioada sovietică – în cea a Biroului înscrierii actelor stării civile.

În extrasul din registrul mitrical pentru cununați (Fig. 2.2.) se indicau pe lângă data și locul înregistrării, informațiile care dezvăluie detalii despre mire și mireasă, precum ocupația sau profesia, de ce religie este și la a câta cununie, persoanele care au fost martori (*chiezeșii*), câte doi din partea mirelui și a miresei. De asemenea, în certificat erau înscriși preotul care a săvârșit taina sfintei cununii și cântărețul. În documentele cuplurilor la prima cununie erau înscriși și părinții mirilor. Astfel, documentul este unul informativ, care vorbește despre importanța și responsabilitatea spirituală pe care și-o asumau față de eveniment toate persoanele participante menționate.

¹⁷³ Nunta creștină [online] [cit. 15.04.2022]. Disponibil: <https://www.sfaturiortodoxe.ro/pcleopa/32nunta.htm>.

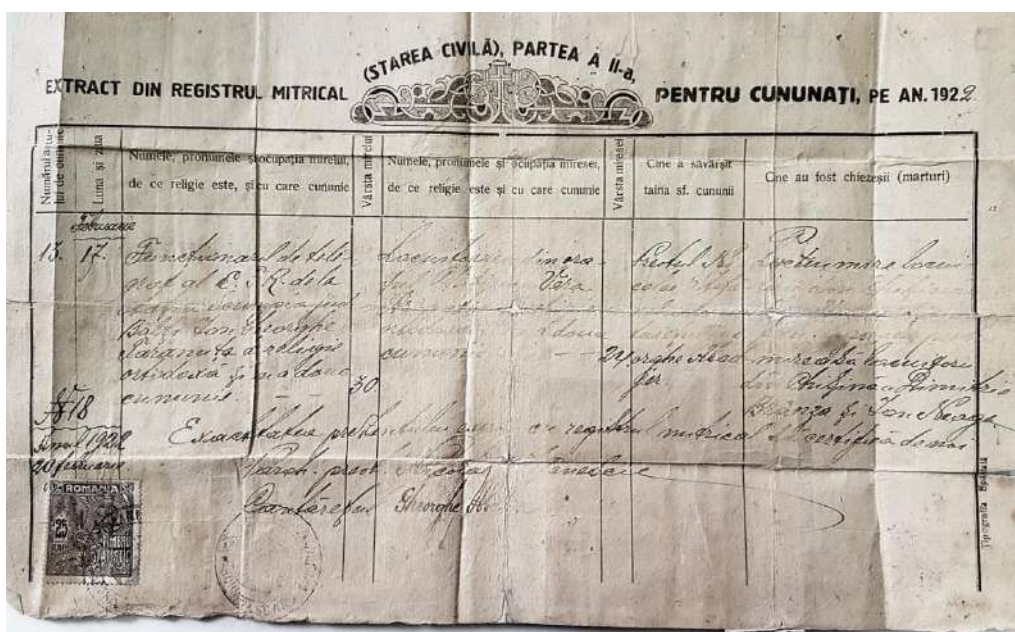


Fig. 2.2. Extras din registrul mitrical pentru cununați, eliberată pe 20 februarie 1922, Chișinău, fond MIOC / FB-4153, D-1564.

Pentru populație era importantă binecuvântarea unirii cuplului și drept dovadă era corespondența, din anii celui de-al doilea război mondial, despre aprobarea cununiilor, adresată Arhiepiscopiei Basarabiei (Fig. 2.3.). Scrisorile prezintă cereri scrise în perioada administrării teritoriale române, din partea cuplurilor căsătorite în perioada ocupației sovietice după 28 iunie 1940, pentru a se cununa conform tradiției creștine.

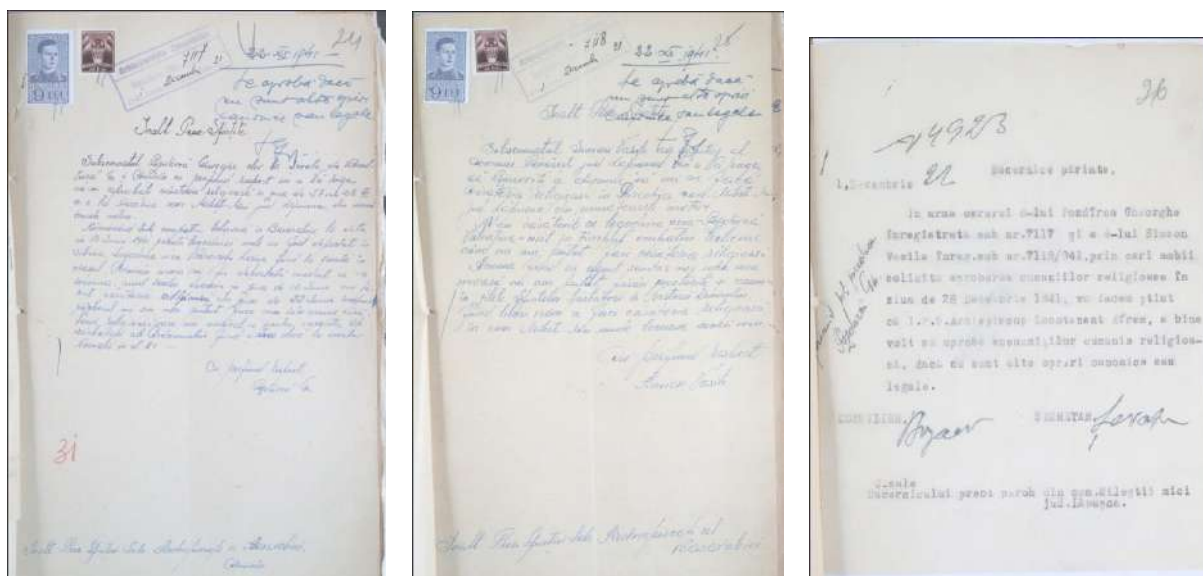


Fig. 2.3. Corespondența despre aprobarea cununiilor, Arhiepiscopia Chișinăului, decembrie 1941, Agenția Națională a Arhivelor / fond nr. 1135, inv. 2, d. 201.

De-a dreptul impresionant și valoros, aspectul spiritual în actul căsătoriei în mod forțat a fost exclus în perioada sovietică. Regimul comunist instaurat pe teritoriul Basarabiei a interzis

activitatea bisericilor și desfășurarea ritualurilor bisericești. Exterminarea activității bisericești din viața socială era o modalitate de a înlătura orice influență de cultură națională și promovare de tradiții, care contravine propagandei comuniste, cu scop de a șterge identitatea poporului. În perioada sovietică, căsătoriile erau oficializate și înregistrate de Biroul înscrierii actelor stării civile. Un astfel de document (Fig. 2.4.), scris în română cu caractere chirilice și în limba rusă, indica doar date biografice a mirilor, data și locul înregistrării, precum și organul de validare a actului. Unele cupluri pentru a consfinți căsătoria recurgeau, totuși, la înfăptuirea cununiilor „pe ascuns”. Cu acest scop mergeau în alte localități în care tot „pe ascuns” activa biserica, ori invitau preotul acasă să-i binecuvânteze și să le citească din Biblie.



Fig. 2.4. Adeverință despre căsătorie, eliberată pe 13 ianuarie 1953, Chișinău, fond MIOC / FB-4174, D-1574.

2.2. Din tradiția nunților în localitățile din Basarabia și RSS Moldovenească

În spațiul ce urmează ne propunem să prezentăm pe scurt cele mai importante tradiții de nuntă care se respectau pe întreg teritoriul Basarabiei, care de-a lungul anilor au fost completate de unele interferențe culturale regionale, cu obiceiuri locale. Nu vom detalia obiceiurile de nuntă, deoarece scopul nostru este de a realiza o viziune de ansamblu pentru a examina cum s-a încadrat costumul nupțial și cum a evoluat în decurs de un secol odată cu schimbările produse în viața socială, economică, dar și mentalitate.

Constatăm că tema nunții este dezvăluită sub diverse aspecte în literatură, care reprezintă o sursă importantă de studiu al subiectului enunțat de noi. Spre exemplu, în basmul „Calin (file din poveste)” de Mihai Eminescu, nunta prezintă împlinirea unei iubiri¹⁷⁴. Ceremonialul nunții lui

¹⁷⁴ Calin, file din poveste, Mihai Eminescu, lectura Daniela Nane [online] [citat 14.04.2021]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=sQw-pc9PJLk>.

Calin cu fata de împărat se desfășoară în mijlocul păduri, într-un spațiu natural de vis, unde se află și masa mare luminată de făclii. Cu toate că la ceremonial participă personaje de basm (împărați, împărătese, feți-frumoși, zmei ș.a.), nunta păstrează ritualurile ei caracteristice (chemarea la nuntă, cununia, masa mare ș.a.). Nunta țărănească este subiectul de bază în lucrarea „Nunta Zamfirei” de George Coșbuc¹⁷⁵. Autorul se supune unui tipar clasic în sine și relatează firesc despre o nunta cum nu a mai fost, într-un cadru de basm. Poetul redă toate caracteristicile unei nunți țărănești: peșitul fetei; înștiințarea de nuntă; gătirea, sosirea, primirea oaspeților; venirea mirelui cu alaiul său de nuntă; stărostirea; întâlnirea tinerilor; vătaful care începe petrecerea; celebrarea cununiei; hora; urarea tradițională de la încheierea nunții. Liviu Rebreanu în romanul „Ion” propune o investigație literară a lumii țărănești de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea¹⁷⁶. În această lucrare autorul face o descriere realistă a nunții într-un mediu rural, fixând locul, timpul, personajele care participă la desfășurarea evenimentului. Detaliile expuse în unele lucrări literare și cele de folclor prezintă informații valoroase pentru studiul nostru. Cu certitudine, acest subiect poate fi desfășurat într-o lucrare aparte, intenția noastră este însă de a pune în evidență nunta și componentele sale de bază, adică accesoriile, costumul mirilor etc.

Un loc aparte în cercetarea noastră revine caietelor în care s-au regăsit diverse aspecte ale practicii etnografice ale studenților facultăților de istorie a instituțiilor de învățământ din Chișinău¹⁷⁷. Aceste caiete au ajuns să fie surse importante de cercetare, dar care necesită o evaluare foarte atentă, luând în considerare perioada sovietică când au fost colectate datele de teren, inclusiv cele cu referire la nunta din RSS Moldovenească.

După cum ne confirmă mai mulți respondenți din localitățile basarabene¹⁷⁸, nunta propriu-zisă putea dura 2-3 zile, dar cuprindea, pe lângă ritualurile nupțiale, și un ciclu de obiceiuri și ritualuri: prenupțiale și postnupțiale, cu caracter general comun, dar și cu unele diferențe în funcție de tradițiile specifice ale regiunilor geografice ale țării. Aceste diferențe țineau de caracterul logodnei, găteala mirelui și a miresei, sărbătorirea nunții, darurile făcute în timpul nunții mirilor, părinților mirilor, nașilor de cununie ș.a. Ca exemplu, în satele din nordul Republicii Moldova, nunta se sărbătorea trei zile; în centrul se putea întinde și o săptămână, iar la sud mireasa pleca cu

¹⁷⁵ Nunta Zamfirei - George Cosbuc [online] [citată 14.04.2021]. Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=_YJxbs1pJ0Y.

¹⁷⁶ Film documentar – Liviu Rebreanu, romanul „Ion”. 100 de ani de la publicare [online] [citată 14.04.2023]. Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=oG45g_zHIko.

¹⁷⁷ Caiet nr. 84. Obiceiurile nunții moldovenești, anul 1985, studenta anului I Bularga Olga. [online] [citată 22.10.2024]. Disponibil:

<https://arhivaetnografica.ich.md/sites/default/files/202.%20AEIPC%201985%20caiet%20nr.%2084.%20Bularga%20O.O.%20Obiceiuri%20nuntii%20moldovenesti.digit..pdf>

¹⁷⁸ Ibidem.

traiul la mire cu toată zestrea încă de la logodnă¹⁷⁹. Ne confirmă acest fapt și folcloristul Gh. Madan, care afirmă că „nunta începe în părțile Codrilor, dar și în întreaga Basarabie la mireasă și se sfârșește la mire. La mireasă se începe pe la vremea mesei, în ajunul zilei de cununie, ceea ce se întâmplă de obicei sâmbăta spre duminică”¹⁸⁰.

În așa fel, cele mai importante componente ale ceremonialului nupțial rămân a fi chemarea la nuntă, gătitul miresei, întâmpinarea alaiului mirelui și al nașilor de socrii mici, scoaterea zestrei, masa mică, cununia religioasă, sosirea nuntașilor, masa mare, dezbrăcatul miresei ș.a., care adesea diferă de la o localitate la alta sau fiind împrumutate din alte localități, dar care s-au implantat temeinic în tradiția de nuntă, fapt demonstrat și de amintirile localnicilor¹⁸¹. Actualmente, interesul față de o nuntă autentică este tot mai evident, inclusiv prin opțiunea de a păstra și de a readuce tradițiile și obiceiurile nupțiale. În atare condiții se găsesc mai mulți *sfetnici și povățuitori*, mai nou, saloane de mariaj, care oferă cele mai diverse scenarii cu scopul de a păstra și promova datinile strămoșești¹⁸². În această ordine de idei, demersul nostru științific conține și acest mesaj de păstrare, valorificare și promovare a tradițiilor de nuntă la capitolul vestimentație nupțială, rochie de mireasă și accesoriile asortate.

În timpul logodnei se făcea schimb de daruri. De regulă, potrivit cercetărilor „băiatul aducea o pereche de cercei sau mărgele, se făcea petrecere, se schimbau inelele; băiatul mai aducea verighetele și ceva de pus la gât, un medalion, o cruciuliță; inelele se schimbau fiind ascunse într-o farfurie cu grâu sau cu orez și dacă fata nimerea veriga băiatului, atunci era semn bun, după ce verigile se schimbau reciproc de trei ori și se sărutau”¹⁸³. Dacă îi plăcea mirele, mireasa lua năframa brodată și inelul oferit de viitorul mire.

Cele discutate trebuia să fie chibzuite de ambele părți și pentru acest fapt se acorda un timp, după care avea loc o întâlnire acasă la mire, care este cunoscut ca „răspunsul”. Consimțământul părinților din ambele părți era important, dar nu mai puțin importantă era alegerea unui cuplu apropiat tinerilor care să le devină părinți spirituali la cununie – nănași/nași/nuni. Aceștia puteau

¹⁷⁹ Caiet nr. 84. Obiceiurile nunții moldovenești, anul 1985, studenta anului I Bularga Olga.

[online] [citată 22.10.2024]. Disponibil:

<https://arhivaetnografica.ich.md/sites/default/files/202.%20AEIPC%201985%20caiet%20nr.%2084.%20Bularga%2000.%20Obiceiuri%20nuntii%20moldovenesti.digit.pdf>

¹⁸⁰ GRĂDINARU, Natalia. Obiceiurile de naștere și cele de nuntă, reflectate în opera lui Gheorghe V. Madan. In: *Gheorghe V. Madan: 150 de ani de la naștere*, Ed. 1, 8 septembrie 2022, Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022, pp. 14-17.

¹⁸¹ „Tot satul venea la nuntă și dansa toată ziua”. Despre cum unirea destinelor a doi tineri se transforma în sărbătoarea întregii comunități [online] [citată 22.02.2023]. Disponibil:

<https://agora.md/stiri/111232/tot-satul-venea-la-nunta-si-dansa-toata-ziua-despre-cum-unirea-destinelor-a-doi-tineri-se-transforma-in-sarbatoarea-intregii-comunitati-foto>.

¹⁸² Obiceiurile aplicate la o nuntă moldovenească [online] [citată 17.09.2020]. Disponibil:

<https://blogosfera.md/view-post-v-139601-0-romana.html>

¹⁸³ *Sărbători și obiceiuri*. Volumul IV. Moldova. București, 2004, p. 64.

fi propuși din partea mirelui și mai rar a miresei. Părinții trebuiau să convină și asupra acestui subiect. Dacă erau aleși, nănașii „se prindeau” printr-un obicei frumos, prin care părinții mirilor mergeau la ei cu colacii și propunerea de a fi nuni pentru copiii lor. A fi nănași de cununie, conform tradiției și rânduielii bisericești, este o mare cinste și onoare. Nănașii sunt persoanele cele mai onorabile la nuntă, după mire și mireasă, asumându-și responsabilități de părinți spirituali. Părerea nașilor privitor cum ar trebui să fie nunta și care să fie darurile, era prioritară. La obiceiul „răspunsului” luau parte și nănașii. Aceasta era o întâlnire la care se făcea înțelegerea definitivă și se discutau detalii concrete despre ziua nunții: locul desfășurării, meniul bucatelor, muzica, precum și contribuția materială a părților în organizarea nunții.

„Invitația” oaspeților la nuntă este un obicei prenupțial de mare bucurie, odată ce s-a decis serbarea nunții. Se obișnuia invitarea personală a rudelor apropiate la nuntă de părinții tinerilor sau de tinerii înșiși în semn de respect. Prietenii erau invitați de vorniceii de onoare sau cavaleri și domnișoare de onoare, vornicel fiind un „flăcău însărcinat cu poftirea și cinstirea oaspeților la nunțile țărănești, cu conducerea alaiului nunții, cu anunțarea darurilor și cu rostirea orației de nuntă”¹⁸⁴, cărora le revine o misiune și responsabilitate aparte în ceremonia nunții¹⁸⁵.

Parte a tradiției era servirea cu vin a celor invitați la nuntă. Invitația verbală era însoțită și de o una scrisă în limba română cu caractere latine, în Basarabia interbelică, în care erau indicate datele importante despre eveniment, precum: numele mirilor, a părinților, a nunilor, data, ora și locul ceremoniei. O deosebită importanță se acorda ierarhiei și valorilor familiale prin menționarea părinților și a nunilor. Informația indicată pe invitație trebuia să fie relevantă și pentru persoanele care o primeau prin poștă, în caz dacă locuiau în alt oraș și nu era posibilă invitația personală (Fig. 2.1.). după cum ne confirmă invitația la nuntă din fondul Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău.

În perioada sovietică oaspeții erau invitați să se alăture mirilor la serbarea nunții, organizată într-un spațiu public sau la unul din miri acasă în caz că dispunea de spațiul necesar. Invitațiile erau șablonate cu imagini și text, scrise în română cu caractere chirilice sau în limba rusă și conțineau fotografiile de portret și numele mirilor, data, ora și locul desfășurării serbării (Fig. 2.5; 2.6.).

¹⁸⁴ Vornicel [online] [cit 17.09.2020]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/vornicel>

¹⁸⁵ Care sunt responsabilitățile unui cavaler și ale unei domnișoare de onoare la o nuntă din Moldova [online] [cit 17.09.2020]. Disponibil: <https://diez.md/2016/08/26/care-sunt-responsabilitatile-unui-cavaler-si-unei-domnisoare-de-onoare-la-o-nunta-din-moldova/>; Ce se așteaptă de la cavalerii și domnișoarele de onoare la nuntă? [online] [cit 17.09.2020]. Disponibil: <https://moldovacrestina.md/ce-se-asteapta-de-la-cavalerii-si-domnisoarele-de-onoare-la-nunta/>; Cavalerii și domnișoarele de onoare – tradiție și obicei de nuntă [online] [cit 17.09.2020]. Disponibil: <https://www.traditii-superstitii.ro/cavalerii-si-domnisoarele-de-onoare-traditie-si-obicei-de-nunta/>



Fig. 2.5. Invitație la nuntă scrisă în limba română, cu caractere chirilice, 4 mai 1969, s. Coteala, rn. Briceni



Fig. 2.6. Invitație la nuntă scrisă în limba rusă, 15 mai 1977, s. Hlina, rn. Briceni

După tradiție, nunta propriu-zisă începea în casa miresei cu rânduiala de „îmbrăcare a miresei”, la care participau vornicele, domnișoare de onoare, mai bine cunoscute în spațiul nostru ca druște (ucr.: *družka*)¹⁸⁶. În perioada interbelică ținuta miresei putea fi de port tradițional, adică costum popular ori modernă, realizată în alb. În cazul în care mirii optau pentru costume tradiționale, se respectau și rânduielele străvechi. Spre exemplu, mireasa îi făcea cadou mirelui cămașa brodată tradițională și un brâu țesut ales. Costumele de nuntă, prin calitatea materialelor și modelele alese, precum și accesoriile mirilor, nunilor, socrilor, vorniceilor, vorbeau despre statutul lor social, iar diferențele în cromatică, ornamentare, tipuri de accesorii evidențiau caracteristici regionale. În timpul îmbrăcării, atât în casa miresei cât și în casa mirelui, se făceau rânduiele specifice de găteală, de iertăciune cu părinții, masa pentru druște și vorniceii ș.a.

Mirele venea după mireasă cu ceata lui de vorniceii și muzicanți. Tradițional, mirii îngenuncheau în fața părinților miresei, își cereau iertare și învoire pentru căsătorie, apoi părăseau casa părintească. La plecarea mirilor din casă, mama miresei arunca în urma lor cu grâu, ca viața lor să fie îmbelșugată. De aici alaiul nunții mergea după nuni și deja împreună cu nunii – la cununie și oficializarea căsătoriei, care se făcea în registrele de stare civilă ale bisericii.

Odată oficializată căsătoria, aceasta devenea un motiv pentru sărbătoare, care de obicei se desfășura în zonele rurale, acasă la mire, iar în zonele urbane festivitatea continua în spații publice (cafenele, cantine, restaurante). Părinții mirelui întâmpinau alaiul nunții cu un colac, prăjituri și vin, dulceață sau miere de albine și miez de nucă, cu care îi servesc pe tineri, apoi pe nași și ceilalți oaspeți. După aceste rânduiele, se încingea o horă drept simbol de unire și împărtășire a momentului de bucurie cu tineri. În timpul jocului se mai aduna lume din „mahala” bineveniți și ei la serbare și apoi toți erau poftiți la masa de sărbătoare. Petrecerea rânduia jocul, cheful și

¹⁸⁶ DRŪȘCĂ [online] [citat 17.09.2020]. Disponibil: <https://www.dictionarroman.ro/?c=druște>

obiceiurile până aproape de miezul nopții, când se făcea „Masa mare”¹⁸⁷. Acest obicei în cadrul nunții este încă unul dintre cele mai importante și prezența tuturor invitaților la acest moment era esențială, ca o obligație față de miri. Obiceiul includea mai multe ritualuri în afară de servirea mesei propriu-zise. Se începea cu alăturarea mirilor la nunii lor și aprinderea lumânărilor care ardeau pe tot parcursul mesei. Urma ritualul „spălatul mâinilor”, un moment foarte simbolic prin accentuarea importanței ierarhiei în familie: începea cu faptul că mirele turna apă pe mâinile nașilor, iar mireasa le oferă un prosop, apoi nașii toarnă apă pe mâinile mirilor și le oferă un alt prosop¹⁸⁸. Numai după aceasta începea masa de nuntă adevărată, continuând cu un șir de alte ritualuri.

Masa mare continua cu chef și joc până spre dimineață, când încheierea acesteia se anunța cu servirea gustărilor dulci (prune negre, babă, plachie – în funcție de localitate, fiecare având specificul său) și se anunța ultimul ritual tradițional – „dezbrăcatul miresei”, ce simboliza consacrarea fetei în rândul nevestelor gospodine. În timpul ritualului mireasa ședea pe o pernă în brațe la mirele așezat, nănașa îi scoate coronița și vălul din cap și i le pune druștei, iar miresei îi leagă o batistă pe cap și un șorț la brâu. Mirelui îi este scoasă din piept floarea și prinsă vornicelului de onoare. Tinerii care au primit accesoriile din costumul mirilor – le joacă în dans și se credea că acest fapt le va purta noroc să se căsătorească în curând. Se încheie nunta cu servirea „mesei dulci” – tortul miresei.

„Dezbrăcatul miresei” este realizat concomitent cu „legătoarea mirilor”, care constă în oferirea darurilor începând cu cele mai importante ale părinților mirilor și ale nunilor, urmate de cele ale rudelor și restul invitaților. Legătoarea la propriu se făcea cu prosop, simbolic prin bunurile obținute în comun. Mai întâi nănașii ofereau cadouri tinerilor, apoi părinții mirilor. Darurile părinților constituiau „zestrea” mirilor pregătită cu mult înainte de nuntă. Pentru mireasă de obicei se pregătea lada de zestre care includea cuverturi, covoare, perne, albituri, prosoape și alte textile lucrate cu iscusință și ornamentate manual, precum și obiecte de uz casnic, în așa fel rolul textilelor ceremoniale, actanți ai tradițiilor de nuntă, este foarte important¹⁸⁹. Pentru mire, părinții simbolic tot puneau prosoape, însă drept obicei, mirele primea în dar de la părinți casă sau

¹⁸⁷ Informator L.C., Chișinău.

¹⁸⁸ Top 12 tradiții de nuntă din Republica Moldova pe care ar trebui neapărat să le cunoști! [online] [citată 16.08.2019]. Disponibil:

<https://www.marry.md/blog/top-12-traditii-de-nunta-din-republica-moldova-pe-care-ar-trebuie-neaparat-sa-le-cunosti>; Tradițiile de nuntă: între trecut și prezent [online] [citată 16.04.2019]. Disponibil:

<https://observatorul.md/traditiile-de-nunta-intre-trecut-si-prezent>.

¹⁸⁹ TOCARCIUC, Alina. Typology and specificity of traditional ceremonial textiles. In: *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural*. Conservation and restoration of cultural heritage. Editor Nicoleta Vornicu. Iași: Doxologia, 2021, vol. XXII, pp. 241-258

un lot pentru casă. În final rudele apropiate și după aceasta restul oaspeților le ofereau câte un dar tinerilor. În așa fel, ceremonialul nupțial din Basarabia includea legatul miresei a doua zi după nuntă de către nănașă pentru a simboliza trecerea ei într-o categorie socială nouă.

Darurile primite la nuntă constituiau aportul apropiaților și un fundament solid pentru noua familie. În cadrul nunții, după cum afirmă Svetlana Badrajan, în timpul dezbrăcatului miresei de vestimentația rituală și îmbrăcării ei în cea de femeie căsătorită sunt interpretate două categorii de cântece: melodii rituale consacrate de-a lungul veacurilor și melodii ritualizate, adaptate în calitate de Cântecul miresei¹⁹⁰.

Aparte se poziționează textilele încadrate în ritualul nupțial, în acest context un rol special revine prosoapelor fastuoase ale nunilor de cununie și prosoapelor mai modeste ale altor nuntași¹⁹¹. De cele mai multe ori, piesele lucrate pe alb cu motive brodate și țesute în alb aveau menire de prosoape ceremoniale, marcând actanții principali ai ceremoniilor nupțiale, pentru legatul mirilor și nașilor.



Fig. 2.7. Ștergar de nun, a doua jumătate a sec. XIX, satul Hârtopul Mic, rn. Criuleni, colecția MNEIN



Fig. 2.8. Ștergar de nun, a doua jumătate a sec. XX, s.Ulmu, rn. Ialoveni, colecția MNEIN



Fig. 2.9. Ștergar de nun, a doua jumătate a sec. XX, Chișinău, colecția MNEIN

¹⁹⁰ BADRAJAN, Svetlana. Procese actuale ale funcționalității cântecului miresei în nunta basarabeană. In: *Buletinul științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei*. Volumul 3 (16), pp. 242-245 [online] [citată 15.09.2020]. Disponibil:

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Procese%20actuale%20ale%20functionalitatii.pdf

¹⁹¹ TOCARCIUC, Alina. Tipologia și specificul textilelor tradiționale ceremoniale. In: *Tezaur – salvarea patrimoniului, salvarea identității: Buzău 1650 de ani*. Buzău: Alpha MDN 2022, pp. 207-214; Revista NUNTA by AURA recomandă [online] [citată 03.09.2020]. Disponibil:

<https://unica.md/stil/nunta-stil/revista-nunta-aura-recomanda-vezi-8-nasi-vip/>; POSTOLACHI, Elena. Prosoapul moldovenesc: diversități funcțional-tehnologice și decorativ-simbolice. In: *Akados*, 2009, nr. 4(15), pp. 114-118.



Fig. 2.10. Ștergar de nun, s. Isacceea, rn. Orhei, meșter popular Ludmila Șveț, arhiva S.A. „Artizana”



Fig.2. 11. Ștergar de nun, s. Bardar, rn. Ialoveni, arhiva S.A. „Artizana”



Fig. 2.12. Ștergar de nun, arhiva S.A. „Artizana”



Fig.2.13. Ștergar de nun, Muzeul de Etnografie Orhei, arhiva S.A. „Artizana”



Fig.2.14. Prosoape de nuntă contemporane¹⁹²

A doua zi continuau obiceiurile post-nupțiale precum „Masa nunului”, „Zeama” ș.a. Acestea aveau rolul de a face legătură strânsă de rudenie între familiile care s-au unit prin ritualul nunții. Însă aceste obiceiuri depășesc contextul în care se încadrează costumul nupțial, din care considerente pentru studiul nostru sunt mai puțin relevante și nu sunt desfășurate.

În desfășurarea nunții, toate ritualurile și obiceiurile sunt simbolice. Din dorința mirilor să-și uimească oaspeții, nunta nu s-a limitat doar la obiceiurile străvechi, astfel că au apărut și obiceiuri noi, precum și multe obiceiuri au fost preluate din alte culturi. Printre obiceiurile mai nou apărute, pot fi menționate tortul miresei, aruncatul buchetului de mireasă, preluate din Occident la începutul anilor 1980. Drept versiune nouă a datinii, tortul tăiat de ambii miri concomitent și apoi servit unul celuilalt, este un simbol al unirii și al atitudinii unul față de altul.

¹⁹² <https://www.facebook.com/photo/?fbid=315041490221367&set=pcb.315041620221354;>
https://www.facebook.com/photo/?fbid=401826131957168&set=pcb.401827388623709&locale=ro_RO
<https://www.facebook.com/photo/>

În opinia cercetătorului Octavian Gaivas, în cadrul obiceiurilor de nuntă, cultul pâinii în cadrul ceremonialului nupțial a contribuit la apariția colacilor și ulterior a tortului mirilor¹⁹³. Astfel, la sfârșitul ceremoniei de căsătorie romanii rupeau o pâine deasupra capului miresei, obicei păstrat și azi în unele localități. În alte localități, mirele și mireasa gustau din colac pentru a vedea cine va fi stăpân în casă. Cu timpul, pâinea a fost înlocuită cu prăjituri și mai târziu cu tortul, care a devenit actant important al nunților secolului al XX-lea.

În timpul logodnei se făcea schimb de daruri: „Băiatul aducea o pereche de cercei sau mărgelile, se făcea petrecere, se schimbau inelele; băiatul mai aducea verighetele și ceva de pus la gât, un medalion, o cruciuliță; inelele se schimbau fiind ascunse într-o farfurie cu grâu sau cu orez și dacă fata nimerea veriga băiatului, atunci era semn bun, după ce verigile se schimbau reciproc de trei ori, și se sărutau”¹⁹⁴. În ziua nunții mirele purta *gherdan* – mărgelușe rotunde din sticlă colorată și mărgelile albe, o broșă la pălărie, iar mireasa purta pe cap *gâțarul* – un cerc din sârmă subțire, pe care se coseau mărgelile mărunte colorate, la baza gâței se coseau alte mărgelile (*hurmuz*). În unele sate aceste podoabe se purtau cu o săptămână înainte de nuntă¹⁹⁵. În Țările Române fetele din familiile înstărite mai purtau cununi cu părusene (flori artificiale), care la începutul secolului al XX-lea nu mai intrau în portul miresei¹⁹⁶. Verighetele se foloseau la uitatul în oglindă și la ghicit, fiind puse într-o oală cu apă¹⁹⁷: inelul era privit cu atenție timp de 10-20 de minute, până când apărea chipul viitorului soț. Inelul sub farfurie se folosea și la ghicitul fetelor la Sf. Andrei. Iar dacă fata visa că primește în dar mărgelile sau inel, se mărita imediat¹⁹⁸.

Am menționat anterior că în perioada sovietică expedițiile etnografice erau organizate cu cele mai diferite ocazii, iar pentru a colecta materialul necesar erau antrenați și studenții facultăților de istorie, care pe durata practicii etnografice reușeau să discute cu informatorii, să descifreze textele, uneori aveau posibilitatea de a desena obiectele examinate etc. Aceste caiete de etnografie posedă o anumită valoare, însă necesită a fi coroborate cu datele de arhivă și literatura de specialitate, iar cele perfectate în perioada sovietică necesită o reevaluare, reconsiderare a informațiilor concentrate în aceste caiete. Grație specialiștilor de la Institutul Patrimoniului Cultural, aceste caiete etnografice au fost digitalizate și sunt accesibile pentru cercetare tuturor celor interesați de etnografie, de studiul localităților, obiceiurilor și datinilor strămoșești în vederea reconstituirii celor autentice, specifice spațiului românesc.

¹⁹³ GAIVAS, Octavian. Originea obiceiurilor de nuntă. In: *Philologia*, 2017, nr. 1-2(289-290), pp. 105-112.

¹⁹⁴ *Sărbători și obiceiuri*. Moldova. București: Editura Enciclopedică, 2004. Vol. IV, p. 64.

¹⁹⁵ Ibidem, p. 93.

¹⁹⁶ *Костумул сченик молдовенеск (райоанеле де норд але Молдовей)*. Кишинэу: Тимпул, 1985, p. 120.

¹⁹⁷ *Sărbători și obiceiuri*. Moldova. București: Editura Enciclopedică, 2004. Vol. IV, p. 310.

¹⁹⁸ Ibidem, p. 314.

Unul dintre aceste caiete cu nr. 84 a fost întocmit în anul 1985 de studenta anului I Olga Bularga și se referă la obiceiurile nunții moldovenești¹⁹⁹. Au fost colectate materialele în următoarele localități: s. Nemirovca (actualmente Nimereuca), raionul Soroca (la momentul cercetărilor localitatea era în raionul Camenca) (p. 3-30); s. Stoicani, raionul Soroca (p. 32-47); s. Sudarca, raionul Dondușeni (p. 49-70); s. Hârbova (actualmente Gârbova), raionul Ocnița (p. 71-96).

Din lista subiectelor examinate în aceste localități observăm atenția minoră acordată vestimentației și accesoriilor, ca parte integrantă a ansamblului vestimentar nupțial, fiind analizate următoarele aspecte:

I. Obiceiuri de familie

I.2. *Obiceiuri de nuntă*

I.2.1. Obiceiuri prenupțiale

I.2.1.1. Pețitul

I.2.1.2. Logodna

I.2.1.3. Răspunsul

I.2.1.4. Pețitorul / starostele

I.2.1.5. Pregătirile pentru nuntă

I.2.1.5.a. Alegerea actanților

I.2.1.5.b. Cumpărăturile

I.2.1.6. Pocloanele / darurile

I.2.1.7. Poftitul la nuntă

I.2.1.8. Gătitul mirilor

I.2.1.8.a. Gătitul mirelui

I.2.1.8.b. Gătitul miresei

I.2.1.9. Cununia religioasă

I.2.2. Obiceiuri din timpul nunții

I.2.2.1. Domnișoara de onoare / drușca de frunte

I.2.2.2. Cavalerul de onoare / vornicelul de frunte

I.2.2.3. Nunii mari / nașii

I.2.2.4. Vătaful / starostele

¹⁹⁹ Caiet nr. 84. Obiceiurile nunții moldovenești, anul 1985, studenta anului I Bularga Olga.

[online] [citat 22.10.2024]. Disponibil:

<https://arhivaetnografica.ich.md/sites/default/files/202.%20AEIPC%201985%20caiet%20nr.%2084.%20Bularga%2000.%20Obiceiuri%20nuntii%20moldovenesti.digit..pdf>

- I.2.2.5. Desfășurarea nunții
- I.2.2.6. Nunta la casa miresei
- I.2.2.7. Conocăria
- I.2.2.8. Întâlnirea mirelui de către mireasă
- I.2.2.9. Masa de la casa miresei
- I.2.2.10. Datul miresei în mâna mirelui
- I.2.2.10.a. Bradul (text)
- I.2.2.11. Legătorile
- I.2.2.12. Iertăciunea
- I.2.2.13. Ieșitul miresei din casă
- I.2.2.14. Zestrea
- I.2.2.15. Vama / vadra / vulpea
- I.2.2.16. Nunta la casa mirelui
- I.2.2.17. Întâlnirea mirilor de către părinții mirelui / socrii mari
- I.2.2.18. Masa Mare
- I.2.2.18.a. Bradul
- I.2.2.18.b. Găina
- I.2.2.19. Scoaterea vălului miresei / îmbrobodirea de modă a miresei
- I.2.2.20. Cinstea miresei
- I.2.2.21. Dezlegarea nunilor mari / nașilor
- I.2.2.22. Obiceiuri noi
- I.2.3. Obiceiuri postnuptiale
- I.2.3.1. Datul darurilor / juruitul darurilor
- I.2.3.2. Ritualuri distractive / mascații
- I.2.3.3. *Banchetul*
- I.2.3.4. Vizita tinerilor la nași / la socri
- I.2.3.5. Întâlnirea socrilor.

Pentru fiecare localitate, a fost perfectată și o listă amplă a persoanelor intervievate, ce include nume, prenume, anul nașterii, etnia, ocupația, de exemplu: Țurcanu Nadejda– mold., 1926, băștinașă, pensionară; Pânzari Maria– mold., 1902, băștinașă, pensionară; Crijanovscaia Ana– mold., 1931, băștinașă, lucrătoare ș.a.

Din aceste caiete etnografice aflăm, ca exemplu, despre obiceiurile de nuntă din satul Nemirovca, rn. Camenca, următoarele aspecte, ce pot fi luate în considerare la completarea tabloului general al ceremonialului de nuntă și al ansamblului vestimentar nupțial. Constatăm, în

baza informațiilor oferite de informatori, că „Mirele și mireasa sunt principalele persoane în cadrul nunții” (p. 7); Obiceiul nunții are câteva etape: stărostia, logodna, răspunsul (p. 8); Logodna avea loc seara. În vremea logodnei, mirele trebuia să respecte anumite obiceiuri. Astfel, într-o farfurie de grâu tinerii își ascundeau inelele. Dacă părinții și mireasa erau de acord cu căsătoria, atunci luau din farfurie inelul mirelui (p. 9); După schimbul inelelor, tinerii mai făceau schimbul de daturi (p. 10); Fata care se mărita trebuia să aibă zestre: pământ, oi, vaci, covoare, șervete. Dacă fata nu avea toate celea, mirele putea să nu se căsătorească cu ea (p. 11); Pregătirea nunții se făceau după anumite obiceiuri, mirele și mireasa aparte. Ca de obicei, mireasa trebuia să dea mirelui „legăturile”. Despre care s-a convenit când s-a bătut „răspunsul” (p. 12); Cum era obiceiul, mirele trebuia să cumpere miresei rochie, pantofi, colțuni, coronița din flori, care se punea pe capul miresei. Mireasa trebuia să cumpere cămașă mirelui și cămașa mamei lui. Acest obicei se numea „schimbul pocloanelor” (p. 13); Nunta începea în Casa mare la mire și apoi continua la mireasă (p. 14); Este caracteristic pentru vorniceii și druște de frunte că ei erau legați cu o basma la mâna dreaptă, iar în piept li se puneau un buchet (p. 15); În momentul sosirii mirelui la mireasă, vornicelul de frunte, din partea mirelui, spunea așa numita „conăcărie” (p. 16); În timpul nunții se făceau și obiceiurile religioase, se făcea cruce cu colacul de 3 ori în toate părțile etc. (p. 17); Mama miresei lega nuntașii cu câte un șervet (p. 22); Un obicei vechi de la nuntă este „îmbrobodirea” miresei. Tinerii sunt trimiși la fântână după apă, această căldare cu apă se pune sub scaun, iar pe scaun se pune o pernă sau un cojoc și se așază mirele, pe mireasă o ia în brațe. Nănașa îi ia miresei coronița din cap, și o dă unei fete de vârstă mijlocie, ca să le joace. După aceasta are loc îmbrobodirea miresei (p. 24)” etc.

Informatorii din satul Stoicani, rn. Soroaca au descris de asemenea unele aspecte ce țin de ceremonia nupțială, caietele etnografice păstrând următoarea informație: „Un obicei important în timpul logodnei este schimbul inelelor (p. 36); Mireasa și mirele cumpărau haine unul la altul. Înainte de nuntă are loc cununia. Mirele și mireasa se duceau la biserică cu câteva rude apropiate, la cununie. Cununile erau ținute de doi tineri, acest obicei religios era păstrat și în 1985 în satul Stoicani. La cununie mirele și mireasa se duceau pe drumuri diferite, dar veneau deja împreună la casa mirelui. La biserică, la cununie, mirele și mireasa ședeau pe un covor adus de mama miresei. Li se legau mâinile împreună, cununia de aspra capului trebuia să fie ținută de un vornicel și de o drușcă de frunte (p. 38); Mai avea loc un așa obicei numit „dezbrăcatul miresei”. I se lua *fataua* (voalul – n.n.) din cap și se dădea la o prietenă a miresei care le juca. Nănașa împodobește mireasa cu toate cele necesare (p. 41)” etc.

În satul Sudarca din rn. Dondușeni „Mireasa ca de obicei era îmbrăcată în rochie albă, cu *venoc* (coroană) pe cap (p. 51); Mireasa cumpăra haine mirelui, tot ea trebuia să coase cămașă din

pânză curată soacrei sale. Mirele cumpăra toate cele necesare pentru mireasă (p. 53); După masa mare, are loc împodobirea miresei. Nănașa îi scotea coronița (p. 63)” etc.

În timpul expediției etnografice din anul 1986, au fost descrise obiceiurile și ritualurile legate de nunta tradițională din localitățile din centrul RSS Moldovenească, inclusiv și unele localități din stânga Nistrului, satele din raioanele Dubăsari, Slobozia²⁰⁰. Aflăm, pentru localitatea Coșnița, rn. Dubăsari, următoarele aspecte specifice nunții din această vreme: „Nunțile bătrânești acum sunt foarte rare, și chiar dacă sunt, nu-s păstrate toate obiceiurile bătrânești (p. 4); Invitarea la nuntă se făcea de 4 vornice pe cai frumoși, care împodobiți cu salbe, canafuri de diferite culori; lenți de diferite culori (p. 5); Nunta se începea de sâmbătă la mireasă. Mireasa era gătită de cea mai bună prietenă a ei (p. 6); Mireasa nu era luată de mire până nu dădea zestre, ce includea 12 perne, scoarță mare și scoarță mică, covoare, covoare mici, oglindă, icoană etc. (p. 10); Înscrierea se făcea numai cu nănașii și druștele. Inelele erau puse la mire și mireasă în palme. Apoi preotul le amesteca și le dădea lor să le schimbe de 3 ori. Nănașii țineau lumânările (p. 13); Toți invitații la nuntă erau legați. Tot aici avea loc obiceiul legatului miresei. Nănașa lua coronița miresei și o pune a celei mai bune prietene a acesteia. Se cânta „I-ați mireasă, ziua bună”. Se lega mireasa de modă, cu halat, șorț. Iară numită după aceasta tânără și nu mireasă (p. 14); La datul mâinii se folosesc mănuși, până la apariția lor se foloseau batiste (p. 17); Nunta se face fără legători, se leagă doar nănașii (p. 19); Masa mare începe cu legatul miresei. Nănașa ia coronița și o pune celei mai bune prieteni, iar nănașul pune buchetul mirelui celui mai bun prieten al lui. Nănașa îmbracă mireasa și îi dă cadouri (p. 21); Zestrea se dă după nuntă, ceea ce era pregătit (p. 23)”, astfel ca mai multe persoane chestionate răspunzând în funcție de faptul dacă erau băștinașe sau erau căsătorite în această localitate, astfel că fiind iminentă interdependența unor anumite tradiții, dezvoltarea unor obiceiuri diferite de cele practicate într-o anumită localitate. Pe de altă parte, examinarea acestor tradiții nupțiale din localitățile din stânga Nistrului denotă o cultură comună, relația dintre satele populate de români pe ambele maluri ale Nistrului, astfel că tradițiile și obiceiurile de bază erau în mare parte similare în localitățile din nordul, centrul RSSM, precum și în cele din stânga Nistrului.

Erau specifice tradițiile nupțiale și în satul Cioburciu, rn. Slobozia, din caietele etnografice fiind selectate preponderent datele cu referire la ansamblul vestimentar nupțial, după cum

²⁰⁰ Caiet expediția etnografică Bezer E., 1986. Tema: Obiceiurile si ritualurile legate de nunta traditionala. digit._compressed.pdf [online] [citat 14.11.2024]. Disponibil: https://arhivaetnografica.ich.md/sites/default/files/234.%20AEIPC%201986%20caiet%20expeditia%20etnografica%20Bezer%20E.%20Obiceiurile%20si%20ritualurile%20legate%20de%20nunta%20traditionala.%20digit._compressed.pdf

urmează: „Băiatul trimite un staroste la fata care îi place. Băiatul pune un talger pe masă, fata o basma frumoasă. Apoi băiatul pune miresei pe talger un inel, iar fata lua inelul și băiatul lui basmaua. Apoi se bea răspunsul la nuntă (p. 25, Pețițul); Duminica nunta se ducea la mire. Acolo avea loc legatul miresei. Nănașa îi lua florile de pe cap, dar ele nu se jucau (p. 37); La nunta contemporană (se are în vedere anul 1986 – n.n.), nănașa scoate florile miresei din cap și îi dăruie cadouri. Mireasa îi dăruie nănașei lăntișor de aur sau mărgelile (p. 41)”. De menționat că unele caiete etnografice aduc în atenția noastră și nunțile ideologice, „comsomoliste care au fost jucate pentru prima dată în 1956”. Conform chestionarelor, aflăm că acestea includ „înregistrarea căsătoriei la sovietul sătesc. În cadrul nunții comsomoliste au dispărut obiceiurile vechi, legate de zestre etc.” (p. 43).

Deplasându-se spre localitățile din sudul Basarabiei, au fost înregistrate și aici mai multe aspecte importante. Așa, în satul Sagaidac, rn. Cimișlia, în timpul logodnei „Inelele se pun într-o farfurie cu grâu. După ce găseau inelele în grâu, le puneau unul la altul pe degete (p. 65); Nunta ținea de sâmbătă dimineața până marți. Mireasa era pregătită de druște (p. 66); La masa mare jucată la mire, se scoate florile de pe capul miresei și buchetul mirelui. Ele erau jucate de un vornicel și o drușcă pe o farfurie (p. 72); La masa mare participă doar persoanele în vârstă. Se scoate florile de pe capul miresei și buchetul mirelui, care sunt jucate (p. 76)” etc. Aflăm, grație acestor cercetări de teren, că „Nunta face parte din cele mai vechi obiceiuri familiale. Deși a suferit multe modificări de-a lungul timpului, a păstrat tradiții populare precum conocăria, schimbul de colaci, masa mare, legatul miresei. Făcând cunoștință cu obiceiurile de nuntă din satele de pe stânga și dreapta Nistrului, autorii au concluzionat că sunt multe lucruri asemănătoare. În unele localități nu sa păstrat conocăritul, strigături, colacul, iertăciunea. Iertăciunea și cununia sunt elemente magice, religioase. Majoritatea tinerilor sunt cununați în biserică (p. 77)”.

Un deosebit interes prezintă datele culese în teren în timpul expediției etnografice de Vasile Ceban, din anii 1976 și 1978, fiind vizitate localitățile din centrul RSS Moldovenești – s. Hansca, rn. Ialoveni, s. Ruseștii-Noi, rn. Ialoveni, s. Răciula, rn. Călărași și din nord – s. Vădeni, rn. Soroca²⁰¹. Aflăm grație informatorilor din s. Vădeni, rn. Soroca, că „În timpul logodnei se aducea o farfurie cu grâu unde erau inelele. Care se amestecau în grâu. Dacă îi plăcea mireasa, lua inelul și îi pune pe deget. Mireasa croia cămașă de bumbac pentru mire și izmene de cânepă (p. 7); Pentru nuntă mirele aducea miresei ghirlanda, șal, pantofi, cercei (p. 8)” etc.

²⁰¹ Caiet expediția etnografică Ceban V. Nunta populara moldoveneasca. digit..pdf, anul 1976, caiet nr. 2 [online] [citată 14.11.2024]. Disponibil:

<https://arhivaetnografica.ich.md/sites/default/files/61.%20AEIPC%201976%20caiet%20nr.%202%20expeditia%20etnografica%20Ceban%20V.%20Nunta%20populara%20moldoveneasca.%20digit..pdf>

Caietele etnografice digitalizate de specialiștii de la Institutul Patrimoniului Cultural al Ministerului Culturii sunt relevante pentru studiul inițiat de noi, în pofida faptului că în paginile acestora nu au fost identificate multe date informaționale cu referire la costumul de mire și rochia de mireasă, accesoriile aferente ceremonialului nupțial. Pentru plenitudinea datelor este necesară examinarea complexă a tuturor informațiilor, verificarea surselor, coroborarea cu alte surse actualizate, reevaluate, în așa fel ca informația concentrată în aceste caiete etnografice să fie sintetizată și utilă pentru cercetătorii din domeniul etnologiei, istoriei, antropologiei. În spațiul tezei de față am exemplificat doar câteva date culese din aceste caiete etnografice, lăsând liberă oportunitatea de a examina informațiile și de a infirma sau confirma datele culese în teren în timpul expedițiilor etnografice desfășurate în perioada sovietică. Constatăm că în timpul organizării expedițiilor etnografice în majoritatea satelor din RSSM, accentul a fost plasat pe obiceiuri și tradiții, un punct important se referea la nunțile de tip nou, sovietice” și cele vechi (adică din perioada interbelică, inclusiv cununile religioase). În pofida interesului pentru ceremonia nunții, ansamblul vestimentar nupțial nu a fost reflectat îndeajuns, oferindu-ne oportunitatea de a completa acest hiatus prin elaborarea demersului investigațional de față.

2.3. Concluzii la Capitolul 2.

Mai multe tradiții și datini au suferit modificări substanțiale în ceremonialul de nuntă în primele decenii după cel de-al doilea război mondial, perioada sovietică fiind marcată de schimbări fulgerătoare în viața socială, la capitolul ideologie, tradiții. Circumstanțele dramatice prin care au trecut locuitorii RSSM, au lăsat sechele adânci care s-au reflectat în viața socială, culturală și economică. În acest context este complicat de generalizat tradiții și obiceiuri, deoarece fiecare a avut o interpretare adaptată la circumstanțele generale, la posibilitățile materiale, precum și la interferențele culturale regionale²⁰². Ca urmare a relației sacru-profan în acest capitol în contextul formării ansamblului vestimentar nupțial, am ajuns la următoarele concluzii:

1) Ritualul nunții întotdeauna a rămas sacru și canonic în parcursul vieții omului, de care acesta a știut să se bucure indiferent de circumstanțe.

2) În baza documentelor, consemnărilor de pe teren coroborate cu publicațiile în domeniu, au fost analizate mai multe aspecte ce țin de tradițiile de nuntă, darurile oferite.

²⁰² Obiceiurile și rânduielile nunții la moldovenii basarabeni [online] [citat 14.04.2021]. Disponibil: <https://prezi.com/ainsknhfwsq/obiceiurile-si-randuielile-nuntii-la-moldovenii-basarabeni/>; CIOCANU, Maria. Tradiția nunții în satele din Raionul Rezina. In: *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, 2010, nr. 13(26), pp. 75-86.

3) Tradițiile de nuntă ca sistem socio-cultural funcțional se află în continuă transformare, fiind supus unor adaptări, influențe, remodelări atât de natură structurală, cât și funcțională, după cum a afirmat la timpul său muzicologul Svetlana Badrajan²⁰³. Acest proces a fost dictat de următoarele circumstanțe: schimbările în structura socială a satului, apariția noilor relații sociale și modificările demografice; transformările survenite în modul de trai și de muncă; interacțiunile și împrumuturile culturale; creșterea nivelului de trai al oamenilor, accesul la studii, la informație etc., care a generat și creșterea nivelului de cunoștințe a societății.

4) Nunta reprezintă una dintre cele mai principale verigi ale vieții a două persoane care au decis să-și unească destinele, a celor două familii și a societății per ansamblu, devenind un eveniment important atât în mediul rural cât și cel urban. Nunțile din Moldova s-au evidențiat totdeauna prin amploarea serbării și prin multiplele obiceiuri, care reflectă un adevărat ceremonial. O nuntă, în ansamblu, este un eveniment profund simbolic atât pentru persoanele care și-au unit destinele și din acest moment încep o nouă viață în statut nou de familie, cât și pentru comunitate, care prin această familie își are continuitatea.

5) Nunta poate fi tratată ca un eveniment spiritual și sacru, un pas făcut cu considerațiuni de interes material, ceea ce tot își are un fundament istoric și un temei în aspect social, astfel ca inclusiv nuntașii erau legați cu diverse prosoape pentru a diviza grupuri de oaspeți și a le atribui un rol și un statut la nuntă. Obiceiul aruncatului cu grâu sau orez asupra mirilor, când aceștia ies din casa miresei, sau, mai actual, de la căsătoria religioasă și/sau de la cea civilă, transmite urări de viață îmbelșugată și împlinită.

6) Obiceiurile nupțiale s-au diferențiat în funcție de zone geografice și chiar între localitățile apropiate ca interferențe culturale.

7) În pofida dezbaterilor de ultimă oră precum că institutul familiei deja este consumată și devine un anacronism în societatea contemporană, totuși, cercetarea tradițiilor ce țin de naștere, botez, căsătorie, moarte, rămâne a fi pe agenda zilei, astfel devenind posibilă păstrarea, conservarea, reconstituirea și transmiterea obiceiurilor generațiilor ce vor urma.

8) În itinerarul vieții omului nunta și toate aspectele legate de acest ceremonial – începând cu logodna, schimbul de daruri, accesoriile și finalizând cu ritualul de despărțire a tinerei de familie și validate prin schimbarea statutului din mireasă în femeie căsătorită, gospodină, ocrotitoare a vetrei –, ocupă un loc foarte important. Acest conglomerat de obiceiuri și tradiții reprezintă un sistem complex de roluri și actanți, relații și comunicare, procesiuni ceremoniale și

²⁰³ BADRAJAN, Svetlana. Procese actuale ale funcționalității cântecului miresei în nunta basarabeană [online] [citat 18.06.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Procese%20actuale%20ale%20functionalitatii.pdf

un variat scenariu, în funcție de arealul etno-cultural, situație economică și mentalitate, importul de idei și tendințe din alte regiuni.

9) Un loc de cinste în solemnitatea nunții revine pieselor de cult și laice de o deosebită încărcătură semantică – inele de logodnă și cununie, icoana de cununie și cununa purtată de mirese la căsătoria civilă și cununile din patrimoniul bisericesc, rochia de mireasă, cadourile etc.

10) Este necesară examinarea detaliată, în complex, a mai multor surse de cercetare, coroborarea rezultatelor expedițiilor etnografice și a datelor de teren cu cele de arhivă, cu opinia argumentată științific a specialiștilor în domeniu, pentru a putea forma un tablou general privind tradițiile de nuntă, cele laice și bisericesti, precum și rolul ansamblului vestimentar nupțial în tot spectacolul ceremonial marital.

În așa fel, nunta, acest moment strategic fundamental în viața omului, are o deosebită importanță și posedă un simbolism aparte implicit prin ansamblul vestimentar nupțial antrenat în ceremonialul marital, oscilând între expresiile cu caracter laic și profan.

Capitolul 3. CONCEPTE, TRADIȚII ȘI SIMBOLURI ALE ANSAMBLULUI VESTIMENTAR NUȚIAL ÎN CONTEXTUL CEREMONIALULUI NUȚIAL

În ansamblul articolelor folosite în ceremonialul nupțial, care este una dintre cele mai principale verigi ale vieții, accesoriile ocupă un loc aparte, reprezentând legătura atât cu tradiția, cât și cu inovația, tendințele și designul artistic. Accesoriilor de nuntă le revine o pondere specială, fiind un indicator al statutului social și economic al mirilor, dar și al tendințelor artistice ale vremii și necesităților pragmatice²⁰⁴. Ca regulă, culoarea albă imaculată, subliniind importanța evenimentului și inocența miresei, este privilegiată pentru accesoriile costumului nupțial. Inelele din aur, mai rar din argint, la dorință, pe partea verso a inelului, au gravate numele mirilor, diferite simboluri și jurăminte de credință și dragoste, care de asemenea, fac parte din unele tradiții legate de ceremonialul nupțial.

În capitolul de față vom analiza elementele simbolice ale ansamblului vestimentar nupțial, accesoriile de cult prezente în cadrul ceremoniei religioase de căsătorie, precum și accesoriile laice, care se regăsesc în ceremonialul logodnei și nemijlocit al nunții. Ne-am propus astfel drept scop să efectuăm o retrospectivă a evoluției accesoriilor în cadrul ansamblului nupțial în spațiul actual al Republicii Moldova pentru a pune în evidență tipurile pieselor, materiile prime folosite, simbolismul, importanța și tendințele artistice în domeniul accesoriilor contemporane.

3.1. Dimensiuni simbolice ale accesoriilor de cult și laice în ceremonia de nuntă

În ansamblul articolelor folosite în ceremonialul nupțial, accesoriile ocupă un loc aparte, manifestându-se nemijlocita legătură cu tradiția, dar și cu inovația, tendințele și designul artistic. Destinate să marcheze o zi unică și irepetabilă în viață, de a evidenția, printr-un limbaj codificat, strălucirea tânărului cuplu, accesoriile ceremonialului de nuntă au luat întotdeauna cele mai variate forme²⁰⁵. Aceste accesorii au evoluat în funcție de modificările prin care a trecut satul basarabean de-a lungul secolului al XX-lea, schimbarea structurii sociale a localităților, procesul de „urbanizare” a mediului rural, schimbarea modului de viață, interacțiunea cu alte culturi, tradiții și datini ale etniilor conlocuitoare etc.

²⁰⁴ CONDRATICOVA, L.; CERCAȘIN, M. Locul și rolul accesoriilor în sistemul vestimentar nupțial. In: *ARTA*. 2019, Vol. XXVIII, nr. 1, pp. 146-150; CONDRATICOVA, Liliانا; CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul nupțial: accesorii laice și de cult religios. In: *Dialogica*. 2020, nr. 1, pp. 69-75.

²⁰⁵ CERCAȘIN, M.; CONDRATICOVA, L. Accesoriile din sistemul vestimentar nupțial. Considerații preliminare. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Rezumatele Conferinței Științifice Internaționale Chișinău, 23-24 septembrie 2019. p. 26.

Accesorii identificate și studiate de noi în baza materialelor de teren, a cataloagelor expoziționale și a literaturii de specialitate, au fost clasificate în următoarele categorii:

a) *accesorii de cult*, din care fac parte inelele de logodnă și cununie pentru miri, cununile folosite în ceremonialul bisericesc;

b) *podoabe pentru cap, mâini și gât*, în care au fost incluse coliere și mărgelile, agrafe pentru coafură, diademe, voalul/vălul, acopereminte de cap, mănuși.

Obiectele ce fac parte din recuzita nunții contribuie la realizarea întregului ceremonial nupțial, iar descifrarea simbolismului acestora aduce lumină în perceperea riturilor, explicarea lor, face diferența între nunțile la diferite popoare etc. În această ordine de idei, cercetătorul Octavian Gaivas a clasificat simbolurile din folclorul nupțial al românilor în câteva categorii, în care sunt incluse mai multe obiecte, noi selectând pentru cercetarea noastră articolele ce fac parte din ansamblul vestimentar nupțial, fie direct, fie nemijlocit:

1) simboluri-obiecte – inelul de logodnă, grâul, vasul cu grâu, vinul, foaia de zestre, pâinea ritualică, sarea, cămașa mirelui, rochia miresei, basmaua (broboada) miresei, busuiocul, oglinda, buchetul de flori, steagul mirelui, pantofii miresei, lada de zestre, prosopul de nuntă, icoana, cununa miresei, covorul de nuntă, panglica roșie, năframa ș.a.

2) simboluri vegetale – floarea, busuiocul, bradul;

3) simboluri zoomorfe – căprioara, pasărea, găina;

4) simboluri ale mirelui și ale miresei – astrale (Soare, Luceafăr, Lună, stea); mitologice (Adam, împărat, Eva, zână); zoomorfe și cinegetice (vânător, cocoș, căprioară, găină); decorativ-vestimentare (inel, cămașă, pantof, năframă, cunună, voal); obiectuale (steag, ladă de zestre)²⁰⁶.

Apărută ca un consimțământ bazat pe dragoste între o femeie și un bărbat, momentul căsătoriei solicită binecuvântarea părinților, validarea oficială și creștinească a acestui pas important. În spectacolul nunții actanții principali sunt mirele și mireasa, ultima trăind emoții deosebite prin însuși trecerea de la un statut la altul, despărțirea de familie, conștientizarea fizică și psihologică, responsabilitatea revenită pe umerii tinerilor.

Tradițional, ceremonialul nupțial se desfășoară în conformitate cu scenariul următoarelor etape: peșitul, logodna, nunta civilă și religioasă, obiceiurile de după nuntă. Astfel, structura nunții este constituită din trei etape: 1) prenupțială, 2) nupțială și 3) postnupțială²⁰⁷. Având în vedere cele trei etape, șirul celor mai importante accesorii nupțiale include inelul (de logodnă și de

²⁰⁶ GAIVAS, O. Simbolismul recuzitei nupțiale în folclorul românilor și ucrainenilor din Nordul Basarabiei. In: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*, 22 octombrie 2013, Chișinău: Institutul de Filologie, 2016, Ediția 7, pp. 61-62.

²⁰⁷ GAIVAS, O. Confluente româno-ucrainene în folclorul de nuntă din nordul Republicii Moldova. In: *Metaliteratura*, anul XII, nr. 5-6 (31), 2012, pp. 107-118.

căsătorie), costumul mirelui și costumul miresei, acoperemântul capului miresei, icoana (folosită în cununia religioasă), prosopul nunilor, darurile oferite în timpul logodnei și nunții, alte articole.

De perioada prenupțială este legat un frumos obicei ce ține de batistele decorative brodate ale fetelor de măritat. Fetele de măritat (familiile înstărite își puteau permite să dea comandă la vreo meșteriță) brodau batiste decorative folosite de fetele tinere necăsătorite în timpul jocului și devenite un actant important al ceremoniei nupțiale. Tatiana Popa, directorul Centrului „Casa părintească” din satul Palanca, raionul Călărași, a relatat că fetele necăsătorite brodau batiste cu o semnificație anume²⁰⁸. Astfel, batista nebrodată la mijloc semnala că domnișoara a ieșit la dans, dar nu este pregătită de căsătorie. Batistele erau purtate de fete în brâu, ținute în mâni, devenind un element codificat al discuției și relațiilor între persoane. O batistă cu un motiv vegetal-floristic brodat pe centru transmitea un semnal flăcăilor veniți la joc că tânăra este gata de măritiș. Iar numărul de fructe (de regulă vișine) brodate în centrul batistei, după cum precizează Tatiana Popa, dădea de știre câți copii își dorea tânăra în cazul întemeierii unei familii. Or, batistele brodate de fetele necăsătorite, au devenit elemente esențiale în codul comportamentului în mediul rural, un fel de premergător al relațiilor și un marcaj esențial al stării social-economice a viitoarei mirese²⁰⁹.

3.2. Cununa – accesoriu esențial în ritualul de nuntă

O deosebită atenție în ceremonialul nupțial merită *cununile* (lat.: *corona*) – care se țin deasupra capetelor mirilor în timpul oficializării cununiei religioase. De regulă, formează o împletitură în formă circulară, din flori, frunze, care se pune pe cap de mirese la nunți mai ales în mediul rural²¹⁰. Parte componentă din costumul obligatoriu al miresele la nuntă, aceste podoabe erau variate, în funcție de amplasarea geografică (nord, sud, centru), mediu (sat sau oraș), precum și tradițiile locale și interferențele culturale. Cununile de căsătorie pe care le poartă în ziua nunții miresele, reprezintă trecerea de la o categorie socială la alta, cea a femeilor căsătorite, gospodine și mame. Cununile au fost examinate în alte contexturi, inclusiv prin prisma evoluției artei metalelor din Basarabia și a valorizării pieselor de patrimoniu²¹¹, cercetările noastre axându-se preponderent pe aspectul utilizării lor în cadrul ceremonialului nupțial, al cununiei religioase.

Piese documentate au permis clasificarea cununilor în două categorii:

²⁰⁸ Exprimăm grațitudine pe aceasta cale doamnei Tatiana Popa, director al Muzeului „Casa părintească” din satul Palanca, raionul Călărași, pentru informațiile furnizate în timpul expedițiilor de teren în noiembrie 2017.

²⁰⁹ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească, p. 150.

²¹⁰ Cununa [online] [citat 14.04.2021]. Disponibil: <https://www.dictionarroman.ro/?c=cunun%C4%83>

²¹¹ CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău, 2017, pp. 175-176.

a) *cununi bisericesti*, lucrate din metale neprețioase, mai rar din argint, garnisite cu stufe bogate, sticle colorate, păstrate în biserici pentru a oficia ceremonia religioasă a cununiei;

b) *cununi laice*, cunoscute ca diademe, coronițe, făcute din flori, panglici, sticle colorate ca imitație a pietrelor prețioase, aceste piese fiind folosite mai ales în cadrul căsătoriilor civile, în timpul nunților²¹².

Aceste diademe, coronițe, cununi laice se diferențiau în funcție de statutul social-economic al familiei miresei. Aduse din Orient în epoca sclavagistă, *diademele* au fost inițial simbol al suveranității, pentru ca mai târziu să fie purtate ca podoabă de cap și de alte categorii sociale²¹³. Diadema este o podoabă din metal, în formă de cerc rigid, cu elemente decorative și inserții de pietre, purtată de membrii familiilor regale, în saloanele mondene și de mirese la cununia religioasă și civilă.

Mai multe cununi bisericesti pot fi studiate în baza *Catalogului obiectelor bisericesti* și care reprezintă podoabe executate în atelierele deschise în anul 1911 în cadrul Arhiepiscopiei Chișinăului. Aflăm că aceste cununi erau executate la comandă, din alamă argintată, căptușite cu catifea, incrustate cu sticle colorate, iar partea de jos era executată prin forjare²¹⁴. Sunt interesante ca tehnologie de executare și două cununi, păstrate pe timpuri în colecția Muzeului Societății istorico-arheologice din Chișinău, confecționate din tinichea, cununa miresei având doar trei semicercuri²¹⁵. Din cauza cererii crescânde, asemenea obiecte erau multiplicare pentru a satisface necesitățile bisericilor în asemenea obiecte. Din acest motiv, cununi similare pot fi văzute în majoritatea bisericilor și mănăstirilor din Basarabia. Cununile de unicat prin rezolvare tehnologică, stilistică și ornamentală erau executate manual, prin baterea metalului.

Documentările de teren confirmă faptul că fiecare biserică avea în patrimoniul său pentru cununia religioasă 1-2 perechi de cununi (în funcție de numărul comunității bisericesti) pentru oficierea serviciului divin. Cununa reprezintă o coroană ce se așază pe capul celor care se căsătoresc după ritualul religios. Este realizată în formă de coroană, tiară, din aliaje de metal comun, cu sau fără medalioane emailate, aplice de metal, având o bază din stofă²¹⁶.

Cununile din metal, repertoriate pe baza dosarelor de arhivă și documentate pe teren posedă o deosebită importanță atât pentru patrimoniul bisericesc, cât și pentru completarea tabloului accesoriilor prezente în cadrul ceremonialului de nuntă. În baza dosarelor de arhivă au fost atestate

²¹² CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. Locul și rolul accesoriilor în sistemul vestimentar nupțial. In: *ARTA*, 2019, nr. 1(AV), pp. 146-150.

²¹³ Diademă [online] [citată 14.04.2021]. Disponibil:

<https://www.archeus.ro/lingvistica/CautareDex?query=DIADEM%C4%82>

²¹⁴ *Catalogul Ateliereilor Arhiepiscopiei*. Chișinău: Arhiepiscopia Chișinăului, 1940.

²¹⁵ *Opisul Societății istorico-arheologice bisericesti basarabene*. Chișinău: Casa Eparhială, 1923.

²¹⁶ CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău, 2017.

cununi la biserica din Boldurești (evaluată în anul 1942 la 1000 de lei), la biserica din Chirsovo (o pereche de cununi estimată la 8000 de lei). Patru perechi de cununi au făcut parte din tezaurul bisericii Sf. Treime din Chișinău: o pereche datată în secolul al XIX-lea, din aliaj metalic și catifea (29×20,5 cm)²¹⁷. Încă trei perechi de cununi din secolul al XX-lea (27×25,5 cm) erau realizate din alamă și catifea. La biserica Înălțării din Chișinău erau zece perechi de cununi, date în secolul al XX-lea, lucrate din alamă, cu dimensiunile de 25×25 cm și, respectiv, de 23×32 cm²¹⁸. Patru perechi de cununi din alamă și catifea, lucrate prin ștanțare, gravare și emailare artistică, au fost atestate la biserica Tuturor Sfinților din Chișinău, toate date în secolul al XX-lea, având dimensiunile de 23×22 cm, 28×24 cm, 24×22 cm și 25×21 cm²¹⁹.



Fig.3.1. Cununi și piese de cult parte din ceremonia cununiei religioase, colecția MNEIN



Fig.3.2. Cunună, biserica s. Buciumeni, rn. Ungheni



Fig.3.3. Cunună, biserica s. Beșalma, rn. Comrat

Două cununi de la biserica din satul Iurceni, rn. Nisporeni, se evidențiază prin realizare tehnologică și rafinament artistic. Baza este formată din catifea de culoare roșie-vișinie. Corpul în formă de coroană este din tinichea, cu partea mai lată jos, iar partea superioară este lucrată imitând zimți stilizați. Piesa este decorată cu medalioane ovale de metal. Benzile metalice care modelează coroana sunt lucrate prin traforare, formând o dantelă de metal. În partea de sus a cununii, la încrucișarea benzilor decorative, se înalță o cruce de metal, așezată într-un bulb metalic, repetând forma acoperișului bisericii²²⁰.

²¹⁷ Arhiva Agenției de Inspectare și Restaurare a Monumentelor. Dosarul bisericii Sf. Treime, or. Chișinău; CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău, 2017, pp. 175-176.

²¹⁸ Arhiva Agenției de Inspectare și Restaurare a Monumentelor. Dosarul bisericii Înălțării, or. Chișinău; CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*, pp. 175-176.

²¹⁹ Arhiva Agenției de Inspectare și Restaurare a Monumentelor. Dosarul bisericii Tuturor Sfinților din or. Chișinău; CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*, pp. 175-176.

²²⁰ CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău, 2017, pp. 175-176.



Fig. 3.4. Cunună, biserica din satul Iurceni, rn. Nisporeni



Fig.3.5. Cunună, biserica din s. Coștangalia, rn. Cantemir

Unele piese posedă ca elemente decorative medalioane emailate, cu chipuri ale sfinților, și aici vom exemplifica prin cununile de la biserica din satul Buciumeni, rn. Ungheni. Piesele sunt lucrate din tinichea, cu registrul de jos îngust, de la care pornesc aplice de forma unor frunze, decorate în centru cu medalioane emailate cu chipuri de sfinți. De la vârful aplicelor pornesc benzile metalice, simple sau decorate cu pseudoperle, care sunt intersectate în partea superioară într-o sferă de metal, cum este cazul cununii din biserica s. Coștangalia, rn. Cantemir²²¹.

Comparativ cu cununile de metal, uzuale în ceremonialul religios, cununile laice reprezintă podoabe ceremoniale și au rolul să marcheze momentul special al căsătoriei. De regulă, în mediul rural ele erau executate din bumbac, borangic, pene, flori, frunze, monede, cei mai înstăriți folosind materiale de import: mărgel, fir, dantele²²². Cununa prezenta, de obicei, o coroniță purtată de mirese, făcută din mărgel de sticlă colorată, de forme variate (rotunde, ovale și alungite), fiind niște imitații ale perlelor naturale, cusute pe o bază de stofă, formând ornamentul decorativ al unei cununi tradiționale basarabene. Mărgel de sticlă colorată erau frecvent utilizate în Basarabia pentru ornarea pieselor de podoabă: brăie decorative, gherdane, cununi și podoabe pentru mireasă. Aceste cununi erau cusute, de regulă, de mâna miresele, aveau să marcheze unica și irepetabila zi din viața lor, după care se păstrau împreună cu icoana de cununie, adesea le regăsim încadrate în interiorul icoanei, pentru a putea fi transmise fiicelor în ziua căsătoriei. Cu certitudine, cununile laice, confecționate din flori artificiale sau vii, mărgel colorate, purtate de mirese în ziua nunții, se deosebeau de cununile utilizate la biserică în ceremonia religioasă a cununiei.

²²¹ CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău, 2017, pp. 175-176.

²²² STOICA, Georgeta. *Podoabe populare românești*. București: Meridiane, 1976, p. 20.



Fig.3.6. Cunună și buchetul miresei, fond MIOC



Fig.3.7. Cunună de flori, muzeul s. Cărbuna, rn. Ialoveni



Fig. 3.8. Cunună de ceară și voal, Muzeul „Casa Părintească”, s. Palanca, rn. Călărași

În ritualul nupțial, „gătitul miresei” are o deosebită încărcătură, având ca elemente comune rochia albă, coronița purtată la căsătoria civilă, inelul de cununie, cununa bisericească și icoana de cununie. Momentul căsătoriei era marcat prin schimbarea coafurii și a podoabelor. Miresele purtau cunună mare înaltă cu ornamente decorative în câteva rânduri executate din mărgelile de sticlă de culoare verde, roșu, galben, mărgelile mărunte înșirate pe ață²²³. O asemenea cunună bogată face parte la ziua de azi din colecția MNEIN. Cununi au fost documentate în colecția MNEIN, fiind specifice portului mireselelor din satele Podoima și Podoimița din rn. Camenca; în colecția muzeului „Casa părintească” din satul Palanca, rn. Călărași, fiind amabil prezentate de doamna Tatiana Popa²²⁴; în colecția muzeelor din satul Beșalma, rn. Comrat ș.a. De asemenea, fotografiile de epocă, depistate în mai multe colecții private și muzee locale (satul Stârcea, rn. Glodeni având o populație mixtă de polonezi și români), pun în evidență prezența cununilor lucrate din diferite materii.

O deosebită eleganță reprezintă cununa din flori atestată în satul Cărbuna, rn. Ialoveni. Astăzi aceste piese se păstrează în încăperi improvizate, adunate de profesorii din școală în cadrul unui muzeu al școlii sau al localității. În acest context, implicarea și susținerea autorităților publice locale și centrale ar trebui să fie mai substanțiale, avându-se în vedere necesitatea repertorierei și promovării unei părți esențiale a patrimoniului cultural al țării. De altfel, fusese o practică pe larg răspândită, când cununile erau plasate ulterior în icoana de cununie a tinerilor însurăței, păstrată cu sfințenie în fiecare casă. Ulterior, asemenea icoane au ajuns în tezaurul bisericesc (satul Bravicea, rn. Orhei; satul Vărăncău, rn. Râbnița) sau muzee locale (satul Cărbuna, rn. Ialoveni; satul Sadaclia, rn. Basarabasca).

²²³ ЗЕЛЕНЧУК, В. *Молдавский национальный костюм*. Кишинев. 1985, p. 139.

²²⁴ BEGHIU, Tatiana. Muzeul Casa Părintească: Locul unde renaște și prinde contur trecutul [online] [citât 13.04.2020]. Disponibil: <https://www.zdg.md/stiri/stiri-diverse/muzeul-casa-parinteasca-locul-unde-renaste-si-prinde-contur-trecutul/>.



Fig.3.9. Cununa încadrată în icoana de cununie, muzeul s. Stârcea, rn. Glodeni



Fig.3.10. Cununa încadrată în icoana de cununie, muzeul s. Cărbuna, rn. Ialoveni

Subliniem că costumele miresei de la hotarul secolelor XIX–XX erau strâns legate de cel popular și tradițiile respective. De regulă, costumele nupțiale, de o importanță comunicativă aparte, se află sub însemnul unui alb neprihănit, subliniat de ornamente florale, mireasa comparându-se cu o floare, dar și ca o metaforă la efemeritatea evenimentului²²⁵. În unele localități fetele din familiile înstărite purtau cununi cu flori artificiale, care de la începutul secolului al XX-lea nu mai intrau în portul miresei, dar care au revenit în vestimentația miresei după cel de-al doilea război mondial. Un exemplu al costumului tradițional de mireasă poate fi analizat grație tabloului artistului plastic Elena Bontea „Mireasa din Camenca” (1967). Mireasa poartă coroană-cunună, salbe de mărgele la gât și cercei în ureche, realizate în deja cunoscutul stil „moldovenesc”, în formă de semilună sau inimioară stilizată. Continuând latura artistică, vom menționa că tradiția zestrei și-a găsit reflectare în arta plastică, dovadă fiind capodopera Elenei Bontea „Dansul zestrei la Camenca” (u/p, 1987)²²⁶. Subiectul nunții, al rochiei de mireasă, fusese explorat de artistul plastic Lidia Ceban-Boico, iar pictura Eudochiei Robu pe subiecte maritale este semnificativă.

În așa fel, cununa ca cel mai important accesoriu nupțial purtat de mireasă, prezintă o coroană din mărgele de sticlă colorată, de forme variate (rotunde, ovale și alungite), deseori imitații ale perlelor naturale, toate cusute pe o bază de stofă, formând ornamentul decorativ al unei cununi tradiționale basarabene. În perioada sovietică, ideologicul s-a implicat foarte activ și în domeniul nunților, etnologii încercând să prezinte „costumul național moldovenesc”, unul sintetic, și ceremoniile de nuntă în conformitate cu zone etnografice, identificate de dr. hab. Valentin Zelenciuc. În opinia lui, populația din nordul, sudul, centrul sau localitățile din stânga Nistrului

²²⁵ BASSO-STĂNESCU, Elena. Nunta între ritual și spectacol. Teză de doctorat, Universitatea de Artă și Design din Cluj Napoca, 2011, pp. 12-15; BASSO-STĂNESCU, Elena. *Nunta, între ritual și spectacol*. Cluj-Napoca: Editura MEGA, 2013. 202 p.; BASSO-STĂNESCU, Elena. Mireasă și mire între sacru și profan. Partituri complexe în ceremonialul și ritualul nunții. In: *REVART*, nr. 22, 2015, Editura Eurostampa, pp. 31-39.

²²⁶ TOMA, Ludmila. Elena Bontea și magia luminii. In: *Akademos*, nr. 4(15), 2009, pp. 124-125.

aveau un costum model care și era uzual la diferite evenimente. Astfel, el specifica că în localitățile din sudul Basarabiei de fesul tradițional al fetelor se fixa o panglică cu monede de argint și de aur²²⁷. În unele localități din raionul Camenca (satul Podoimița a fost cel mai studiat), fata logodită prindea la poale ca podoabă specifică trei panglici de catifea sau mătase, ca podoabă distinctă²²⁸. Spre deosebire de ea, fetele necăsătorite purtau 1-2 panglici de catifea²²⁹. Costumul tradițional al miresei din satul Podoimița includea cunună mare înaltă cu ornamente în câteva rânduri, executate din mărgelile de sticlă de culoare verde, roșu, galben, salbă monetară trecută până aproape la brâu, de obicei, 5-7 șiraguri de mărgelile înșirate pe fire decorative²³⁰.

Cunună (Fig. 3.11 și 3.12.) reprezintă o coroniță purtată de mirese, confecționată din mărgelile de sticlă colorată, de forme variate – rotunde, ovale și alungite, utilizându-se și imitații ale perlelor naturale, toate cusute pe o bază de stofă, formând ornamentul decorativ al unei cununi tradiționale basarabene. Cunună miresei era ornată cu elemente decorative executate din mărgelile mici de sticlă de culoare albă, albul simbolizând puritate, inocență și gingășie.



Fig.3.11. Cunună, muzeul s. Beșalma, rn. Comrat



Fig.3.12. Cunună ornamentată cu mărgelile de sticlă colorată, s. Podoimița, rn. Camenca, colecția MNEIN



Fig.3.13. Cunună artizanală, miri din s. Donici, rn. Orhei

La finele secolului al XX-lea renaște tradiția cununiilor religioase, în acest sens folosindu-se variate coronițe, diademe și cununi specifice, de obicei, confecționate din materii prime ieftine, moda mărgelilor mărunte colorate fiind de domeniul trecutului. În unele cazuri, aceste diademe, la dorința mirilor se realizează din materii prime nobile sau placate cu aur/argint, cu variate inserții de pietre incolore, care acordă articolelor farmec și eleganță. Câteva modele ale cununilor contemporane, folosite astăzi în biserici, pun în evidență executarea lor tehnologică și aparenta

²²⁷ *Костюм ул сченик молдовенеск (райоанеле де суд але РССМ)*, Chișinău, 1990, p.7.

²²⁸ ЗЕЛЕНЧУК, В. *Молдавский национальный костюм*. Кишинев. 1985, p. 81.

²²⁹ ZELENCIUC, V.; DIMITRIU, M. *Costumul național moldovenesc*. Chișinău, 1975, p. 8, fig. 11.

²³⁰ ЗЕЛЕНЧУК, В. *Молдавский национальный костюм*. Кишинев. 1985, p. 81.

frumusețe, strălucire a aliajului metalic din care sunt realizate, decorate cu sticle colorate ca imitații ale pietrelor. Totodată, asemenea piese sunt procurate la magazine specializate, sunt produse în serie, fără a reprezenta o anumită valoare istorică, artistică sau culturologică.

Concluzionăm că cununile sunt podoabe ceremoniale, purtate cu ocazia căsătoriei, au rolul să marcheze momentul special al căsătoriei. Exemplare autentice de cununi se păstrează în diverse colecții muzeale, unele dintre acestea fiind integrate în icoanele de cununie, fapt ce poate fi atestat în timpul deplasărilor de documentare pe teren, la bisericile din localitățile vizitate.

3.3. Accesorii pentru cap, gât și mâini în ceremonia nupțială

Obiceiurile sunt forme cultural-simbolice cu o mare capacitate de comunicare ce antrenează în același scenariu diverse limbaje, între care cel al vestimentației și podoabelor este esențial²³¹. În timpul desfășurării obiceiurilor este schimbat și validat de colectivitate statutul social al membrilor colectivității, sunt etalate statutele sociale ale participanților, este confirmat prestigiul social prin vizualizarea însemnelor statutare.

Podoabele ceremonialului nupțial posedă diverse funcții, cea mai veche fiind *funcția apotropaică*, întrucât din cele mai vechi timpuri podoabele au fost create din necesitatea de-a proteja omul. Ele sunt purtate în locurile vulnerabile: cerceii – la urechi, măргеele și salbele – la gât, brățările – la mână și inelul la deget, dacă ne referim la cele mai principale podoabe. În această ipostază podoabele fortifică mesajul apotropaic al motivelor ornamentale (țesute sau brodate) de pe piesele costumului tradițional. Puterea protectoare a acestor bijuterii converge din mai multe surse. Una dintre ele este materialul din care sunt confecționate. În cultura tradițională bijuteriile erau lucrate din aur, argint și arama (bronz). Dintre pietrele organice cele mai răspândite erau coralul, chihlimbarul și siful.

O altă funcție a podoabelor, cea *de a indica statutul social* al purtătorului, are o importanță majoră. Accesoriile pot servi ca scenariu de schimbare a statutului social: cel al adolescenților pe cel de flăcăi și fete mari (în timpul ieșirii prima dată la joc sau la horă); al celibatarilor, pe cel al oamenilor căsătoriți (în cadrul obiceiurilor de nuntă); al omului decedat (ieșit din comunitatea celor vii) pe cel al omului trecut în lumea celor dreți (în cadrul obiceiurilor de înmormântare și de pomenire a morților).

²³¹ CONDRATICOVA, Liliانا; CERCAȘIN, Marina. Locul și rolul accesoriilor în sistemul vestimentar nupțial. In: *Arta*, 2019, nr. 1(AV), Seria arte vizuale, pp. 146-150.

Podoabele pun în valoare purtătorul lor și completează ansamblul vestimentar, și deși au un rol complementar față de vestimentație, ele sunt piese obligatorii ale costumului tradițional și obligatoriu de nuntă, îl întregesc la fel cum întregesc imaginea purtătorului. Fetele și femeile purtau la sărbători cercei în urechi, mărgelile și salbe la gât, inele pe degete și brățări la mâini.

La începutul secolului al XX-lea, la ceremoniile de nuntă se purtau podoabe din mărgelile albe și salbe de galbeni ca simbol al unei vieți îmbelșugate. Miresele purtau, de obicei, șiraguri de perle sau sedef ca simbol al purității, iar rudele apropiate demonstau șiraguri de cornalină sau chihlimbar galben, galben-cafeniu. Aceste obiecte erau lucrate manual, din aliaje metalice neprețioase specifice pentru Basarabia la început de secol XX, cu elemente decorative gravate și filigranate²³². Mărgelile miresele erau de culoare albă cu nuanțe slabe gălbui, sedefate, albul fiind simbol al purității și nevinovăției, după cum era mireasa în ziua căsătoriei sale²³³.

Cercetările noastre asupra costumului de nuntă au permis să repertoriem și să descriem câteva tipuri de podoabe care se integrează în ansamblul vestimentar nupțial. Cele mai solicitate și frecvente accesorii de nuntă sunt podoabele pentru cap, gât, mâini.

În categoria *podoabelor pentru mâini* sunt incluse verigheta cu sau fără pietre, incrustată sau gravată; inelul de logodnă cu sau fără piatră; verighetele femeiești și bărbătești, inelele de logodnă pentru tineri și tinere, care se încadrează optim în ceremonialul de nuntă.

Inelele de logodnă sau cele de cununie erau executate la sfârșit de secol XIX manual, din fâșii de metale și aliaje de metal neprețioase, cu elemente decorative gravate și filigranate, iar confecționarea mecanizată își face apariția la începutul secolului al XX-lea. În custodia Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău au fost atestate câteva mostre de inele de logodnă și cununi bisericești, executate la hotarul secolelor XIX–XX în tehnica manuală, din metale și aliaje neprețioase specifice pentru teritoriul Basarabiei, cu elemente decorative gravate și filigranate. În perioada interbelică piesele aferente costumului de nuntă erau diverse, grație faptului că doar la Chișinău, în anii 1930, activau cca 90 de bijutieri²³⁴.

În a doua jumătate a secolului al XX-lea inelele sunt tirajate, se transformă în obiect de teaurizare și bunăstare economică, lipsind posesorul de individualitate. Din punct de vedere ideologic și politic, cununiile religioase sunt interzise în anii '50–80 ai secolului al XX-lea, mai rar în unele localități rurale se desfășurau pe ascuns. În arta decorativă națională sunt depistate

²³² CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. *Ceremonialul nupțial: accesorii laice și de cult religios*. In: *Dialogica*, 2020, nr. 1, pp. 69-75.

²³³ ЗЕЛЕНЧУК, В. *Молдавский национальный костюм*. Кишинев: Тимпул, 1985, p. 139.

²³⁴ CONDRATICOVA, Liliana. The Large Cities in Interwar Bessarabia as Promoters of the Development of the Art of Metals. In: *ANNALES UNIVERSITATIS APULENSIS. SERIES HISTORICA*. „The city and the great war. Architecture, Urbanism and Society After 1918”. Edited by Daniel Dumitran, Valeriu-Eugeniu Drăgan.. 22/II, Alba-Iulia: MEGA, 2018, pp. 45-70.

mai multe modele de inele-verigi, în formă de cerc, ca simbol al continuității și evoluției vieții umane. Inelele sunt confecționate din aur, mai rar din argint, simple, fără motive decorative suplimentare, uneori, la dorința mirilor, pe partea verso a inelului se grava numele persoanei iubite, simboluri și jurăminte de credință și dragoste. Trebuie de subliniat că în a doua jumătate a secolului al XX-lea confecționarea inelelor de aur era în exclusivitate prerogativa fabricilor de bijuterii din fostul sistem unional. În RSS Moldovenească, o asemenea fabrică a fost deschisă la Chișinău în anul 1972²³⁵. Mai mulți artiști plastici lucrau în Atelierul de Giuvaiergerie al Fondului Plastic al RSSM, care confecționau articole decorative din alpaca, alamă, care nu sunt metale indicate pentru inelele de căsătorie²³⁶.

Inelele din a doua jumătate a secolului al XX-lea sunt inele simple în formă de cerc, cu diametrul și grosimea variată; se preferau inele masive, uneori ca demonstrație tacită a statutului economic și social deținut în societate²³⁷.

Analizând inelele din secolul al XX-lea, propunem următoarea clasificare a acestor accesorii simbolice: *inele de logodnă*, cu sau fără pietre, elemente decorative; *inele de căsătorie*, folosite pentru căsătoria civilă; *inele de cununie*, varietate aparte destinate căsătoriei religioase; *inele de căsătorie* cu ocazia a 10, 25, 50 de ani de căsătorie. Un loc aparte revine bijuteriilor pentru bărbați – inele de căsătorie, ace de cravată și butoane pentru cămașă, brățări gravate, ceasuri decorative. În costumul mirelui, elementele definatorii de accesoriizare erau cocarda (butoniera) – un fel de floare artificială pe care o poartă la piept nuntașii²³⁸.

Inelul, de altfel, trimite la simbolismul apotropaic al cercului. Eticheta tradițională impunea femeilor să poarte inel. Se considera că există o relație strânsă între inel și purtătoarea acestuia. Când femeile jurau, se spunea că inelele luau asupra lor aceste jurăminte. În virtutea aceluiași reprezentări, decedatul trebuia să fie înmormântat cu verigheta de cununie pe mână, în semn de căsătorie. Dacă acesta era celibatar și nu avea inel, atunci prescripția cerea să i se pună pe deget un inel de ceară sau, cel puțin, unul făcut dintr-un pai²³⁹.

²³⁵ CONDRATICOVA, Liliana. Activitatea meșterilor-giuvaiergii din Moldova în anii '70-'80 ai secolului XX (în baza Fabricii de bijuterii din Chișinău). In: *Tyragetia. Serie nouă*, 2010, nr. 2(19), pp. 277-284.

²³⁶ CONDRATICOVA, L. *Arta metalelor. Portrete de creație ale bijuteriilor și meșterilor de artă decorativă în a doua jumătate a secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea*. Iași: Doxologia, 2021.

²³⁷ Portul din secolele XVIII–XIX în țările europene a inelelor denumite „jaumeaux” (gemeni, inele identice, pe care le purtau ambii miri) este reluat și la etapa actuală. E salutar faptul că acest început de secol ne oferă condiții favorabile de a alege o bijuterie în funcție de posibilitățile financiare, credința profesată, simboluri astrologice etc. Saloanele de bijuterii din țară propun un sortiment larg de bijuterii ceremoniale (inele de logodnă, cununie), executate din materii prime nobile și aliaje metalice neprețioase, cu sau fără inserții de pietre, motive decorative floristice, vegetale, zodiacale, astrologice, designerii și bijuterii avântându-se în conceperea și confecționarea modelelor tot mai sofisticate și extravagante.

²³⁸ Cocarda [online] [citată 14.04.2021]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/cocard%C4%83>

²³⁹ Caiete etnografice, 1976, 1985. Arhiva etnografică.

Brățara este o podoabă în formă de cerc, cu elemente decorative, inele împletite manual sau la utilaj special, cu numeroase varietăți de împletire, fiind purtată în ziua nunții la discreția tinerei mirese. Brățările puteau fi din aramă, argint sau aur, platină. Ca piesă obligatorie a ținutei femeii și-a păstrat cel mai mult funcțiile în ceremoniile și obiceiurile localităților din sud, raioanele Cahul, Cantemir și Leova. Este important să amintim că până la mijlocul secolului al XX-lea, lângă brățară sau în locul unde se pune ea de obicei, erau prinse și purtate în luna martie mărtișoarele sub formă de un găitan roșu-alb, având ciucuri pe la capete²⁴⁰.

În aceeași ordine de idei se încadrează **podoabele pentru gât – lăntișoarele**, care sunt purtate pe gât, asociate cu variate pandantive și medalioane. Unele mirese optează pentru a purta la nuntă iconițe-**pandantiv** diptic sau triptic, **cruciulițe** de botez. O altă piesă uzuală în ceremonialul nupțial este **colierul** – o podoabă în formă de cerc sau lăntișor cu mai multe elemente decorative și pandantive executate în același stil artistic. Mult mai complicat este colierul dublu, în care sunt împletite mai multe lăntișoare cu diferite pandantive și elemente decorative, destinat exclusiv femeilor.

La gât fetele purtau **mărgele** din diferite materiale. La început de secol XX fetele din mediul rural își făceau mărgele din fructele plantelor sau cumpărau mărgele din materiale simple. Femeile din familiile bogate aveau posibilitate să-și cumpere mărgele din coral, sidex sau din sticlă. Mărgeanul sau coralul, arborele acvatic de culoare roșietică, a oferit podoabelor un material perfect pentru confecționare. În Moldova, Polonia, Letonia, Lituania mărgelele de coral au fost podoabe de prestigiu, păstrând acest statut până la mijlocul secolului al XX-lea. În Basarabia aceste mărgele, împreună cu cele de sidex, au constituit podoabe cele mai de preț pentru femeile din satele actualelor raioane Ocnița, Briceni, Edineț, Râșcani, Glodeni, Camenca²⁴¹.

La sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea au devenit accesibile mărgelele colorate, cu care erau decorate cosița fetelor, fesul mireselelor, cămășile, brăiele. Din ele se făcea zgarda, zgărduța sau gherdanul – un accesoriu foarte răspândit în tot spațiul cercetat, rămas multă vreme în uzul sărbătoresc al fetelor și femeilor. L-au purtat și reprezentanții grupurilor etnice din republică; gherdanul era folosit și de miresele ucrainene²⁴².

²⁴⁰ Informator K.E., Chișinău.

²⁴¹ CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul nupțial: accesorii laice și de cult religios. In: *Dialogica*, 2020, nr. 1, pp. 69-75.

²⁴² FEDORCHUK, Olena; MOTYL, Romana. Tradition of Beaded Decoration in the Ukrainian Folk Costume: Reconstruction of the Second Stage (Based on the Materials of Western Regions of Ukraine). In: *Arta*, Vol. 32, Nr. 1(AV) / 2023; ФЕДОРЧУК, Олена. *Українські народні прикраси з бісеру*. Lvov: Свічадо, 2023. 120 p.

Modele de zgarde au fost atestate în mai multe localități, documentate de etnografia asociației „Artizana”. Un loc aparte revine zgardelor identificate în satul Molești, rn. Ialoveni, mărgelile colorate împletind variate figuri geometrice, formând piese de o lățime considerabilă, menite de a sublinia frumusețea feminină. Din păcate, fotografiile alb-negru nu ne pot permite să determinăm culorile uzuale, folosite la realizarea acestor podoabe, însă identificarea lor în localitățile basarabene denotă prezența gherdanelor în componența costumului tradițional, precum și în ansamblul nupțial al populației.²⁴³

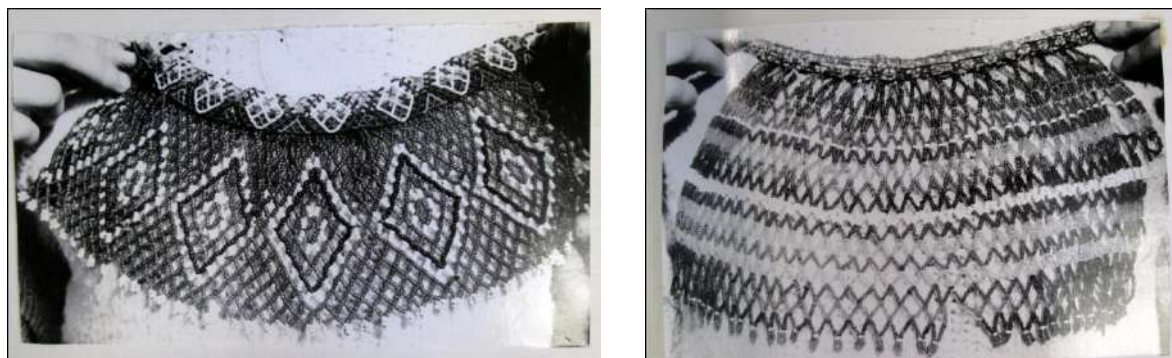


Fig. 3.14. Zgardă/gherdan, mărgelile colorate de sticlă, s. Molești, rn. Ialoveni, arhiva „Artizana”

În unele localități, de ziua nunții mirele purta *gherdan*²⁴⁴ și broșă la pălărie, iar mireasa purta pe cap *gâțarul* – un cerc din sârmă subțire, pe care se coseau mărgelile mărunte colorate, la baza cosiței se coseau mărgelile colorate. În mediul rural aceste podoabe se purtau cu o săptămână înainte de nuntă²⁴⁵. Uneori în colțuri, dar adesea în formă de benzi, late de două degete, zgardele erau purtate la gât și de bărbații tineri. Miresele purtau șiraguri de sidex ca simbol al purității grație albului imaculat, iar rudele apropiate își demonstrau statutul social-economic prin șiraguri de cornalină sau chihlimbar galben, galben-maroniu. Un exemplu al mărgelilor albe de sidex, parte din costumul miresei, a fost documentat în colecția Muzeului Național de Istorie a Moldovei²⁴⁶.

Mărgelile în costumul miresei reprezintă bijuterii confecționate din mai multe fragmente, înșirate pe o ață sau alte materiale sintetice, sunt executate din geme de diferite mărimi, pietre fine, ornamentale sau organice, din materiale sintetice în culori albe sau pastelate, pentru a sublinia inocența miresei.

²⁴³ CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul nupțial: accesorii laice și de cult religios. In: *Dialogica*, 2020, nr. 1, pp. 69-75.

²⁴⁴ PAVEL, Emilia. *Portul popular moldovenesc*. Iași: Junimea, 1976, pp. 28-30.

²⁴⁵ *Sărbători și obiceiuri*. Volumul IV. Moldova. București, 2004, p. 93.

²⁴⁶ MNIM. FB 14849.



Fig. 3.15. Mărgele, colecția MNEIN



Fig. 3.16. Mărgele de sidex, colecția MNIM, FB 14849



Fig. 3.17. Mărgele de sidex, coral, colecția MNEIN

În satele din Bucovina și cele din sudul Basarabiei **salbele** de aur au fost purtate până prin anii '30 ai secolului al XX-lea. La nord erau numite salbe, în restul teritoriului – la centru, la sud est și sud vest au fost atestate cu numele de lefturi, lefti, mahmudele, mamudele. În zonele unde au rămas în circuitul social, salbele se făceau din monede ieșite din uz sau erau imprimate din materiale accesibile.

Podoabele pentru cap, cerceii, sunt executați din materii scumpe cu sau fără pietre, pietre albe, incolore. **Cerceii** erau purtați în urechi de fete și de femei, și erau realizați de bijutieri din monede de aur sau de aramă în ateliere. Doamnele din familiile răzeșilor din Lozova, Vălcineț, Vorniceni, raionul Călărași purtau cercei de aur, pentru a-și demonstra statutul social și economic²⁴⁷.

O mireasă din satele din Basarabia purta salbe de mărgele la gât și cercei în ureche, cunoscute ca „cercei moldovenești”, adică în formă de inimioară sau semilună. Cerceii grupați sub un termen unic „cercei moldovenești”, prezintă forma cea mai răspândită de cercei pentru secolele XIX–XX. Asemenea piese își fac apariția în Moldova medievală, au forma de inimioară sau semilună stilizată, deseori posedă inscripții și motive floristice gravate. Se gravau numele miresei, a soției, ulterior aceste podoabe erau transmise de la mamă la fiică. Acest tip de bijuterie era întâlnit frecvent în Basarabia, tehnologia de confecționare fiind relativ simplă, dificultăți prezentând executarea și montarea cârligului.

Cu referire la salbele monetare, menționăm că monedele în general nu sunt parte a tradiției poporului basarabean. Acestea făceau parte din costum feminin al cazacilor ruși, al ucrainenilor, popoarelor din Caucaz, din Asia Centrală, Siberia, care au folosit ca podoabe monedele rusești,

²⁴⁷ BUZILĂ, Varvara. *Costumul popular din Republica Moldova*. Ghid practic. Chișinău, 2011, [online] [citât 14.04.2021]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>

până în epoca sovietică²⁴⁸. Se întâlnesc podoabele din monede și în tradițiile vestimentare ale Turciei și Iranului. Salbe de monede ieșite din uzualitate erau purtate adesea înșirate pe fir de ață de găgăuzi, bulgari, romi²⁴⁹. Subiectul salbelor monetare a fost pe larg reflectat de arheologii, numismații și istoricii din România, Republica Moldova, Ucraina²⁵⁰.

Cerceii în formă de semilună sau inimioară sunt foarte populari, la hotarele secolelor XX–XXI, în localitățile din Republica Moldova populate preponderent de romi, dar și în Kazahstan, Belarus, unde era exportată până în anii 2000 producția Fabricii de Bijuterii „Giuvaier” din Chișinău. La hotarul secolelor XX–XXI „cerceii moldovenești” erau confecționați din aur cu titlul 375, din argint sau aramă, până la 1991 se confecționau din aur cu titlul 583, ulterior – preponderent din aur cu titlul 585.



Fig. 3.18. „Cerceii moldovenești”, modele executate la Fabrica de Bijuterii „Giuvaier” din Chișinău

Cu timpul, aceste modele devin mai complicate, obțin elemente decorative mai sofisticate, pentru a evolua spre o formă frumoasă, apreciată pentru nivelul înalt de executare, ornamentul filigranat, forma fiind păstrată cea inițială – inimioară stilizată sau semilună. Elementele floristice stilizate gravate acordă cerceilor un farmec deosebit, dar acest model nu este apreciat de consumatorul contemporan și nu corespunde tendințelor artistice de astăzi.

Aparte în repertoriul accesoriilor nupțiale pot fi clasificate *acele* și *agrafele* pentru ornarea și fixarea coafurii, executate din materii scumpe și pietre organice. Amintim că pentru secolul al

²⁴⁸ *Монеты в народной одежде и украшениях*. Moscova: Boslen, 2019. 204 p. ISBN 978-5-91187-339-4

²⁴⁹ CONDRATICOVA, L. *Arta bijuteriilor din Moldova*. Iași: Lumen, 2010.

²⁵⁰ ОГУЙ, Олександр. Монетні знахідки на Буковині. Системно-квантитативне зіставлення. Чернівці, ЧНУ, 2008, 252 p. + 4 hărți + 4 pl. ISBN 978-966-423-018-3; ARCUȘ-JANTOVAN, Elena. *Moneda și circulația monetară în Principatul Moldovei (1711–1859)*. Chișinău: ; CROITORU, Costin. Un repertoriu numismatic cuprins în două știri marunte de la finele secolului al XIX-lea. In: Buletinul Științific al Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul: Științe Umaniste №. 2 (10), 2019, pp. 65-82. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/65-82.pdf; BOLDUREANU, A., DERGACIOVA, L., NICOLAE, E. et al. *Moneda în Republica Moldova*. Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală “Andrei Lupan”, 2015, 505 p. ISBN 978-9975-3089-0-8; BOLDUREANU, A.; MATVEEV, S. *Patrimoniul numismatic al Republicii Moldova: Imagine și Legendă*. Chișinău: Lexon Prim, 2018. 180 p. ISBN 978-9975-139-53-3; BUTNARIU, V. M. *Tezaure din muzeele orașului Chișinău, secolele XVI-XVIII*. Chișinău: Universitas, 1994. 130 p. ISBN 5-362-01115-4.

XIX-lea, aceste obiecte erau ornate cu motive vegetale, spice din diamante, coafurile în formă de struguri erau fixate cu agrafe din fildeș, бага, apreciate chiar mai scump decât aurul.

Boldurile pentru maramele de borangic, folosite și pentru prins părul, erau asemănătoare agrafelor, doar că partea vizibilă era accentuată printr-un detaliu sub formă de floare. La sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea erau confecționate la fel ca cerceii, inelele, verighetele, brățările și paftalele din monede vechi și purtate frecvent în satele Văleni, Brâzna, Giurgiulești, actualmente raionul Cahul²⁵¹.

Paftalele sunt specifice localităților din zona sudică a Basarabiei. Erau confecționate de meșteri locali din aliaje metalice ieftine. Cu două jumătăți de paftale erau prinse capetele cingătoarelor. Asemenea podoabe au fost documentate în costumul tradițional al bulgarilor și găgăuzilor, dar și al moldovenilor/românilor din localitățile din sudul Basarabiei.

Acoperământul pentru cap al miresei este un atribut obligatoriu al ținutei, care în anumite perioade de timp ia forme și proporții diferite. De obicei, se constituie din cunună (coroniță) și voal, ale căror tradiții sunt vechi. Cununa ca accesoriu de cult al ansamblului vestimentar nupțial a evoluat ca formă, materiale de confecționare și colorit, în strânsă legătură cu tradițiile locale. În limitele temporale ale cercetării am constatat că cununa confecționată din ceară la începutul secolului al XX-lea a fost urmată de cununa din material textil decorată cu paiete și mărgelă, iar spre sfârșitul secolului al XX-lea cu precădere a fost substituită de coronița metalică cu incrustații de cristale artificiale.

Voalul este un accesoriu esențial al ansamblului vestimentar nupțial femeiesc, reprezentând o bucată de țesătură fină cu care se acoperă capul și în unele cazuri fața²⁵². Voalul miresei necesită o prezentare mai exhaustivă în demersul nostru. Între ritualurile nupțiale, „gătitul miresei” se impune ca unul cu încărcătură emoțională extrem de mare, marcând trecerea de la o etapă a existenței ei la alta, într-un amestec de bucurie și tristețe. Un costum de sărbătoare este mai mult decât un costum, în special în contextul tradițiilor. Prezența unui context îi conferă expresivitate și integritate, dar anume accesoriile și podoabele constituie accentul în costum și formează acea caracteristică definitivă pentru context. Voalul de mireasă reprezintă un accesoriu în afara timpului. Cu această pânză fină prinsă elegant în coafura miresei, după tradiție se ascundea chipul acesteia din mai multe considerente de credință religioasă și tradiții populare. În diferite perioade istorice, accesoriul capătă diferite proporții și finisaje decorative.

²⁵¹ BUZILĂ, Varvara. *Costumul popular din Republica Moldova*. Ghid practic. Chișinău, 2011, [online] [citât 14.04.2021]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>

²⁵² Voalul miresei [online] [citât 14.11.2024]. Disponibil: <https://dexonline.ro/text/voalul%20miresei>

La originile apariției în costumul de mireasă a voalului stă funcția apotropaică de protecție, pe care o comportă acest accesoriu. Voalul avea scopul de a ascunde frumusețea miresei atât de spiritele rele, cât și de „prietanii” mirelui, care ar putea fi tentați să-i răpească aleasa. Contemplarea frumuseții miresei devenind un drept exclusiv pe care îl capătă mirele după nuntă. Odată așezat pe creștetul capului miresei ascunzând fața, voalul nu trebuia să fie ridicat sau dat jos decât după oficierea căsătoriei. În tradiția populară, voalul miresei se scotea la „dezbrăcatul miresei”, fiind substituit de batistă, cu care femeia căsătorită trebuia să-și acopere capul.

În tradiția populară, acoperământul de cap în ținuta mirese era obligatoriu. Acest lucru își găsește argumentarea în componenta religioasă. Astfel, în religia creștină, voalul miresei reprezintă un simbol al castității și al modestiei miresei. Dacă o fi să observăm cum au fost surprinse fetele gata de măritat de către gravorii și desenatorii medievali în Moldova și în alte provincii românești, apar argumente suficiente pentru a formula ideea că coafura miresei din ziua nunții, putea fi găteala de sărbătoare a fetelor de până la căsătorie. Conform prescripțiilor morale ale societății tradiționale, atât fetele, cât și femeile își strângeau părul împletindu-l în cosițe, cu deosebirea că părul fetelor era pus în valoare prin diferite mijloace, iar cel al femeilor căsătorite era ascuns de voal – maramă de borangic. Voalul purtat de mireasă simbolizează tranziția femeii de la statutul de domnișoară la cel de femeie căsătorită. După căsătorie, femeile trebuiau să poarte capul acoperit, ca semn al statutului lor social²⁵³.

Precizăm că *voalul* este un termen de accepție comună, care înseamnă pânză fină purtată pe cap, și în particular, pentru costumul de nuntă. În diferite localități, se foloseau termeni speciali pentru specificarea voalului de mireasă, precum ar fi slaer, nimitet, fata etc, dicționarele explicative oferind mai multe semnificații ale acestui termen. Termenul „slaer” (din germ. *Schleier* „voal”, magh. *Slájer*, soecific pentru zona Maramureș și Lăpuș)²⁵⁴ este un termen caracteristic și pentru regiunea Cernăuți, pentru românii din Bucovina.

În arta populară, năframa și marama sunt piesele, care au completat ținuta de sărbătoare a femeii, la realizarea cărora au lucrat cele mai iscusite meșterițe. Erau țesute în cinci sau șapte ițe, prin combinarea în diverse moduri a firelor subțiri și groase, în exemplare din bumbac și borangic, având capetele frumos ornamentate, inclusiv prin alesături complicate de mare expresivitate artistică sau prin broderii pe două fețe, susținute cu aplicații de mărgel²⁵⁵.

²⁵³ PROCOP, Natalia; NEGRU, Valentina; SÎRBU, Livia; CERCAȘIN, Marina. *Terminologie vestimentară. Dicționar ilustrat român-englez*. Chișinău: Gunivas, 2019. 144 p.

²⁵⁴ Voalul miresei [online] [cit. 14.11.2024]. Disponibil: <https://dexonline.ro/text/voalul%20miresei>

²⁵⁵ BUZILĂ, Varvara. *Costumul popular din Republica Moldova*. Ghid practic. Chișinău, 2011, [online]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>

Există mai multe credințe populare legate de voalul miresei:

– „Așa cum este semn de ghinion să vezi rochia miresei sau ca aceasta să o poarte înainte de nuntă, la fel și voalul de mireasă nu trebuie purtat peste față înainte de ziua nunții.

– Chiar și atunci când se probează nu trebuie să-l poarte cu rochia de nuntă.

– Dacă mireasa se uită în oglindă atunci când poartă voalul din orice alt motiv decât pentru a-l potrivi ori proba, se spune că mariajul va fi nefericit.

– Chiar și în ziua cea mare, voalul trebuie să fie lăsat deoparte până în ultima clipă. Mireasa trebuie să aibă răbdare și să nu se privească în oglindă cu voalul pus până în ultimul moment, înainte de a pleca la biserică. Desigur, se recomandă ca mireasă să intre în biserică cu voalul peste față.

– Un voal de mireasă vechi este considerat de multe ori a fi mai norocos decât unul nou, în special dacă este împrumutat de la o femeie care are un mariaj fericit sau dacă este transmis în familia miresei de la o generație la alta.

– Căderea voalului miresei este considerată a fi un semn rău, prevestitor de ghinioane.

– Fetele care probează voalul unei mirese sunt sortite să rămână nemăritate. Pe de altă parte, se zice că dacă i se pune voalul de mireasă unei fete pe cap la nuntă, ea va fi următoarea care se va căsători în următorul an”.²⁵⁶

Pe parcursul secolului al XX-lea voalul a constituit un accesoriu de nelipsit în costumul de mireasă. A variat ca lungime și volum, dar tipic era confecționat din țesătură albă, ușoară, transparentă – mătase, tul, fatin. În perioada interbelică voalul era în două straturi, lung, chiar depășind înălțimea miresei și formând o trenă (în anii '30). A păstrat simbolismul tradițiilor populare și diferențieri de accesorie cu coroană sau diademă – particularități determinate în funcție de tradiții locale și tendințe de modă.



Fig. 3.19. Voalul miresei, fond MNEIN



Fig. 3.20. Scoaterea voalului în obiceiul de nuntă „dezbrăcatul miresei”, or. Chișinău, 1986

²⁵⁶ Informator R.L., s. Crișcăuți, rn. Dondușeni

În perioada sovietică schimbarea formei și a conotațiilor simbolice ale acestui accesoriu în ținuta miresei a fost determinată de schimbarea valorilor religioase și estetice, în contextul noilor viziuni ideologice. Se atestă schimbări în proporții de lungime, volum și prelucrare decorativă. Conform canonului bisericesc, respectat de miri în pofida interzicerii cununiilor în perioada sovietică, mireasa trebuia să acopere capul în biserică, de aceea, voalul se constituia din două sau chiar trei straturi, unul dintre care eventual putea fi așezat peste coafură, acoperind eventual și fața în ritualul bisericesc. Până în anii '60 ai secolului trecut, voalul era așezat pe cap acoperind creștetul capului, iar începând cu anii '70 voalul se prindea în coafură, lăsând creștetul capului descoperit și punând în evidență coafura²⁵⁷.

Mănușile miresei sunt elementele de costum ce întrunesc istorie și tradiție. Din punct de vedere istoric, mănușile au apărut ca articol vestimentar cu scopul de a proteja mâinile de intemperii și leziuni. O mare însemnătate în simbolica purtării mănușilor o are obiceiul provenit din vremuri biblice. Anume purtarea mănușilor în timpul ceremoniilor religioase, precedat de spălarea mâinilor pentru a ține obiectele sacre cu mâinile curate, a dat continuitate practicii și simbolismului purtării mănușilor în ceremonia căsătoriei. Cu toate că semnificația și funcțiile mănușilor s-au schimbat de-a lungul timpului, au un loc important în moda actuală și în crearea unei imagini stilistice. Sunt disponibile în diferite lungimi, pentru ocazii speciale, pentru portul de zi cu zi și pentru evenimente oficiale.



Fig. 3.21. Miri din s. Sturzești, Bălți, 1918, fond MNEIN



Fig. 3.22. Miri din s. Mingir, rn.Hîncești, 1952, arhiva Pr. M. Brihuneț / expoziția MNEIN

Ca continuitate a tradiției aristocrate de purtare a mănușilor în secolul al XIX-lea, acest accesoriu s-a transpus în costumul festiv de nuntă al nobililor. De remarcant, că în tradiția populară mănușile nu erau parte componentă a costumului nupțial. Totuși, se menționează că pentru ritualurile bisericești se utiliza un alt accesoriu – batista, devenită un accesoriu tradițional purtat

²⁵⁷ Descriș în baza fotografiilor și interviurilor în timpul cercetărilor de teren.

de miri. Batistă servea și pentru a acoperi mâna miresei pentru a nu contacta nemijlocit cu mâinile invitaților și oaspeților la nuntă²⁵⁸. Asemenea tradiții s-au păstrat de-a lungul secolului al XX-lea în localitățile populate de moldoveni/români, ucraineni, denotând grija pentru desfășurarea nunților conform obiceiurilor. Acest fapt se constată în fotografiile de epocă, în care mireasa ține în mână batista (Fig. 3.21. 3.22.).

Mănușile au fost parte a ansamblului vestimentar nupțial pe parcursul secolului al XX-lea, fiind percepute ca un semn de eleganță și un simbol al statut social privilegiat. În perioada interbelică mănușile au completat ținuta miresele de la oraș și acest fapt se atestă în fotografiile de epocă. În anii '30 ai secolului al XX-lea, mănușile puteau completa atât ținuta miresele, cât și pe cea a mirilor. Deși nu erau un atribut obligatoriu, mai mult era un simbol al castității, făceau parte din costumul aristocraților timpului.

Aceste accesorii au căzut în dizgrație în perioada postbelică, din motivul conotației lor „burgheze”, a simbolismului unor relații umane formale și ostentației afișării averii. Ideologia politicii sovietice a exclus atât manifestările de statut material privilegiat, cât și atributele religioase. „Lupta cu religia” s-a manifestat inclusiv prin interdicția de a purta rochie albă, fiind interzis tot ce se referea la cununie. Cu toate acestea, în anii 1960 a avut loc o renaștere a modei mănușilor, care le-a readus în prim-planul modei, căpătând o nouă interpretare, ca simbol de grație și eleganță, asortate la noile modele de rochii cu mâneci scurte (Fig.3.23, 3.24, 3.39).



Fig.3.23. Înregistrarea căsătoriei la oficiul de stare civilă, sf. anilor '60 sec. XX



Fig.3.24. Înregistrarea căsătoriei la oficiul de stare civilă, or. Bălți, 1976



Fig.3.25. Înregistrarea căsătoriei la oficiul de stare civilă, or. Chișinău, 1986

La sfârșitul secolului al XX-lea, tendințele de modă erau foarte variate și primite mai mult ca recomandări. În acest context, necesitatea purtării mănușilor s-a rezumat la alegerea proprie a imaginii stilistice. Totuși, purtarea mănușilor întotdeauna a completat foarte delicat ținuta miresei care le-a adoptat.

²⁵⁸ Informator V.B., or. Chișinău.

3.4. Buchetul miresei – actant important ale ceremonialului nupțial

Buchetul miresei, ca atribut important al ținutei, este o tradiție veche care își are originea în urmă cu mai multe secole. Inițial plantele care se utilizau pentru completarea ansamblului vestimentar al miresei aveau funcție pragmatică, ca decor sau pentru parfumul plantelor, fiind înzestrate și cu funcția protectoare corespunzător credințelor populare. Căutând reflecții la acest subiect în tradiția populară, am descoperit semnificații atribuite plantelor în legătură cu două cicluri importante urmărite în diferite studii: ciclul calendaristic și ciclul vieții. Pentru acest studiu prezintă interes abordarea florilor utilizate în obiceiurile de nuntă. Motivele fitomorfe cum sunt trandafirul, crinul, busuiocul, floarea de măr etc., pe lângă faptul că sunt prezente în ritualul nupțial, sunt și ornamente simbolice folclorice, fiind frecvent invocate în tradițiile populare. Anumite flori s-au bucurat până nu demult de o utilizare sporită în cultura tradițională și le regăsim în structura obiceiurilor legate de cultul fertilității, în obiceiurile de familie vizând belșugul, dragostea, sănătatea și starea prosperă.

În imaginarul tradițional, una din plantele care se regăsește în cele mai multe obiceiuri populare legate de ciclurile vieții este busuiocul și se consideră o plantă sacră și purtătoare de noroc. Planta este prezentă în toate obiceiurile calendaristice și în cele ce țin de vârstele omului. Florile decorative precum crinul alb, bujorul, trandafirul, semnifică frumusețea, puritatea, castitatea. Semnificațiile florilor în tradițiile populare, au fost descrise detaliat de Ludmila Moisei în monografia „Ornamentica țesăturilor tradiționale din Republica Moldova”, care are la bază teza de doctor în istorie²⁵⁹. De altfel, în lucrarea „Flora română” a lui Constantin Negruzzi, care ține de prima jumătate a secolului al XIX-lea, este descrisă componenta florală a unei grădini tradiționale, ceea ce reflectă preocuparea și importanța subiectului în tradiția populară. Subiectul este abordat și în studiul Mariei Ciobanu „Florile în panteonul românesc”²⁶⁰.

Completarea ansamblului vestimentar al miresei cu un buchet de flori ca tendință de modă este abordată începând cu secolul al XIX-lea, asociat cu evenimentul monden din Marea Britanie – căsătoria Reginei Victoria și a Prințului Albert. Atât evenimentul, cât și imaginea mirilor, a devenit iconică în acea vreme și a stabilit o tendință care a fost preluată în toată Europa. De atunci, buchetul s-a dovedit a fi un atribut important al imaginii miresei.

²⁵⁹ MOISEI, Ludmila. *Ornamentul – fenomen artistico-estetic (Viziuni ontologice și estetice asupra ornamenticii țesăturilor tradiționale)*. Chișinău: Pontos, 2017. 271 p.

²⁶⁰ CIOCANU, Maria. Florile în panteonul românesc. In: *Buletinul Științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei*, Volumul 5 (18), 2007, pp. 79-90 [online] [cit. 14.11.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Florile%20in%20panteonul%20romanesc.pdf

La începutul secolului al XX-lea, în fotografiile de nuntă miresele basarabene țineau în mână o batistă brodată și câteva flori din grădină, iar în perioada interbelică miresele sunt surprinse în fotografii ținând în mână un buchet bogat de flori, realizat ca o compoziție floristică sofisticată. Acest lucru pare să fie o montare de imagine artistică a fotografiilor din acea perioadă, dar importanța buchetului miresei era incontestabilă. Era primit și văzut frumos de a face în așa mod aranjamentele în fotografiile de nuntă, dar și în alte compoziții fotografice de familie.



Fig.3.26. Miri din or. Chișinău, 1939



Fig.3.27. Miri din or. Chișinău, 1946

În anii '40 ai secolului trecut, modestia buchetului de flori al miresei era proporțional modestiei imaginii întregi a ansamblului vestimentar nupțial și a condițiilor dificile de viață în acea perioadă.



Fig. 3.28. Miri din s. Șeștilici, nr. Soroca, 25 martie 1949



Fig. 3.29. Miri din s. Hlina, nr. Briceni, 1949

În discuții cu informatorii, aflăm că începând cu anii '50 ai secolului trecut, miresele făceau fotografii ținând în mână un buchet dăruit de cineva dintre nuntași²⁶¹. Buchetele erau modeste, deoarece oferta floristică din acea perioadă nu era foarte variată. Trandafirii și crizantemele erau printre cele mai populare flori. Făcea diversitate variația florilor sezoniere de grădină.



Fig. 3.30. La oficiul de stare civilă, anii 1960



Fig. 3.31. Miri din or. Soroca, anii 1970

În anii '70 s-a remarcat o preferință pentru buchete elegante cu cale, iar un deceniul ulterior s-au bucurat de popularitate deosebită garoafele. În anii '80 ai secolului trecut, buchetul miresei și florile dăruite de nuntași după oficierea căsătoriei, tradițional erau depuse festiv la un monument din localitate. Deja în fotografiile acestei perioade se poate observa o diversitate mare de flori în buchetele mireseleor, de obicei sezoniere, precum și diverse compoziții. În anii '90 au fost populare și buchetele artificiale, din considerente practice – erau accesibile și își păstrau aspectul pe toată durata nunții. Buchetul artificial era păstrat și după nuntă.

3.5. Concluzii la Capitolul 3

Destinate să consemneze o zi unică în viață, accesoriile ceremoniale întotdeauna au luat cele mai variate forme pentru a evidenția, printr-un limbaj codificat, strălucirea tânărului cuplu. Totodată, aceste piese posedă diverse funcții, cea mai veche funcția apotropaică, întrucât se credea că au putere de protecție. Examinând literatura de specialitate, sursele de cercetare coroborate cu rezultatele consemnate de teren, am ajuns la anumite concluzii cu referire la tradițiile de nuntă, locul și rolul accesoriilor în sistemul nupțial:

1) Accesoriile identificate și studiate în baza materialelor de teren, a cataloagelor expoziționale și a literaturii de specialitate, au fost clasificate în următoarele categorii: a) *accesorii de cult*, din care fac parte inelele de logodnă și cele de cununie; cununile folosite în ceremonialul

²⁶¹ Informator L.C. Chișinău

bisericesc; b) *podoabe pentru cap, mâini și gât*, în care au fost incluse coliere și mărgelile, agrafe pentru coafură, diademe, voalul, acopereminte de cap, mănuși.

2) În ansamblul articolelor folosite în ceremonialul nupțial, accesoriile de cult și cele laice ocupă un loc aparte, manifestându-se nemijlocita legătură cu tradiția, dar și cu inovația, tendințele și designul artistic. În general, moda la accesorii inclusiv cele nupțiale, urmează moda vestimentară. Accesoriile nupțiale pot fi clasificate în funcție de modalitățile de port, vârstă, materii prime, fiind repertoriate piese destinate miresei și articole destinate mirilor.

3) Trecând peste timpuri, credințe și hotare geografice, bijuteriile de nuntă rămân a fi mărturie incontestabilă privind activitatea artistică a omului, aducând mereu o noutate artistică, inspirând fantezie și seducție. Cu timpul, ceremonia căsătoriei devine mai simplificată, pierzându-și din farmecul de odinioară, de unde simplificarea și reducerea accesoriilor utilizate.

4) Accesoriile nupțiale sunt perfect armonizate cu ansamblul vestimentar, vârsta și statutul social-economic al purtătorului, la fel pentru accentuarea somptuoșității costumului nupțial, se folosesc podoabe scumpe din materiale alese, subliniind castitatea miresei, puritatea și importanța evenimentului.

5) Tipul podoabelor în ansamblul vestimentar nupțial poate varia de la o localitate la alta în funcție de tradițiile locale. Forma, elementele constitutive și alte caracteristici ale vestimentației și accesoriilor asociate în ansamblul vestimentar nupțial, sunt determinate de specificul cultural, aspecte etico-estetice și de statutul socio-economic al purtătorilor.

6) Purtătoare de anumite semnificații simbolice, podoabele ceremoniale sunt veritabile capodopere ale artei decorative naționale. Ele servesc drept semnificant al statutului social și economic al purtătorului, răspund aspirațiilor sale estetice și necesităților pragmatice.

7) În limitele temporale ale cercetării am constatat că cununa confecționată din ceară la începutul secolului al XX-lea a fost urmată de cununa din material textil, decorată cu paiete și mărgelile, iar spre sfârșitul secolului al XX-lea a fost substituită cu precădere de coronița metalică cu incrustații de cristale artificiale sau diademă. Parte componentă din costumul obligatoriu al miresei la nuntă, aceste podoabe erau variate, în funcție de, materiile prime, mediu rural sau urban (sat sau oraș), precum și tradițiile locale și interferențele culturale.

8) Voalul este esențial în ansamblul vestimentar nupțial femeiesc, reprezentând o bucată de țesătură fină cu care se acoperă capul și în unele cazuri fața. Între ritualurile nupțiale, „gătitul miresei” se impune ca unul cu încărcătură emoțională extrem de mare, marcând trecerea de la o etapă a existenței ei la alta, într-un amestec de bucurie și tristețe.

9) Mănușile miresei sunt elementele de costum ce întrunesc istorie și tradiție. Purtarea mănușilor în timpul ceremoniilor religioase, precedată de spălarea mâinilor, pentru a ține obiectele

sacre cu mâinile curate, a dat continuitate practicii și simbolismului purtării mănușilor în ceremonia căsătoriei. În lipsa mănușilor, în scop apotropaic se folosea o batistă fină, brodată.

10) Buchetul miresei, ca atribut important al ținutei, este o tradiție veche care își are originea în urmă cu mai multe secole. Inițial plantele care se utilizau pentru completarea ansamblului vestimentar al miresei aveau funcție pragmatică, ca decor sau parfum, fiind înzestrate și cu funcția protectoare corespunzător credințelor populare.

Concluzionând cele relatate, remarcăm că fastuosul eveniment nupțial – un veritabil scenariu teatral bazat pe tradiții seculare, dramatism, dragoste între două persoane și raționamente între două familii – se pretează drept un prag, un moment fundamental de trecere în viața tinerilor, fiind urmat de schimbarea statutului social atât pentru mireasă, cât și pentru mire. În această ordine de idei, accesoriile ocupă un loc important în ansamblul vestimentar din Basarabia și RSS Moldovenească, având anumite diferențe în cadrul ceremonialului nupțial în localitățile populate preponderent de bulgari sau găgăuzi.

Capitolul 4. ASPECTE ETNO-ISTORICE ALE ANSAMBLULUI VESTIMENTAR NUPTIAL

Ansamblul vestimentar de nuntă al populației din Basarabia și RSS Moldovenească a avut o evoluție spectaculoasă între anii 1918–1991, marcat de cele două perioade importante – Basarabia în componența României întregite și RSS Moldovenească, anexată la URSS. Pentru a putea urmări parcursul ansamblului vestimentar al românilor basarabeni, dar și al etniilor conlocuitoare (bulgari, găgăuzi, ucraineni, lipoveni) am optat pentru examinarea în paginile acestui capitol a costumului de mire și a rochiei de mireasă pe parcursul celor două perioade istorice distincte. Și întrucât costumele populare au fost utilizate adesea în calitate de costume de nuntă, ne-am oprit foarte lapidar asupra acestui aspect important, fără a detalia subiectul, care este parte a unei alte cercetări științifice. Astfel, am optat pentru prezentarea succintă a rolului costumului popular în calitate de costum festiv, costum folosit la ceremonia nupțială, mai ales luând în considerare tendințele contemporane de reinterpretare a pieselor costumului popular tradițional și utilizarea acestuia în ceremoniile maritale la început de secol XXI. Propunerile de reconstituire, prezentate în paginile acestui capitol, sperăm că vor avea impact asupra educației pentru patrimoniu, pentru tradițiile autentice, dar și pentru centrele de artizanat și saloanele mondene de nuntă din spațiul actual al Republicii Moldova.

În baza interviurilor cu mai multe persoane din localitățile vizitate, a fotografiilor de epocă, care la această etapă de cercetare reprezintă mărturii veridice a dezvoltării și formării costumului de nuntă, s-a reușit în premieră examinarea dezvoltării ansamblului vestimentar din Basarabia și RSS Moldovenească, urmărindu-se formarea acestuia și modificările respective pe decenii, în funcție de factorii sociali, economici, ideologici, culturali.

4.1. Ansamblul vestimentar nupțial în tradiția populară din Basarabia: tipologie, evoluție și influențe

În studiul realizat pe marginea subiectului tradițiilor nupțiale din Basarabia și RSS Moldovenească se urmărește o legătură strânsă cu costumele populare. Pe deoparte, costumele populare indiscutabil sunt parte a tradițiilor populare, care sunt păstrate cu sfințenie și transmise din generație în generație ca obiect de cultură națională cu valoare materială și spirituală, pe de altă parte, în contextul cercetării efectuate, aflăm că costumele nupțiale în anii 1918–1991 au mai păstrat componenta celor populare. Se propune în continuare determinarea tangenței costumului popular cu cel nupțial și analiza contextului și a formei în care costumele populare de nuntă au existat

în secolul al XX-lea, fără a examina în detaliu costumul tradițional, care este subiect de cercetare aparte.

Costumul popular moldovenesc reprezintă vestimentația de bază a poporului atât pentru zilele de lucru, cât și pentru cele de sărbătoare. De rând cu toate valorile culturii materiale naționale, costumul a fost supus evoluției și definitivării în detalii, păstrându-și unitatea în componentele ansamblului și originalitatea în expresie decorativă. Inevitabil, s-au infiltrat și unele elemente străine, care au fost adaptate în costumul popular devenind de nerecunoscut și considerate drept variații locale, generate de imaginația autorilor care le integrau armonios în compozițiile proprii. Ca și componente, costumul prezintă piese vestimentare specifice: ie, fotă, cămașă, ițari, brâu ș.a., cu croială specifică pe linii drepte – detalii dreptunghiulare, pentru o croială rezonabilă a țesăturii fără rămășițe. Originalitatea expresiei decorative este dată de ornamentarea în tehnica brodării și a cusutului manual. Particularitățile de confecționare ale costumului își au bazele încă din perioada romană, când pentru prima dată se menționează costumul croit și cusut, definitivându-se până la mijlocul secolului al XIX-lea, atâta timp cât a fost un produs realizat integral manual și în condiții casnice. Mecanizarea și industrializarea care au urmat, au plasat manufactura la nivel de artă, aceasta devenind o îndeletnicire exclusivă a meșterilor populari, iar costumul tradițional urma să fie păstrat, după cum urma să fie păstrat și transmis meșteșugul de confecționare generațiilor următoare la nivelul iscusinței și rafinamentului atins la mijlocul secolului al XIX-lea.

Tradiția de a se „împodobi” la nuntă în veșminte cu caracter popular s-a urmărit secole la rând. Începuturile culturii românești sunt creștine și ansamblul nupțial românesc este impregnat cu simbolică sacrală, constituind o parte semnificativă a patrimoniului cultural național, atât material cât și imaterial. Cununia religioasă, care preceda cea laică și era secole la rând primordială, fusese acompaniată de o multitudine de obiceiuri, fiecare având specific zonal, etnic, artistic. În spațiul românesc, la nuntă, mirii purtau costume populare tradiționale specifice unei anumite zone și care posedă caracteristici irepetabile. Subliniem că costumul popular este un certificat de înaltă iscusință și pricepere, un etalon de frumusețe, care posedă un limbaj de comunicare a unor tradiții străvechi, o mărturie vie a unui proces de creație. Practic nu au fost găsite două costume identice, fiecare costum deosebindu-se prin ornament, culoare și dimensiuni. Costumul popular, devenit în secolul al XX-lea un simbol național, era îmbrăcat mai frecvent la nuntă în mediul rural, suferind amplificări și interpretări, de la o localitate la alta.

Secolul al XX-lea, în particular anii 1918–1991, a adus schimbări foarte rapide în toate sferele vieții și costumul popular la această etapă deja era un lux demn doar pentru ocazii speciale legate de tradiții. Nunta era un prilej pentru a etala costumul popular nupțial, dar era o alegere

opțională și în mod deosebit pentru nunțile din zone rurale. În mediul urban, se răspândea moda generală europeană pe calea revistelor de modă. Faptul dat este consemnat în fotografiile de epocă, care reprezintă o dovadă incontestabilă, dar și o sursă importantă de studiere. Această ordine de idei a continuat cu o progresie foarte rapidă, iar primul război mondial a marcat în definitiv începutul erei costumului modern.

Perioada interbelică este marcată de Marea Unire din 1918. Pentru Basarabia aceasta a însemnat începutul unei perioade de dezvoltare pe cale democratică, care a condus la schimbări favorabile în sfera socială și la dezvoltarea economică ulterioară a țării, precum și la dezvoltarea culturală a Basarabiei, a patrimoniului său²⁶². Cu certitudine, a fost un proces istoric fundamental de tranziție la modernizarea europeană. Marea Unire a fost celebrată prin evenimentul spectaculos de încoronare a Regelui Ferdinand și a Reginei Maria din 15 octombrie 1922 la Alba Iulia. Costumele regale erau luxoase, potrivit statutului și mesajului de început a unei perioade mai promițătoare de bine și de dezvoltare. Rochia reginei era aurie, iar coroana, voalul și mantia de încoronare, au devenite prototip de inspirație pentru beteala miresei moderne în perioada imediat următoare.

În contextul cercetării efectuate, personalitatea Reginei Maria este foarte importantă, fiind o promotoare fidelă a tradițiilor populare și a portului popular. Într-o viziune mai largă, aprecierea tradițiilor în România s-a pronunțat după instituirea regalității, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, portul național devenind unul esențial. Până atunci, exista o concepție comună precum că îmbrăcămintea tradițională se poartă doar de țărani. Regina a apreciat hainele tradiționale ale românilor și prin puterea exemplului propriu, l-a readus în atenția lumii. La rândul ei, Regina Maria avea să transmită această pasiune și fiicelor sale, Elisabeta, Mărioara și Ileana²⁶³.

Cu certitudine, Regina Maria era preocupată de modă și atentă la noile tendințe, dar a adaptat costumul popular românesc ca ținută de înaltă ceremonie și în cadrul festivităților de la palat, purtând cămăși brodate cu motive tradiționale, văluri înflorate și fote. Costumele populare pe care le purta Regina Maria erau confecționate din stoffe fine și aveau în ornamente cusături cu fir de aur sau argint. În vizitele frecvente pe care le făcea prin țară, Regina îmbrăca costume populare caracteristice zonelor, la care asocia și bijuterii fastuoase. Grație Reginei, costumul popular a fost ridicat la nivel de înaltă apreciere în societate, cu atât mai mult că un costum popular de sărbătoare ornamentat corespunzător nu mai era la fel de accesibil pentru țăranii simpli.

²⁶² CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena; ISCHIMJI, Ana. Actul Unirii Basarabiei cu România de la 1918 și patrimoniul cultural: impact, evoluție, perspective. În: *Dialogica*, 2023, nr. 1(S), supl. nr. 1, pp. 141-154.

²⁶³ Regina Maria și dragostea față de costumul popular românesc [online] [cit. 14.04.2023]. Disponibil: <https://artsandculture.google.com/story/CAVhBRcjBVNfIA?hl=ro>

În perioada interbelică, de confecționarea costumelor populare se ocupau meșterii populari, ceea ce era costisitor pentru oamenii de rând. Doamnele înstărite au început să prețuiască costumul popular, fiind inspirate de exemplul primei doamne a țării. Astfel, portul popular a trecut de la funcția utilitară a îmbrăcăminte de zi cu zi, la funcția de distincție națională și a devenit o ținută de sărbătoare. Cu același succes, mai multe componente ale costumului popular, mai ales cămașa cu altiță sau mai recent, rochia care repetă croială acestei cămăși, au devenit un prototip al rochiei de mireasă, fiind uzuale în ceremonial de nuntă.



Fig. 4.1. Regina Maria, promotoare a portului popular

Năzuința de a proclama, prin imagini, identitatea națională și perpetuarea unui trecut prețios, a condus la dorința de a promova „portul popular”. O dovada relevantă de valorificare a tradițiilor în perioada interbelică a fost organizarea expozițiilor în cadrul Muzeului Satului Românesc, care a permis colectarea și păstrarea obiectelor de meșteșug specific local: „Ca urmare a celor zece campanii de cercetări monografice efectuate în mai multe sate-pilot din România și Basarabia a luat ființă unul dintre cele mai importante muzee etnografice în aer liber din România – Muzeul Satului Românesc, deschis pentru public la 17 mai 1936, tot pe bulevardul Kiseleff. Astfel se oferea publicului capitalei un sat sinteză, alcătuit din toate satele României care-și propunea să ducă în același loc casa cu acareturile sale specifice, biserica, troițele, hanul și familii de țărani îmbrăcați ca hainele lor caracteristice și practicând ocupațiile casnice și meșteșugărești din satele lor de origine”, afirmă dr. Maria Camelia Ene²⁶⁴

Cele expuse anterior reprezintă un argument în favoarea faptului că în această perioadă, costumul popular pentru sărbătoarea nunții era o alegere individuală a cuplurilor, influențată de

²⁶⁴ ENE, Maria Camelia. Doamnele și portul țărăncuțelor române. In: Materiale de Istorie și Muzeografie: București-MIM, XXVII, anul 2013, MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI – XXVII, pp. 23-38, [online] [citată 14.04.2023]. Disponibil: http://bmim.muzeulbucurestiului.ro/fisiere/27-Bucuresti-Materiale-de-Istorie-si-Muzeografie-XXVII-2013_025.pdf

factorii sociali și economici, dar și culturali. Mirii îmbrăcau la nuntă cu multă demnitate costume populare tradiționale, specifice zonei etnografice, deoarece acestea posedă valoare unică și o semnificație profundă, iar prin acest gest își asumau responsabilitatea să transmită tradiția generațiilor următoare. Pe de altă parte, ansamblul nupțial popular are la bază tradiții creștine care se păstrau cu sfințenie îndeosebi în zona rurală, fiind cea mai autentică păstrătoare a valorilor naționale.

În prima jumătate a secolului al XX-lea, mirii au purtat la nuntă costume tradiționale, cusute cu eforturile și ajutorul rudelor acestora. Cele mai convingătoare probe sunt chiar costumele autentice sau piesele de port ajunse până în zilele noastre. Cercetarea în teren constituie cea mai relevantă metodă de obținere a informației necesare pentru definitivarea studiului nostru, datele de teren fiind completate de cele din muzeele naționale și locale.

Astfel, o bună parte dintre costumele populare care reprezintă iscusința, talentul și mândria neamului, poate cele mai reprezentative, au intrat în patrimoniul muzeelor. Spre exemplu, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală deține peste 2.330 de obiecte de port. Muzeele locale din orașele Edineț, Bălți, Soroca, Ungheni, Camenca, Cahul, Vulcănești ș.a., completează reușit ca tipologie și bogăție tradiția autentică. În muzeele din mediul rural hainele sunt puțin numeroase, însă foarte importante ca valoare. Muzeele din satele Cosăuți, rn. Soroca; Petrunca, rn. Glodeni; Iurceni, rn. Nisporeni; Butuceni, rn. Orhei; Selemet, rn. Cimișlia; Răscăieți, rn. Ștefan-Vodă, de asemenea dispun de materiale valoroase. Sunt conservate colecții prețioase de port și în afara hotarelor Republicii Moldova – în Muzeul de Studiere a Ținutului din Cernăuți, Muzeul în Aer Liber din Cernăuți, Muzeul de Etnologie din Sankt Petersburg, ultimul păstrând cea mai mare colecție de haine populare din spațiul românesc, dar care nu sunt accesibile cercetătorului din România sau Republica Moldova²⁶⁵. Ele au și o vechime apreciabilă și contribuie evident la nuanțarea particularităților portului și la reconstituirea tradiției vestimentare autentice locale sau naționale. Sursele arhivelor naționale sunt completate cu relatări, comentarii și amintiri valoroase.

Pentru cercetarea realizată un interes deosebit îl prezintă colecția vastă de costume populare a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău, deținând costume, piese vestimentare și accesorii datate cu sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea și expozate din perioada interbelică, printre care și costume nupțiale. În cadrul expoziției „Nunta nunților...” (2017) au fost prezentate publicului larg obiectele de patrimoniu, care dezvăluie istoria și tradițiile nupțiale din secolul al XX-lea, prezentând particularitățile portului românesc

²⁶⁵ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească. In: *Akademios*, 2020, nr. 2(57), pp. 144-154.

din Basarabia. În expoziție au putut fi vizualizate în de aproape, prezentate pe manechini, ținutele vestimentare în tradiție populară ale mirilor din zonele geografice de nord, centru și sud, ceea ce a permis identificarea coerentă a particularităților comune și diferențelor zonale evidențiate în costum. Subiectului nunții în tradiție populară este valorificat și în expoziția permanentă a MNEIN, precum și în expozițiile permanente ale muzeelor locale.



Fig. 4.2. Costumul de nuntă în tradiție populară, expoziția „Nunta nunților...” 2017, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

Un aport semnificativ în păstrarea patrimoniului cultural al neamului îl aduc muzeele locale. Identificarea obiectelor de patrimoniu atribuite ceremonialului nupțial în tradiție populară s-a realizat în procesul de documentare în Muzeul de Istorie și Etnografie din s. Stârcea, rn. Glodeni; Muzeul de Istorie și Etnografie din or. Ungheni; Muzeul în devenire al satului Cărbuna, rn. Ialoveni; Muzeul Național Găgăuz de Istorie și Etnografie „D. Cara-Ciobanu” din s. Beșalma, rn. Comrat; Casa-muzeu „Casa părintească” din s. Palanca, rn. Călărași; Muzeul de Istorie și Etnografie din s. Sadaclia, rn. Basarabeasca; Casa-muzeu „Alexandru Donici” din s. Donici, rn. Orhei; Muzeul de Istorie și Etnografie din s. Văleni, rn. Cahul ș.a. În colecțiile acestora sunt identificate costume populare autentice specifice regiunii, inclusiv costume nupțiale și elemente din acestea, fotografii, documente. Bunăoară, la Muzeul raional de Istorie și Etnografie „Lazăr Dubinovski” din or. Fălești a fost descoperită la de mireasă realizată în anul 1944, croită fără poalele fustei (specific secolului al XX-lea), de o finețe și sensibilitate creativă extraordinară (Fig. 4.3.). Menționăm și valoarea materială a produsului executat din pânză de mătase brodată în tehnica cruciuliță în nuanță albăstriu deschis, cu aplicații de paiete și liniile de croi valorizate prin broderie. Un astfel de produs vorbește despre spiritualitatea și legătura profundă cu tradiția neamului a celei care a purtat-o. Din altă perspectivă, vorbește despre faptul că chiar și în vremurile cele mai grele, oamenii au recurs la tradiții pentru alinarea sufletului și exprimarea

naționalității. Patrimoniul muzeelor locale a permis identificarea în colecțiile acestora a pieselor de costum nupțial valoroase din punct de vedere al tipologiei, cât și a încărcăturii simbolice pe care au reușit să păstreze basarabeni în secolul al XX-lea, atât de controversat și dificil.



Fig. 4.3. Ia de mireasă datată cu anul 1944, colecția Muzeului raional de Istorie și Etnografie „Lazăr Dubinovski” din or. Fălești

Fiecare ținută de mireasă era individualizată prin broderiile cu ornament tradițional bogat, cu o deosebită încărcătură simbolică. Un costum tradițional de mireasă se compunea din următoarele piese vestimentare: rochia-cămașă din pânză albă lungă până la glezne, ori mai frecvent combinația de cămașă și fustă croite separat (particularitate de croi specifică secolului al XX-lea), decorată cu broderie alb pe alb sau în nuanțe deschise, în zona pieptilor și pe mânecă, încrețită la gât, cu terminațiile dantelate. Cămașa cu altiță a suportat și ea unele schimbări în croi, simplificându-se construcția și tehnica de brodare. Se atestă cămașa cu altiță croită integral și registrul de broderie a încrețului îndeplinit decorativ. De menționat că Ia arhaică cu altiță avea acest element croit separat și după lățime era o fâșie mai îngustă ca partea inferioară a mânecii, iar „încrețul” potrivea lățimile pentru asamblare. De la talie în jos se îmbrăca fota/catrința prinsă în talie cu cingătoare. Fota/catrința era țesută din lână, de culori închise cu ornament pronunțat. Ornamentul acestei piese în costumul femeiesc făcea diferențierea zonală cea mai semnificativă. Astfel, se evidențiază culorile mai vii la sud și mai rezervate la nord și elementele țesute în câmpul catrinței, dungi/registre verticale la nord și orizontale la sud. Este important de menționat că cromatica costumului de nuntă era una rafinată, în culori naturale armonizate. Părul miresei era împletit, iar în coafură se prindea voalul numit maramă și ghirlanda cu flori. Marama era o fâșie lungă de țesătură fină de mătase (borangic), având marginile și capetele ornamentate cu broderie, executată la fel cu fir de mătase. Motivele ornamentale în costumul de nuntă popular erau florale și/sau motive geometrice, iar fiecare registru de broderie avea semnificație simbolică legată de personalitatea purtătoarei. „Îmbrăcarea miresei” era una dintre cele mai frumoase tradiții la nuntă. Fata îmbrăca costumul de mireasă, apoi i se aranjau în coafura împletită voalul și ghirlanda cu flori. În timpul ritualului, ea era înconjurată de druște și femeia care se ocupă de „gătitul” ei.

Mireasa ședea pe un scaun în fața unei mese împodobite cu jemme, iar druzele îi cântau despre acest moment de căsătorie ca despre un pas spre familie, care o va lipsi de libertate, de copilărie și din acel moment va fi cu povara dorului de părinți și casa părintească. Încălțăminte mireselor era una uzuală – purtau pantofi, dar era important conform tradiției să fie cu vârful închis.

Costumul popular al mirelui în secolul al XX-lea integra următoarele piese de bază – cămașa și pantalonii prinși în talie cu brâu. Cămașa de tip tunică era lungă până deasupra genunchilor, avea croi tradițional în fâșii drepte și se confecționa din pânză fină de in sau bumbac albit. Broderia cămășii de mire era făcută în culoare albă sau nuanțe de bej, amplasată pe guler, încadrând „deschizătura” din față a cămășii, uneori marca umerii și întotdeauna marginile de jos ale mânecilor și poalele cămășii. Tehnica de asamblare a cămășii era cea specifică costumului popular, prin tivire manuală și valorizare a cusăturilor prin broderie. Mai multă intensitate de culoare și ornament se atestă în costumul bărbătesc de la sud și întotdeauna cămașa mirelui era armonizată cu cromatică și motivele ornamentale cu cea a miresei. Acest fapt își are rădăcinile în tradiția străveche de confecționare a cămășii mirelui de către mireasă. Pantalonii erau înguști, confecționați din lână fină albită pentru perioada răcoroasă de toamnă și din in sau bumbac pentru perioada caldă. Deasupra cămășii se îmbrăca bondița, frumos decorată cu aplicații din piele și broderii. În general, cromatică costumului bărbătesc de sărbătoare predominant era deschisă, în nuanțe de bej cu accente cromatice în decorul cămășii și bondiței. În zona de nord bărbații puteau să-și acopere capul cu cușmă din blană de miel decorată cu „floare la ureche”. Încălțau pantofi ori cizme potrivit sezonului. În perioada rece a anului mirii îmbrăcau, pe post de vestimentație exterioară, sumane din postav de culoare bej deschis pentru sărbătoare, decorate cu aplicații de găitan pe borduri și pe poale.

Atât costumul nupțial femeiesc cât și cel bărbătesc, era completat de accesoriile de ritual și de cult, comune costumului modern și celui în tradiții populare, specificate și descrise anterior.

În opinia noastră, atunci când se abordează noțiunea de costum popular autentic, este important să revenim la acel costum care s-a consolidat către mijlocul secolului al XIX-lea, când se practicau meșteșugurile tradiționale de casă: țesut, colorare naturală, cusut manual. Trebuie să luăm în considerare faptul că din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a urmat o perioadă de modernizare, de industrializare, care s-a răsfrânt asupra costumului și a tradiției confecționării portului popular moldovenesc, determinat de reducerea țesutului casnic pentru piesele vestimentare și înlocuirea lor cu stoffe de producție industrială, apariția coloranților chimici care au denaturat pe alocuri cromatică costumului ș.a., iar în secolul al XX-lea, costumul popular a ajuns să fie un simbol național purtat de populație cu ocazia sărbătorilor naționale și mai târziu prezentat cu orice ocazii speciale, de ansamblurile etnofolclorice ale caselor de cultură, școlilor,

grădinițelor. Din acest motiv, când descriem portul popular autentic utilizat în tradiția maritală din Basarabia este corect să identificăm caracteristicile costumului autentic, cu identificarea și menționarea aspectelor de amprentă a creației populare materiale și spirituale, caracteristice structurii demografice a zonei etnografice din care face parte. Aceste deosebiri s-au reflectat în croială, ornamentică, cromatică a costumului și este important de determinat corect în ce măsură apar interferențele. Respectiv, aceste aspecte trebuie să se regăsească și în analiza costumului nupțial al vremii, inspirat din portul popular, dar care în perioada sovietică își pierde valoarea, rare fiind cazurile când miresele purtau costum popular la căsătoria civilă, cea religioasă fiind interzisă.

Încă în perioada interbelică, portului popular i se opunea modernismul ca principalul stil european, incitând libertatea expresiei și afirmarea unei viziuni proprii asupra îmbrăcămintei. Trecerea la noua orânduire a lucrurilor în perioada sovietică, care și-a propus uniformizarea populației și crearea unei noi identități naționale, a fost distrugătoare pentru costumele tradiționale basarabian. În perioada sovietică s-a atestat interesul pentru portul popular, în diverse surse fiind prezentat și promovat costumele „populare moldovenești”. Se recunoștea necesitatea de a păstra diversitatea expresiilor culturale, promovarea creației originale ca un certificat de identitate și etnicitate, însă apare incertitudinea despre faptul cât de autentic este costumele populare prezentate în această perioadă, deoarece se identifică în el mai multe caracteristici străine culturii noastre. Ideologii vremii au încercat prin costumele scenice, să substituie costumele populare autentice, să demonstreze unitatea cu toate popoarele din fostul spațiu sovietic, să uniformizeze acest port popular, prezentând o variantă sintetizată, aprobată la consiliile artistice. Din aceste considerente, pentru perioada sovietică s-a optat pentru sintagma de „costum național moldovenești” pentru a desemna costumele stilizate, create artificial, în contrapondere cu cele autentice, tradiționale²⁶⁶.

În perioada postbelică, se urmărește o tendință de profanare a tradițiilor portului popular local, cu scopul de a crea o nouă identitate a poporului prin imagine. Au fost puse accente eronate pe tradiții și portul popular, prin asimilare de tradiții ale altor popoare, care au fost strămutați pe teritoriul basarabean în urma mișcărilor în perioada imediat postbelică. După cel de-al doilea război mondial, autoritățile sovietice au făcut tot posibilul pentru a forma națiuni noi/moderne în baza popoarelor Imperiului Rus, pentru a crea și întări bazele statului național rus acolo unde nu a existat niciodată.

Costumele populare în perioada sovietică au reprezentat un „produs hibrid” în care au fost integrate nu doar tradițiile străine, dar și piesele vestimentare contemporane, precum și utilizarea

²⁶⁶ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească. In: *Akademios*, 2020, nr. 2(57), pp. 144-154.

stofelor țesute industrial și chiar sintetice. Cromatica a devenit stridentă și ornamentul standardizat/tipizat, realizat mecanic la mașini de cusut și brodat. A început producerea industrializată a costumului popular, ceea ce a știrbit din aspectul rafinat al celui autentic, devenind o interpretare a tradiției potrivită mai mult pentru costum scenic, dar nu echivalent ca valoare meșteșugului popular. Muzeele din țară păstrează astfel de vestigii ale timpului, deoarece ele prezintă surse istorice pentru a documenta schimbările intervenite. Modificările survenite în costumul tradițional, influențate de ideologia perioadei sovietice, au avut un impact special și asupra costumului de nuntă al perioadei examinate.

Valoros cu adevărat este faptul că tradiția își găsește continuitatea, fiind reconstituită de meșterii populari și promovată prin intermediul evenimentelor culturale naționale și internaționale, precum și prin activitatea artiștilor, care prin creație lor, valorifică și promovează tradiția și portul popular moldovenesc. În acest context, remarcabilă este activitatea ansamblului „JOC” – un ambasador cultural care ne-a reprezentat în lume, devenind în scurt timp cartea de vizită Republicii Moldova. Fondată în anul 1945, de-a lungul anilor instituția a promovat talentul poporului nu doar prin dans dar și prin costum, iar prin acest fapt a creat nume de referință și a investit enorm în imaginea națională.

La expoziția dedicată aniversării a 75-a de la fondarea Baletului Național „JOC”, organizată la Muzeul de Istorie a Orașului Chișinău, au fost prezentate costume scenice, fotografiile și materialele video din activitatea artistică a ansamblului. Costumele din suitele coregrafice reflectă diversitatea paletelor folclorice a dansurilor moldovenești, inclusiv și în tradițiile nupțiale²⁶⁷. Printre aceste costume a fost remarcat costumul nupțial scenic din compoziția coregrafică „Nunta Moldovenească” (coregraf – Vladimir Curbet; regie – Eugen Platon). Compoziția integrează în sine un spectru larg de obiceiuri și ritualuri care au loc în cadrul unui ceremonial nupțial tradițional moldovenesc, iar din punct de vedere al scenografiei evenimentului prezintă repartizarea rolurilor tuturor actanților în cadrul nunții reprezentative a secolului al XX-lea. Costumele prezentate în expoziție (Figura 4.4.), au fost confecționate în anii '70 ai secolului trecut de Ivan Carpovici, pentru coregrafia sus-menționată, cu utilizarea materialelor și a tehnicilor moderne, cu excepția unor atribute și recuzite autentice. Se atestă imaginea unui costum „hibrid”, constituit din piese vestimentare stilizate în costum femeiesc și piese vestimentare de croială modernă în costumul bărbătesc. În acest context este necesară desfășurarea noțiunii de „costum scenic” destinat în exclusivitate pentru spectacole, pentru care este admisibilă aplicarea principiului de stilizare/simplificare/omitere a elementelor ne semnificative și accentuare prin exagerare a

²⁶⁷ CERCAȘIN, Marina. Costumul nupțial și sursele sale de cercetare. In: *Akados*, 2020, nr. 4(59), pp. 130-136.

elementelor esențiale, cu scopul de a asigura o mai bună vizibilitate și expresivitate, în timpul mișcării rapide în dans și de la distanțe mari.



Fig. 4.4. Imagini din expoziția jubiliară a Baletului Național „JOC”, Muzeul de Istorie a Orașului Chișinău, 2020

Un alt promotor al culturii, artei și tradițiilor populare cu renume mondial, a fost Orchestra Națională de muzică populară „Lăutarii”, fondată în anul 1970, în cadrul Filarmonicii de Stat din RSS Moldovenească, de interpretul Nicolae Sulac. Membrii orchestrei au adoptat costumul popular reinterpretat pentru imaginea scenică. Fiind activ promovate de artiștii naționali, costumele scenice au dat imbold unei noi tendințe de adoptate pentru ceremonia nunții a costumelor combinate – moderne cu elemente de port popular, care s-a pronunțat în perioada sovietică și găsește continuitate până în prezent.

Urmărind direcția de evoluție a costumului popular, care tot mai puțin s-a încadrat în viața modernă, prin prestanță veritabilă și mai puțin veritabilă, astăzi mai mult ca oricând este actuală preocuparea pentru păstrarea patrimoniului cultural al neamului. În vederea acestui fapt se organizează și sunt susținute proiecte de reconstituire a portului popular, implicit cu integrarea acestuia în ansamblul vestimentar nupțial. Un aport semnificativ la acest capitol îl aduc membrii comunității „Șezătoarea Basarabiei”, care de mai mulți ani recuperează tradiția autenticității și originalității costumului popular moldovenesc, prin acțiuni îndreptate spre cunoașterea mai profundă a tradițiilor și a confecționării hainelor după modelele arhaice autentice. Această comunitate și-a asumat responsabilitatea de a recupera de la posibila dispariție cămașa tradițională ca parte esențială a costumului popular autentic. Participanții la întrunirile „Șezătorii Basarabiei” sunt muzeografi, meșteri populari, cadre didactice, ingineri și persoane din alte profesii pasionate de tradiții. Piesele de costum create în cadrul comunității respectă materialele specifice, bogăția

tehnicilor vechi, motivele ornamentele originale, valoarea rezultând în menținerea vie a tradiției portului popular în Republica Moldova²⁶⁸

Studiul realizat asupra subiectului poziționării costumului popular nupțial în ceremonialul nupțial al secolului al XX-lea, a evidențiat câteva aspecte definitorii de evoluție a costumului popular nupțial: a fost valorizat cu precădere în zonele rurale până în anii '30 ai secolului al XX-lea; a evoluat către sortimentul de costum festiv; a asimilat noi materiale și tehnici de confecționare și decor; a trecut prin procesul de producere mecanizată și industrială; a fost valorificat în costumul scenic; a găsit o interpretare stilizată în costumul nupțial modern. Decisiv au influențat creația populară factorii socio-economici – industrializarea și comerțul, împreună cu accentele făcute de orânduirea politică. În concluzia acestei reflecții valorice, nu vor fi puse accentele pe amprentele sumbre ale perioadei, ci se va susține ideea că costumul popular se află într-o continuă evoluție paralelă și raportată la evoluția societății. Semnificația și valoarea costumului popular nupțial a evoluat, păstrându-și existența în fiecare din perioadele istorice atestate, dar într-o nouă interpretare.

4.2. Ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia în perioada interbelică

Vestimentația nu este altceva decât reflecția interiorului ființei umane – a trăirilor sufletești, a prejudecăților și a libertăților. Un aspect determinant în viziunea despre frumos îl are tradiția, care în mod direct influențează constituirea imaginii omului și, respectiv, constituirea ansamblului vestimentar.

Evenimentul nunții întotdeauna a fost și rămâne un prilej irevocabil pentru a etala cea mai minunată imagine, care va rămâne imortalizată în albumul de fotografii al familiei și cu siguranță în amintiri pentru toată viața. Tradițiile privind costumul de nuntă secole la rând s-au intercalat cu specificul culturilor și au avut caracter individual. Multe lucruri s-au schimbat odată cu progresul tehnic care a început la mijlocul secolului al XIX-lea și care au influențat asupra modei nemijlocit și au favorizat o dezvoltare mai rapidă prin mecanizarea procesului de coasere și prin intermediul noilor mijloace de răspândire a informație, în particular – prezentări și reviste de modă, ilustrații, fotografii. Casele de modă de la Paris au dictat tendințele în Europa, în prima jumătate a secolului al XX-lea, iar silueta costumului nupțial a urmat fidel schimbările generale ale modei, fapt pe care îl dovedesc fotografiile de epocă. O accepție comună, care a fost primită în țările Europei occidentale în această perioadă, a constituit culoarea albă a rochiei de mireasă ca și simbol al

²⁶⁸ Șezătoarea Basarabiei, [online] [citată 18.11.2023]. Disponibil: <https://sezatoare.md/>

inocenței și costumul clasic și sobru al mirelui, ca simbol al bărbăției, puterii și stabilității²⁶⁹. Chiar de la începutul secolului al XX-lea, siluetele și proporțiile costumului au început să se schimbe foarte rapid, în special rochiile, care de la corset și fustă lungă purtate de femei secole la rând, au devenit incredibil de scurte și îndrăznețe în epoca Charleston-ului, pentru ca să se alungească din nou în epoca depresiunii. Pe parcursul întregului secol evenimentele sociale, culturale și politice și-au pus amprenta pe evoluția costumului de nuntă, care a suferit schimbări practic la fiecare decadă în ceea ce privește silueta, stofele, accesoriizarea ținutelor²⁷⁰.

Este bine de luat aminte că costumul reflectă condițiile sociale ale mediului în care se regăsește purtătorul. Atunci când vorbim despre vestimentație, de fapt, analizăm și abordăm diferite aspecte ale vieții în contextul cărora se constituie acest costum. Deși vestimentația în diferite perioade a fost reflectată în mai multe studii²⁷¹ și a devenit subiectul unor expoziții tematice²⁷², constatăm că evoluția și schimbările produse în ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia nu au fost abordate în istoriografie, astfel fiind depistată o lacună semnificativă pe care intenționăm să o suplینim. Evoluția costumului nupțial este urmărită prin prisma evenimentelor sociale, culturale și politice, precum și prin prisma moralității religioase, întrucât actul căsătoriei este mai mult decât o formalitate, este o responsabilitate morală și un jurământ al tinerilor în fața celui divin. Totodată, analizând costumul de nuntă, trebuie să-l percepem ca fiind cel mai frumos, cel mai scump și cu o încărcătură simbolică majoră pentru purtător, fiind etalat în unul din cele mai importante evenimente ale vieții. Per ansamblu, perioada secolului al XX-lea, în retrospectiva secolelor anterioare, poate fi caracterizată de schimbări fulminante declanșate de numeroase descoperiri științifice în diverse domenii, ceea ce a determinat progresul rapid și schimbările viziunilor ideologice.

Începutul secolului al XX-lea, până la primul război mondial, a fost denumit „la belle époque”, din franceză – „epoca frumoasă”, ceea ce desemna o realitate îndestulată, în care burghezia devenise clasa dominantă în sfera economică, precum și politică, iar în aspect vestimentar, burghezia etala cele mai sofisticate ținute dictate de moda pariziană. În spațiul românesc costumele citadine urmau moda din marile capitale europene, răspândite prin

²⁶⁹ CERCAȘIN, Marina. Evoluția ansamblului vestimentar nupțial orășenesc în perioada interbelică. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Ediția 2, 22-23 septembrie 2020, Chișinău. Iași – Chișinău: 2020, pp. 262-266.

²⁷⁰ Ibidem, pp. 262-266.

²⁷¹ ZELENCIUC, V. *Moldavian National Costume*. Chișinău, Timpul, 1985. 143 p.; НАНН, Д. *История костюма. 1200–2000 / Пер с англ. Т. Г. Супруновой*. М.: Астрель: АСТ, 2008. 344 p.; IONESCU, Adrian-Silvan. *Moda și societatea urbană*, București, 2006. 627 p.; NANU, Adina. *Artă. Stil. Costum*. Noi Media Print, 2007. 305 p.; CIBOTARU, I.H. *Obiceiuri nupțiale din Moldova*. Iași, 2009. 780 p.; BUZILĂ, V. *Portul Popular din Republica Moldova*. Chișinău, 2011. 119 p.; BASSO STĂNESCU, E. *Nunta între ritual și spectacol*, Teză de doctor în domeniul Arte vizuale, Cluj-Napoca, 2011 ș.a.

²⁷² Expoziția „Nunta nunților... (din patrimoniul MNEIN)”, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, 2017.

intermediul revistelor de modă și realizate datorită atelierelor de croitorie, modistelor, pălărierilor și a cizmarilor iscusiți. Imagini ale cuplurilor în costum modern au fost immortalizate de fotografii timpului în ateliere specializate (Fig. 4.5.).

În fotografiile de nuntă din perioada antebelică, costumul nupțial avea deja trăsături ale costumului contemporan, dar cu caracterul sobru și diafan în același timp, specific acelei epoci. Detaliile de croială atestate în fotografii, confirmă faptul că România înainte de primul război mondial a urmat pasul modei europene. Prima decadă a secolului al XX-lea, a menținut în modă siluetele rafinate, firave, încă modelate de corset. În 1902, ministrul învățământului român Spiru Haret, printre primii în Europa, a interzis purtarea corsetului în școală²⁷³. Totuși, corsetele au modelat siluetele feminine încă un deceniu. Progresul tehnic și industrializarea producerii îmbrăcămintei s-a dezvoltat tot mai mult și a condus firesc la dezvoltarea industriei modei, iar în rezultat, la schimbarea valorilor și poziționarea tradițiilor pe un plan separat de viața cotidiană.

Fotografiile din diferite zone geografice de pe teritoriul actual al Republicii Moldova, datând cu începutul secolului al XX-lea, prezintă cupluri îmbrăcate în vestimentație modernă actuală timpului. Urmând moda marilor capitale europene, costumul nupțial modern păstra forma, liniile de siluetă, cromatică și elementele decorative ale tendințelor generale.



Fig. 4.5. Fotografii realizate în ateliere specializate, Chișinău, încep. sec. XX, arhiva Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău

²⁷³ CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul și ritualul nunții pe teritoriul Moldovei în secolul al XX-lea. In: *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural / Conservation and restoration of cultural heritage*. Editor Nicoleta Vornicu. Iași: Doxologia, 2022, pp. 175-198.

În fotografiile primei decade, miresele apar în rochie albă, dar nu ca regulă, deoarece se atestă și rochii de culori închise. Erau lungi, cu corsajul ajustat și fusta fără prea mult volum, căzând liber în falduri până la podea. Silueta feminină amintea ceasul cu nisip, modelată de piesele de lenjerie. Acele rochii creau o siluetă fragilă, dar acopereau corpul în totalitate, cu guler pe gât ascunzând decolteul și cu mânecile lungi. Mănușile erau un atribut actual al timpului și adesea se foloseau în ținutele de seară. Rochiile se confecționau din stofe scumpe, deosebite și o atenție majoră se acorda detaliilor. Un cronicar al timpului remarcă: „Stofele se întrebuintează rar în starea lor naturală, se brodează, se crestează, se ajurează, se încrustează cu dantelă, se acoperă cu aplicații de toate felurile”²⁷⁴. Părul era adunat modest în coafură decorată cu o agrafă, panglică, diademă și voal transparent lung. În picioare încălțau ciorapi și pantofi sau cizme cu șireturi. Buchetul miresei prezenta o compoziție bogată care completa imaginea de sărbătoare.

Costumul mirelui de la începutul secolului al XX-lea reprezenta un ansamblu vestimentar clasic și sobru, urmând tradițiile modei engleze. Silueta bărbătească era ușor ajustată. Principalele piese vestimentare în costumul mirelui erau cămașa albă cu guler apretat și ridicat pe gât, accesoriat cu papion; pantalonii de culoare închisă cu dungă, îngustați spre terminație. Peste cămașă se îmbrăca vesta ajustată cu nasturi mici în față, iar peste vestă – sacoul cu revere și bordul răscoit rotunjit, ori purtau un cardigan lung până la genunchi. Variația îmbrăcămintei exterioare era determinată de anotimp. Diversificarea și accentele în costumul bărbătesc se făceau cu ajutorul detaliilor și a accesoriilor, precum: papionul, buchețelul mirelui, lăntișor prins de reverul vestei, mănuși ș.a.

După o scurtă perioadă înfloritoare, a urmat perioada dezastruoasă a primului război mondial. Prin dimensiunile sale temporale și geografice, prin mari eforturi umane și materiale suportate de toate statele combatante, prin caracteristicile sale militare și, nu în ultimul rând, prin pierderi umane enorme, perioada războiului a schimbat radical modul de viață al oamenilor și a marcat într-un mod tragic sfârșitul brusc al unei lumi și începutul unei noi epoci, cu noi ideologii și noi tehnologii. Pentru viața socială și culturală un impact major s-a produs prin revoluționarea industriei spectacolelor, în care radioul și cinematograful au devenit un mijloc de recreație dar și de transmitere mai rapidă a informației. Viața cotidiană a căpătat tot mai mult dinamism, iar accesul la bunurile de larg consum au început să șteargă din delimitările în societate²⁷⁵.

²⁷⁴ Moda Universului, anul I, nr. 1, 1899. Citat după: A. Nanu, *Artă. Stil. Costum*, p. 225.

²⁷⁵ CERCAȘIN, Marina. Evoluția ansamblului vestimentar nupțial orășenesc în perioada interbelică. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Ediția 2, 22-23 septembrie 2020, Chișinău. Iași – Chișinău: 2020, pp. 262-266.

În ceea ce privește tradițiile legate de căsătorie, în spațiul românesc, acestea erau controlate de Biserică, iar dragostea tinerilor nu întotdeauna era un argument suficient pentru a se oficia căsătoria, întrucât mai presus era aspectul financiar, altfel spus zestrea, negociate în prealabil de familiile tinerilor. Întrucât cutumele bisericesti, precum și delimitările sociale se respectau cu strictețe, căsătoriile se încheiau în cadrul acelorași grupuri sociale, definite prin avere, statut, iar în mediul orășenesc contau și studiile tinerilor. După cum menționează Ioan Scurtu „Dacă acordul stabilit între familii se respecta, tinerii se căsătoreau religios și civil, iar nunta era un adevărat spectacol”²⁷⁶.

În aspect vestimentar, perioada de război evident că nu a favorizat o înflorire a modei, dar dezvoltarea ei nu s-a stopat. Moda a încetat să mai fie privilegiul unei clase înguste de consumatori, răspândindu-se în mase.

După război, odată distrusă ordinea socială existentă, a condus spre o mișcare feministă care se impunea tot mai mult. Într-o situație de impas femeile s-au văzut nevoite să-și întrețină financiar familia și s-au încadrat în câmpul muncii. Astfel au început să joace un rol nou în societate, ocupând poziții noi. Pentru costumul feminin această perioadă a adus schimbări radicale. Necesitatea de încadrare a femeilor în câmpul muncii, impusă de condițiile grele ale vremii, au condus la adoptarea unui costum mult mai practic și mai confortabil. Dezastrul și sărăcia au lăsat în urmă luxul de odinioară caracteristic pentru ținutele feminine, fiind restricționată chiar și utilizarea materialelor, în favoarea identificării unor soluții practice. Silueta feminină tindea să devină mai liberă. Lungimea fustelor a început să se scurteze, de la nivelul gleznei în 1910, la jumătatea gambei în 1919 și până în 1925, cele mai scurte fuste erau până sub genunchi. Cu toate acestea, era o perioadă de experimente în modă și era pentru prima dată când modelierii puteau lucra cu siluete diverse și inovațiile nu au lipsit. Dezvoltarea industriei textile a dus la diversificarea asortimentului de materiale cu componentă naturală. Costumul de fiecare zi era format din bluză, fustă lungă și jachetă cu elemente de croială clasică bărbătească, ceea ce era cu adevărat revoluționar pentru îmbrăcămintea feminină. Doar unele detalii ca pălăriile decorate cu pană și fundă, dar care după formă aminteau caschetele militare și poșetele, au constituit accentele cochete ale costumului. O altă noutate a devenit faptul că femeile puteau apărea pe stradă fără pălărie și mănuși, chiar și din ținuta miresele putea să lipsească voalul. În perioada războiului se purta mult negru, în semn de doliu. Acest fapt poate fi observat și în fotografiile de nuntă din perioada primului război mondial și anii eminenți acestuia, relevând dramatismul acelei vremii. Chiar și în ziua nunții, miresele renunță la rochia albă, afișând o ținută sumbră. Ceea ce mai

²⁷⁶ *Istoria Românilor în Secolul XX*, Editura Paideia, 1999.

păstrează tradiția populară în costumul nupțial modern, sunt accesoriile, funcția apotropaică a acestora fiind primordială.

Rochia miresei proporțional corespunde siluetei caracteristice acelei vremi, cu nivelul taliei ridicat marcat de un cordon lat și fusta lungă cu falduri modeste. Corsajul era închis până la bărbie, cu guler static și mânecile lungi corespunzător accepției morale. Rochia era decorată modest cu volan alb la guler, broderie cu motive florale pe corsajul rochiei și o cataramă pătrată la cordon. Atributele ritualice de nuntă care completează ținuta miresei din imagine (Figura 4.7.), reprezintă coronița fixată în coafură, prosopul trecut peste umărul stâng și legat într-o parte, lănțișor cu crucifix la gât, batista în mâna stângă și legătura din flori de câmp și busuioc în mâna dreaptă²⁷⁷.



Fig. 4.6. Fotografie realizată în atelier fotografic, Chișinău, anii 1910



Fig.4.7. Miri din s. Sturzești, Bălți, 1918, fond MNEIN

Schimbările care au intervenit în costumul bărbătesc nu au fost la fel de semnificative ca cele ale costumului femeiesc, dar totodată, au evoluat spre o ținută mai lejeră și mai modestă din punct de vedere al țesăturilor utilizate. În esență, costumul se constituia din cămașă, vestă, pantaloni și sacou. Sacoul cu două rânduri de nasturi a înlocuit redingota elegantă în ținuta de sărbătoare. Totuși, aspectul elegant era redat de albul cămășii care se vedea la guler legat cu cravată neagră. Culoarea vestei și a sacoului era deschisă pentru ocazii speciale, actuale acelei vremi fiind nuanțele de albastru, cenușiul și brunul, iar pantalonii, în contrast, erau de culoare închisă²⁷⁸.

²⁷⁷ CERCAȘIN, Marina. Evoluția ansamblului vestimentar nupțial orășenesc în perioada interbelică. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Ediția 2, 22-23 septembrie 2020, Chișinău. Iași – Chișinău: 2020, pp. 262-266

²⁷⁸ CERCAȘIN, Marina. Evoluția ansamblului vestimentar nupțial orășenesc în perioada interbelică, pp. 262-266.

Cuplurile din mediul citadin au optat cu precădere pentru costumul nupțial modern, care a evoluat în a treia decadă a secolului al XX-lea sub influența occidentală popularizată prin intermediul cinematografului, muzicii și dansului. Ritmurile frenetice de Charleston au prins în dans tineretul acelei epoci. Cluburile de dans erau acel loc, unde s-a conturat un nou stil de viață al femeilor moderne, alături de bărbați și cu drepturi egale. Ele își permiteau să-și aplice un machiaj foarte activ, să servească cocktailuri și chiar să fumeze, iar lungimea rochiilor s-a scurtat, cu o îndrăzneală incredibilă, până sub genunchi. Aportul incontestabil în această schimbare l-a adus cinematograful, făcând din artiștii descătușați idoli demni de a fi copiați.

Pe de altă parte, producerea îmbrăcăminteii a fost industrializată și odată cu aceasta, formele s-au simplificat și s-au apreciat tot mai mult aspectele de funcționalitate. Siluetele suple ale adolescentelor erau puse în valoare prin formele geometrificate ale vestimentației. Actualele acelei vremi erau „rochia-sac” sau compleul bluza-fustă, care ascundeau talia, dar făceau un accent pe șolduri, cu cordon sau o simplă divizare. Rochia de mireasă în anii '20 era cu precădere de culoare albă sau nuanță deschisă albăstrie, crem și ca siluetă corespundea tendințelor generale ale modei. Cele mai splendide rochii erau decorate cu paiete și mărgelute, dar toate aveau decor aplicativ din dantelă, volane ori franjuri. Strălucirea rochiei a readus spiritual vremurilor bune. Avea lungimea până sub genunchi și în pofida accepțiunilor morale anterioare, putea fi ușor decoltată în față, cu mâneci lungi, ori mâneci scurte și mănuși. Ciorapii albi de mătase artificială erau de nelipsit, pentru rochia care s-a scurtat lăsând la vedere picioarele. Pantofii cu baretă și toc în formă de mosorel, erau și ei de culoare albă. Cu toată îndrăzneala costumului, capul miresei trebuia să fie acoperit. Femeile purtau părul tuns scurt, o coroniță din mărgelute și flori fixată pe cap orizontal peste voalul din material fin și transparent, decorat cu broderii pe margini. Lungimea voalului depășea înălțimea miresei așternându-se pe pământ ca o trenă. La gât mireasă putea avea un șirag de mărgelute albe. Strălucire suplimentară ținutei miresei îi confereau firele lungi de argint prinse de coroniță din părțile laterale, lăsate să cadă liber în față peste rochie.

Costumul bărbătesc în contrast cu cel feminin era discret ca formă și cromatică. Costumul de nuntă de obicei era negru, constituit din trei piese: vestă, pantaloni și sacou. Vestea ca excepție putea fi de culoare albă în ținuta de sărbătoare. Sacoul avea silueta dreaptă, guler cu revere, sistem de închidere la un rând de nasturi, buzunare tăiate cu clapă și un buzunar pectoral pentru batistă. Gulerul scrobuit al cămășii era ridicat pe gât în sus și fixat cu papion alb. De remarcat faptul că militarii în ziua nunții purtau uniformă. Pe piept mirele avea prins un mic buchet decorativ, ca accesoriu obligatoriu cu încărcătură simbolică în tradiția nupțială. Butoniera mirelui era de obicei realizată din florile din care se confecționează coronița miresei sau buchetul acesteia, ca un simbol de legătură între miri.

Între anii 1929 și 1933, întreaga lume s-a confruntat cu criza economică, care a avut efecte devastatoare, atât în țările puternic industrializate, cât și în cele mai puțin dezvoltate. Consecință a fost șomajul fără precedent. După o perioadă de bunăstare și dezvoltare, schimbările aduse de criză au modificat din nou cursul vieții. Oamenii totuși încercau să trăiască frumos în ritmuri noi de rumba, care induceau într-o fantezie romantică, asemeni unei cortine după care însă se ascundea sărăcia și nevoile. Moda anilor '30 a tins să readucă în imagine suflul „epocii minunate” de dinaintea primului război mondial. Acest fapt este bine ilustrat de revistele populare ale perioadei (Fig. 4.8.). Renumitele case de modă de la Paris propuneau pentru femei ținute cu croieli complicate și incomode, cu drapaje și fuste lungi, iar femeile înlăturate din slujbe și pierzând unele din libertățile cucerite, au primit cu bunăvoință noile siluete deosebit de feminine și romantice.

În perioada interbelică cele mai promovate magazine erau cele de țesături, îmbrăcăminte și diverse accesorii. În materie de produse, magazinele ofereau diferite furnituri pentru croitorie, stoffe, pânzeturi, albituri, precum și diferite articole de vestimentație din stofă și blănuri, accesorii precum pălării, mănuși, genți, curele etc. Magazine care distribuiau astfel de produse se menționează în Chișinău pe strada Alexandru cel Bun: „Fotin Enescu”, „La Altman”, „Contesa”, promovate prin afișe publicitare în revistele timpului. Siluetele moderne, promovate în reviste, dacă nu puteau fi procurate atunci, erau cusute la comandă individuală. De asemenea, în fiecare localitate erau meșterițe iscusite în croitorie.



Fig. 4.8. Pagini de revista săptămânală 25.XII – 1.I.1939, fondul Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău



Fig. 4.9. Carte poștală, 1937, fond MIOC

Pentru rochiile de mireasă se foloseau stoffe curgătoare, lucioase, croite pe bie și cu drapaje în zona pieptului, care permiteau mulare perfectă pe corp, iar fustele ajustate pe șolduri erau lungi

până la pământ, ușor evazate în jos cu clini și trenă. Sortimentul textil era variat, pornind de la stofe pline – atlas, tafta, continuând cu cele ușoare și vaporose: șifon, muselină de mătase, tul, dantelă. Conform canoanelor morale, rochia era albă, putea să aibă un decolteu modest, dar mânecile trebuiau să fie lungi. Aspectul decorativ al rochiei era determinat de caracteristicile stofei și de croială, iar elementele decorative aplicate s-au redus la o broșă mică sau o cataramă ca accent. În coafura miresei, aranjată în bucle ondulate, se prindea coronița și voalul lung asemeni unei trene, din stofă transparentă, care se păstrează în tradiții ca simbol al castității și al modestiei miresei. În fotografiile acestei perioade (Figura 4.9.), miresele țin cu ambele mâini un buchet bogat din diferite flori²⁷⁹.



Fig. 4.10. Nunta, Orhei, 7 martie 1937 / arhiva MNEIN



Fig. 4.11. Miri din Bălți, 1937, arhiva MNEIN

În timp ce femeile erau preocupate de frumusețe, să-și achiziționeze și să demonstreze cele mai moderne rochii, bărbații cu aceeași pasiune erau preocupați de sfera politică. În spatele acestui aspect stă practicitatea bărbaților, rezultată din rolul existențial de protector și susținător al familiei, lângă care femeia are rol de bijuterie și etalează bunăstarea financiară asigurată de bărbat. În continuare costumul bărbătesc a rămas conservativ, atestând ușoare schimbări de siluetă, care în anii '30 a obținut mai mult rafinament și solemnitate. Costumul mirelui era foarte elegant și rafinat atât ca croială, cât și calitate a stofei și confecționare. Era de culoare neagră, iar cămașa imaculat de albă. Smochingul purtat cu precădere în ziua nunții era ușor ajustat pe talie, cu cusătură și șliț pe linia de simetrie a spatelui, se încheia cu unul sau doi nasturi la nivelul taliei în față și avea revere late din stofă lucioasă în contrast cu stoffa de bază. Pantalonii erau drepecți, călcați

²⁷⁹ CERCAȘIN, Marina. Evoluția ansamblului vestimentar nupțial orășenesc în perioada interbelică. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Ediția 2, 22-23 septembrie 2020, Chișinău. Iași – Chișinău: 2020, pp. 262-266

la dungă și cu terminația răsfrântă. Papionul alb la gât și butoniera de flori prinsă de colțul reverului constituiau accentele distinctive și definatorii în costumul mirelui acestei perioade²⁸⁰.

4.3. Ansamblul vestimentar nupțial în RSS Moldovenească

Cel de al Doilea Război Mondial a devastat din nou liniștea și stabilitatea în întreaga lume. Încă mai dramatic s-a pronunțat sărăcia. Autoritățile nou instaurate tindeau să uniformizeze clasele sociale prin coborârea nivelului de trai la limita sărăciei. Aceste stăruințe s-au exprimat inclusiv prin reprimarea oricărei eleganțe considerate drept un apanaj de statut sau fantezii vestimentare considerate drept o modalitate de a se evidenția. Însă, nici în vremurile cele mai grele industria modei nu s-a oprit din dezvoltare, ceea ce se explică prin faptul că constituie o sferă importantă a comerțului și în general a economiei. Pe plan mondial, țările de forță care au dirijat industria modei au fost: Marea Britanie, Franța și SUA. Totuși, chiar de la începutul războiului, inclusiv și în aceste țări, s-au impus norme stricte pentru cantitatea de îmbrăcăminte pe care o putea procura o persoană, era prestabilit tipul și cantitatea de stofă care să fie utilizată. Aceste norme s-au respectat încă mult timp, aproape un deceniu, până s-a redresat situația economică.

Pentru a se adapta la criza predominantă, casele de modă au început să folosească materiale ieftine, accesibile fără a suporta costuri suplimentare de transportare, devamare ș.a. În mare măsură se foloseau textilele din bumbac și o noutate alternativă pentru textilele tehnice – fibra sintetică de nailon, rezistentă și ieftină. S-a pus accent pe dezvoltarea industriilor de producere și în tot mai multe orașe au început să apară magazinele universale, care și-au adus aportul în domeniul vestimentar, propunând reproduceri ale modelelor celor mai selecte ateliere. În așa mod s-a stabilit noul curs în dezvoltarea industriei modei – îmbrăcăminte prêt-a-porter. În RSS Moldovenească au fost create întreprinderi de industrie ușoară, care activau în principal pe baza materiilor prime importate din alte republici ale Uniunii și parțial pe cele locale – producerea de gogoși de mătase, piele, lână. În țară se produceau țesături de mătase și bumbac, tricotaje, blană și confecții din blană, încălțăminte, covoare etc. În Chișinău activau: „Fabrica de tricotaj și confecționare a ciorapilor din Chișinău” fondată în 1944 (redenumită în 1954 – Fabrica de tricotaje „Steaua roșie”); din 1945 – „Fabrica de îmbrăcăminte nr.1” (din 1966 – «Кишиневская Швейная Фабрика Имени XXIII Съезда КПСС»), din 1993 – S.A. „Ionel”); întreprinderea de încălțăminte „Zorile” fondată în 1945. La Bălți activa fabrica de blănuri și fabrica de îmbrăcăminte; la Bender – fabrici de îmbrăcăminte și încălțăminte, producere de mătase, textile, filaturi de bumbac; la

²⁸⁰ CERCAȘIN, Marina. Evoluția ansamblului vestimentar nupțial orășenesc în perioada interbelică. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, pp. 262-266.

Tiraspol – fabrici producătoare de filaturi, textile din bumbac, îmbrăcăminte; în Orhei – fabrică de covoare și textile; în Rîbnița - fabrica de tricotaje și lenjerie, la Comrat – fabrica de covoare. Astfel, anii '40 au constituit o perioadă complexă în diferite aspecte, dar care pentru modă a însemnat începutul unui proces de divizare a conceptelor de „modă înaltă” și „modă uzuală”, consolidate în timp și dezvoltate independent de situația economică și politică²⁸¹.

Aspectele legate de cultură și tradiții, în perioada administrației sovietice, s-au aflat sub presiunea sistemului totalitar-represiv și al restricțiilor ideologice. Totuși, tradițiile nupțiale au fost menținute la nivel de repere identitare. Costumul nupțial a tins tot mai mult să preia caracteristici ale costumului modern.

În timpul războiului, uniforme militare erau afișate peste tot și cu toate ocaziile, devenind un etalon de îmbrăcăminte. Vestimentația civilă, sub această influență a devenit mult mai practică și mai strictă. O lipsă acută de materiale care s-a pronunțat în perioada de război, a dat naștere unei lozinci de motivare „Confecționează singur!”. Astfel, o pereche de pantaloni pentru bărbați putea fi transformată într-o fustă dreaptă sau vestă, un pulover vechi tricotat putea fi desfăcut și prefăcut în haine pentru copii, o rochie nouă era cusută din părțile bine păstrate ale unei rochii vechi, iar o pătură din lână putea și transformată într-o haină groasă de iarnă. Niciodată ca până acum inventivitatea nu a fost atât de înalt apreciată. În țările însărăcite după război. Hainele erau cusute din materiale reciclate - celuloză, lână regenerată. Un om „de rând” se îmbrăca foarte sărac.

Adina Nanu în „Artă. Stil. Costum” descrie o situație care era resimțită în acea perioadă în Republica Populară Română, dar care era atât de înțeleasă și cunoscută pentru toate țările ocupate de regimul totalitar comunist: „Ca și odinioară în vremea Revoluției Franceze, și acum singurul mod de salvare a fost retragerea în anonim, prin veșminte ponosite. În noua, strada oferea o priveliște cenușie, tristă, fără nici o pată de culoare vie... Culmea eleganței o constituiau bluzele și rochiile de mireasă din mătase naturală albă recuperată din parașutele americane abandonate pe câmp.”²⁸²

În linii generale, decada anilor '40 aduce o schimbare majoră în moda feminină, în favoarea unei ținute comode și nepretențioase. Silueta costumului feminin a devenit mai ajustată, talia se subliniază printr-un cordon subtil, pentru a pune în valoare feminitatea, iar lungimea fustei s-a ridicat până la jumătatea gambelor din considerente practice și de economie a stofelor. Drapajele și mânecile bufante au fost înlocuite de croielile mai modeste. Din uniforme militare au fost

²⁸¹ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina. Ateliere de confecționare a pieselor textile și vestimentare din RSS Moldovenească în anii 1945–1960. In: *ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS*, XL vol. I, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, Iași: PIM, 2019, pp. 275-286.

²⁸² NANU, Adina. *Artă. Stil. Costum*, Noi Media Print, 2007. 305 p.

preluate unele elemente de croială specifice. Accentul pe linia umerilor se făcea cu ajutorul pernițelor atașate, ceea ce crea o siluetă mai rigidă – cu spete late. Buzunare aplicate au început să apară chiar și pe rochii. O notă mai intensă de feminitate în acea perioadă era creată de sortimentul materialelor cu imprimeuri florale.

Moldova sovietică a stagnat în sărăcie o perioadă mai îndelungată decât țările vecine. Din cauza situației social-economice degradante, mai ales în primii ani postbelici, multe femei nu și-au cusut rochii de mireasă nici măcar pentru un astfel de eveniment major în viața lor, optând pentru o rochie nouă „simplă”, care urma să fie purtată și cu alte ocazii.



Fig. 4.12. Costumul de nuntă în perioada celui de al Doilea Război Mondial



Fig. 4.13. Rochia miresei Domnica Popov, s. Crăsnoșeni, rn. Telenești, 1946, fond MIOC

În fondurile Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău a fost identificată o rochie de mireasă (Fig.4.13.), care a aparținut locuitoarei satului Crăsnoșeni, rn. Telenești, datată cu anul 1946. La prima vedere pare să fie o rochie simplă de zi cu zi, dar încadrată în contextul temporal, apare justificată și plină de sensibilitate, delicatețe și gingășie. Rochia este confecționată din țesătură ușoară semitransparentă – șifon cu imprimeu colorat floral (flori de culoare oranj și albastru deschis, pe fondal alb) pentru corsaj și mâneci, combinat cu batist alb uniton pentru fustă. Liniile de croială ale rochiei pun în valoare feminitatea prin particularitățile de croială: decolteu în formă de litera „V”, creți în zona pieptului, mâneci 2/4 ușor încrețite la capul de manecă și la terminație, corseletă pentru a accentua talia, fusta în clini ușor evazată și cu volan la terminație. Această rochie este incontestabil un vestigiu al realității acelor vremuri.

În discuție cu informatorul M.G., originară din zona nordică a Republicii Moldova, a precizat despre rochia de mireasă a mamei sale, căsătorită în anul 1949, că aceasta nu era albă. „Rochia mamei era de fason modern pe atunci, din stofă de mătase grea, de culoare crem”²⁸³.

Doamna R.L., meșter popular, a povestit despre costumul de nuntă a soacrei sale, care s-a păstrat în casa părintească. „Am găsit costumul de nuntă al mămunei, într-un sunduc împletit din papură, la un loc cu alte haine și câteva șaluri. Era un costum deosebit din două piese separate – bluză și fustă, din crepe-de-chine de culoare crem. Bluza avea sistem de închidere în față cu nasturei pe toată lungimea, dreaptă până la talie și cu poale încrêțite - un volan lat înnădit la terminație și mâneci lungi. Pe suprafață, bluza era brodată cu flori albe și cusută pe piept cu fâgurele. Fusta era lungă trapezată, croită în clini. Marginile bluzei – pe bord, la terminații, precum și terminația fusteii, erau croșetate și cusute alb pe alb cu găurică rotundă.”²⁸⁴



Fig. 4.14. Miri din s. Hlina,
rn. Briceni, 1949



Fig. 4.15. Miri din s. Șeptilici,
rn. Soroca, 1949

În discuția cu doamna L.C., originară din satul Hlina, rn. Briceni, interlocutoarea își amintește despre rochia de mireasă a mamei, care s-a păstrat mult timp în casa părintească. „În 1949, fratele mamei, soldat în armata sovietică, stabilit în Germania după slujbă, a transmis în Moldova coletul cu rochia de mireasă. Rochia era de nuanță verde-albăstriu, lungă până la gleznă, cu mânecă lungă.” Mireasa avea părul strâns în coafură, acoperită cu voalul încrêțit asemeni unei

²⁸³ Informator M.G., s. Șeptilici, rn. Soroca.

²⁸⁴ Informator R.L, s. Crișcăuți, rn. Dondușen

coronițe pe creștetul capului și cădea în falduri mai scurte pe margini și lung la spate. Aparte, se mai prindea în coafură o coroniță din flori artificiale.”²⁸⁵

În fotografiile de epocă (Fig.4.14 și 4.15) se pot observa și unele detalii de croială, cum ar fi divizarea constructivă a rochiei la nivelul taliei în corsaj fără decolteu și fustă evazată, care cade în falduri verticale, cu lungime până la glezne și colan prins la talie cu capetele legate în partea din față. În mână mireasa ține un buchet de flori naturale. Pantofii erau din piele de culoare închisă, cu călcâi mic și șireturi de fixare pe picior.

Fotografiile datate cu sfârșitul anilor '40 și anii '50 ai secolului al XX-lea, denotă contrastul de asociere în ținuta feminină, a rochiei de mireasă plină de gingășie cu jacheta uzuală din stofă întunecată de lână, de parcă luată de pe umăr bărbătesc, asemenea unei metafore care încadrează momentul fericit de sărbătoare în contextul social degradat de după război. Pe de altă parte, vestimentația exterioară ne vorbește despre faptul că nunta a avut loc în perioada rece a anului, cel mai probabil toamna, conform tradițiilor.



Fig. 4.16. Nunta în sat, anii '50 ai sec. XX, foto Zaharia Cușnir

Silueta bărbătească păstrează în costum liniile de croială drepte și sobre. Aspectul festiv al costumului fiind dat de calitatea stofelor, contrastul elegant de culoare închisă a costumului și albul cămășii, care se vede doar la guler, accesoriizat cu cravata lată în dungii diagonale și buchetelul mirelui prins de reverul sacoului. Croiala sacoului era de siluetă dreaptă, cu borduri suprapuse la două rânduri de nasturi, revere late și umerii drepți, buzunare laterale cu clapă, șlițe laterale. Paltonul de croială clasică avea aceleași elemente constructive, dar cu lungimea sub nivelul genunchilor. Pantalonii erau largi și drepți, cu dungă, din lână de culori închise. În

²⁸⁵ Informator L.C., s. Hlina, rn. Briceni

costumul clasic, pantalonii erau confecționați din aceeași țesătură cu sacoul. Încălțăminte avea vârful lat, ușor rotunjit. Din fotografii, se urmărește tendința de a purta în perioada rece cizme cu carâmb înalt până la jumătatea gambei sau până sub genunchi, tras peste pantaloni, formând cei din urmă buf în regiunea genunchilor.

Căciula de cârlan merită o mențiune specială, fiind remarcată în ținuta bărbaților alături de mirelui și uneori în ținuta mirelui. Bărbații moldoveni s-au identificat în istorie cel mai mult prin purtarea acestui accesoriu. Drept mărturie, oștenii moldoveni din diferite epoci au fost reprezentați purtând căciula de cârlan. De asemenea, căciula este un atribut simbolic în costumul bărbătesc, încoronând ținuta prin prestanță și înălțând silueta. „În strategiile de valorificare a înălțimii, modelarea semiotică a acestei piese devine foarte importantă. Ea este locul de afișare al însemnelor prestigiului, adică al puterii, înțelese din perspectivă socială.”²⁸⁶

Perioadă de redresare a economiei și de adaptare la noul curs al vieții a fost lentă și dificilă. Aflată sub controlul puterii totalitariste sovietice, RSS Moldovenească a fost supusă unui proces dur de subjugare, prin limitarea libertății, prin degradarea învățământului, prin substituirea limbii și a tradițiilor. Activitatea fabricilor deschise în perioada sovietică era interdependentă cu cele din întreaga uniune, importând materie primă „cu socoteală”, ceea ce nu a favorizat dezvoltarea pe deplin a potențialului local, dar nici importul nu avea să satisfacă întru-totul necesitățile populației. Așa că lipsurile și întârzierea în dezvoltare, comparativ cu celelalte țări europene, au continuat să fie resimțite încă mult timp pe teritoriul Moldovei sovietice. Inclusiv, se urmărește o întârziere în ceea ce privește adaptarea tendințelor modei occidentale și implementarea noilor tehnologii.

În spațiul european, mijlocul secolului al XX-lea a debutat în tendințele de modă printr-o explozie de gingășie și feminitate. Femeile au intrat din nou în dreptul de a-și crea imaginea și stilul propriu, exprimându-și pe deplin personalitatea prin vestimentație. „Noua siluetă” propusă femeilor de designerul francez Christian Dior, s-a evidențiat printr-o plastică deosebit de caldă a liniilor, descrisă de umerii înguști și coborâți, talia accentuată și fusta amplă, evazată, în formă de clopot. Această siluetă era caracteristică și pentru costumul de zi cu zi constituit din jacheta ajustată și fusta cu volum încrețită la talie, lungă până la jumătatea gambei, dar și pentru o ținută de ocazie. Siluetă a fost cu adevărat revoluționară și s-a răspândit cu succes, deoarece era exact ceea ce își doreau femeile – să fie din nou gingășe. Ținutele miresei din înalta societate ale acelei vremi, duc cu gândul la perioada romantismului din secolul precedent. Primele figuri în societate întruchipau idealul uman și reieșind din aceasta, la nivelul modei internaționale pot fi

²⁸⁶ BUZILĂ, Varvara. *Costumul popular din Republica Moldova*. Ghid practic. Chișinău, 2011. 170 p.

exemplificate ca imagine etalon pentru costumele de nuntă a anilor '50 cuplurile: Don Juan Carlos și Regina Sofía (1954); Rainier de Mónaco și Grace Kelly (1956).

În RSS Moldovenească la începutul anilor '50, modestia în vestimentație era direct proporțională cu modestia nivelului de trai în țară. Totuși, în ziua nunții, tinerii îmbrăcau cele mai frumoase și elegante ținute de care puteau face rost pentru această ocazie. Erau departe de imaginea costumului nupțial etalat de țările occidentale, însă păstrau aspectele generale de croi caracteristice tendințelor modei uzuale europene. În fotografiile cuplurilor de pe teritoriul Moldovei sovietice din anii '50, pot fi remarcate liniile noi de siluetă. Rochia miresei ca croială se constituia din corsaj și fustă cusute pe linia taliei, suplimentar accentuată cu un colan. Corsajul era închis până la gât, cu guler mic răsfrânt, platcă cu volan în cusătură, sistem de închidere cu nasturei în față, mânecă lungă cu manșetă. Fusta era evazată, căzând în falduri ample, lungă până la glezne, uneori până la jumătatea gambei. Cu toate că în această perioadă erau impuse restricții pentru atributele religioase, voalul lung și transparent a rămas obligatoriu. O particularitate specifică pentru acoperământul capului era coronița înaltă cu volum creat din stofa voalului, decorat cu flori artificiale, acoperind cofura.

Rochia de mireasă albă își avea locul prioritar între opțiunile acestei perioade, dar alegerea miresei era condiționată și de posibilitățile materiale. Din considerente practice, miresele puteau purta la nuntă rochie din stofă cu imprimeu, dovadă fiind momentul imortalizat în fotografia anului 1951 (Figura 4.17.), așa model fiind purtat ulterior și cu alte ocazii.



Fig.4.17. Miri din s. Sănătăuca, rn. Camenca, 1951



Fig.4.18. Miri din s. Albinet, rn. Fălești, 1955



Fig.4.19. Mirii Tatiana și Alexandru Ciubotaru, 1957, arhiva familiei Ciubotaru

Mirele purta costum clasic confecționat din țesătură de lână în amestec, uniton. Sacoul și pantalonii se confecționau din aceeași țesătură. Cromatica costumelor bărbățești era limitată la tonuri închise: maro, gri, albastru, dar pentru costumul festiv negrul era cel mai elegant. Sacoul era de siluetă dreaptă cu umeri lați, lungimea mai jos de nivelul șoldurilor, cu revere și închidere la două rânduri de nasturi, cu buzunar pectoral cu laist și buzunarele inferioare cu clapă. Pantalonii erau de siluetă dreaptă, largi, uneori răsfrânți la terminație, ca siguranță pentru ajustarea lungimii pantalonilor. Vesta nu mai era obligatorie. Cămașa era albă, fără piepți apretați și cu gulerul răsfrânt integrat la cămașă, cu pelerina lată și colțurile lungi și ascuțite. Cravata completa ținuta festivă a mirelui și era lată, de culoare închisă de obicei cu dungi sau alt desen geometrizat. Mirele avea părul pieptănat peste cap și fața bărbierită curat.

Costumele ambilor miri erau accesoryzate potrivit tradițiilor. În piept aveau prinse buchețele artificiale, uneori cu capetele panglicilor lăsate lungi să atârne în jos.



Fig. 4.20. Nunta din s. Podoimita, rn. Camenca, 1951, fotografie din arhiva SA „Artizana”



Fig. 4.21. Miri, anii '50, fotograf Zaharia Cușnir

Un aspect ce necesită abordare specială reprezintă organizarea ceremoniilor de nuntă în familiile deportate în Siberia și Kazahstan. În 2024, au fost comemorați 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949). Asupra subiectului la timpul său s-au aplecat mai mulți cercetători²⁸⁷, dr. Ludmila D. Cojocaru concluzionând că „Dacă la baștină tradiția de nuntă intra în memoria comunității în special prin fastul și frumusețea obiceiurilor, în condițiile deportării evenimentul nunții este ancorat în memoria supraviețuitorilor, în primul rând, prin neputința de a respecta rânduiala firească a tradiției din Basarabia”²⁸⁸. În

²⁸⁷ COJOCARU, Ludmila D. Tradiția de nuntă în comunitățile de basarabeni deportați în Siberia și Kazahstan. In: *Akados*, nr. 2(49), 2018, pp. 132-139.

²⁸⁸ COJOCARU, Ludmila. Memoria remanentă a deportărilor staliniste: repere istoriografice și probleme de cercetare. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud”*

opinia cercetătorului Ludmila D. Cojocaru, memoriile persoanelor deportate relevă forma redusă dramatic a nunții, martorii subliniind că „Tata și mama au vrut să facem după tradițiile noastre. A fost prima nuntă moldovenească acolo, când s-a căsătorit fratele Nică cu Ileana. Asta a fost în 1952. Au făcut nuntă după tradiții! Se zvonea în tot satul că la moldoveni este nuntă.”²⁸⁹.

Și în România, fiind departe de casele lor, strămutați forțat în Bărăgan, românii tindeau să păstreze și să continue tradițiile familiale, precum ar fi obiceiurile de nuntă. Mărturiile deportaților vin să confirme faptul că ei au făcut tot ce a depins de ei pentru a crea o atmosferă plăcută în familie, prin organizarea zilelor de naștere, celebrarea sărbătorilor religioase, organizarea evenimentelor de familie precum botezuri și nunți (mai rar)²⁹⁰.



Fig. 4.22. Gheorghe și Maria Frunză în ziua nunții, s. Pârlița, rn. Fălești, 1955 ²⁹¹



Fig. 4.23 Mirii Stepan și Olga, 16 noiembrie 1957 ²⁹²

(5-6 iulie 1949). Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași–Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 11-24.

²⁸⁹ BÎRLĂDEANU, Virgiliu; BĂLĂNICI, Ion; RACU, Petru: „Hai, tată, povestește!”. In: (editor) L. Pădureac, Arhivele memoriei: recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din RSSM. Memorii. Documente. Studii de caz. Cercetări realizate în localitățile din nordul Republicii Moldova, vol. III, tom 1, Chișinău: Ed. Balacron, 2016, p. 255.

²⁹⁰ DOBRE, Claudia-Florentina. Viața cotidiană a deportării în Bărăgan. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași–Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 49-61.

²⁹¹ MOLCOSEAN, Ana; MOLCOSEAN, Alexandru. Instaurarea administrației sovietice în județul Bălți: mărturiile familie Frunză. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași–Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 166-176.

²⁹² ТРАНДАФИЛОВА, Ольга. Сталинские депортации 6 июля 1949 года в селе Авдарма Молдавской ССР. Исследования, публикации и практическая работа музея истории села Авдарма: 2011–2023 годы. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași–Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 155-165.



Fig. 4.24. Nunta Anei Șuşu cu Nicolae Țurcan, rn. Sîngerei, com. Chișcăreni, 1955²⁹³



Fig. 4.25. Nunta în comunitatea basarabenilor deportați, loc. Onokoj, reg. Zaigraevsky, RASS Bureat-Mongolă, 1953²⁹⁴.

Costumele de nuntă ale mirilor aflați în exil au păstrat caracteristicile celui modern fără a evidenția tradițiile populare, conformându-se circumstanțelor.

Pe de altă parte ansamblul vestimentar nupțial al minorităților etnice stabilite pe teritoriul Moldovei, s-a evidențiat prin elemente de costum popular tradițional culturii. Ucrainenii sunt cea mai numeroasă minoritate etnică pe teritoriul Moldovei, preponderent stabiliți în raioanele din nordul și estul țării, în Edineț, Briceni, Ocnița, Drochia, Rîșcani, Glodeni, Rîbnița, Camenca, dar și în orașele mari - Chișinău, Bălți, Tiraspol. Istoricul Victor Cojuhari, a abordat în mai multe lucrări subiectul culturii ucrainenilor din Republica Moldova²⁹⁵ și menționează mai mulți cercetători, studii și expediții etnografice,²⁹⁶ ținând de tradiții și obiceiuri ale ucrainenilor, particularități ale portului popular. Ucrainenii s-au evidențiat în costum prin podoabele (gherdan, șiraguri de mărgelă, panglici de atlas fixate în coroniță) și decorul cu motive specifice florale (cămăși brodate și coronițe din flori) (Fig. A.5.59 și Fig. A.5.60).

Bulgarii stabiliți preponderent în sudul țării s-au remarcat prin cultură și tradiții. Ansamblul vestimentar nupțial al bulgarilor în anii '50, încă mai păstra unele particularități ale costumului

²⁹³ AVĂDĂNII, Maxim. Istoria și memoria deportărilor staliniste în comuna Chișcăreni, raionul Sîngerei. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași-Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 177-188

²⁹⁴ AVĂDĂNII, Maxim. Istoria și memoria deportărilor staliniste în comuna Chișcăreni, raionul Sîngerei. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași-Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 177-188

²⁹⁵ COJUHARI, Victor. *Повседневная одежда украинцев Молдовы*. In: *Viața cotidiană în spațiul Est-European din cele mai vechi timpuri până în prezent: abordări interdisciplinare*, 2018. Chișinău, Republica Moldova.

²⁹⁶ COJUHARI, Victor. *Народный костюм украинцев Молдовы в работах исследователей XIX – начала XXI в.*, In: *Portul popular – expresie a istoriei și culturii neamului*, Ediția 1. 2021. Chișinău.

popular. În particular costumul miresei putea să se constituie dintr-un compleu de bluză din stofă cu imprimeu și fustă lungă în falduri cu dungi din panglici aplicate orizontal pe suprafață, la gât - șiraguri de mărgel. Costumul mirelui era clasic. (Fig. A.5.12)

Costumul de nuntă găgăuz în anii '40 și '50 ai secolului XX a avut adesea structura celui popular cu cromatică intensă, ornamentală și accesorie tradițională (Fig. A.5.73), după care a luat calea ansamblului vestimentar nupțial modern. Subiect tradițiilor și costumului național găgăuz a fost documentat de istoricul Stepan Bulgar.²⁹⁷

Fără a desfășura subiectul costumului popular ucrainesc, bulgar, găgăuz, menționăm că acestea au avut un impact prin interferențe și îmbogățirea culturii locale. Deși, fiecare popor și-a păstrat cu sfințenie tradițiile și cultura, ansamblul vestimentar nupțial în secolul XX a tins să se transforme și să capete o tipologie comună ca tendință generală de modă, inclusiv pentru minoritățile etnice. Acest fenomen s-a desfășurat încă mai rapid după anii '50.

În domeniul industriei modei, țările socialiste dominate de URSS, erau conservative și mai rezervate comparativ cu țările din occident. Industria vestimentară era controlată de Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER), creat la inițiativa URSS-ului în 1949, ca organizație economică a statelor comuniste europene. În tot spațiul ex-sovietic, în opinia mai multor cercetători, „Vestimentația, controlată și cenzurată de forurile politice, trebuia să fie în acord cu idealul omului muncitor, obedient și lipsit de personalitate, spirit critic și de inițiativă, care ar fi tulburat ordinea statului totalitar.”²⁹⁸

În anii '60, în țările socialiste, se atestă un interes sporit pentru revenirea la tradiția populară, punând accent pe continuitatea culturii și a gustului estetic local. În acest scop costumele populare au fost adaptate ca ținute de sărbătoare purtate cu ocazii speciale și ca costume scenice. La nunțile din sate se mai purtau piese de port tradițional, ori elemente ale acestuia în asociere cu piese vestimentare ale costumului modern, fiind niște soluții stilistice pentru care optau mirii pentru a se evidenția și a promova tradiția locală. Sunt rare fotografiile care păstrează memoria unei nunți în vestimentație tradițională.

Prin intermediul artelurilor meșteșugărești se implementa un nou concept cu privire la nunta moldovenească, aceasta suferind modificări esențiale în ceea ce privește costumul de nuntă, accesoriile, iar nunțile tradiționale fiind cu timpul aduse la scenariul unei piese de teatru regândite, cu actanți instruiți în spiritul noii ideologii.²⁹⁹

²⁹⁷ BULGAR, Stepan. *Национальная одежда гагаузов: традиции и современность*, Comrat, 2018, 240 p. 3.

²⁹⁸ NANU, Adina. *Artă. Stil. Costum*, p. 265.

²⁹⁹ CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina. Ateliere de confecționare a pieselor textile și vestimentare din RSSM în anii 1945–1960. In: *Acta Moldaviae Meridionalis* Vol. 1, 2019



Fig. 4.26. Nunta, s. Văleni, rn. Cahul. 1967



Fig. 4.27. Miri din s. Micăuți, rn. Strășeni, 1967

Cu precădere, miresele au optat pentru modelele de rochii moderne. Croielile erau popularizate prin revistele de modă și confecționate la comandă individuală. În fiecare localitate erau meșterițe iscusite – croitorese, ori în orașe – ateliere, case de deservire socială, care prestau servicii de confecționare a îmbrăcămintei.

În plan internațional, anii '60, au fost marcați de realizări semnificative în domeniul științei, tehnologizare și explorare a spațiului cosmic și primul zbor al omului în cosmos. A fost remarcabilă și tendința de a inova în domeniul industriei vestimentare, prin implementări extravagante: forme laconice cu suprafețe netede, materiale sintetice, lăcuite, transparente și elastice. Detaliile ornamentale au fost minimale. Creatorii de modă lansau colecții gândite artistic, remodelând siluete în spirit „science-fiction”, ca exemplu colecția lui P. Cardin în 1966. Totuși, cea mai extravagantă tendință vestimentară a acestei decade a fost fusta „mini”, care a fost adoptată inclusiv pentru ținutele mireseleor.



Fig. 4.28. Coperta revistei trimestriale „Jurnalul modei”, România, 1961



Fig. 4.29. Coperta revistei „Modi Leningrad”, URSS, 1960



Fig. 4.30. Coperta revistei pentru femei „Burda Moden”, mai 1967

Diversitatea textilelor în această perioadă a fost completată cu materiale artificiale și sintetice. Se menționează drept actualitate stofa crimplen, care a căpătat mare popularitate datorită caracteristicilor sale plastice de modelare, tehnice de prelucrare, potrivită în mod special pentru silueta vestimentară actuală de forma „A”, iar costul mic a constituit un avantaj pentru moda la preț bugetar.

Crimplenul unicolor alb sau crem, cu desen floral țesut, a fost preferat pentru rochii de mireasă, iar pentru voal – tul. Țesătura de atlas sau satin, se utiliza în ținutele festive, atât pentru rochii, cât și ca accent în costumul bărbătesc, pentru reverele sacoului și cravată.

S-a dezvoltat producția lenjeriei de corp din materiale elastice, cu un grad mai înalt de mulare pe corp și de modelare a siluetei. Colanții din mătase artificială și leghinșii s-au răspândit în acest deceniu, devenind indispensabili în contextul scurtării radicale a lungimii fusteii. Ca particularitate deosebită pentru ciorapii și ștrampii (dresurile) din mătase artificială, a fost structura tubulară de împletire fără cusătură pe partea posterioară.



Fig. 4.31. Activitatea Fabricii de Tricotaje „Steaua Roșie” din Chișinău, imagini din anii '70, fondul Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău



Fig. 4.32. Mostră de producție a Fabricii de Tricotaje „Steaua Roșie”, ștrampii din fir de poliamid

Pe parcursul anilor '60, ținutele feminine de nuntă au adoptat forme și textile de amplă varietate. Erau mirese tradiționale care optau pentru rochii albe și lungi, conservative – în rochii nu neapărat albe, dar elegante de sărbătoare, și erau mirese nonconformiste, detașate de ideologia comună despre modestie, care au optat la sfârșitul acestui deceniu pentru modelul de rochie scurtă până la genunchi, potrivit tendințelor modei internaționale.

Rochia modernă la începutul decadei, avea corsajul ajustat și fusta în formă de clopot, iar la sfârșitul aceleiași decade – de siluetă trapezată de la umeri spre poale, lungimea umărului scurtă, mâneca îngustă lungă, 3/4, ori fără mânecă, cu răscoiala prin punctul de bază a gâtului, ori chiar cu guler static de tip ștei. Rochia fără mânecă era completată de mănuși lungi până la cot, din stofă plină, netransparentă. Miresele purtând la nuntă rochii scurte până la genunchi erau o manifestare

îndrăzneată (Fig. 4.34.), care denotă dorința și determinarea fetelor de a fi „în pas cu moda”. Comun pentru croiala și finisajul rochiilor era simplitatea formei și decorul minimalist, evitând aplicațiile pe țesătură și stratificările. Stofa era densă, unicoloră (albă sau crem) și putea avea în structură desen țesut. Picioarele erau acoperite de ciorapii albi de mătase artificială, care în această perioadă aveau un sistem sofisticat de fixare pe picior, cu brâu sau corsaj și bretele de susținere, ori se legau pe coapsă cu elastic croit după măsură individuală. La ținuta modernă se potriveau pantofii de tipul balerinilor cu vârful închis, rotunjit și toc nu prea înalt. Fantezistă în ținuta miresei era coronița decorată cu flori albe artificiale și voalul scurt în două sau trei straturi, încrețit cu volum și marginea bordesită cu panglică de atlas.



Fig. 4.33. Miri din s. Medveja,
rn. Briceni, 1969



Fig. 4.34. Miri din s. Sănătăuca,
rn. Camenca, 1970

Noua siluetă a costumului bărbătesc modela o ținută mai zveltă, fiind mai ajustat și mai elegant ca în decada precedentă. Sacoul și pantalonii erau confecționați din aceeași țesătură de culoare închisă, clasic fiind costumul negru. Sacoul aveau croială dreaptă cu sistem de închidere la un rând de nasturi, revere nu prea late, buzunare tăiate cu laist. Umerii sacoului erau lați, dar ușor coborâți și mânecile îngustate la terminație. Lungimea sacoului era până sub nivelul șoldurilor cu una sau două șlițe scurte. De sub sacou la răscroială se vedea cămașa albă cu guler scrobbit și cravata îngustă de culoare închisă. Forma gulerului cămășii nu s-a schimbat esențial, doar puțin s-au scurtat colțurile. Rareori guler mai era detașabil și până la sfârșitul acestei decade a dispărut din uz. În buzunarul pectoral al sacoului era elegant aranjat un batic alb cu un colț la exterior, iar de rever era prins buchețelul din flori artificiale. Pantalonii erau de obicei din aceeași țesătură cu sacoul, ușor îngustați la terminație. Bărbații tineri și mirii în special, purtau bretonul pieptănat într-o parte și fața bărbierită curat.

Informatorul T.A.³⁰⁰, a relatat detalii despre costumul de nuntă al părinților, de la începutul anilor '60. Rochia era lungă din atlas alb cu luciu, cumpărat de la Bălți, cusută la croitoreasă în sat. Rochia era brodată la poale cu fir de argint, cu ornament „frunzulițe”. Croitoreasa a aranjat mireasa în ziua nunții. Și încălțămintea - „basanoshti” albe, erau confecționate la comandă individuală. Accesoriile erau procurate de la Univermagul din Bălți. Coronița din stearină (parafină) albă era garnisită cu 2 fire argintii lungi împletite. Florile decorative erau confecționate de meșterii populari din localitate din panglică îngustă de un centimetru, legate cu sârmă de aramă. Rochia de mireasă, după nuntă a fost dată la fetele din sat. Costumul mirelui tot era cusut la comandă individuală din material albastru întunecat, la un croitor iscusit din Baroncea, la Atelierul lui Nichifor unde mai lucrau încă 4 croitori. De acolo s-a cumpărat și stofa.

Trebuie de remarcat faptul că liniile directe ale modei occidentale se urmăresc în evoluția ansamblului vestimentar nupțial din RSS Moldovenească, dar se atestă o întârziere în adoptarea și etalarea noilor siluete. Acest fapt poate fi explicat prin dominarea regimul conservativ socialist care nu se grăbea să implementeze noile tendințe europene și pe de altă parte resursele modeste ale populației care în mare măsură purtau „mass-market”. O nouă tendință a modei europene, înainte de a fi purtată în RSSM, trebuia să treacă convențional prin mai multe etape – o perioadă de vizualizare în resursele mass-media, realizarea noilor modele la comandă individuală și etalarea acestora de „figurile înalte”, după care mai dura ceva timp până noul model era produs în masă pe piața internă. Spre exemplu, tendința fustelor mini, cu întârziere s-a răspândit pe teritoriul RSSM și se atestă în costumul nupțial mai des la începutul anilor '70. Totuși, modelul de rochie de mireasă scurtă, a fost mai mult o excepție și o dorință individuală de a se deosebi, decât o accepție comună.

Industria modei a continuat să se dezvolte progresiv și în anii '70. Pe plan internațional, s-au conturat mai multe direcții stilistice: clasic, romantic, casual, Jeans, Hippie, Skinheads, Punk, unele popularizate de tineret ca necesitate de manifestare a propriei individualități. Persista o dorință de schimbare și de manifestare liberă, iar creatorii de modă au susținut această tendință. În ceea ce privește liniile generale de siluetă, s-a evidențiat tendința generală a ajustării pe corp atât a vestimentației feminine cât și a celei bărbătești. În contextul și în continuarea dezvoltării tendinței stilistice de inspirație folk, costumele populare tradiționale au mai primit un imbold pentru reinterpretare și introducerea elementelor ornamentale tradiționale în vestimentația uzuală.

³⁰⁰ Informator T.A., s. Hirbovăț, m. Călărași.



Fig. 4.35. Activitatea Fabricii de confecții „Ionel” și a Fabrica de încălțăminte „Zorile” din Chișinău, imagini din anii '60–'70 sec. XX, fond MIOC

În URSS, direcția modei era dictată în continuare de congresele CAER și preluată de conducerea industriei de confecții și ale producției cooperatist-artizanale. Încadrarea majorității adulților de la sate la lucru în fabrici și uzine, a condus la degradarea celei mai prețioase realizări autohtone, care este cultura și meșteșugăritul sătesc trecut prin veacuri. Costumele populare păstrate în muzee, erau principala sursă de inspirație a creatorilor, în primul rând pentru îmbrăcămintea de sărbătoare.

Rochiile de mireasă a acestei decade erau elegante și minimaliste în detalii de garnisire, confecționate din materiale pline, într-un singur strat. Erau preferate materialele cu desen țesut floral, din sortimentul de țesături sintetice, deoarece era variat, la preț accesibil, stofele erau practice și în plus țineau bine forma. Cel mai frecvent au fost menționate țesăturile de crimplen și parcea. Croiala rochiei avea divizare la nivelul taliei ori se constituia din clini verticali. Corsajul era ajustat pe corp prin pense ori linii constructive de relief și sistem de închidere cu fermoar la spate. Decolteul modest avea forma literei „V” sau fără decolteu, cu gulerăș de tip răsfrânt sau ștei, linia umărului scurtă cu capul de mânecă încrețit ușor. Mâneca era lungă, cu volum la terminație, cu încreț și manșetă. Fusta avea forma trapezată, fără volum și lungă până la gleznă. Pantofii aveau vârful rotunjit decorat cu cataramă și călcâi înalt. Voalul din tul transparent, era lung și încrețit cu volum în partea superioară, în ansamblu cu coronița circulară, acopereau creștetul capului.

Silueta bărbătească contemporană era zveltă, pusă în valoare de costumul semiajustat. Ca caracteristici a chipului se remarcă purtarea tunsorii lungi și fața bărbierită curat. Costumul cel mai solid pentru mire era de culoare neagră. Sacoul clasic avea suprafața netedă și forma rigidă întărită cu dubluri, cu închidere la un rând de nasturi, revere late, umerii drepți cu lungime firească și mâneci înguste. Buchețelul mirelui din flori artificiale era prins de reverul gulerului și legat cu panglică lată și transparentă de nailon, cu capete lungi lăsate să cadă liber. Cămașa mirelui de preferință era albă, avea gulerul cu ștei înalt și pelerina cu colțurile lungi și ascuțite, întărit cu dublură. Pentru cămașă se utilizau țesături ușoare din poliester, fiind preferate pentru calitățile lor

de prelucrare, practicitate în purtare și în special pentru proprietatea țesăturii de a respira, ca noutate pentru sortimentul sintetic. Mâneca cămășii se termina cu manșetă lată, lăsată să iasă la vedere de sub mâneca sacoului. Pantalonii erau înguști în partea superioară și evazați la terminație „cloș”, călcați „la dungă”. Pentru a înălța silueta și a-i da mai multă prestanță, bărbații purtau pantofi cu călcâiul înalt de vreo 4-5 cm, iar pantalonii lungi și evazați la terminație acopereau pantofii.



Fig. 4.36. Miri din s. Glineo, nr. Slobozia, 1972



Fig. 4.37. Miri din or. Chișinău, 1973



Fig. 4.38. Mirii din s. Stoianovca, nr. Cantemir, anii '70 sec.XX

Informatorul M.G.³⁰¹, a relatat despre nunta proprie care a avut loc la mire, în s. Șeptilici, nr. Soroca, pe 23 aprilie 1971: „S-a făcut nuntă mare în cort, pentru cam două sute de invitați. La instalarea cortului s-a lucrat o săptămână. Pe interior a fost tapițat cu covoare moldovenești aduse de la sătenii din mahală. Pregătirea bucatelor a început cu câteva zile înainte de nuntă. Oaspeții veneau cu farfurii și cu ceva în ele – zahăr, făină, crupe, ori cu o bucată de țol în dar. Toată nuntă vorniceii trebuiau să joace și „să facă chef”. Rochia miresei a fost luată în chirie de la altă mireasă din sat. De aceasta s-a preocupat familia mirelui. Rochia era îngustă și lungă până la gleznă, cu răscoiala gâtului rotundă, fermoar la spate, mâneca până la cot, fusta ușor trapezată. Era din ghiapiur (dantelă) cu ornament floral, cu frunzulițe și altceva nu avea ca decor. Voalul era lung cât rochia, din fatin, într-un singur strat și coroniță. Coronița și voalul tot de socri au fost cumpărate. La aranjat mireasa, venea o femeie cu experiență, să vadă dacă sunt toate la locul lor și mai punea o agrafă în coafură, aranja coronița. Încă se purtau ciorapii prinși cu elastic pe picior și de brâu/corsaj (piesă de lenjerie). Ștrampii au apărut mai târziu, în '72 cred. Pantofii de mireasă au

³⁰¹ Informator M.G., s. Șeptilici, nr. Soroca.

fost cumpărați din „Univermag” (actualul Gemeni), în Chișinău. Costumul mirelui era de import, cumpărat din Chișinău, dintr-un magazin în Piața centrală. Era negru cu firicele luci în țesătură, semiajustat, cămașă albă și cravată. Buchețelele de prins în piept erau din flori artificiale, din sârmuliță învelită cu material. În Piața centrală se găseau toate accesoriile necesare pentru nuntă.”

În discuție cu informatorul R.L.³⁰², meșter popular, originară de la nordul Moldovei, au fost înregistrate amintiri despre nunta din 1974, rn. Dondușeni, s. Crișcăuți. Își amintește: „În vremea când am făcut noi nunta era primit ca mireasa să-i ia mirelui costum, iar mirele îi cumpăra miresei rochia. Am mers cu nașii după pocloane la Cernăuți, că acolo era într-ales. Mireasa trebuia să aibă rochia proprie. De la Cernăuți am cumpărat țesătură și am cusut rochia la croitoreasa Olica, din sat. Țesătura era albă – parcea cu flori țesute cu fir argintiu. Erau la modă și rochiile din țesătură albă de crimplen – cu desen floral țesut unicolor. Rochia era lungă până la glezne cu fusta trapezată și cu mânecă lungă. În coafură era prinsă ghirlanda (coronița) din mărgelile și nimatețul (voalul) lung pentru rochie lungă. Că înainte, cu rochie scurtă se purta nimateț scurt, în 3 rânduri, încrêțit, cu volum. Nimatețul se cumpăra gata confecționat. De coroniță era prinsă „beteala” – fire aurii subțiri și lungi, care cădeau peste rochie în față. Se purtau ciorapii albi, prinși pe coapsă cu un elastic confecționat după măsură individual și pantofi cu vârful închis. În sat erau femeile care îmbrăcau mireasa în ziua nunții.

Mirele a purtat cămașă albă de nailon și cravată de parcea cu fir auriu. Cravata se asorta frumos cu beteala. Costumul mirelui a fost cumpărat de la Cernăuți, gata cusut din țesătură de lână cu lavsan, de culoare neagră, că așa era primit.” Tot în această discuție, R.L. a concretizat că în sat era atelier de croitorie, cizmărie și frizerie.



Fig. 4.39. Miri din s. Crișcăuți, rn. Dondușeni, 1974

³⁰² Informator R.L., s. Crișcăuți, rn. Dondușeni.

Fragmentele extrase din interviuri – istorii orale bazate pe amintiri, comportă informații și precizări valoroase pentru studiu, colectate în corespundere cu metodologia de cercetare specifică. Imaginea integră despre costum se conturează prin studiul surselor iconografice. Analizând fotografiile de epocă putem evidenția mai multe detalii caracteristice costumului.

Dezvoltarea tehnologiilor informaționale în deceniul următor, anii '80 ai secolului XX, odată cu utilizarea pe larg a calculatoarelor și a resurselor mass-media, a condus spre noul fenomen de globalizare prin răspândirea rapidă a informației. Posibilitatea de cunoaștere a istoriei și a culturilor diferitor popoare, a generat în moda vestimentară eclectismul și combinații bizare de forme, culori și decor, fiind acceptate și etalate firesc. Moda uzuală s-a caracterizat prin multă culoare și imprimeuri dintre cele mai variate, cu precădere vegetale și florale, geometrizzate, dar și imprimeuri animaliere, decor „hand made” și mult luciu. Ținutele anilor '80, erau asociate cu nebunia de neon a discotecilor, ca o revoltă cromatică, cu sclipiri și decorațiuni metalice.

Creatorii de modă au venit cu propuneri de modele avangardiste drept un nou generic de creații artistice, impulsionând alegerea vestimentației uzuale spre o soluție mai îndrăzneată. Se promova noul ideal uman cu chip rebel. Siluetei i-a fost dată mai multă prestanță prin supradimensionări. Accent în imaginea atât feminină, cât și cea masculină, se făcea în partea superioară a siluetei – umerii măriți și coafură voluminoasă, talia îngustă și șolduri rotunjite. Noile tendințe erau urmărite în revistele specializate din exterior precum „Burda”, care oferea inclusiv șabloanele pentru modelele actuale prezentate în revistă.

Privind cadrul general în RSSM, către mijlocul anilor '80 se urmărește dezvoltarea crizei economice și începutul reformei „Perestroika”. S-a înregistrat o destabilizare și scădere a producției, sărăcind piața internă și rămânând în urmă față de țările capitaliste. Viața cotidiană cu necesitățile, preocupările și interesele populației erau reflectate de presa timpului, în revistele tirajate intern precum: „Femeia Moldovei”, „Moda”, „Rabotnitsa” și „Krestianka”. Moda vestimentară era adaptată pentru crearea imaginii femeii modeste și muncitoare, implementând doar unele linii directe ale noilor soluții stilistice promovate în occident.

Ca urmare a examinării detaliate a costumului de mire și a celui de mireasă, constatăm că fiind încadrat în contextul general, costumul nupțial al anilor '80 se caracterizează ca unul remarcabil și poate chiar „spectaculos”, comparativ cu cel al deceniilor anterioare, după al Doilea Război Mondial.

Expresia artistică și decorativă în costumul miresei a culminat în anii '80 ai secolului trecut, prin formă complexă, decor bogat cu aplicații de volănașe și rozete textile, accesoriizat cu pălării și mănuși, creând o imagine maximal de romantică. Accentul în ținuta miresei era pus în partea

superioară a siluetei, pe linia umerilor și decolteul evidențiat prin elemente de garnisire dintre cele mai variate și acoperământul pentru cap cu volum și multă prestanță.



Fig.4.41. Miri din s. Crișcăuți, rn. Dondușeni, 1982



Fig. 4.42. Miri din or. Chișinău, 1986



Fig. 4.43. Miri din s. Hlina, rn. Briceni, 1987

În vogă erau rochiile din materiale ușoare, dantelate, cu stratificări și aplicații de volane, dantele, pene, franjuri, broderii. Imaginea era diafană, amintind perioada „Belle Époque”. Rochia de mireasă avea corsajul ajustat cu decolteu adânc, dar acoperit cu stofă transparentă de ghiur sau tul brodat, cu volum în zona pieptului creat de volănașe dantelate și trecând pe linia umerilor, mâneci evazate de la umăr sau înguste în partea superioară și evazate de la cot, sistem de închidere ascuns cu fermoar la spate. Fusta avea volum de la moderat la amplu, evazată de la talie spre terminație, cu stratificări de fuste de lungimi diferite, ori imitând aceste stratificări prin aplicații de volane pe suprafața fusteii. De remarcat că aceste rochii din materiale semitransparente erau căptușite pe interior, iar pentru a crea volumul fusteii, unele modele erau prevăzute cu fustă-carcasă interioară ca piesă vestimentară separată. Sub rochie se purta o piesă de lenjerie „combinație” cu corsaj din material cu elastan care ușor modela silueta în partea superioară și fustă lungă până la jumătatea coapsei. Se purtau ștrampi albi de capron și pantofi albi cu toc înalt, fiind articole accesibile tuturor în această perioadă. O particularitate specifică acestei decade în ținuta miresei, era accesorierea cu pălărie cu boruri largi și voal, ori coroniță plasată orizontal pe creștetul capului și voal stratificat, punând în valoare și coafura. Coronițele din flori albe artificiale erau numite „Juliette” prin asociere cu imaginea personajului literar de epocă. Mănușile care completau această ținută erau foarte fine, confecționate din materiale elastice transparente, decorate și ele cu dantele și în asortiment de diferite lungimi.



Fig. 4.44. Cupluri în costume de nuntă în Piața Marii Adunări Naționale (numită în perioada sovietică Piața Victoriei), Chișinău, 1983, fond ANA

Silueta bărbătească era zveltă favorizată de croiala semiajustată a costumului. Era actual costumul clasic era de tip „troika” (din trei piese), constituit din sacou, vestă și pantaloni confecționate din aceeași țesătură, într-o varietate cromatică largă – de la negru, cenușiu, la nuanțe deschise de gri și blue, din țesături uniton și uneori în dungă. Țesătura cu luciu fin era îndeosebi apreciată. Sacoul avea răscroiala adâncită și bordul la un rând de nasturi, revere înguste, buzunar pectoral cu laist, accentuat cu un batic alb, iar pe rever era prins buchețelul mirelui din flori albe artificiale. De remarcat, că era răspândită tradiția de a purta prins cu buchețelul pectoral panglici albe din șifon, late de 7-10 cm și lungi până sub genunchi. Aceleași buchețele cu panglici purtau nașii și rudele cele mai apropiate a mirilor. Costumul clasic presupunea în ansamblu cămașa albă și cravată sau papion, asortat cromatic ori în contrast cu culoarea costumului. Ca excepție cămașa bărbătească putea avea și alte nuanțe deschise. Cravata era îngustă la începutul anilor '80, ulterior ceva mai lată și cu desen în dungă. Pantalonii erau înguști, călcați la dungă și lungimea acoperind călcâiul pantofului. Era în vogă părul lung, creț ori drept, aranjat cu volum și mustața, purtată de bărbații tineri.

Informatorul L.C.³⁰³, muzeograf, originară de la nordul Moldovei, căsătorită în anul 1981, s. Hlina, rn. Briceni, își amintește: „Așa cum era primit, mirele s-a preocupat de procurarea rochiei de mireasă. Prin niște prieteni ai mirelui, rochia a fost procurată din Germania, fiind transmisă ca colet. În ansamblu cu rochia era pălăria, voalul și mănușile. Ștrampii de capron albi și pantofii albi cu vârful închis și ascuțit, cu tocuri înalte, erau cumpărați din Chișinău, de la magazinul „Nunta”.

După cum era obiceiul, mirele transmitea rochia cu alaiul lui de tineret, în seara de dinaintea nunții. Se precizează că acesta era obiceiul schimbului de pocloane (în această relatare - costume

³⁰³ Informator L.C., s. Hlina, rn. Briceni

de nuntă), care s-a petrecut în curtea casei, la mireasă, cu dansuri și cântece populare. „Părinții au primit rochia și au transmis mirelui costumul. Rochia era albă curată (fără ornament), lungă acoperind pantofii în față și cu trenă la spate, corsajul era ajustat, cu decolteu în formă de litera „V”, mânecă strâmtă până la cot și finisată cu volan amplu. Mănușile erau din stofă fină, semitransparentă, lungi până la cot. Fusta rochiei era evazată și susținută de o fustă-carcasă interioară. Pălăria avea borul mic acoperind doar creștetul capului și voalul din două straturi prins de pălărie. Buchetul miresei, din trandafiri naturali albi, a fost comandat la Cernăuți. Pentru mire, costumul a fost procurat de la Cernăuți. Era de import din Europa, comercializat de polonezi.”

Discutând despre costum și daruri, informatorul L.C. și-a amintit detalii despre produsele cosmetice care se vindeau în Chișinău, erau de import din Paris, Polonia, India și a menționat câteva denumiri de parfumuri franceze, cele mai populare și dorite în acea perioadă: J'ai Ose și Fidji de Guy Laroche, Climat și Magie Noire de la Lancome, Turbulences Revillon. Parfumurile se vindeau în centrele comerciale, dar erau costisitoare. Prețul unui parfum constituia cam jumătate de salariul mediu lunar, așa că erau un adevărat răsfăț.

Informatorul L.E.³⁰⁴, locuitoare a orașului Chișinău, a relatat detaliile căsătoriei civile și a cununiei sale din 1981. Nunta a fost serbată cu rudele și nașii de cununie, în curte, la casă pe pământ. Mireasa a purtat rochie albă de cremplin, cu corsajul ajustat și fusta evazată, croită în patru clini pe toată lungimea rochiei. Fermoarul era ascuns în cusătura laterală. Pe linia de simetrie a corsajului erau cusuți un rând de nasturi decorativi înveliți cu țesătură de bază, până la nivelul taliei și câte un rând de nasturi pe manșete. Voalul din fatin alb era din două straturi, unul lung până la pământ, iar cel superior scurt până la nivelul taliei. Coronița era confecționată din mărgel. Pantofii erau albi de lac cu vârful închis, decorat cu cataramă și toc înalt de cinci centimetri. Rochia de mireasă a fost cumpărată din piață, din magazin "comision". În acest tip de magazine se vindeau produse vestimentare și alte bunuri de la persoane fizice, care primeau pentru acel bun un anumit procent din vânzarea produsului.

Tot de la informatoru L.E., aflăm că costumul mirelui era constituit din sacou și pantaloni din stofă albastru deschis, era cusut la comandă individuală în atelierul "Casa modei" de pe actuala stradă Armenească intersecție cu strada V. Micle. Costumul avea siluetă semiajustată: sacou cu revere late și închidere la un rând de nasturi, pantalonii ușor evazați la terminație. Cămașa era albă, iar cravata asortată la culoarea costumului.

³⁰⁴ Informator L.E., or. Chișinău.

L.E. mai menționează că de la magazinul Nunta din Chișinău erau cumpărate pe talon pantofii de mireasă și de mire, cămașa mirelui și inelele de cununie. Fotografii erau invitat la nuntă de la atelierul "Chișinău foto".

Astfel, aflăm că în Chișinău, costumele de nuntă erau comercializate în sortiment larg la magazinul specializat „Nunta” din sectorul Botanica. Mirii își puteau procura toate cele necesare, dar cu condiția de a prezenta certificatul de căsătorie eliberat de Primărie. Materiale și accesorii pentru costumul de nuntă mai puteau fi achiziționate de la centrul comercial „Univermag”, piața centrală, magazinul „Kaștan” din sectorul Râșcani și „Berezka” din sectorul Botanica. Cel din urmă - „Berezka”, dispunea de un sortiment variat de haine de import din Europa, dar comercializate cu valută străină (dolari), ceea ce nu era accesibil pentru majoritatea populației.

De la informatorul A.I.³⁰⁵, croitoreasă la "Dom-Bîta" din Vorniceni în anii '80, aflăm despre sortimentul de materiale și servicii disponibile în localități. Casa de servire (Dom-Bîta), la Vorniceni era cu două etaje. La primul etaj activa frizeria, fotografii și "Avtolavka". Cu Avtolavka erau distribuite mărfuri industriale și îmbrăcăminte, din raion prin sate. La al doilea etaj a Casei de servire, activa atelierul de croitorie și depozitul de materiale și furnituri. Strofele erau din URSS. La Dom-Bîta activau croitori pentru femei și pentru bărbați, cizmari care confecționau încălțăminte la comandă individuală.

Informatorul A.I. își namintește că printre cele mai populare materiale în anii '80 erau: parcaua, mătasea, poplin pentru costum, lavsam - ieftin și ușor în prelucrare, neșifonabil cu luciu, potrivit pentru costume bărbătești. Țesăturile din lână era scumpe și mai dificil de prelucrat ca cele sintetice. La sacourile bărbătești confecționate din lână, pentru întăritură se folosea „bortovka” însăielată manual.

Informatorul T.A.³⁰⁶, a jucat nunta în localitate la mireasă și la mire, în Drochia și în Hârbovaț. Menționează că pentru rochia de mireasă a fost procurată mătase japoneză (iaponskii șolc) de culoare sinilie, de la magazinul „Nunta” și cusută la comandă individuală, la croitoreasa din Drochia, după șabloanele din revista „Burda”. Rochia avea decolteu adânc, rotunjit, acoperit cu un material fin transparent (gazic) și tot din el erau confecționate volănașele de pe corsajul rochiei. Mâneca era lungă, cu volum în partea superioară - în forma „felinar”. Fusta era de siluetă trapezată, în mai multe straturi. Pantofii miresei erau din Iugoslavia, iar pantofii mirelui erau polonezi, cumpărați de la Cernăuți.

³⁰⁵ Informatorul A.I., s. Vorniceni, rn. Strășeni.

³⁰⁶ Informatorul T.A., s. Hârbovaț, rn. Călărași.

O altă practică răspândită era ca mirii să procure costumele de nuntă și altele necesare pentru nuntă din orașele ucrainene Cernăuți, Bolgrad și Odesa, din considerente de varietate mai mare și preț accesibil. Rochiile din străinătate transmise prin colet de la rude și prieteni, erau mult dorite și înalt apreciate, diferențiindu-se de sortimentul sovietic prin stofe fine și detalii de finisare, decor mai deosebit. În anii '80 se practica și închirierea rochiilor.

În anii '90, datorită reformelor noi în industrie și noilor posibilități tehnice implementate în producerea vestimentației, s-a mărit productivitatea întreprinderilor, a scăzut prețul de producere și a crescut sortimentul și accesibilitatea îmbrăcăminteii. Moda anilor '90 a creat idoli în rândul interpreților diferitor genuri de muzică, în rândul actorilor de teatru și cinema, dar și a persoanelor de succes în domeniul sportului, persoanelor influente în sfera politică și economică. Pe de altă parte creatorii de modă au dat frâu liber fanteziei, au creat și au prezentat modele artistice cu care frapau publicul la prezentările de modă. S-au creat premise pentru o modă controversată și versatilă cu multiple posibilități de alegere și de manifestare a propriei individualități. Idealul de frumusețe pune în valoare naturalețea și autenticitatea, iar imperfecțiunile erau și ele puse în valoare ca trăsături de individualitate.

Pe piața internă a crescut sortimentul hainelor din import și accesibilitatea acestora. Costumele de nuntă era disponibil spre achiziție în centre comerciale, saloane specializate, piețe, dar și practica de confecționare a costumului la comandă individuală rămânea a fi o opțiune preferată, deoarece, acum în mod special, fiecare mireasă dorea să fie deosebită. Alegerea costumului, a devenit exclusiv o preocupare personală a mirilor.

Tendința generală pentru costumul de nuntă era imaginea „Noului Romantism”.

Rochia de mireasă era de tip „Prințesă”, cu corsaj rigid adânc decoltat și fustă amplă cu trenă, susținută de carcasă. Ca particularitate de croială – rochiile cu fustă amplă și corsaj rigid, erau piese separate. Trena putea fi detașabilă ori din întreg cu fusta, cu diverse modalități de ridicare și fixare (cu năsturei, cârligele, panglici) formând la spate falduri verticale sau „cascade” orizontale. Un bant/fundă mare la spate oformau zona cu încreț a fustei și mai multe fundițe mici puteau decora corsajul, capul de mânecă și fusta. Trandafirii confecționați din panglică de atlas, erau o alternativă pentru fundițe și decorau rochiile pe linia decolteului, pe bretelele corsajului, la capul de mânecă ori pe linia inferioară a corsajului. Rochiile erau adânc decoltate, iar bretelele coborau pe braț, dezgolind umerii și conferind fragilitate acestei zone. Corsajul avea terminația în partea din față alungită în formă de unghi și sistem de închidere cu șiret la spate. Culoarea rochiei varia între alb imaculat, perlă, coastă de fildeș, șampanie și crem, din stofe de atlas, mătase

artificială, tafta și organza. Mănușile au avut un loc important în crearea imaginii stilistice a miresei și în ultima decadă a secolului trecut, fiind accesibile în sortiment variat de modele și materiale.

Coafura miresei era un detaliu important al imaginii, căruia i se acorda atenție deosebită și se rezerva timp la coafor. Părul era ridicat în coafură cu bucle perfect aranjate, fixate cu lac de păr și decorate cu agrafe. Coronița de prințesă, era din metal cu finisaj auriu sau argintiu, cu incrustații de cristale ori perle artificiale și nelipsit era voalul lung și fin din fatin cu broderie pe margini.



Fig. 4.45. Mire, anii '90 ai secolului XX

Idealul de frumusețe bărbătesc era tânărul zvelt, cu umeri lași și chipul tânăr. Fața era bărbierită curat, iar pe cap – părul era pieptănat cu cărare într-o parte și fixat cu gel sau lac.

Costumele de mire erau din materiale ușoare, lucioase, croite pe siluetă. O opțiune fantezistă a costumului bărbătesc, dar foarte elegantă și actuală în această perioadă, era fracul negru din țesătură uniton cu revere din atlas sau satin. Celelalte piese în costumul mirelui puteau fi din materiale diferite dar asortate armonios. Spre exemplu, la fracul negru – cămașa albă, vesta și cravata puteau fi din stofă de culoare deschisă, iar pantalonii de culoare închisă cu dungi. Costumul clasic era constituit din sacou și pantaloni, din aceeași stofă uniton, cu finisaj lucios și cravata cu desen geometric. Sacoul era de croială semiajustată cu închidere la un rând de nasturi, cu revere, un buzunar pectoral, buzunare laterale tăiate cu clapă, cu unul sau două șlițe la spate. Pantalonii erau cu talia înaltă, mai largi în partea superioară și ușor îngustați spre terminație, călcați la dungă. Diversitatea cromatică a costumului bărbătesc era variată și alegerea ținea doar de preferința individuală.

Caracteristicile costumului nupțial a ultimei decade, erau strict adaptate la preferințele și posibilitățile financiare ale mirilor. Motto-ul acelei vremi chema să „fii tu însuși”. Din acest motiv, în fotografiile acestei perioade se atestă o varietate mare de croieli și soluționări decorative, iar tendințele generale erau cele de dezvoltare și diversificare în continuare a sortimentului costumelor de nuntă ca forme, materiale și soluționări cromatice.

4.4. Propuneri de reconstituire a ansamblului vestimentar de nuntă veritabil

Descrierea costumului nupțial în retrospectivă istorică, purtat de populația din Basarabia și RSS Moldovenească în anii 1918–1991, realizată în urma cercetării și analizei materialelor referitoare la subiect, prezintă o contribuție la păstrarea informației cu privire la tipologia și particularitățile ansamblului vestimentar nupțial, precum și la identificarea posibilităților de utilizare a acestei resurse teoretice.

Fotografiile și piesele autentice de costum, care au putut fi studiate, au permis constatarea faptului că în spațiul actual al Republicii Moldova în limitele temporale ale demersului investigațional, s-au răspândit aproape simultan tendințele de modă adoptate în țările occidentale care de secole au stabilit canoanele esteticii vestimentare.

Piesele de îmbrăcăminte și accesoriile nupțiale autentice, incontestabil sunt cele mai relevante surse de informație. Vestigii ale costumului nupțial valoroase pentru studiu au fost identificate în arhive, fonduri muzeale și ca proprietate personală transmisă în familie din generație în generație. Trebuie de remarcat faptul că aceste resurse nu sunt atât de numeroase și deja cu dificultate mai pot fi găsite, iar dintre acestea încă mai puține care au trecut prin timp conservate în stare satisfăcătoare pentru a putea fi prezentate publicului larg.

Fotografiile vechi utilizate ca resurse iconografice pentru studiu, adesea aveau stare mediocră de păstrare, fiind decolorate, arse de lumină, îngălbenite, cu pete, ori fotografiile vechi inițial aveau calitate joasă, condiționată de posibilitățile tehnice de realizare scăzute. Totuși, chiar și din aceste imagini, au putut fi extrase informațiile despre schimbările intervenite în formă, volum, linii de siluetă, gradul de ajustare pe corp, lungimea pieselor vestimentare și componentele constitutive ale costumului. Aceste informații generale, fiind completate cu detalii obținute din studiul pieselor de costum autentice, precum și din resursele documentare, completează tabloul general privind materialele, tehnicile în confecționare a pieselor de costum, precum și tehnicile de

garnisire actuale, ceea ce constituie un suport solid pentru reconstituirea cât mai fidelă a costumului de epocă.

În continuare, vor fi prezentate câteva propuneri de valorificare a rezultatelor acestui studiu. Se evidențiază următoarele posibilități:

- colectarea și restaurarea pieselor de costum autentice în scopul conservării ca obiecte de patrimoniu;
- reconstituirea ansamblului vestimentar nupțial în baza descrierilor realizate și a imaginilor prezentate, ca ulterior să fie valorificate în expoziții tematice drept suport pentru instruire și cunoaștere a acestui aspect în istorie;
- elaborarea costumelor scenice și a modelelor artistice în vederea reconstituirii cadrului artistic de epocă;
- utilizarea ca reper și sursă de inspirație pentru crearea noilor modele vestimentare.

Înțelegerea distincției dintre imitație și inspirație în industria modei, ca semnificație analogică, face diferențierea și între noțiunile de reconstituire și reinterpretare a unui model vestimentar. *Reconstituirea* se referă la replicarea fidelă a croiului, proporțiilor, textilelor, cromaticii și elementelor de decor ale modelului până în cele mai mici detalii (Fig.4.46.). Pe de altă parte, *reinterpretarea* semnifică o prezentare nouă într-un context nou a unui element bine cunoscut și apreciat din trecut, acordându-i o nouă valoare. Cel din urmă este un procedeu extrem de comun în industria modei actuale.



Fig. 4.46. Costum popular nupțial reconstituit de meșterul popular Elena Cotorobai în cadrul Șezătorii Basarabia, fotografie de la Ziua Națională a Portului Popular 2024 la MNEIN

Necesitatea de restaurare a pieselor vestimentare s-a făcut vizibilă în procesul de cercetare desfășurat în teren și identificarea pieselor de costum autentice vechi, care s-au deteriorat în timp.

Pentru ca aceste piese să poată fi valorificate, de pildă, prezentate în expoziții tematice de costume reconstituite, trebuie luat în considerare că pe lângă starea precară, sunt elemente separate de costum care trebuie integrate și completate cu toate elementele constitutive ale ansamblului vestimentar nupțial. Este foarte important ca piesele care lipsesc să fie identificate corect și reconstituite fidel ori găsite din diferite surse pentru a completa costumul. Spre exemplu, este doar rochia și aceasta necesită să fie completată cu accesorii – voal, coroniță, buchețel și podoabe, pentru a integra imaginea.

Expozițiile tematice, dedicate tradițiilor portului popular, ca resursă de cunoaștere, contribuie la identificarea direcțiilor evolutive ale costumului și reprezintă mărturii valoroase ale timpului. Muzeele locale aduc un aport semnificativ în promovarea patrimoniului cultural și practic în fiecare se regăsește prezentarea portului popular local. În unele muzee este prezentat ansamblul vestimentar nupțial, adesea prin piese individuale separate, ca fiind cea mai frumoasă prestanță în ținută de sărbătoare și cea mai relevantă în prezentarea tradițiilor locale. Resursele teoretice ale acestui studiu pot fi valorificate împreună cu studiile deja realizate în aspecte de tradiții și obiceiuri, textile populare, pentru a completa tabloul expozițional cu detalii specifice.

Remarcabilă este valoarea unică a costumelor nupțiale de tradiție populară, specifice zonelor etnografice, geografice, purtătoare de limbaj de comunicare a tradițiilor străvechi, constituind mărturia unui proces continuu de creație, fiecare costum fiind irepetabil ca model, proporții, culoare și ornament.

O altă direcție de aplicare a resursei teoretice este realizarea costumelor scenice destinate pentru spectacole artistice, teatrale ori filme istorice.

Între costumul autentic și costumul scenic se stabilește o diferențiere dată de funcțiile diferite ale acestor costume. Cel din urmă implică procesul creativ pentru a produce un impact vizual mai mare și pentru ca să se concretizeze și să redea esența în contextul dramatic al spectacolului, în care devine parte componentă a cadrului artistic și element teatral în mișcare. La crearea cadrului artistic și definitivarea costumelor, scenograful și costumierul se bazează pe descrierile și specificațiile costumelor de epocă, pentru a transmite esența. „În conceperea costumelor de teatru se folosește documentarea din istoria costumelor ca referință și punct de plecare pentru concretizarea conceptului personajului. În acest scop adăugarea accesoriilor de îmbrăcăminte întregesc conceptul și accentuează dramatismul și expresivitatea caracterelor.”³⁰⁷

³⁰⁷ DORE, Maria. Suport de curs pentru Scenografie, https://unatc.ro/devunatc/wp-content/uploads/2021/05/2023_SCENOGRAFIE.pdf

Totuși, în spectacol, prin costum, personajul se definește conceptual, iar detaliile în mișcare se pierd și devin puțin semnificative. De aceea se recurge la principiul de exagerare a unor caracteristici și detalii (culoare, decor) și renunțarea la cele care nu aportă la impactul vizual. Acest procedeu de deviere de la original în costumul scenic este justificat, necesar și viabil, atâta timp cât se respectă proporțiile generale și caracteristicile esențiale ale costumului autentic și nu este interpretat și utilizat în alte scopuri, decât pentru spectacole.

Valorificarea suportului teoretic ca reper și sursă de inspirație pentru crearea noilor modele vestimentare este o practică uzuală în metodologia profesională. În tendințele vestimentare actuale „tot ce-i nou este reinterpretat”. Creatorii de modă caută surse de inspirație în trecut. În acest context, descrierea ansamblului vestimentar nupțial, a rochiei de mireasă și costumului de mire, cu particularitățile de croială și de decor, poate servi drept reper de orientare pentru noile creații.

Urmărim periodic „renașterea” tradițiilor transpuse inclusiv în costumele nupțiale și alegerea unui costum de nuntă modern completat cu elemente preluate din costumul popular ori alegerea unui ansamblu în stil folk. În contextul modei actuale, un astfel de costum este deosebit și remarcabil, dar totuși o alegere rar întâlnită. Deja de câteva decenii, generațiile tinere percep costumele populare tradiționale drept ceva depășit și potrivit ca exponat de muzeu. În schimb, reinterpretarea acestora, creează un plus de valoare.

Trecutul păstrează amprentele evenimentelor sociale dramatice, care au compromis tradițiile etno-culturale și legăturile de neam, dar anume valorile naționale și tradițiile definesc și unesc un popor. Pentru a fi remarcabili, este atât de important ca cultura și tradițiile locale să fie valorificate și promovate. O contribuție semnificativă în acest scop reprezintă cercetările în domeniul tradițiilor populare – culturale, vestimentare și textile, sistematizate și accesibile.

Folclorul este o resursă vastă, care generează idei pentru industria modei actuale, urmărită în tendințele internaționale. Ținutele feminine inspirate de ia tradițională, recunoscută ca simbol al identității naționale, au căpătat diverse interpretări în colecțiile designerilor autohtoni, tineri specialiști și a celor cu renume cum este Alina Bradu³⁰⁸.

³⁰⁸ Alina Bradu, [online] [citată 16.03.2024]. Disponibil: <https://alinabradu.com/#>



Fig. 4.47. Modele de rochii din colecțiile designerului Alina Bradu ³⁰⁹

Într-o societate multiculturală, creația modernă se bazează pe inspirația între culturi, pe împărtășirea ideilor și pe învățarea din experiența altora. Designerii cu renume mondial – casa de modă Valentino, Christian Dior ș.a., s-au inspirat și au elaborat colecții pe baza elementelor de port popular românesc.³¹⁰

Această practică este o bună oportunitate de popularizare, cunoaștere și apreciere a tradițiilor populare, păstrarea culturii și a spiritului unitar de neam, creatorii de modă având un rol important în acest proces de valorificare și promovare.

În așa fel, pentru reconstituirea unui veritabil ansamblu vestimentar de nuntă sunt necesare colectarea și restaurarea pieselor de costum autentice în scopul conservării ca obiecte de patrimoniu; reconstituirea ansamblului vestimentar de nuntă în baza descrierilor realizate și a imaginilor prezentate, ca ulterior să fie valorificate în expoziții tematice, drept suport pentru instruire și cunoaștere a acestui aspect în istorie; elaborarea costumelor scenice și a modelelor artistice în vederea reconstituirii cadrului artistic de epocă; utilizarea ca reper și sursă de inspirație pentru crearea noilor modele vestimentare.

³⁰⁹ Alina Bradu, [online] [citat 16.03.2024]. Disponibil: <https://www.instagram.com/alinabradu/>

³¹⁰ Christian Dior, Pre-fall 2017, [online] [citat 14.03.2024]. Disponibil: <https://www.vogue.com/fashion-shows/pre-fall-2017/christian-dior/slideshow/collection#39>

4.5. Concluzii la Capitolul 4

Studiul realizat la acest capitol prezintă o analiză amplă a evoluției ansamblului vestimentar nupțial, în speță a rochiei de mireasă și a costumului de mire în spațiul Basarabiei și Republicii Moldova în anii 1918–1991, cu transformările intervenite în forma și silueta costumului, chipul și imaginea stilistică a mirilor, precum și în accesoriizarea costumului.

Invocând funcția primordială a memoriei – cea de recuperare, studiul privind ansamblul vestimentar nupțial aduce o contribuție la completarea și reconstituirea informației despre ținuta vestimentară de sărbătoare și aspectele care au influențat asupra constituirii acestei imagini.

La baza acestui studiu au stat surse autentice din fondurile muzeelor locale, din arhiva națională, precum și resurse persoanelor ale persoanelor intervievate în studiul de caz. În rezultatul acestui studiu s-au constatat câteva idei importante pentru a fi remarcate pe post de concluzii pentru capitolul 4:

1) În anii 1918–1991, costumul nupțial al mirelui și miresei a avut structura costumului modern răspândit în occident, cu păstrarea tradițiilor și obiceiurilor populare în rânduielile nupțiale și în accesoriizarea costumului. Vestimentația populară tradițională s-a detașat definitiv de vestimentația uzuală, căpătând o nouă valoare în promovarea tradițiilor culturale naționale ca vestimentație scenică.

2) Cadrul geografic de amplasare teritorială a Basarabiei, în nemijlocită vecinătate cu țările europene, care s-au dezvoltat progresiv și mai rapid, a favorizat pătrunderea mărfurilor pe piața internă, cunoașterea și adaptarea noutăților în domeniul modei vestimentare. În dialoguri cu persoanele intervievate, au fost menționate practicile de procurare a costumului nupțial și a materialelor pentru confecționarea acestora prin import din țările occidentale.

3) În analiza comparativă a costumului nupțial adoptat pe teritoriul RSS Moldovenești în secolul al XX-lea cu cel din țările occidentale, se atestă o întârziere în implementarea tendințelor internaționale și o vădită simplitate în soluționarea constructivă, tehnologică și decorativă a modelelor, condiționată de posibilitățile tehnice și materiale, precum și de ideologia sovietică despre modestia comportamentală.

4) Este evidentă simplitatea costumului de nuntă în mediul rural comparativ cu cel din mediul urban. Diferențe se atestă în croială și în elemente decorative.

5) Se urmărește schimbarea conotațiilor simbolice și a valorilor exprimate prin limbajul nonverbal al costumului – între sacru și profan. Influențele ideologiei politice, dezvoltarea științei,

industrializarea, urbanizarea și în final globalizarea, au rezonat în formarea imaginii vizuale și mesajului transmis prin intermediul vestimentației, simbolica morală și religioasă primordială încă la începutul secolului, fiind substituită de cea socială și estetică, către sfârșitul aceluiași secol.

6) Se constată necesitatea de reconstituire și conservare a ansamblului vestimentar nupțial ca obiect de patrimoniu, care păstrează amprentele timpului în dinamică evolutivă, reflectând aspecte sociale, economice și religioase. În acest context, sunt punctate câteva propuneri pentru valorificarea rezultatelor studiului de caz: colectarea și restaurarea pieselor de costum autentice, reconstituirea în baza descrierilor realizate, elaborarea costumelor teatrale și a modelelor artistice bazate cu scopul creării imaginii de epocă.

Prezentarea evoluției în timp a aspectului și structurii ansamblului vestimentar nupțial constituie rezultatul unei munci descriptive de observație, prin culegerea de date și o descriere empirică a aparențelor vizuale, poziționând „elementele cheie” pe axa timpului. În acest mod, se conturează imaginea generală a obiectului de studiu, prezentând o vedere panoramică asupra schimbărilor în aspectul ansamblului vestimentar nupțial, între anii 1918 și 1991.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească din anii 1918–1991 reprezintă un subiect multidisciplinar de cercetare, luând în considerare importanța identificării, descrierii, repertorierii, conservării și valorificării articolelor ca parte integrantă a patrimoniului cultural al țării. Necesitatea studierii ansamblului vestimentar nupțial este argumentată de insuficiența literaturii de specialitate care să formuleze acest subiect complex, precum și de exigența sistematizării informațiilor acumulate la această etapă de studiu. La elaborarea tezei de față ne-am propus ca scop examinarea transdisciplinară a ansamblului vestimentar nupțial al populației din Basarabia și RSS Moldovenească în perioada 1918–1991 prin conceptualizarea și fundamentarea acestuia, cu încadrarea în contextul tradiției ceremoniei nupțiale locale din perspectivă istorică, etnologică și culturologică. Obiectivele trasate au condus la atingerea scopului enunțat, iar examinarea multilaterală a datelor informaționale și celor plastice cu referire la obiectul de cercetare, a permis determinarea următoarelor concluzii generale:

1) Luând în considerare lipsa unui studiu complex cu referire la componentele ansamblului vestimentar de nuntă, a fost examinat ansamblul vestimentar în plan diacronic, urmărind dezvoltarea și afirmarea acestuia în limitele anilor 1918–1991. În demersul investigational a fost reflectată evoluția costumului de nuntă și a accesoriilor în diferite localități din sudul, centrul, nordul Basarabiei și RSS Moldovenești, evidențiind anumite particularități regionale, etnice, condiționate de factorii socio-economici și „împrumuturile” culturale.

2) Principalele surse de cercetare au constituit colecțiile muzeale, rezultatele expedițiilor de teren (personale și ale antecesorilor), mostrele de piese vestimentare și accesorii autentice, coroborate cu materialele de arhivă, identificate la Agenția Națională a Arhivelor, fondurile Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău, arhive private.

3) Pentru studiul ansamblului vestimentar nupțial, fotografiile au constituit surse relevante, care au permis să constatăm că în spațiul din stânga Prutului, moda europeană s-a răspândit simultan. De asemenea, a fost posibilă analiza comparată și identificarea deosebirilor la costumul de nuntă urban *versus* cel din mediul rural; diferențieri după zone geografice (localitățile din sud, centru, nord) și etnii conlocuitoare (ucraineni, găgăuzi, bulgari), evoluția în timp a proporțiilor costumului mirilor, decorului acestuia, tipologia accesoriilor.

4) În baza materialelor de teren acumulate și a literaturii de specialitate disponibile la această etapă de cercetare, au fost identificate, repertoriate și descrise piesele specifice recuzitei de nuntă, accesoriiile de cult și laice prezente în ritul nupțial, piesele textile participante în ceremonia de nuntă (prosoapele nașilor/nunilor, darurile); au fost realizate clasificări tipologice și

descrieri ale ansamblului vestimentar nupțial raportate la gen (costum de mireasă și costum de mire), accesorii (acoperăminte pentru cap, încălțăminte, podoabe etc.), fapt ce a condus ca finalitate la elaborarea unei viziuni complete asupra ansamblului vestimentar de nuntă din anii 1918–1991.

5) Un rol important revine accesoriilor și pieselor de cult cu deosebită încărcătură semantică, cum sunt inele de logodnă și cele de cununie, icoana de cununie și cununa purtată de mirese la căsătoria bisericească și civilă. Accesoriile laice manifestă nemijlocita legătură cu tradiția, dar și cu inovația, tendințele vremii și designul artistic. Podoabele ceremoniale, fiind purtătoare de anumite semnificații simbolice, au evoluat ca modele, materiale și tehnică de realizare. Un exemplu notabil este cununa din ceară, urmată de cununa din materiale textile, paiete și mărgelă, ajungând la coroniță metalică cu incrustații de cristale artificiale.

6) În contextul examinării ansamblului vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească, au fost identificate schimbările evolutive și stabilite piesele de bază ale costumului de nuntă a miresei și a mirelui între anii 1918 și 1991. Dezvoltarea ansamblului vestimentar nupțial a fost influențată de evenimente cu impact global, precum industrializarea, tehnologizarea, mediatizarea. Acești factori au generat schimbări structurale, estetice și simbolice ale ansamblului vestimentar nupțial. Prin stabilirea etapelor cronologice de evoluție a ansamblului vestimentar de nuntă, a fost realizată definitivarea argumentată a tipologiei și structurii costumului de nuntă cu elementele lui caracteristice în analiză retrospectivă, precum și elucidarea contextului în care acesta s-a format și a semnificației pe care a primit-o în fiecare din etapele identificate. Experiența personală în domeniul designului vestimentar a permis realizarea specificației tehnice și descrierea pieselor ansamblului vestimentar nupțial a miresei și a mirelui, cu precizări despre detaliile constructive și decorative.

7) Cea mai fundamentală diferențiere a celor două etape istorice examinate ține de semnificația cununiei religioase și a ceremonialului respectiv în Basarabia în perioada interbelică, influența modei europene asupra rochiei de mireasă, iar contrar acesteia, ideologicul și politicul în RSS Moldovenească a dus la interzicerea cununilor religioase și, respectiv, dispariția icoanelor de cununie, a cununilor purtate la biserici de mire și mireasă, care au fost adesea ascunse pentru a fi readuse după 1991.

8) În șirul schimbărilor se regăsesc cele legate de simbolismul culorii rochiei de mireasă, care s-a constatat că nu întotdeauna a fost de un alb imaculat; de structura și forma rochiei de mireasă – piesa de rezistență a ansamblului vestimentar de nuntă, care a evoluat ca lungime, formă, detalii, croi, în funcție de tendințele modei, precum și silueta costumului de mire.

9) Ceremonialul nupțial constituie un important eveniment în traseul evolutiv al omului, care, la rândul său, s-a dezvoltat de la datinile strămoșești spre un spectacol bine regizat, iar vestimentația ceremonială posedă încărcături simbolice, transmise nonverbal (vizual) și indirect, prin simboluri, abordate și descrise pentru a pune în valoare caracterul complex și eterogen al subiectului de cercetare. Simbolismul este implicit în toate aspectele nunții: tradiții, obiceiuri, piese vestimentare și accesorii. Obiceiurile nupțiale se diferențiază în funcție de zone geografice și chiar localitățile apropiate. Diferențele se atestă în celebrarea evenimentului în ceea ce privește rânduielile și obiceiurile nupțiale. Tradițiile și obiceiurile locale au intervenit cu variații în tipologia accesoriilor de nuntă și ale costumului mirelui, ale rochiei de mireasă.

10) Ca urmare a procesului de cercetare și de identificare a pieselor specifice ansamblului vestimentar de nuntă, în particular în baza surselor veridice ale vremii cum ar fi fotografiile de epocă, completate și confirmate/infirmate în timpul interviurilor cu respondenții, ajungem la concluzia că în Basarabia în perioada interbelică costumul de nuntă al mirilor și mireselelor a fost unul modern ca tipologie și era completat de accesorii tradiționale ca mijloc de expresie a culturii și artei populare. În perioada sovietică vorbim despre un costum de nuntă modern, conformă vremii, cu utilizarea minimă a accesoriilor tradiționale și excluderea celor cu conotații religioase.

11) Un rol aparte revine studierii aspectelor caracteristice culturii naționale, în scop de cunoaștere a valorilor culturale și tradițiilor locale, dar și pentru a identifica interferențele în costumul modern de nuntă.

12) Interviurile cu informatorii din mai multe localități din spațiul actual al Republicii Moldova au generat informații importante mai ales despre perioada interbelică, confirmând că se practica cusutul la comandă individuală și achiziția vestimentației din alte țări, transmis prin colet de rude sau prieteni, pentru ca mirii să poarte în ziua nunții cel mai modern costum. Constatăm că în secolul al XX-lea nu era diferență mare în tipologia costumului nupțial din mediul urban și cel rural, diferențele fiind esențiale în ceremonia de nuntă, unele accesorii, complexitatea modelului și a decorului în costum.

13) Problema conservării pieselor de patrimoniu obține o deosebită relevanță, implicit și obiectele legate de ritualurile nupțiale. Considerăm că repertorierea articolelor ce fac parte din ansamblul vestimentar – costumul de mire, rochia de mireasă, accesorii laice și de cult, întreaga recuzită nupțială, este iminentă pentru a veni cu sugestii și propuneri de conservare, promovare și valorificare a acestor piese ca parte a patrimoniului cultural al țării. În acest sens, sunt create oportunități sesizabile de reconstituire a ansamblului vestimentar nupțial specific populației din Basarabia și RSS Moldovenească.

Concluzionăm că subiectul păstrării tradițiilor și promovarea patrimoniului cultural, importanța aspectelor istorice, etnologice și culturale în evoluția ansamblului vestimentar nupțial în Basarabia și RSS Moldovenească este unul foarte actual. Abordând ansamblul vestimentar ca parte a ceremonialului de nuntă, cu multiple aspecte determinante – sociale, spirituale, economice, funcționale, estetice, a fost desfășurată o cercetare multidisciplinară, cu definitivarea nu doar a aspectului evolutiv al costumului, dar și încadrarea întregului ansamblu vestimentar nupțial în ambient prin corelarea cu aspectele tangențiale.

Ca finalitate, am soluționat ipoteza de cercetare, argumentând că în anii 1918–1991, evenimentele fundamentale din punct de vedere istoric, social, cultural – industrializarea, tehnologizarea, mediatizarea, globalizarea, au marcat evoluția ansamblului vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească.

Recomandări:

1) În plan științific, este importantă continuarea cercetărilor în contextul dezvoltării ansamblului vestimentar încadrat în ceremonialul nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească. Extinderea cercetărilor pentru perioada de după obținerea independenței Republicii Moldova, anul 1991, va deschide noi oportunități pentru repertorierea și valorificarea pieselor ansamblului vestimentar nupțial.

Elaborarea unui catalog în limbile română și engleză, care ar reflecta plenar piesele ansamblului vestimentar nupțial, va contribui substanțial la digitalizarea datelor, a fotografiilor, la păstrarea amintirilor, la educarea în spiritul respectului pentru valorile autentice.

Realizarea cercetărilor cu caracter transdisciplinar au devenit o prioritate și provocare a actualității, iar pentru a contura un tablou de ansamblu, este necesară examinarea în complex, a ceremonialului nupțial, a costumului de nuntă, accesoriilor, tradițiilor și obiceiurilor locale.

Este iminentă organizarea expedițiilor de teren pentru a colecta și a documenta, digitiza, pașaportiza piesele păstrate în biserici (icoane de cununie, cununi), în muzeele locale (rochii de mireasă, mănuși, voalul, fotografii) care ar aduce un plus valoare procesului de patrimonializare a pieselor încadrate în ansamblul vestimentar nupțial.

2) În plan aplicativ, se recomandă utilizarea informațiilor concentrate în paginile tezei la perfectarea fișelor muzeale ale pieselor intrate în custodia muzeelor naționale și locale.

Este necesară utilizarea terminologiei corecte în domeniu, pentru a evita traducerile neadecvate din alte limbi ale unor termeni folosiți în domeniul vestimentar. Aplicarea unei terminologii corecte se referă la specialiștii din instituțiile de învățământ preuniversitar, universitar, centre meșteșugărești, precum și în activitatea ghizilor turistici și lucrătorilor muzeali.

Venim cu propuneri de reconstituire a ansamblului vestimentar nupțial pentru utilizarea în expoziții tematice, drept resursă teoretică în scopuri de instruire specializată, drept reper pentru crearea costumelor scenice și ca sursă de inspirație pentru crearea noilor modele bazate pe imaginea stilistică a costumului istoric.

Totodată, este susținută importanța valorificării și promovării culturii naționale. În acest context, costumul popular este un certificat de înaltă iscusință și pricepere, un etalon de frumusețe, care posedă un limbaj de comunicare a unor tradiții străvechi, o mărturie vie a unui proces de creație, prezentând o valoare unică și irepetabilă. Vedem oportună dezvoltarea conceptului și a practicii de îmbinare a costumului modern de nuntă cu elementele de port tradițional în scop de promovare a culturii și tradițiilor populare.

În timpul cercetărilor de teren, s-a constatat că muzeele locale promovează activ tradițiile, portul popular, prezentând inclusiv particularitățile tradiției locale în costumul de nuntă. Acest subiect ar putea fi dezvoltat, încadrând în expoziții ansamblul vestimentar nupțial pentru a prezenta schimbările evolutive care au intervenit în structura și conceptul acestuia.

În contextul subiectului actual al integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană, este necesară racordarea legislației republicii la legislația europeană și la compartimentul repertoriere, valorificare și promovare a pieselor de patrimoniu, implicit ale ansamblului vestimentar nupțial, autentic și original prin conceptul, datinile strămoșești și tradițiile ceremoniei nupțiale.

BIBLIOGRAFIE

Monografii:

1. ARCUȘ-JANTOVAN, Elena. *Moneda și circulația monetară în Principatul Moldovei (1711–1859)*. Chișinău, 2022. 267p. ISBN 978-9975-80-903-0.
2. BADRAJAN, Svetlana. *Muzica în ceremonialul nupțial din Basarabia*. Cântecul miresei. Chișinău: Epigraf, 2002. 236 p. ISBN 9975-903-53-3
3. BASSO STĂNESCU, Elena. *Mireasă și mire între sacru și profan*. Cluj-Napoca: MEGA, 2013. ISBN 978-606-543-352-6.
4. BASSO STĂNESCU, Elena. *Scenografia spațiului ceremonial*. Cluj-Napoca: MEGA, 2013. ISBN 978-606-543-370-0.
5. BASSO-STĂNESCU, Elena. *Nunta, între ritual și spectacol*, 2013, Cluj-Napoca: Editura MEGA, 202 p.
6. BĂIEȘU, N. *Folclorul ritualic și viața*. Chișinău: Știința, 1981. 106 p.
7. BÂTCĂ, Maria. *Costumul popular românesc*. București: Editura Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, 2016. 239 p.
8. BOLDUREANU, Ana; DERGACIOVA, Lilia; NICOLAE, Eugen et al. *Moneda în Republica Moldova*. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”, 2015. 505 p. ISBN 978-9975-3089-0-8
9. BOLDUREANU, Ana; MATVEEV, S. *Patrimoniul numismatic al Republicii Moldova: Imagine și Legendă*. Chișinău: Lexon Prim, 2018. 180 p. ISBN 978-9975-139-53-3
10. BUTNARIU, V.M. *Tezaure din muzeele orașului Chișinău, secolele XVI-XVIII*. Chișinău: Universitas, 1994. 130 p. ISBN 5-362-01115-4.
11. BUZILĂ, Varvara. *Costumul popular din Republica Moldova*. Ghid practic. Chișinău, 2011. 170 p.
12. BUZILĂ, Varvara. *Pâinea, aliment și simbol. Experiența sacrului*. București: Editura Gastroart, 2019. 352 p.
13. BUZILĂ, Varvara. *Pâinea: aliment și simbol: experiența sacrului*. Chișinău: Știința, 1999. 373 p.
14. CĂLĂRAȘU, C. *Obiceiuri românești de nuntă*. București: Editura Universității, 1999. 284 p.

15. CHICIUC, Liudmila. *Organizarea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934–1940)*. Teză de doctor în istorie la specialitatea 611.02 – Istoria românilor (pe perioade). Chișinău, 2019.
16. CIOCANU, Maria. *Cartea etnografului*. Colecții muzeale, obiceiuri și tradiții populare. Chișinău: Cartdidact, 2019. 528 p.
17. CIUBOTARU, Silvia. *Obiceiuri nupțiale din Moldova*. Iași: Editura Univ. „Alexandru Ioan Cuza”, 2009. 782 p. ISBN 978-973-703-521-9
18. CONDRATICOVA, Liliana. *Arta bijuteriilor din Moldova*. Iași: Lumen, 2010. 286 p. ISBN 978-973-166-236-7
19. CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor din Basarabia*. Chișinău: Grafema Libris, 2017, 384 p. ISBN 978-9975-52-204-5
20. CONDRATICOVA, Liliana. *Arta metalelor. Portrete de creație ale bijutierilor și meșterilor de artă decorativă în a doua jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea*. Iași: Doxologia, 2021. 320 p. ISBN 978-606-9746-59-2
21. CONDRATICOVA, Liliana. O platformă de idei în contextul integrării europene: de Zilele Patrimoniului cultural la AȘM s-au întrunit experți în domeniu. In: *Akademios*, nr. 3, 2024, pp. 34-36. ISSN 1857-0461
22. EVSEEV, I. *Simbolica nunții românești*. București, 1993. 198 p.
23. GAVRILĂ, Vasile. *Cununia – viață întru Împărăție*. București: Fundația Tradiția Românească, 2004, 546 p. ISBN 973-87029-0-9
24. GENNEP, Arnold Van. *Les rites de passage*. Paris: Éditions A. et J. Picard, 1981, 288 pp + 29 pp. [online] [citat 02.09.2024]. Disponibil: https://www.berose.fr/IMG/pdf/les_rites_de_passage_1909.pdf
25. GHIMPU, S. *Nunta și alte obiceiuri moldovenești*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1990. 120 p. ISBN 5362001647
26. GOROVEI, Artur. *Datinile noastre la naștere și la nuntă*. București: Paideia, 2002. 149 p.
27. GOROVEI, Artur. *Credințe și superstiții ale poporului român*. 1915. Colecția MITHOS, Editura Saeculum, 2012. 512 p. ISBN 9789736423048
28. GRIGOREAN, Mihaela. *Un periplu al Frumuseții în Țara Oașului. Împletitul miresei*. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2018. 220 p. ISBN 978-606-730-411-4
29. HÂNCU, A.S.; ZELENCIUC, V.S. *Folclorul obiceiurilor de familie*. Chișinău: Știința, 1979. 310 p.

30. IONESCU, Adrian-Silvan. *Moda și societatea urbană*. București: PAIDEIA, 2006. 628 p. ISBN 9735963213
31. *Istoria Românilor în Secolul XX*. București: Editura Paideia, 1999.
32. LAZEA, Andreea. *Pentru o antropologie a patrimoniului și patrimonializării: perspective asupra monumentelor istorice în România*. Iași, LUMEN, 2012, 300 p. ISBN 9789731663227
33. MADAN, Gh. V. *Scieri*. Volumul 2. Chișinău: Știința. 405 p.
34. MARIAN, S.Fl. *Nunta la români: studiu istorico-comparativ etnografic*. București: Saeculum, 2000. 576 p.
35. MEYENDORFF, John. *Căsătoria. Perspectivă ortodoxă*. Traducere de Cezar Login. Cluj-Napoca: Editura Renașterea, 2012. 142 p. ISBN 978-606-607-046-1; ISBN 978-973-1799-28-5
36. MIHAIL, Z. *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*. București: Editura Academiei Române, 1978. 251 p.
37. MOISEI, Ludmila. *Ornamentul – fenomen artistico-estetic (Viziuni ontologice și estetice asupra ornamenticii țesăturilor tradiționale)*. Chișinău: Pontos, 2017. 271 p. ISBN
38. NANU, Adina. *Artă. Stil. Costum*. București: Meridiane, 1976 (reedităată București: Noi Media Print, 2007). 306 p. ISBN 9789737959751
39. NICULESCU-VARONE, G.T. *Costumele naționale din România întregită*. București: Editura Ziarului Universul, 1937.
40. NICULESCU-VARONE, G.T. *Portul național românesc*, vol. I-II, București, 1933–1934.
41. NISTOR, Ion. *Românii și Rutenii din Bucovina: studiu istoric și statistic*. București, 1915. 210 p.
42. NOICA C. *Nunta la români*. Antologie din poezia ceremonialului de nuntă. București: 1997. 282 p.
43. NOROC, Larisa. *Cultura Basarabiei în perioada interbelică (1918–1940)*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2009. 192 p. ISBN 978-9975-46-043-9
44. OPRIȘ, Ioan. *Colectionism, Muzeologizare, Patrimonializare*. 2013, Oscar Print. 292 p. ISBN 9789736683480.
45. PALIȚ-PALADE, Iulia. *Portul popular din Republica Moldova*. Chișinău: Grafema Libris, 2003. 39 p.
46. PAVEL, Emilia. *Portul popular moldovenesc*. Iași: Junimea, 1976. 208 p.

47. PLOȘNIȚA, Elena. Muzeu. *Muzeificarea patrimoniului cultural imobil*. Chișinău: Biblioteca „Tyragetia” XXXIV, 2021. 232 p. ISBN 978-9975-62-433-6.
48. POP, Anuța. *Ritualurile de familie în Maramureș. Rezumat al tezei de doctorat*, Cluj-Napoca, 2014.
49. POPESCU, Ion Apostol. *Studii de folclor și artă populară*. București: Editura Minerva, 1970.
50. *Portul național moldovenesc*. Sub red. Zevina A., Livșiț M. Chișinău: Cartea moldovenească, 1960. 29 p.
51. PROCOP, Natalia; NEGRU, Valentina; SÎRBU, Livia; CERCAȘIN, Marina. *Terminologie vestimentară. Dicționar ilustrat român-englez*. Chișinău: Gunivas, 2019. 144 p. ISBN 978-9975-3374-0-3
52. *Relațiile etnoculturale moldo-ucrainene*. Materialele simpozionului științific internațional: In memoriam academicianul Constantin Popovici. Vol. I, Chișinău: Elan Poligraf, 2015, 344 p. ISBN 978-9975-66-505-6
53. SAVA, Lucia. *Viața cotidiană în orașul Chișinău la începutul secolului al XX-lea (1900–1918)*. Chișinău: Pontos, 2010. 318 p. ISBN 978-9975-51-199-5
54. *Sărbători și obiceiuri*. Moldova. București: Editura Enciclopedică, 2004. Vol. IV.
55. SCURTU, Ioan. *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*. București: Editura Rao. 2001. 280 p. ISBN 973818004X
56. STOICA, Georgeta. *Podoabe populare românești*. București: Editura Meridiane, 1976.
57. STOICA, Georgeta; PETRESCU, Paul. *Dicționar de Artă Populară*. București: Editura Enciclopedică, 1997.
58. TĂNASE, Nicolae. *Soțul ideal, soția ideală*, Sibiu: Editura Anastasis, 2011. 390 p. ISBN 978-606-8034-39-3I.
59. TUREAC, Tatiana. *Nunta moldovenească – model de formare a cuplului familial*. Chișinău, 2018. Teză de doctor în științe pedagogice, p. 29. [online] [citată 23.12.2021]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54049/tatiana_tureac_thesis.pdf.
60. URSU, Valentina. *Valorificarea patrimoniului cultural în sistemul educațional din Republica Moldova (anii '90 ai sec. XX – înc. sec. XXI)*. Monografie. Chișinău: „Garomont Studio”, 2020, 252 p. ISBN 978-9975-3494-3-7
61. ZELENCHUK, V.; DIMITRIU, M. *Costumul național moldovenesc*. Chișinău: Timpul, 1975. 61 p.
62. ZELENCIUC, V. *Moldavian National Costume*. Chișinău, Timpul, 1985. 143 p.

63. ZELENCIUC, V.; DIMITRIU, M. *Costumul național moldovenesc*. Chișinău: Timpul, 1975. 61 p.
64. ZELENCIUC, V.; KALAȘNIKOVA, Natalia. *Vestimentația populației orășenești din Moldova sec. XV–XIX*. Institutul de Etnografie și Folclor al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Chișinău: Știința, 1993. 126 p. ISBN 5376013871
65. БОЛГАР, С. *Национальная одежда Гагаузов: традиции и современность*. Comrat: Tipografia Balacron, 2018, 240 p. ISBN 978-9975-3255-2-3
66. ВАСИЛЬЕВ, Александр. *История моды: Свадебная мода: Выпуск 7*. М.: Этерна, 2006, p. 7.
67. ЗЕЛЕНЧУК, В. *Молдавский национальный костюм*. Chișinău: Timpul, 1985. 143 p.
68. ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Очерки молдавской обрядности XIX – нач. XX век*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1959.
69. КАЛАШНИКОВА, Н.М.; ПЛУЖНИКОВА, Г.А. *Одежда народов СССР*. Moscova: Planeta, 1990, 230 p. ISBN 5-85250-141-7
70. КОЖОЛЯНКО, Я.І. *Буковинский традиційний одяг / Traditional Dress of Bukovina*. Чернівці-Саскатун, 1994. 262 p.
71. КУНЦ, Д. Ф. *Мистические свойства драгоценных камней: Любопытные предания о драгоценных камнях*. М: Изд. Дом МСП, 2004. 448 p. ISBN 5-7578-0196-4, с. 46.
72. Молдавский национальный костюм = Moldavian National Costume / авт. текст и сост.: V. Zelenciuc. Chișinău: Timpul, 1984. 143 p.
73. Молдавский сценический костюм = Costumul scenic moldovenesc: Левобережный р-ны МССР: [album] / авт.-сост.: V. Zelenciuc; худож.: Е. Евдокимова; Chișinău: Timpul, 1985. 49 p.
74. Молдавский сценический костюм = Costumul scenic moldovenesc: Левобережный р-ны МССР: [album] / авт.- сост.: V. Zelenciuc; худож.: Е. Евдокимова; Chișinău: Timpul, 1985, 49 p.
75. *Монеты в народной одежде и украшениях*. Moscova: Boslen, 2019. 204 p. ISBN 978-5-91187-339-4
76. НАНН, Д. *История костюма. 1200–2000 / Пер с англ. Т. Г. Супруновой*. М.: Астрель: АСТ, 2008. 344 p. ISBN 978-5-17-047938-2
77. ОГУЙ, Олександр. *Монетні знахідки на Буковині. Системно-квантитативне зіставлення*. Чернівці, ЧНУ, 2008, 252 p. + 4 hărți + 4 pl. ISBN 978-966-423-018-3.

78. ФЕДОРЧУК, Олена. *Українські народні прикраси з бісеру*. Lvov: Свічадо, 2023. 120 p. ISBN 9789669387134

Surse de arhivă, colecții muzeale, cataloage:

79. Agenția Națională a Arhivelor. Fondul fotografic, [online] [citat 12.09.2024]. Disponibil: <https://arhiva.gov.md/expozitii-virtuale/>

80. *Anuarul Chișinăului pe anul 1940/* alcăt.: Al. Terziman și I. Kalughin, Chișinău: Editura „Arpid”, 1940.

81. *Anuarul Orașului Chișinău și al județelor din Basarabia și cu Calendarul pe anul 1924*. Chișinău: Ed. „Ș. Șapoșnik”, 1924.

82. Arhiva Agenției de Inspectare și Restaurare a Monumentelor. Dosarul bisericii Sf. Treime, or. Chișinău

83. Arhiva Agenției de Inspectare și Restaurare a Monumentelor. Dosarul bisericii Înălțării, or. Chișinău.

84. Arhiva Agenției de Inspectare și Restaurare a Monumentelor. Dosarul bisericii Tuturor Sfinților din or. Chișinău.

85. Arhiva Etnografică Digitală, Institutul Patrimoniului Cultural [online] [citat 12.09.2024]. Disponibil <https://arhivaetnografica.ich.md/>.

86. Arhiva Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău.

87. *Catalogul Atelierelor Arhiepiscopiei*. Chișinău: Arhiepiscopia Chișinăului, 1940.

88. *Opisul Societății istorico-arheologice bisericești basarabene*. Chișinău: Casa Eparhială, 1923.

89. *Костумул сченик молдовенеск (райоанеле де норд але Молдовей)*. Кишинэу: Тимпул, 1985.

90. *Костумул сченик молдовенеск (райоанеле де суд але РССМ)*, Chișinău, 1990.

Articole în reviste, culegeri, materiale ale conferințelor:

91. AVĂDĂNII, Maxim. Istoria și memoria deportărilor staliniste în comuna Chișcăreni, raionul Sângerei. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași–Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 177-188. ISSN 2558-894X

92. BASSO-STĂNESCU, Elena, Mireasă și mire între sacru și profan. Partituri complexe în ceremonialul și ritualul nunții. In: *REVART*, nr. 22, 2015, Editura Eurostampa, pp. 31-39.
93. BÎRLĂDEANU, Virgiliu; BĂLĂNICI, Ion; RACU, Petru: „Hai, tată, povestește!”. In: (editor) L. Pădureac, Arhivele memoriei: recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din RSSM. Memorii. Documente. Studii de caz. Cercetări realizate în localitățile din nordul Republicii Moldova, vol. III, tom 1, Chișinău: Ed. Balacron, 2016, p. 255.
94. BUJOREAN, Tatiana. Evoluția vestimentației citadine din Basarabia în primele patru decenii ale secolului al XX-lea. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Ed. 4, 28-29 septembrie 2021, Chișinău. Iași – Chișinău: 2021, Ediția 4, pp. 235-242. ISSN 2558-894X
95. BUJOREAN, Tatiana. Portul popular în Basarabia la 1918: mărturii documentare. In: *100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România. Rolul și contribuția lui Alexandru Marghiloman*. Buzău: Mad Linotype, 2018, pp. 117-129. ISSN 978-973-7764-43-0
96. BUJOREAN, Tatiana. Producerea pieselor vestimentare în Chișinăul postbelic. In: *Dialogica*, 2020, nr. 3, pp. 113-118. ISSN 2587-3695.
97. BUZILĂ, Varvara, Complexitate și adaptabilitate în costumul de Podoima-Podoimița, Transnistria. In: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Serie nouă. Fascicula Etnografie și Muzeologie, vol. 25(38), Chișinău, 2016, pp. 97-115, ISSN 1857-0054
98. BUZILĂ, Varvara. Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală (propusă pentru înscriere în lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității UNESCO). In: *Akados*, 2021, nr. 1, pp. 153-168.
99. CAVRUC, V.; POSTICĂ, Gh. Salvagardarea patrimoniului cultural în Republica Moldova. In: *Akados*. Chișinău, 2010, nr. 2 (17), pp. 38-43.
100. CERCAȘIN, Marina. Ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească ca obiect al cercetărilor științifice. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, 19-20 septembrie 2024, Chișinău. Iași-Chișinău-Lviv: 2024, vol. 8, editor Liliana Condraticova, Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique”, pp. 50-57. ISSN 2558-894X.
101. CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul și ritualul nunții pe teritoriul Moldovei în secolul al XX-lea. In: *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural / Conservation and*

restoration of cultural heritage. Editor Nicoleta Vornicu. Iași: Doxologia, 2022, pp. 175-198. ISSN 2286-1459.

102. CERCAȘIN, Marina. Costumul nupțial ca subiect de cercetare. In: *Patrimoniul de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Conferință științifică internațională, Chișinău, 11-12 februarie 2021. Iași-Chișinău, p. 25. ISSN 2558 894X.

103. CERCAȘIN, Marina. Costumul nupțial și sursele sale de cercetare. In: *Akademios*, 2020, nr. 4(59), pp. 130-136. ISSN 1857-0461.

104. CERCAȘIN, Marina. Evoluția ansamblului vestimentar nupțial orășenesc în perioada interbelică. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, 22-23 septembrie 2020, Chișinău. Iași – Chișinău: 2020, vol. 1, editor Liliana Condraticova, Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique”, pp. 262-266. ISSN 2558-894X.

105. CERCAȘIN, Marina. Fotografia ca sursă de studiere a costumului nupțial. In: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 7, Vol. 2, 15 iunie 2018, Chișinău: Tipogr. „Biotehdesign”, 2018, pp. 31-33. ISBN 978-9975-108-46-1.

106. CERCAȘIN, Marina. Piesa vestimentară fundamentală din costumul nupțial – rochia albă de mireasă. In: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 6, Vol. 2, 15 iunie 2017, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 2017, pp. 22-25.

107. CERCAȘIN, Marina; CONDRATICOVA, Liliana. Accesoriile din sistemul vestimentar nupțial. Considerații preliminare. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Rezumatele Conferinței Științifice Internaționale Chișinău, 23-24 septembrie 2019. p. 26. ISBN 978-9975-3290-4-0.

108. CERCAȘIN, Marina; CONDRATICOVA, Liliana. Dicționar de termeni în domeniul textilelor. Studiu de caz: procesele tehnologice de producere. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine, dedicată zilelor europene ale patrimoniului*. Ediția 1, 23-24 septembrie 2019, Chișinău: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2019, p. 27. ISBN 978-9975-3290-4-0

109. CHICIUC, Liudmila. Cu privire la cercetările monografice în teren desfășurate de Institutul Social Român din Basarabia (1934–1940). In: *Akademios*, Chișinău, 2019, nr. 3, pp. 86-94.

110. CIOBANU RUSU, Valentina; SAINCIUC, G. Mica istorie din albumul de familie. Chișinău: ARC, 2018, 212 p. ISBN 9789975002134

111. CIOCANU, Maria. Tradiția nunții în satele din raionul Rezina. In: *Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Ser. nouă. Etnografie și Muzeologie. 2010, nr. 13, pp. 73-85.
112. CIOCANU, Maria; MIHAILIUC-ONOFRIESCU, Valentina. Portul popular în raionul Camenca. In: *Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, vol. II, pp. 483-502.
113. CIOCANU, Maria. Elemente de port popular reflectate în creația orală. In: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Serie nouă. Fascicula Etnografie și Muzeologie, vol. 7(20), Chișinău, 2007, pp. 66-87.
114. CIOCANU, Maria. Tradiția nunții în satele din Raionul Rezina. In: *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, 2010, nr. 13(26), pp. 75-86. ISSN 1857-0054.
115. COJOCARU, Ludmila. Memoria remanentă a deportărilor staliniste: repere istoriografice și probleme de cercetare. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași–Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 11-24. ISSN 2558 – 894X
116. COJOCARU, Ludmila. Obiceiuri și moravuri privind castitatea miresei în comunitatea tradițională din Basarabia. In: *Revista de etnologie și culturologie*, 2019, nr. XV, pp. 57-66.
117. COJOCARU, Ludmila. Tradiția de nuntă în comunitățile de basarabeni deportați în Siberia și Kazahstan. In: *Akademios*, 2018, nr. 2, pp. 132-139.
118. COJOCARU, Ludmila D. Tradiția în contexte istorice de liminalitate. Nunta basarabenilor deportați în documente și mărturii de istorie orală (II). In: *Dialogica*. An II, nr. 2, 2020. Chișinău: Tipografia Centrală, 2020, pp. 56-68.
119. COJOCARU, Ludmila D. Tradiția în contexte istorice de liminalitate. Nunta basarabenilor deportați în documente și mărturii de istorie orală. In: *Dialogica*, anul I, nr. 3, 2019, pp. 57-68.
120. COJOCARU, Ludmila D. Nășia la românii din Basarabia: între autoritatea tradiției și avatarurile modernizării. In: C. BĂLOSU, N. MIHAI (editori), *Cultura populară la români. Context istoric și specific cultural*, Cluj: Presa Universitară Clujeană, 2014, pp. 215-236.
121. COJOCARU, Ludmila D. *Dimensiuni mito-simbolice ale miresei în contextul tradiției nupțiale românești din spațiul Pruto-nistrean*. In: *Analele Universitarii Libere*

Internaționale din Moldova. Seria Istorie, coord. St. Gheorghe Postică, vol. 2, Chișinău, ULIM, 2004, pp. 60-67.

122. CONDRATICOVA, Liliana. Activitatea meșterilor-giuvaiergii din Moldova în anii '70-'80 ai secolului XX (în baza Fabricii de bijuterii din Chișinău). In: *Tyragetia. Serie nouă*, 2010, nr. 2(19), pp. 277-284. ISSN 1857-0240.

123. CONDRATICOVA, Liliana. Andrei Negură și transpunerea emoțiilor în culoare. In: *Akademios*. 2022, nr. 3(66), pp. 141-146. ISSN 1857-0461

124. CONDRATICOVA, Liliana. Ateliere de croitorie și bijuterie în Basarabia interbelică: influențe est- și vest-europene. In: *Arta și tradiția în Europa*, Studii de specialitate, Festival internațional, Ediția a VI-a, Iași: Casa Corpului Didactic „Spiru Haret”, pp. 149-154.

125. CONDRATICOVA, Liliana. Libertatea în creație și valoarea incomensurabilă a operei artistului plastic Elena Bontea. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași-Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 243-254. ISSN 2558 – 894X

126. CONDRATICOVA, Liliana. Tendințe artistice în arta bijuteriilor și accesoriilor în a doua jumătate a secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea. In: „*Creativitate, tehnologie, marketing*”, al III-lea Simpozion Internațional, Universitatea Tehnică a Moldovei. Culegere de articole, 31 octombrie 2014 – 01 noiembrie 2014, Chișinău: Bons Offices, 2014, pp. 32-35.

127. CONDRATICOVA, Liliana. The Large Cities in Interwar Bessarabia as Promoters of the Development of the Art of Metals. In: *ANNALES UNIVERSITATIS APULENSIS. SERIES HISTORICA*. „The city and the great war. Architecture, Urbanism and Society After 1918”. Edited by Daniel Dumitran, Valeriu-Eugeniu Drăgan.. 22/II, Alba-Iulia: MEGA, 2018, pp. 45-70. ISSN 1453-9306.

128. CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana. Confecționarea costumelor naționale și a accesoriilor pentru Festivalul Mondial de Tineret (Moscova, 1957) în cadrul atelierului „Promhudojnik” din Chișinău. In: *ARTA*, 2019, nr. 1(AV), pp. 155-162. ISSN 2345-1181.

129. CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena; ISCHIMJI, Ana. Actul Unirii Basarabiei cu România de la 1918 și patrimoniul cultural: impact, evoluție, perspective. In: *Dialogica*, 2023, nr. 1(S), supl. nr. 1, pp. 141-154. ISSN 2587-3695.

130. CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească. In: *Akados*. 2020, nr. 2(57), pp. 144-154. ISSN 1857-0461.
131. CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina. Ateliere de confecționare a pieselor textile și vestimentare din RSSM în anii 1945–1960. In: *Acta Moldaviae Meridionalis* Vol. 1, 2019, pp. 275-286. ISSN 0257-7372
132. CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul nupțial: accesorii laice și de cult religios. In: *Dialogica*. 2020, nr. 1, pp. 69-75.
133. CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. Locul și rolul accesoriilor în sistemul vestimentar nupțial. In: *Arta*. 2019, Vol. XXVIII, nr. 1, 146-150. ISSN 2345-1181.
134. CONDRATICOVA, Liliana, TOCARCIUC, Alina. Centre de artizanat și meșteri în domeniul textilelor din Republica Moldova. In: *Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective*, 26-27 iunie 2019, Bălți: Tipogr. „Indigou Color”, 2020, Ediția 4, pp. 394-402. ISBN 978-9975-3382-6-4.
135. DATCU, M. Obiceiuri de nuntă basarabene. In: *Datini*, 1994, nr. 3-4, 43 p.
136. DOBRE, Claudia-Florentina. Viața cotidiană a deportării în Bărăgan. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași–Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 49-61. ISSN 2558-894X
137. DOHOT, Mihai. Fotografia de epocă basarabească: de la argumente secund în cercetare la subiect de studiu prioritar. In: *Muzeul Național de Istorie a Moldovei*, Ed. 31, 28-29 octombrie 2021, Chișinău: „Bons Offices”, 2021, Ediția 31, pp. 138-139. ISBN 978-9975-87-875-3
138. ENCIU, Nicolae. Populația României interbelice în context general european: trăsături generale și specifice. In: *Anuarul Institutului de Istorie: Materialele sesiunii științifice anuale, 20 decembrie 2018*, 20 decembrie 2018, Chișinău. Chișinău: Editura „Lexon-Prim”, 2019, pp. 214-229. ISBN 978-9975-3334-0-5. ISSN 2345-1939.
139. DOHOT, Mihai. Stil și eleganță în fotografia basarabească în cea de-a doua jumătate a secolului XIX. In: *Tyragetia. Serie nouă*, 2017, nr. 2(26), pp. 147-162. ISSN 1857-0240.

140. FEDORCHUK, Olena; MOTYL, Romana. Tradition of Beaded Decoration in the Ukrainian Folk Costume: Reconstruction of the Second Stage (Based on the Materials of Western Regions of Ukraine). In: *Arta*, Vol. 32, Nr. 1(AV) / 2023 / ISSN 2345-1181.
141. GAIVAS, O. Confluente româno-ucrainene în folclorul de nuntă din nordul Republicii Moldova. In: *Metaliteratura*, anul XII, nr. 5-6 (31), 2012, pp. 107-118. ISSN 1857-1905.
142. GAIVAS, Octavian. Originea obiceiurilor de nuntă. In: *Philologia*, 2017, nr. 1-2(289-290), pp. 105-112. ISSN 1857-4300.
143. GRĂDINARU, Natalia. Ceremonialul nupțial în satele din valea Prutului de Jos: funcționalitate și inovații. In: *Valorificarea patrimoniului etnocultural: al Republicii Moldova în cercetare și educație*, 15 noiembrie 2018, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Institutul Patrimoniului Cultural, 2018, Ediția 3, p. 27. ISBN 978-9975-84-074-3.
144. GRĂDINARU, Natalia. Obiceiurile de naștere și cele de nuntă, reflectate în opera lui Gheorghe V. Madan. In: *Gheorghe V. Madan: 150 de ani de la naștere*, Ed. 1, 8 septembrie 2022, Chișinău. Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022, pp. 14-17. ISBN 978-9975-84-169-6.
145. MIRON, Marina; NICOGLO, Diana. Patrimoniu și patrimonializare: experiența țărilor europene și a Republicii Moldova. In: *Akademios*. 2019, nr. 2(53), pp. 154-160. ISSN 1857-0461.
146. MUȘA, Cristian. Bradul și steagul în cadrul nunții românești. Descriere, funcționalitate și simbolică, în trecut și în contemporaneitate. In: *Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”*, S.n., București: Editura Academiei Române, 2020, tom. 3, pp. 103-124, [online] [citată 02.12.2024]. Disponibil: <https://academiaromana.ro/ief/docAnuar/Anuar-IEF-2020.pdf>
147. MOLCOSEAN, Ana; MOLCOSEAN, Alexandru. Instaurarea administrației sovietice în județul Bălți: mărturiile familiei Frunză. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași–Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 166-176. ISSN 2558-894X
148. NICOGLO, Diana. Unele particularități ale tradițiilor alimentare ale ucrainenilor din Republica Moldova (în baza investigațiilor de teren). In: *Revista de Etnologie și Culturologie*, 2012, nr. 11-12, pp. 14-23. ISSN 1857-2049.

149. POSTOLACHI, Elena. Costumul de nuntă. In: *Femeia Moldovei*, 1994, nr. 1, p. 19.
150. POSTOLACHI, Elena. Prosopul moldovenesc: diversități funcțional-tehnologice și decorativ-simbolice. In: *Akademios*, 2009, nr. 4(15), pp. 114-118. ISSN 1857-0461.
151. PRISAC, Lidia. „...Frumoase-s nunțile-n colhoz...” sau despre mariaj în mediul rural sovietic (1960–1980). In: *După 25 de ani. Evaluări și reevaluări istoriografice privind comunismul /Cosmin Budeanca, Florentin Olteanu (coord.), Iași, Polirom, 2017, pp. 181-200.*
152. PROCOP, Natalia. Aspecte stilistice în vestimentația de la începutul anilor `60 ai sec. XX din RSSM. In: *Arta*, 2018, nr. 1(AV), pp. 68-75. ISSN 2345-1181.
153. PROCOP, Natalia. Motivele populare in arta textil-decorativă din RSSM și Republica Moldova. In: *Patrimoniul etnologic: concepte, tendințe și abordări. 23-24 mai 2017, Chișinău: „Notograf Prim” SRL, 2017, pp. 33-34. ISBN 978-9975-84-028-6.*
154. PROCOP, Natalia. Vestimentația din RSSM reflectată în presa periodică din anii `50. In: *Arta*, 2017, nr. 1(AV), pp. 97-102. ISSN 2345-1181.
155. SURUCEANU, Valeria. Dezvoltarea muzeelor în Republica Moldova. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Ed. 4, 28-29 septembrie 2021, Chișinău. Iași – Chișinău: 2021, Ediția 4, pp. 101-113. ISSN 2558-894X.
156. ȘĂRĂNUȚĂ, Silvia. *Cultura materială și spirituală a românilor din Basarabia (sec. XIX–XX). Schițe și studii etnografice*. Chișinău, 2019.
157. ȘIȘCANU, Elena. Nunta ca rit de trecere. Studiu de caz. Nunta cehilor din Moldova. In: *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*. Ser. nouă. Etnografie și Muzeologie. 2009, nr. 11(24), pp. 79-96.
158. ȘIȘCANU, Elena. Patrimonializarea – acțiune de conservare și salvagardare a bunurilor culturale. In: *Patrimoniul etnologic: concepte, tendințe și abordări. 23-24 mai 2017, Chișinău: „Notograf Prim” SRL, 2017, pp. 36-37. ISBN 978-9975-84-028-6.*
159. ȘTEFĂNUCĂ, P.V. Introducerea costumului național în Basarabia. In: *Viața Basarabiei*, an. II, nr. 206, 26 iulie, 1933.
160. TOCARCIUC, Alina. Tipologia și specificul textilelor tradiționale ceremoniale. In: *Tezaur – salvarea patrimoniului, salvarea identității: Buzău 1650 de ani*. Buzău, 21-22 iulie 2022. Buzău: Alpha MDN 2022, pp. 207-214. ISBN 978-973-139-536-4.
161. TOCARCIUC, Alina. Typology and specificity of traditional ceremonial textiles. In: *Conservation and restoration of cultural heritage*, Lucrările științifice de la cea XXII-a ediție a Simpozionului Internațional „Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural / Conservation

and restoration of cultural heritage”, Iași 22-23 septembrie 2021, Iași: Doxologia, 2021, vol. XXII, pp. 241-258. ISSN 2286-1459.

162. TOMA, Ludmila. Elena Bontea și magia luminii. In: *Akados*, nr. 4(15), 2009, pp. 124-125.

163. URSACHI, Rodica. Creația feminină în determinarea profilului artistic din Republica Moldova. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Ed. 3, 11-12 februarie 2021, Chișinău. 2021, pp. 37-50. ISSN 2558 – 894X.

164. URSU, M. Natalia Kalașnikova – cercetător fidel al etnografiei Moldovei, la 70 de ani. In: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie. Volumul 25 (38)*, Chișinău, 2016, pp. 243-247.

165. URSU, Valentina. Acțiunile autorităților din Moldova sovietică privind cultura tradițională (anii '40 ai sec. XX). In: *Revista de Etnologie și Culturologie*, 2022, nr. 31, pp. 84-91. ISSN 1857-2049

166. URSU, Valentina. Etnografia și școala în viziunea Elenei Postolachi. In: *Studii culturale: Zilele Europene ale Patrimoniului*, 26 septembrie 2023, Chișinău, Ediția 5, p. 54. ISBN 978-9975-84-196-2.

167. URSU, Valentina. Patrimoniul cultural în RSS Moldovenească. In: *Panorama comunismului în Moldova Sovietică. Context, surse, interpretări* (coord. L. Corobca). Iași: Polirom, 2019, pp. 652-665. ISBN 978-973-46-7946-4

168. VIERU-IȘAEV, Maria. Elena Alistar – deputat în Sfatul Țării, pedagog și promotoare a portului popular. In: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie, fascicula Etnografie și Muzeologie*, serie nouă, vol. 29 (42), Chișinău, 2018, pp. 6-21.

169. VRABIE, Silvia. Aspecte psiho-sociale actuale ale căsătoriei și alegerii partenerului de cuplu. In: *Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare, istorice și didactice în științele educației*, Ed. 1, 21 decembrie 2022, Cahul. Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2023, pp. 217-226. ISBN 978-9975-88-102-9.

170. ZAICOVSCHI, Tatiana. Tradițiile de nuntă ale lipovenilor din Republica Moldova (pe baza materialelor de teren). In: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*, Ed. 14, 30-31 mai 2022, Chișinău. Chișinău: Notograf Prim, 2022, Ediția 14, pp. 229-239. ISBN 978-9975-84-171-9.

171. КАЛАШНИКОВА, Н. Культурное наследие молдаван в собраниях Российского этнографического музея. In: *Материалы международной научной конференции «Пруто-Днестровский регион. Диалог культуры»*, посвященной 650-летию

молдавской государственности и 300-летию со дня рождения Антиоха Кантемира, Sankt-Peterburg, 2010, pp. 140-143.

172. КАЛАШНИКОВА, О. Манекен – искусство презентации костюма. Культура моды: от витрин универмага до экспозиции музея. In: *Мода и дизайн: исторический опыт, новые технологии*. Материалы международной научной конференции, Sankt-Peterburg, 24-27.05.2016. Sankt- Peterburg, 2016, pp. 250-255.

173. КОЖУХАРЬ, Виктор. Историография исследования традиционной одежды украинцев Молдовы. In: *Știință, educație, cultură*, 15 februarie 2020, Universitatea de Stat din Comrat, 2020, Vol. 4, pp. 392-398. ISBN 978-9975-83-094-2.

174. КОЖУХАРЬ, Виктор. Народный костюм украинцев Молдовы в работах исследователей XIX– начала XXI в. In: *Portul popular – expresie a istoriei și culturii neamului*, 22 iunie 2021. Chișinău: Tipogr. „Notograf Prim”, 2021, Ediția 1, p. 47. ISBN 978-9975-62-434-3.

175. КОЖУХАРЬ, Екатерина; КОЖУХАРЬ, Виктор. Всемирный день украинской вышиванки в Республике Молдова. In: *Portul popular – expresie a istoriei și culturii neamului*, Ed. 2, 23-24 iunie 2022. Chișinău: Tipogr. „Notograf Prim”, 2022, Ediția 2, pp. 71-72. ISBN 978-9975-84-162-7.

176. КОНДРАТИКОВА, Лилиана. Текстильные традиции и вышивка, костюм и украшения населения Молдовы (на примере молдавских села Рыбницкого района). In: *Мода и дизайн: исторический опыт, новые технологии*. Материалы XIII-й Международной научной конференции. Sankt-Peterburg, 2010, pp. 152-157.

177. СТЕПАНОВ, В. Свадебная обрядность жителей села Мусаит. In: *Вестник Славянского университета: науч.-метод. журн.*, 2006, nr. 12, pp. 66-85.

178. ТРАНДАФИЛОВА, Ольга. Сталинские депортации 6 июля 1949 года в селе Авдарма Молдавской ССР. Исследования, публикации и практическая работа музея истории села Авдарма: 2011–2023 годы. In: *Drama basarabenilor: 75 de ani de la deportările staliniste din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii „Sud” (5-6 iulie 1949)*. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași–Chișinău. 2024, volumul VI, pp. 155-165. ISSN 2558-894X

Surse web:

179. Ансамблul „JOC”, Nunta moldovenească. Coregrafie Vladimir Curbet, aranjament muzical Valeriu Negrudzi. [online] [citat 06.12.2022]. Disponibil:

<https://www.youtube.com/watch?v=u3iKqxRreM0>;

<https://www.youtube.com/watch?v=mFKXXKX6iyf4>.

180. BADRAJAN, Svetlana. Procese actuale ale funcționalității cântecului miresei în nunta basarabeană. In: *Buletinul științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei*. Volumul 3 (16), pp. 242-245 [online] [citată 15.09.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Procese%20actuale%20ale%20functionalitatii.pdf

181. „Chipuri basarabene din România interbelică” [online] [citată 06.12.2023]. Disponibil: <http://arhiva.gov.md/chipuri-basarabene-din-romania-interbelica/>

182. „Nunta din anii 80 a secolul trecut” [online] [citată 14.04.2023]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=PgbuH43KCVY>

183. „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, 2022, Chișinău-Iași-Lvov, [online] [citată 12.04.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Patrimoniul_ieri_vol.%2BIV_Condraticova_site_2022_0.pdf;

184. „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, 2021, [online] [citată 12.04.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Patrimoniul_cultural_ieri_ed.%2B4_28-29.09.2021_Condraticova.pdf;

185. „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, 2023, [online] [citată 12.04.2024]. Disponibil: https://www.moldova-independenta.md/sites/default/files/2023-03/Program%26tezele%20comunicarilor_conferinta%20femeile%20in%20cercetare_2023_site.pdf

186. „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, conferință științifică internațională (2022; Chișinău), ediția a VI-a. Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine = Yesterday’s cultural heritage – contribution to the development of tomorrow’s sustainable society: Conferință științifică internațională consacrată Zilelor Europene ale Patrimoniului, Chișinău, 27-28 septembrie 2022. [online] [citată 12.04.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Patrimoniul_ieri_vol.%2BIV_Condraticova_site_2022_0.pdf

187. „Taina aceasta mare este în Hristos și în Biserică” [online] [citată 15.04.2021]. Disponibil: <https://doxologia.ro/familie/casatorie/taina-aceasta-mare-este-hristos-biserica>

188. „Tot satul venea la nuntă și dansa toată ziua”. Despre cum unirea destinelor a doi tineri se transforma în sărbătoarea întregii comunități [online] [citat 22.02.2023]. Disponibil: <https://agora.md/stiri/111232/tot-satul-venea-la-nunta-si-dansa-toata-ziua-despre-cum-unirea-destinelor-a-doi-tineri-se-transforma-in-sarbatoarea-intregii-comunitati-foto>.
189. A fost aprobat cadrul normativ privind punerea în aplicare a Legii muzeelor nr. 262/2017. [online] [citat 06.12.2020]. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/fost-aprobat-cadrul-normativ-privind-punerea-aplicare-legii-muzeelor-nr-2622017>.
190. BRADU, Alina, [online] [citat 14.04.2023]. Disponibil: <https://alinabradu.com/#>
191. BASSO-STĂNESCU, Elena. Nunta între ritual și spectacol. Teză de doctorat. Universitatea de Artă și Design din Cluj Napoca, 2011 [online] [citat 12.05.2020]. Disponibil: <https://www.uad.ro/Public/Docs/05%20PROGRAME%20DE%20STUDII/03%20Doctorat/Rezumat%20romana/Basso%20Stanescu%20Elena%20rezumat%20ro.pdf>
192. BEGHIU, Tatiana. Muzeul Casa Părintească: Locul unde renaște și prinde contur trecutul [online] [citat 13.04.2020]. Disponibil: <https://www.zdg.md/stiri/stiri-diverse/muzeul-casa-parinteasca-locul-unde-renaste-si-prinde-contur-trecutul/>.
193. BRAGA, Victoria. Structura ritului de trecere. In: Limba Română, Nr. 9-10, anul XIV, 2004. 96 [online] [citat 17.10.2020]. Disponibil: <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2037>
194. Caiet expediția etnografică Bezer E., anul 1986. Tema: Obiceiurile și ritualurile legate de nunta tradițională. digit_compressed.pdf [online] [citat 14.11.2024]. Disponibil: https://arhivaetnografica.ich.md/sites/default/files/234.%20AEIPC%201986%20caiet%20expeditia%20etnografica%20Bezer%20E.%20Obiceiurile%20si%20ritualurile%20legate%20de%20nunta%20tradiționala.%20digit._compressed.pdf
195. Caiet expediția etnografică Ceban V. Nunta populară moldovenească. digit..pdf, anul 1976, caiet nr. 2 [online] [citat 14.11.2024]. Disponibil: <https://arhivaetnografica.ich.md/sites/default/files/61.%20AEIPC%201976%20caiet%20nr.%202%20expeditia%20etnografica%20Ceban%20V.%20Nunta%20populara%20moldoveneasca.%20digit..pdf>
196. CAPCELEA Valeriu, Dimensiunea filosofică a categoriei „tradiție” și funcțiile ei sociale [online] [citat 23.11.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Dimensiunea%20filozofica%20a%20categoriei%20traditie_0.pdf

197. Care sunt responsabilitățile unui cavaler și ale unei domnișoare de onoare la o nuntă din Moldova [online] [citat 17.09.2020]. Disponibil: <https://diez.md/2016/08/26/care-sunt-responsabilitatile-unui-cavaler-si-unei-domnisoare-de-onoare-la-o-nunta-din-moldova/>
198. Casa părinteasca [online] [citat 06.12.2020]. Disponibil: <https://casaparenteasca.wordpress.com/contact/>.
199. Cavalerii și domnișoarele de onoare – tradiție și obicei de nuntă [online] [citat 17.09.2020]. Disponibil: <https://www.traditii-superstitii.ro/cavalerii-si-domnisoarele-de-onoare-traditie-si-obicei-de-nunta/>
200. Ce se așteaptă de la cavalerii și domnișoarele de onoare la nuntă? [online] [citat 17.09.2020]. Disponibil: <https://moldovacrestina.md/ce-se-asteapta-de-la-cavalerii-si-domnisoarele-de-onoare-la-nunta/>
201. CIOCANU, Maria. Florile în panteonul românesc. In: *Buletinul Științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei*, Volumul 5 (18), 2007, pp. 79-90 [online] [citat 14.11.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Florile%20in%20panteonul%20romanesc.pdf
202. Cocarda [online] [citat 14.04.2021]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/cocard%C4%83>
203. Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural din 23.11.1972 [online] [citat 10.04.2019]. Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/gyydinby/conventia-privind-protectia-patrimoniului-mondial-cultural-si-natural-din-23111972>.
204. CROITORU, Costin. Un repertoriu numismatic cuprins in doua știri mărunte de la finele secolului al XIX-lea. In: *Buletinul Științific al Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul: Științe Umaniste №. 2 (10), 2019, pp. 65-82.* [online] [citat 14.04.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/65-82.pdf
205. Cununa [online] [citat 14.04.2021]. Disponibil: <https://www.dictionarroman.ro/?c=cunun%C4%83>
206. Cununie [online] [citat 17.09.2020]. Disponibil: <https://www.dictionarroman.ro/?c=cununie>
207. CUZNEȚOV, Larisa. *Pedagogia familiei*. Suport de curs. Univ. Ped. De Stat „I. Creangă” din Chișinău. Chișinău: Primex-Com S.R.L., 2013. 77 p. [online] [citat 23.12.2021]. Disponibil: http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/352/Cuznetov,%20Larisa._Pedagogia%20si%20psihologia%20familiei._Suport%20de%20curs.pdf?sequence=1&isAllowed=y

208. Diademă [online] [citat 14.04.2021]. Disponibil: <https://www.archeus.ro/lingvistica/CautareDex?query=DIADEM%C4%82>
209. DORE, Maria. Suport de curs pentru Scenografie, [online] [citat 14.04.2024]. Disponibil: https://unatc.ro/devunatc/wp-content/uploads/2021/05/2023_SCENOGRAFIE.pdf
210. DRÚȘCĂ [online] [citat 17.09.2020]. Disponibil: <https://www.dictionarroman.ro/?c=druste>
211. După Hristoitia. Bunul Moral al creștinilor, cap. 26, pp. 67-69, de Sfântul Nicodim Aghioritul.
212. ENE, Maria Camelia. Doamnele și portul țăranțuțelor române. In: Materiale de Istorie și Muzeografie: București-MIM, XXVII, anul 2013, MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI – XXVII, pp. 23-38, [online] [citat 14.04.2023]. Disponibil: http://bmim.muzeulbucurestiului.ro/fisiere/27-Bucuresti-Materiale-de-Istorie-si-Muzeografie-XXVII-2013_025.pdf
213. Expediția etnografică. Caiet nr. 84. Obiceiurile nunții moldovenești, anul 1985, studenta anului I Bularga Olga. [online] [citat 22.10.2024]. Disponibil: <https://arhivaetnografica.ich.md/sites/default/files/202.%20AEIPC%201985%20caiet%20nr.%2084.%20Bularga%20O.%20Obiceiuri%20nuntii%20moldovenesti.digit..pdf>
214. Expoziția „Nunta nunților... (din patrimoniul MNEIN)” [online] [citat 12.04.2022]. Disponibil: <https://www.muzeu.md/expozitia-nunta-nuntilor-din-patrimoniul-mnein/>
215. Fotografii vechi care prezintă nunți și sărbători ale bulgarilor vor fi restabilite la Taraclia [online] [citat 06.12.2022]. Disponibil: <https://www.moldpres.md/ro/account/viewnews/23002876/?myid=361&hash=58fe70c96e1a9e9da72dbc89f17970fe>
216. GAIVAS, Octavian. Simbolismul recuzitei nupțiale în folclorul românilor și ucrainenilor din Nordul Basarabiei. In: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*, 22 octombrie 2013, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Institutul de Filologie, 2016, Ediția 7, pp. 61-74. [online] [citat 06.12.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/61-74.pdf
217. Galerie foto de Ion Chibzii [online] [citat 06.12.2024]. Disponibil: https://www.flickr.com/photos/ion_chibzii/
218. GHIORGHE, Sabina. Top 15 superstiții legate de nuntă – ce ascunde păpușa care se pune obligatoriu în lada cu zestre. Tot ce trebuie să faci mirii pentru o căsnicie fericită [online]

[citat 07.04.2023]. Disponibil: <https://adevarul.ro/stiri-locale/vaslui/top-15-superstitii-legate-de-nunta-ce-ascunde-1623151.html>.

219. Haina de nuntă cerească – lumina sufletului curat [online] [citat 12.04.2021]. Disponibil: <https://basilica.ro/haina-de-nunta-cereasca-lumina-sufletului-curat/>

220. *INVENTARUL național al elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial* (National Inventory of Active Intangible Cultural Heritage Elements) [online] [citat 02.06.2023]. Disponibil:

<https://www.patrimoniuimaterial.md/sites/default/files/Arta%20camasii%20cu%20altita-element%20de%20identitate%20culturala%20in%20Republica%20Moldova..pdf>.

221. Istoria „Artă Rustică” [online] [citat 06.12.2020]. Disponibil: <https://rusticart.md/istoria-arta-rustica/>.

222. La Chișinău a fost inaugurată o expoziție de costume și fotografii ale Ansamblului Național de Dansuri Populare „Joc”. [online] [citat 06.12.2020]. Disponibil: <http://tvr Moldova.md/cultura/la-chisinau-a-fost-inauguranta-o-expozitie-de-costume-si-fotografii-ale-ansamblului-national-de-dasuri-populare-quot-joc-quot/>.

223. Logodnă [online] [citat 17.09.2020]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/logodn%C4%83>

224. Metoda de cercetare sociologica [online] [citat 12.04.2022]. Disponibil: <https://www.scribub.com/sociologie/METODA-DE-CERCETARE-SOCIOLOGIC34911.php>

225. *Mica colecțiune de superstiții ale poporului român*, adunate de G.S. Ioneanu, Buzău: Editura Librăriei Modernă A. Davidescu, 1888, 90 p. [online] [citat 12.04.2021]. Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/338443157/1888-George-S-Ioneanu-Mica-colectiune-de-superstitiile-poporului-roman-pdf#>.

226. Nunta creștină [online] [citat 15.04.2022]. Disponibil: <https://www.sfaturiortodoxe.ro/pcleopa/32nunta.htm>.

227. Obiceiurile aplicate la o nuntă moldovenească [online] [citat 17.09.2020]. Disponibil: <https://blogosfera.md/view-post-v-139601-0-romana.html>

228. Obiceiurile și rânduielele nunții la moldovenii basarabeni [online] [citat 14.04.2021]. Disponibil: <https://prezi.com/ainsknhfqlsq/obiceiurile-si-randuielele-nuntii-la-moldovenii-basarabeni/>

229. ORIGEN. „Scrieri alese”, Partea a doua: „Exegeze la Noul Testament. Despre Rugăciune”.

230. Patrimonializare [online] [citat 01.04.2019]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/patrimonializare;>, <http://www.webdex.ro/definitie-patrimonializare>.
231. Patrimonializarea – procese, tendințe, curente și aspecte. Un dialog între antropologii Alin Rus și Bogdan Neagota. In: *Sinteza*. Revista de cultură și gândire strategică. 31.03.2017 [online] [citat 10.04.2019]. Disponibil: <http://revistasinteza.ro/aproape-totul-despre-patrimonializare/>.
232. PRISAC, Lidia. Nunțile studenției anilor 1980 în RSS Moldovenească. In: Student, profesor și cercetător în anii 1980–1990: drumul spre regăsire și libertate [online] [citat 17. 10.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/110-126_0.pdf.
233. Regina Maria și dragostea față de costumul popular românesc [online] [citat 14.04.2023]. Disponibil: <https://artsandculture.google.com/story/CAVhBRcjBVNfIA?hl=ro>
234. Registrul muzeelor din Republica Moldova [online] [citat 06.12.2022]. Disponibil: <https://mc.gov.md/sites/default/files/file-cloud/registrul-muzeelor-acreditare.pdf>
235. Slujba Sfintei Liturghii 1. Proscomidia [online] [citat 23.12.2021]. Disponibil: https://www.academia.edu/40170317/SLUJBA_SFINTEI_LITURGHII_1_PROSCOMIDIA
236. Șezătoarea Basarabiei, [online] [citat 14.04.2023]. Disponibil: <https://sezatoare.md/>
237. TEZAUR din 2 decembrie 2018. Povești cusute în ie [online] [citat 14.04.2023]. Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=SWZ9KDKrUig&ab_channel=TezAurStudio
238. TOFANĂ, S. Pilda dublei cruzimi și dilema „hainei de nuntă” [online] [citat 07.04.2023]. Disponibil: <https://ziarullumina.ro/teologie-si-spiritualitate/evanghelia-de-duminica/pilda-dublei-cruzimi-si-dilema-hainei-de-nunta-136592.html>.
239. Top 12 tradiții de nuntă din Republica Moldova pe care ar trebui neapărat să le cunoști! [online] [citat 16.08.2019]. Disponibil: <https://www.marry.md/blog/top-12-traditii-de-nunta-din-republica-moldova-pe-care-ar-trebui-neaparat-sa-le-cunosti>
240. Tradițiile de nuntă: între trecut și prezent [online] [citat 16.04.2019]. Disponibil: <https://observatorul.md/traditiile-de-nunta-intre-trecut-si-prezent>.
241. Tradiții noi la nunțile moldovenești [online] [citat 14.04.2021]. Disponibil: <https://ea.md/traditii-noi-la-nuntile-moldovenesti>
242. Unde a fost oficiul vechi al stării civile și cum se sărbătoreau nunțile în trecut. 12 fotografii vechi de la nunțile bălțenilor din secolul XX, [online] [citat 14.04.2023]. Disponibil: <https://esp.md/ro/podrobnosti/2021/08/11/unde-fost-oficiul-vechi-al-starii-civile-si-cum-se-sarbatoreau-nuntile-trecut;>

243. VLAD, Adriana Angela. *Ritualurile de naștere, nuntă și înmormântare în satele de pe Valea Izei, Maramureș*. Teză de doctorat. Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2013 [online]. [citat 17.03.2020]. Disponibil:

<https://teze.doctorat.ubbcluj.ro/doctorat/teza/fisier/875>

244. Voalul miresei [online] [citat 14.11.2024]. Disponibil:

<https://dexonline.ro/text/voalul%20miresei>

245. Vornicel [online] [citat 17.09.2020]. Disponibil:

<https://dexonline.ro/definitie/vornicel>

Anexa 1

Lista de informatori

1. L.C. - 1963 (61 ani), muzeograf, studii superioare, locuitor al orașului Chișinău, originar din s. Hlina, rn. Briceni, căsătorie din anul 1981.
2. R.L. - 1957 (67 ani), meșter popular, s. Crișcăuți, rn. Dondușeni, căsătorie din anul 1974.
3. M.G. - 1951 (73 ani), casier, studii superioare, s. Șeptilici, rn. Soroca, căsătorie din anul 1971.
4. L.E. - 1957 (67 ani), tehnolog în industria ușoară, studii medii de specialitate, or. Chișinău, căsătorie din anul 1981.
5. N.T. - 1962 (62 ani), ghid, studii superioare, or. Chișinău, căsătorie din anul 1979.
6. V.B. - 1956 (68 ani), custode șef, or. Chișinău.
7. V.P. - 1953 (71 ani), soră medicală superioară, s. Glinoe, rn. Slobozia, căsătorie din anul 1973, or. Chișinău.
8. A.C. - 1961 (63 ani), pedagog, studii superioare, s. Albineț, rn. Fălești, căsătorie din anul 1986, or. Chișinău.
9. T.A. - 1963 (61 ani), pedagog, studii superioare, s. Hîrbovăț, rn. Călărași, căsătorie din anul 1984.
10. T.L. - 1957 (67 ani), pedagog, muzician, lucrător bisericesc, or. Chișinău.
11. A.I. - 1962 (62 ani), croitoreasă, studii medii de specialitate, s. Vorniceni, rn. Strășeni.
12. N.J. - 1955 (69 ani), tehnolog în vinificație, s. Dimitrova, rn. Cantemir.
13. G.C. - 1971 (53 ani), fotograf, or. Chișinău
14. T.L. - 1973 (51 ani), tehnolog în industria ușoară, or. Fălești

Anexa 2

Chestionarul de studiu a ansamblului vestimentar nupțial

1. Numele și prenumele respondentului
2. Data de naștere
3. Localitatea de baștină
4. Naționalitatea
5. Studii / profesie

6. Numele și prenumele soțului/soției
7. Data de naștere
8. Localitatea de baștină
9. Naționalitatea
10. Studii / profesie

11. Data căsătoriei
12. Cum a fost înregistrată căsătoria – cununie / căsătorie civilă?
13. Unde a avut loc înregistrarea căsătoriei?
14. Unde s-a desfășurat serbarea nunții?

15. Descrieți costumul purtat de mireasă în ziua nunții.
16. Unde a fost achiziționat costumul miresei?
17. Unde au fost achiziționate accesoriile (voal, mănuși, buchețele, pantofi)?
18. Cine se ocupa de gătitul miresei?

19. Descrieți costumul purtat de mire în ziua nunții.
20. Unde a fost achiziționat costumul mirelui?
21. Unde au fost achiziționate accesoriile (cravată/papion, pantofi)?

22. Ce magazine specializate de comercializare a pieselor de costum nupțial erau în localitate?
23. Erau ateliere de croitorie în localitate, care puteau confecționa la comandă individuală costumul de nuntă?
24. Au existat ateliere fotografice în localitate?
25. Cine a realizat fotografiile de nuntă?

26. S-au păstrat costumele de nuntă după ceremonie?
27. S-au păstrat accesoriile costumului de nuntă după ceremonie?
28. Cu ce scop au fost păstrate piesele de costum nupțial?
29. Ați fi de acord să transmiteți în fondul muzeal careva piese din costumul nupțial sau fotografii?

Anexa 3

Lista muzeelor în fondurile cărora au fost identificate ansambluri vestimentare nupțiale sau elemente de costum nupțial valoroase pentru studiu

1. Muzeul Național de Istorie a Moldovei (MNIM)
2. Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală (MNEIN)
3. Muzeului de Istorie a Orașului Chișinău (MIOC)
4. Muzeul satului Beșalma, rn. Comrat
5. Muzeul de Istorie și Etnografie din s. Stârcea, rn. Glodeni (Muzeul polonezilor)
6. Muzeul de Istorie și Etnografie din or. Ungheni
7. Muzeul de Istorie și Etnografie „Lazăr Dubinovski” din or. Fălești
8. Muzeul „Casa părintească” din satul Palanca, rn. Călărași
9. Muzeul Ținutului Edineț
10. Muzeul de Istorie și Etnografie din Sipoteni
11. Muzeul de Istorie și Etnografie din Leova
12. Muzeul de Istorie și Etnografie din Văleni, rn. Cahul
13. Muzeul în devenire al satului Cărbuna, rn. Anenii Noi
14. Muzeul Național Găgăuz de Istorie și Etnografie „D. Cara-Ciobanu” din satul Beșalma, rn. Comrat
15. Casa-muzeu „Casa părintească” din satul Palanca, rn. Călărași
16. Muzeul de Istorie și Etnografie din satul Sadaclia, rn. Basarabeasca
17. Casa-muzeu „Alexandru Donici” din satul Donici, rn. Orhei
18. Muzeului Național de Artă al Moldovei (MNAM)
19. Muzeul Național al Literaturii Române, Chișinău - Arhiva de Folclor

Anexa 4

**Lista localităților în care au fost identificate materiale documentare și
elemente de costum nupțial utilizate în teză**

Nr. d/r.	Regiunea	Oraș / raion	Sat
1.	Nord	or. Bălți	-
2.	Nord	rn. Bălți	s. Sturzești
3.	Nord	or. Drochia	-
4.	Nord	or. Fălești	-
5.	Nord	or. Soroca	-
6.	Nord	rn. Soroca	s. Șeptilici
7.	Nord	or. Ungheni	-
8.	Nord	rn. Dondușeni	s. Crișcăuți
9.	Nord-vest	rn. Glodeni	s. Stîrcea
10.	Centru	or. Chișinău	-
11.	Centru	rn. Călărași	s. Bravicea
12.	Centru	rn. Călărași	s. Palanca
13.	Centru	rn. Călărași	s. Sipoteni
14.	Centru	rn. Glodeni	s. Stârcea
15.	Centru	rn. Nisporeni	s. Iurceni
16.	Centru	rn. Orhei	s. Donici
17.	Centru	rn. Strășeni	s. Micăuți
18.	Centru	rn. Călărași	s. Palanca
19.	Sud	rn. Basarabeasca	s. Sadaclia
20.	Sud	rn. Cahul	s. Văleni
21.	Sud	rn. Cahul	s. Văleni
22.	Sud	rn. Cahul	s. Văleni
23.	Sud,	rn. Cantemir	s. Coștangalia
24.	Sud	rn. Cantemir	s. Stoianovca
25.	Sud	rn. Ialoveni	s. Cărbuna
26.	Sud-vest	or. Leova	-
27.	Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia	rn. Comrat	s. Beșalma
28.	Unitățile administrativ- teritoriale din stînga Nistrului	or. Rîbnița	-
29.		rn. Camenca	s. Podoimița
30.		rn. Camenca	s. Sănătăuca
31.		rn. Grigoriopol	s. Butor
32.		rn. Slobozia	s. Glinoe

Ansamblul vestimentar nupțial: retrospective în fotografii, documente

Retrospectiva ansamblului vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească



Fig. A.5.1. Foto încep. sec. XX, fond Muzeul Polonezilor din s. Sîrcea, rn. Glodeni



Fig. A.5.2. Miri din or. Bălți, anii '20 sec. XX, sursă: pagina web/ Бельцкий независимый портал



Fig. A.5.3. Nunta lui Vasile Sainciuc și Elena Gorduza, s. Olănești, 1909³¹¹

³¹¹ Valentina Ciobanu Rusu, Lică Sainciuc, *Mica istorie din albumul de familie*, Editura Arc, 2021



Fig. A.5.3. Miri din or. Bălți, anii '30 sec. XX, sursă: pagina web/ Бельцкий независимый портал



Fig. A.5.4. Miri din s. Chișcăreni, rn. Singerei, 1937³¹²



Fig. A.5.5. Foto anii '30 sec. XX, fond Muzeul Polonezilor din s. Sîfrcăa, rn. Glodeni



Fig. A.5.6. Fotografie de nuntă, anii '30 sec. XX

³¹² Calesnic Iurie, *Basarabia Necunoscută III*, Chișinău, Cartier, 2019



Fig. A.5.7. Fotografie de nuntă, anii '40 sec. XX



Fig. A.5.8. Foto anii '40 sec. XX



Fig. A.5.9. Fotografie din fondul
Muzeului de Istorie și Etnografie Sadaclia



Fig. A.5.10. Nunta comsomolistă, or. Chișinău, 1957
fondul Agenției Naționale a Arhivelor



Fig. A.5.11. Fotografii de nuntă, anii '50 ai secolului XX



Fig. A.5.12. Miri din s. Stoianovca, anii '50 ai sec. XX, sursa: Facebook/ Стояновка - история и люди



Fig. A.5.13. Fotografii anii '50 sec. XX, fotograf Zaharia Cușnir



Fig. A.5.14. Fotografii anii '50 sec. XX, fotograf Zaharia Cușnir



Fig. A.5.15. Nunta în or. Vulcănești, Găgăuzia, anii '50 sec. XX, fondul Muzeului de etnografie din Vulcănești



Fig. A.5.16. Nunta din s. Cioc-Maidan, rn. Comrat, Găgăuzia, anii '50 sec. XX



Fig. A.5.17. Nunta din s. Gaidarî, rn. Ceadâr-Lunga, 1953³¹³



Fig. A.5.18. Nunta din s. Tomai, rn. Ceadâr-Lunga, 1957³¹²

³¹³ Bulgar Sepan, *Национальная одежда гагаузов*, Comrat, 2018, 240 p



Fig. A.5.19. Nunta din s. Stoianovca, rn. Cantemir, 1962
sursa: Facebook/ Стояновка - история и люди



Fig. A.5.20. Foto anii '60 sec. XX, s. Stoianovca, rn. Cantemir,
sursa: Facebook/ Стояновка - история и люди



Fig. A.5.21. Fig. A.5.21. Basarabeasca,
anii '60 sec. XX



Fig. A.5.22. Miri din s. Stoianovca,
rn. Cantemir, 1968, sursa: Facebook/
Стояновка - история и люди



Fig. A.5.23. Fotografii de nuntă anii '60 sec. XX, s. Stoianovca, rn. Cantemir,
sursa: Facebook/ Стояновка - история и люди



Fig. A.5.24. Fotografii de nuntă din anul 1969, s. Stoianovca, rn. Cantemir,
sursa: Facebook/ Стояновка - история и люди



Fig. A.5.25. Oficiul de stare civilă,
or. Bălți, anii '60 sec. XX,
sursă: pagina web/ Бельцкий независимый портал

Fig. A.5.26. Cadru test realizat la filmarea
filmului „Nunta la palat”, 1969,
fotograf Ion Chibzii



Fig. A.5.27. Oficiul de stare civilă, 1968, fotograf Ion Chibzii



Fig. A.5.28. Fotografii de nuntă, anii '70 sec. XX, fotograf Ion Chibzii



Fig. A.5.29. Nunta 1974, or. Drochia



Fig. A.5.30. Miri din s. Glinoe, rn. Slobozia, 1975



Fig. A.5.31. Miri din s. Glinoe, rn. Slobozia, 1976



Fig. A.5.32. Fotografii de nuntă, anii '70 ai sec. XX, s.Tigheci, rn. Leova, fondul Muzeului de Istorie și Etnografie, Tigheci



Fig. A.5.33. Fotografii de nuntă, anii '70 ai sec. XX, s. Stoianovca, rn. Cantemir, sursa: Facebook/ Стояновка - история и люди



Fig. A.5.34. Fotografii din anii '70 ai secolului XX, fotograf Ion Chibzii



Fig. 3.35. Miri din s. Larga, rn. Briceni, 1974



Fig. 3.36. Înregistrarea căsătorie la oficiul de stare civilă, anii '70 sec. XX



Fig. 3.37. Miri din rn. Cantemir, 1978



Fig. A.5.38. Fotografii de nuntă, anii '80 ai sec. XX



Fig. A.5.39. Fotografii de nuntă, anii '80 ai sec. XX



Fig. A.5.40. Miri din s. Butor, rn. Grigoriopol, 1983



Fig. A.5.41. Fotografii de nuntă, anii '80 sec. XX, fotograf Ion Chibzii

Ansamblul vestimentar nupțial din România în secolul al XX-lea



Fig. A.5.43. Miri din România, anii '20 sec. XX ³¹⁴



Fig. A.5.44. Miri din România, anii '30 sec. XX ³¹³

³¹⁴ https://sanuuitam.blogspot.com/2013/07/asa-cum-fost_19.html?m=1

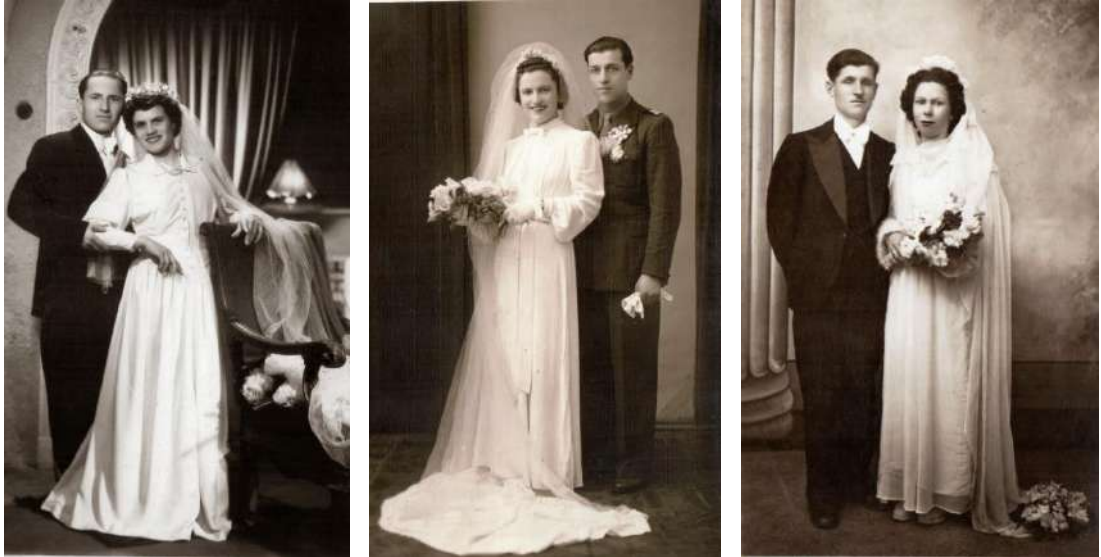


Fig. A.5.45. Miri din România, anii '40 sec. XX ³¹³



Fig. A.5.46. Miri din România, anii '50 sec. XX ³¹³



Fig. A.5.47. Miri din România, anii '60 sec. XX ³¹³



Fig. A.5.48. Miri din România, anii '70 sec. XX ³¹³



Fig. A.5.49. Miri din România, anii '80 sec. XX ³¹³

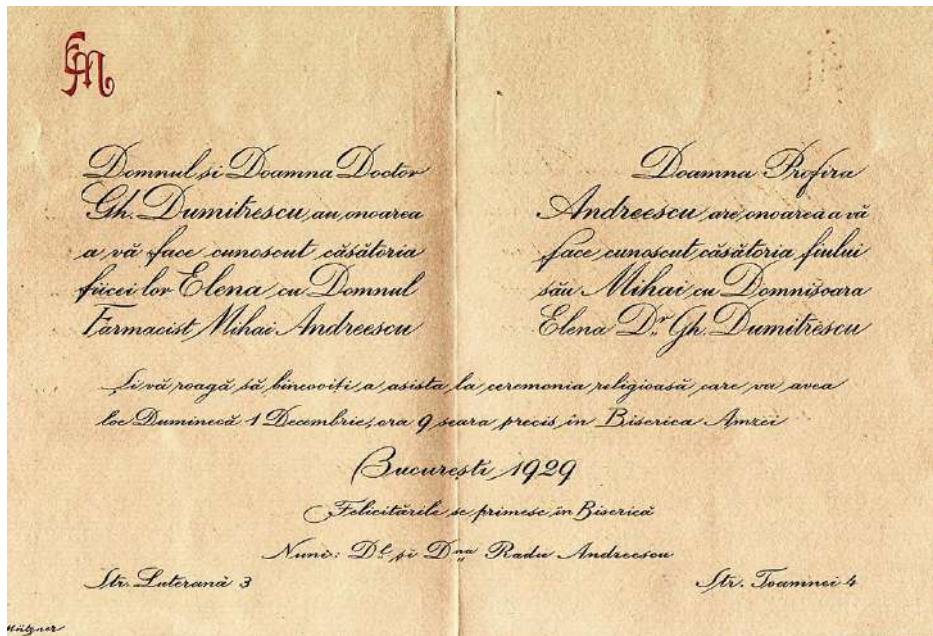


Fig. A.5.55. Invitație la ceremonia religioasă, București, 1929 ³¹³



Fig. A.5.51. Invitație la cununie, Biserica Amzei, 1956 ³¹³



Fig. A.5.52. Invitație la cununie, Biserica Episcopială Râmnicului și Argeșului, 1956 ³¹³

Ansamblul vestimentar nupțial din Ucraina în secolul al XX-lea



Fig. A.5.53. Fotografii realizate în ateliere fotografice din Kiev, încep. sec. XX ³¹⁵



Fig. A.5.54. Miri din Ucraina, 1927 ³¹⁶



Fig. A.5.55. Miri din Galicina, Ucraina, anii '70 sec. XX ³¹⁴



Fig. A.5.56. Miri din Ucraina, 1938 ³¹⁴



Fig. A.5.57. Miri din or. Odesa, Ucraina, 1964



Fig. A.5.58. Miri din or. Balta, Ucraina, 1972

³¹⁵ <https://www.rbc.ua/ukr/styler/divitsya-komu-vbrannya-odruzhuvalis-kiyani-1680812108.html>

³¹⁶ <https://www.rbc.ua/ukr/styler/os-komu-vbranni-odruzhuvalis-ukrayintsi-pochatku-1677358562.html>



Fig. A.5.59. Miri din regiunea Cerkasî, Ucraina, anii 1910 ³¹⁶



Fig. A.5.60. Miri din Bucovina de Nord, Ucraina, anii 1950 ³¹⁷

³¹⁷ <https://www.rbc.ua/ukr/styler/os-komu-vbranni-odruzhuvalis-ukrayintsi-pochatku-1677358562.html>

Elemente de costum nupțial identificate în colecții muzeale



Fig. A.5.61. Fotografii de la expoziția „Nunta nunților...” 2017 la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, fonduri MNEIN



Fig. A.5.62. Fotografii de nuntă din fondurile MNEIN



Fig. A.5.63. Prezentarea pieselor din ansamblul vestimentar nupțial în expoziția „Mireasa timpului trecut, prezent și viitor”, Muzeului Ținutului Edineț, 2022



Fig. A.5.64. Prezentarea ansamblului vestimentar nupțial în expoziția permanentă a Muzeului de Istorie și Etnografie din Văleni



Fig. A.5.65. Piese de ansamblu vestimentar nupțial din fondurile Muzeului de Istorie și Etnografie din Sopoteni



Fig. A.5.66. Fondurile Muzeului Național Găgăuz de Istorie și Etnografie „D. Cara-Ciobanu” din satul Beșalma



Fig. A.5.67. Piese de ansamblu vestimentar nupțial din fondurile Muzeului de Istorie și Etnografie din Leova



Fig. A.5.68. Piese de ansamblu vestimentar nupțial din fondurile Muzeului Raional de Istorie și Etnografie „Anatol Candu” din Văsieni



Fig. A.5.69. Piese de ansamblu vestimentar nupțial din fondurile Muzeului în devenire al satului Cărbuna, rn. Ialoveni



Fig. A.5.70. Rochie de mireasă, anii '70 sec. XX



Fig. A.5.71. Rochii de mireasă, anii '80 sec. XX, fond MIOC



Fig. A.5.72. Rochie de mireasă, or. Chișinău, 1973



Fig. A.5.73. Costume de nuntă din satul Gaidar, Găgăuzia, anii '40 sec. XX, fotografii din arhiva personală Diana Nicoglo



Каменский р-н. с. Подойленца. Свадебный обряд.



Просопы в интерьере.
центр Молдавии.



Свадебный обряд с Подоймица, Каменского района.

Fig. A.5.74. „Obiceiuri nuptiale”, s. Podoimița, rn. Camenca



Fig. A.5.75. Piese de costum popular, început. sec. XX, s. Risipeni, rn. Făleşti

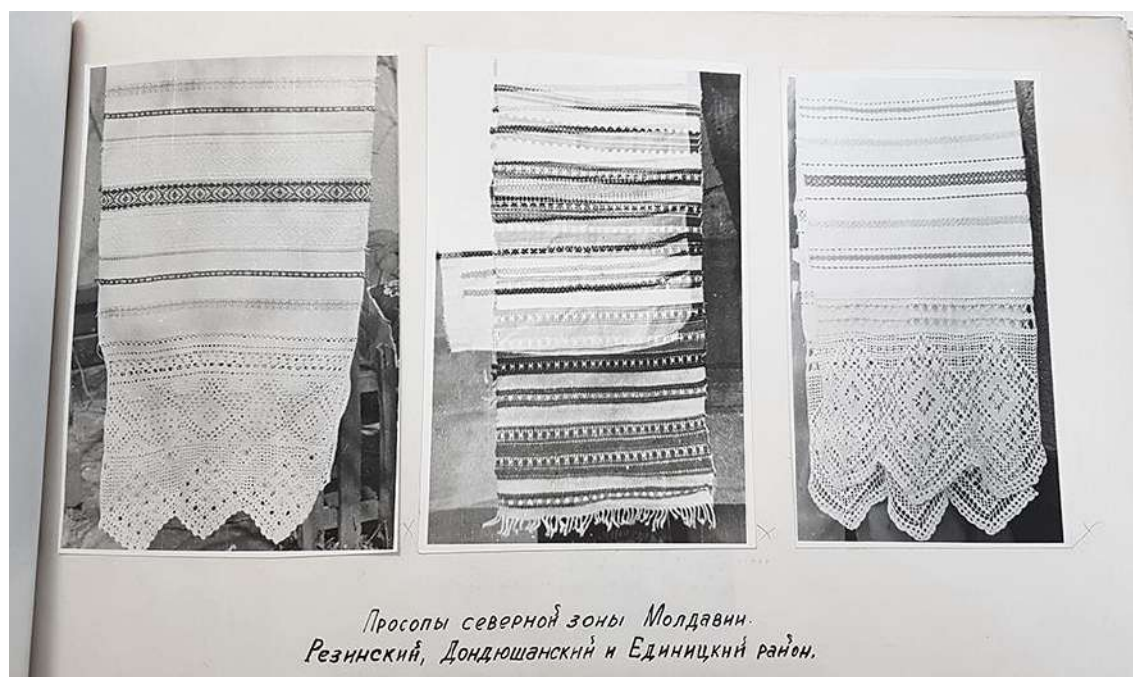


Fig. A.5.76. Prosoape din rn. Rezina, rn. Donduşeni, rn. Edineţ



Сватова невесты из дома,
/с. Димитровка Болградского района/

Fig. A.5.77. Miri din s. Dimitrovca, rn. Bolgrad



Fig. A.5.78. Fotografie panoramică „La joc”



с. Димитровка



*Молодожены в окружении посаженных
родителей и деверя.
/с. Димитровка Болградского района/*

Fig. A.5.79. Miri din s. Dimitrovca, rn. Bolgrad



*Невеста в окружении подруг.
/ с. Гервонармейское Болградского района /*

Fig. A.5.79. Mireasa înconjurată de druşte, rn. Bolgrad



*Угощение невесты свекрови
медом.
/ с. Казакия Гагар. Лунгинский район /*

Fig. A.5.80. Obiceiuri de nuntă, s. Cazaclia, rn. Ceadâr-Lunga



*Свадебный снимок с с. Жовтнрвое
Болградского района*

Fig. A.5.81. Nuntă în rn. Bolgrad



**Участники свадьбы
село Подойма Каменского р-на**

Fig. A.5.82. Miri din s. Podoima, rn. Camenca

Ansamblul vestimentar nupțial în pictură



Fig. A.5.83. Pictură, „Nunta”, pânză/ulei, 130x130 cm, 2014, autor George Munteanu (1934-2018)



Fig. A.5.84. Studiu, „Nunta”, ulei/carton, 180x245 mm, 1976, autor: Mocanu Anatol



Fig. A.5.85. Studiu, „Nunta”, ulei/pânză, 70x90 cm, 1985,
autor: Eudochia Robu



Fig. A.5.86. Pictură, „Suspendare în neant”,
ulei/pânză, 95x83 cm, 2017,
autor: Eudochia Robu



Fig. A.5.87. Pictură, „Motiv festiv”,
ulei/pânză, 100 x 80 cm, 2019,
autor: Iraidă Ciobanu



Fig. A.5.88. Pictură, „Nunta”,
ulei/pânză, 110 x 70 cm, 2019,
autor: Iraidă Ciobanu

*Expoziția de fotografie „Retrospectiva costumului nupțial în fotografii”,
Academiei de Științe a Moldovei, 19-30 septembrie 2024*

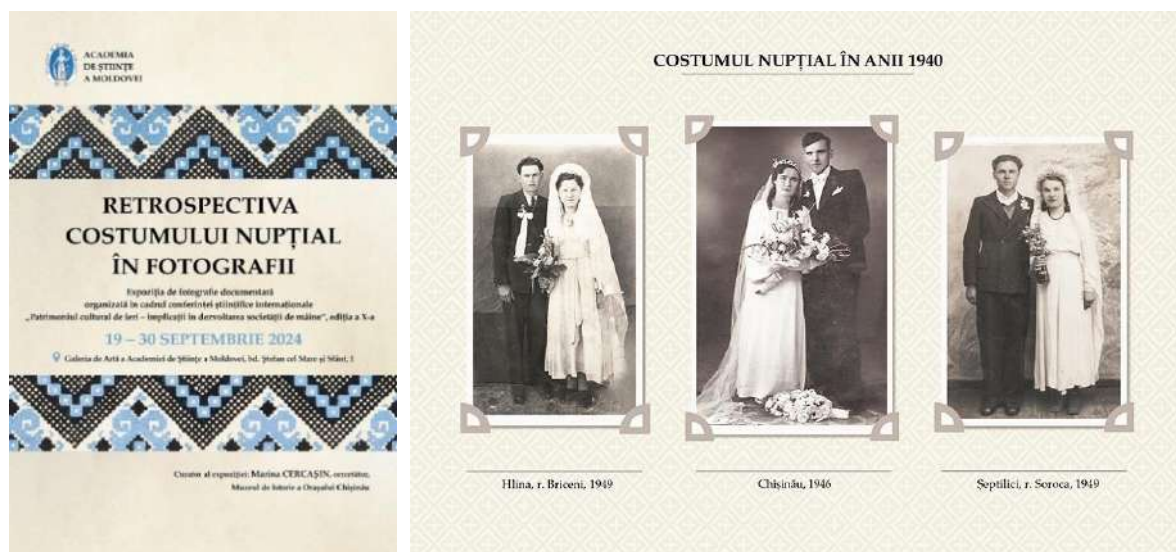


Fig. A.5.89. Afîș și panou expozițional



Fig. A.5.90. Fotografii de la vernisajul expoziției
„Retrospectiva costumului nupțial în fotografii”

Declarația de proprie răspundere

Subsemnata, Cercașin Marina, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

(Semnătura)

CV-ul autorului

INFORMAȚII PERSONALE



Marina CERCAȘIN

📍 mun. Chișinău

✉ marinacerkashina@gmail.com

Data nașterii: 5 aprilie 1987

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

-
- | | |
|----------------|---|
| 2023 - prezent | Șef Secție promovare
Muzeul de Istorie a Orașului Chișinău |
| 2023 - prezent | Lector asistent
Departamentul Geostiințe și Silvicultură, USM |
| 2021-2022 | Muzeograf
Muzeul de Istorie a Orașului Chișinău |
| 2017- 2020 | Confecționar în secția de Design și achiziții
SRL „Artizana” |
| 2012 - 2017 | Lector asistent
Departamentul Design vestimentar, UTM
Titular al modulelor de instruire: proiectarea și tehnologia
vestimentației; decor vestimentar.
Șef de laboratoare; conducător la Proiect de Licență;
Comisiei pentru Examenul de Licență. |
| 2015 - 2016 | Șef Secției de producere
Centrul de Excelență și Accelerare în Design și Tehnologii
„ZIPhouse”, Chișinău. |
| 2007 - 2015 | Ajutor de educator
Complexul Pilot de Pedagogie Curativă „Orfeu”, Chișinău. |
| 2011 | Controlor de calitate
CSM Uniform SRL, Chișinău. |

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

-
- | | |
|-----------|---|
| 2024 | Școala doctorală „Istorie. Patrimoniul Cultural. Modernitate”
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău |
| 2016–2022 | Școala doctorală „Științe umaniste”, specialitatea Etnologie.
Universitatea Academiei de Științe a Moldovei /
Universitatea de Stat din Moldova |
| 2011–2013 | Masterat: Design vestimentar și textil
Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău |

2007–2011	Licență: Design vestimentar industrial Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău
2003–2007	Studii medii de specialitate: Modelarea și tehnologia confecțiilor din țesături Colegiul Tehnologic din Chișinău
2006	Bacalaureat Colegiul Tehnologic din Chișinău
2003	Studii gimnaziale Liceul Teoretic „Ștefan cel Mare” din Chișinău

COMPETENȚE

Limba maternă Română

Limbi străine cunoscute	Ascultare	Vorbire	Scriere
Rusă	C2	C1	C1
Spaniolă	C2	B2	B2
Engleză	B2	B1	B1

Niveluri: A1/A2 - Utilizator elementar; B1/B2 - Utilizator independent;
C1/C2 - Utilizator experimentat

Competență digitală Word, Excel, Power Point,
Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Adobe After Effects

PUBLICAȚII

Dicționare:

1. PROCOP, Natalia; SÎRBU, Livia; CERCAȘIN, Marina; NEGRU, Valentina. *Terminologie vestimentară. Dicționar ilustrat român-englez*. Chișinău: Gunivas, 2019, 140 p. ISBN 978-9975-3374-0-3.

Articole din reviste științifice naționale, Categoria A (SCOPUS)

2. CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. Locul și rolul accesoriilor în sistemul vestimentar nupțial. In: *Arta*, 2019, nr. 1(AV), Seria arte vizuale, pp. 146-150. ISSN 2345-1181.

Categoria B:

3. CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTILEI, Elena; ISCHIMJI, Ana. Actul Unirii Basarabiei cu România de la 1918 și patrimoniul cultural: impact, evoluție, perspective. In: *Dialogica*, 2023, nr. 1(S), supl. nr. 1, pp. 141-154. ISSN 2587-3695.

4. CONDRATICOVA, Liliana; CERCAȘIN, Marina. *Ceremonialul nupțial: accesorii laice și de cult religios*. In: *Dialogica*, 2020, nr. 1, pp. 69-75. ISSN 2587-3695.

5. CERCAȘIN, Marina. Costumul nupțial și sursele sale de cercetare. In: *Akademios*, 2020, nr. 4(59), pp. 130-136. ISSN 1857-0461.

6. CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina; PINTELEI, Elena. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească. In: *Akademios*, 2020, NR. 2(57), pp. 144-154. ISSN 1857-0461.

Articole din reviste internaționale:

7. CONDRATICOVA, Liliana; BUJOREAN, Tatiana; CERCAȘIN, Marina; TOCARCIUC, Alina. Ateliere de confecționare a pieselor textile și vestimentare din RSS Moldovenească în anii 1945–1960. In: *ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS*, XL vol. I, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, Iași: PIM, 2019, pp. 275-286. ISSN 0257-7372

8. CERCAȘIN, Marina. Ceremonialul și ritualul nunții pe teritoriul Moldovei în secolul al XX-lea. In: *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural / Conservation and restoration of cultural heritage*. Editor Nicoleta Vornicu. Iași: Doxologia, 2022, pp. 175-198. ISSN 2286-1459.

9. CERCAȘIN, Marina. Evoluția ansamblului vestimentar nupțial orășenesc în perioada interbelică. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, 22-23 septembrie 2020, Chișinău. Iași – Chișinău: 2020, vol. 1, editor Liliana Condraticova, Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique”, pp. 262-266. ISSN 2558-894X.

10. CERCAȘIN, Marina. Ansamblul vestimentar nupțial din Basarabia și RSS Moldovenească ca obiect al cercetărilor științifice. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, 19-20 septembrie 2024, Chișinău. Iași-Chișinău-Lviv: 2024, vol. 8, editor Liliana Condraticova, Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique”, pp. 50-57. ISSN 2558-894X.

Articole în materiale ale conferințelor științifice (naționale/ internaționale)

11. CERCAȘIN, Marina. *Fotografia ca sursă de studiere a costumului nupțial*. In: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția VII, 15 iunie 2018, Chișinău. Chișinău: Tipogr. „Biotehdesign”, 2018, Vol. 2, pp. 31-33. ISBN 978-9975-108-46-1.

12. CERCAȘIN, Marina. *Reminiscente ale stilului victorian în moda contemporană*. In: *Buletin științific al tinerilor istorici: Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători*, Ed. 2(7), 25 aprilie 2013, Chișinău. Chișinău: 2013, Serie nouă 2 (7), pp. 177-180. ISSN 1857-4947.

13. CERCAȘIN, Marina. *Păpușile Pandora – „Mesagerii modei” în secolele XVII-XVIII*. In: *Conferința Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților*, Volumul III, 26-28 noiembrie 2015, Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, 2016, Vol. 3, pp. 462-463. ISBN 978-9975-45-440-7,

14. CERCAȘIN, Marina. *Piesa vestimentară fundamentală din costumul nupțial – rochia albă de mireasă*. In: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*, Ediția VI, 15 iunie 2017, Chișinău. Chișinău: Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 2017, Vol. 2, pp. 22-25.

15. CERCAȘIN, Marina. *Rolul liniei în crearea formei și organizarea plastică compoziției costumului*. In: *Conferința tehnico-științifică a colaboratorilor, doctoranzilor și studenților*, Ed. 4, 15-23 noiembrie 2013, Chișinău. Chișinău: Editura „Tehnica-UTM”, 2014, Vol. 3, pp. 172-175. ISBN 978-9975-45-312-7.

Rezumate la conferințe internaționale:

16. CERCAȘIN, Marina; CONDRATICOVA, Liliana. Accesoriile din sistemul vestimentar nupțial. Considerații preliminare. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine: dedicată zilelor europene ale patrimoniului*. 23-24 septembrie 2019, Chișinău. Chișinău: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2019, Ediția 1, p. 26. ISBN 978-9975-3290-4-0.

17. CERCAȘIN, Marina. Wedding costume as a research subject. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, 11-12 februarie 2021, Chișinău. Chișinău, 2021, Ediția 3, pp. 51-52. ISSN 2558 – 894X.

18. CERCAȘIN, Marina; CONDRATICOVA, Liliana. Dicționar de termeni în domeniul textilelor. Studiu de caz: procesele tehnologice de producere. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine: dedicată zilelor europene ale patrimoniului*. 23-24 septembrie 2019, Chișinău. Chișinău: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2019, Ediția 1, p. 27. ISBN 978-9975-3290-4-0.

INFORMAȚII SUPLIMENTARE

- Cursuri** „Motion design”, aprilie - iulie 2023
„Design grafic”, octombrie 2019 - februarie 2020
„English for the Fashion Industry”, octomber 2016
„Utilizarea resurselor informaționale în pedagogia profesională”, 2015
Pedagogie profesională, 2012-2013
- Proiecte** Elaborarea dicționarului „Terminologie vestimentară. Dicționar ilustrat român-englez”, coautori: Procop N., Cercașin M., Sîrbu L., Negru V., 2018 – 2019